

*0: EK
*1: 2005-2006
*2: 17
*3: WordXP
*4: 17de vergadering
*5: Dinsdag 7 februari 2006
*6: 13.30 uur

**

Voorzitter: Timmerman-Buck

Tegenwoordig zijn 68 leden, te weten:

Van de Beeten, Bemelmans-Videc, Van den Berg, Bierman-Beukema toe Water, Biermans, Broekers-Knol, Van den Broek-Laman Trip, Dees, Doek, Doesburg, Dölle, Van Driel, Dupuis, Eigeman, Engels, Essers, Franken, Van Gennip, De Graaf, Hamel, Hessing, Van Heukelum, Hoekzema, Ten Hoeve, Holdijk, Jurgens, Kalsbeek-Schimmelpenninck van der Oije, Ketting, Klink, Kox, Van der Lans, Van Leeuwen, Leijnse, Lemstra, Linthorst, Luijten, Maas-de Brouwer, Meindertsma, Van Middelkoop, Nap-Borger, Noten, Van den Oosten, Pastoor, Platvoet, Pruiksma, Putters, Van Raak, Rabbinge, Rosenthal, Russell, Schouw, Schuurman, Schuyer, Swenker, Sylvester, Tan, Terpstra, Thissen, Timmerman-Buck, Wagemakers, Walsma, Werner, Westerveld, Witteman, Witteveen, Woldring en De Wolff,

en de heer Remkes, minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, de heer Donner, minister van Justitie, de heer De Geus, minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, de heer Rutte, staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, en de heer Van Hoof, staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Middel en Slagter-Roukema, wegens bezigheden elders;

Van der Linden en Meulenbelt, wegens verblijf in het buitenland;

Vedder-Wubben en Van Dalen-Schiphorst, wegens ziekte.
**

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **voorzitter**. De ingekomen stukken staan op een lijst, die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan, dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.
**

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het einde van deze editie.)

*B
*!Topinkomens*1

Aan de orde is de behandeling van:

het wetsvoorstel Regels inzake de openbaarmaking van beloningen bij rechtspersonen of organisaties die deel uit maken van rechtspersonen die volledig of in aanzienlijke mate uit publieke middelen worden gefinancierd of die zijn aangewezen, voorzover deze beloningen het gemiddelde belastbare loon per jaar van ministers te boven gaan (Wet openbaarmaking uit publieke middelen gefinancierde topinkomens) (30189).

De **voorzitter**: Ik heet minister Remkes van harte welkom in deze Kamer.

**

De beraadslaging wordt geopend.

Mevrouw **Tan** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Bij de behandeling van dit wetsvoorstel in de Tweede Kamer op 3 november verleden jaar is uitvoerig gediscussieerd over de relatie van dit voorstel met de motie-Bakker (30300, nr. 53). Ondanks een grote inhoudelijke verwevenheid is er toch voor gekozen om de openbaarmaking apart te regelen en niet te combineren met de regelgeving van de normering van topinkomens. Niettemin is toch relevant wat de minister daags voor het kerstreces op 22 december 2005 bij brief heeft aangegeven over de aanpak van een en ander. Daaruit bleek wel dat het een tijd zal duren voordat deze regelgeving tot stand is gekomen, volgens de planning 2007. Het lijkt ons daarom des te meer van belang dat het gedurende die periode duidelijk is waar organisaties en instellingen zich wel en niet hebben te houden.

In antwoord op onze vragen over de samenhang van de verschillende relevante deeldossiers verwijst de minister in de memorie van antwoord naar de brief van de minister van SZW van 29 april 2005, maar daar staat toch niet zo vreselijk veel in over instellingen uit de semi-publieke sector. Wij hebben ook vragen gesteld naar het overzicht van vigerende governance en beloningscodes bij de relevante semi-publieke sectoren en daarop antwoordt de minister, dat hij daarvan geen limitatieve opsomming kan geven, omdat codes niet centraal geregistreerd worden. Zou het dan niet wenselijk zijn om een coördinerend departement aan te wijzen, bijvoorbeeld BZK, dat met behulp van de vakdepartementen een dergelijke registratie van codes in de semi-publieke sector wel bijhoudt? In de brief van SZW van april 2005 wordt de Monitoringcommissie Corporate Governance Code (de commissie Frijs) genoemd die de naleving van de code-Tabaksblat volgt. Waarom ontbreekt zo'n instantie voor semi-publieke instellingen?

Vervolgens geeft de minister in de memorie van antwoord aan dat in de brief over de motie-Bakker hoofdlijnen van een good governance programma

geschetst worden die dit voorjaar gedetailleerd uitgewerkt zullen zijn. In die brief staan inderdaad twee sporen: het scheppen van heldere verwachtingen door aanvullend op wettelijke kaders tot een brede governance code te komen voor publieke en semi-publieke sector, en het in staat stellen van organisaties kennis te nemen van best practices om zo een sfeer van leren van elkaar te creëren.

Bij de tijdplanning staat aangegeven dat vakministers met semi-publieke sectoren overleg zullen gaan voeren over sectorcodes en dat die voor 1 januari 2007 geagendeerd staan. Wat kunnen wij nu verwachten? Aan de ene kant wordt in de brief van 22 december gesproken over een brede code voor de semi-publieke sector, maar anderzijds wordt gesteld dat er codes komen per vakdepartement. Ook hierover graag wat meer duidelijkheid.

Zonder vooruit te willen lopen op aangekondigde zaken is de vraag die ons nu bij de behandeling van dit wetsvoorstel over de openbaarmaking bezighoudt bij wie op dit moment tot de voltooiing van de regelgeving het overzicht is te verkrijgen van hetgeen wel en niet is voorgeschreven en wordt nagestreefd. Met andere woorden, waar kunnen instellingen te rade gaan over de vraag waar zij zich aan te houden hebben? De relevantie van deze vraag laat zich illustreren door het volgende.

Bij de schriftelijke behandeling hebben wij vragen gesteld over de gevolgen van het aannemen van het amendement van mevrouw De Pater-Van der Meer, waardoor deze regeling ook zal gelden voor de zorgsector. Toegezegd is aan de Tweede Kamer, dat VWS zou bezien in hoeverre de ministeriële regeling over rapportageverplichtingen krachtens art. 15 WTZi, 38 ZW en 37 AWBZ aanpassing behoeven ten einde overregulering te voorkomen. In de al genoemde memorie van antwoord geeft deze minister aan, dat VWS de gevolgen van het amendement inventariseert en dat de regels voor het jaarverslag 2005 dezelfde zullen zijn. Dat laatste is overigens door het besluit in deze Kamer sowieso het geval, maar wij hebben opnieuw navraag laten doen door ons onvolprezen CIP, ons Centraal Informatiepunt. Dat heeft in januari bij VWS nadere informatie ingewonnen en toen te horen gekregen dat de openbaarmaking niet meer door VWS gevraagd zal worden, dat er een pilot maatschappelijk verantwoordingstraject gaande is, waarbij de verantwoording gedigitaliseerd wordt en werd het voorts verwezen naar de website www.jaarverslagenzorg.nl. Wij zijn daar natuurlijk gaan kijken en zagen dat daar openbaarmaking van topinkomens van bestuurders werd gevraagd. Dat wekte weer onze verwondering op vanwege de discussie die in deze sector vooral woedt over de inkomens van medisch specialisten. Waar deze minister in de memorie van antwoord met nadruk aangaf dat het hier gaat om alle inkomens die uitstijgen boven het ministersalaris, is dat kennelijk nog niet door gedrongen tot de VWS-site, laat staan, naar alle waarschijnlijkheid, tot de ziekenhuisinstellingen, of is dat een onterechte veronderstelling? Graag een uitspraak van de minister hierover.

Overigens zitten er waarschijnlijk nog de nodige juridische haken en ogen aan de openbaarmaking van topinkomens van medisch specialisten vanwege hun

positie van vrij gevestigden. Maar ook van specialisten in loondienst worden naar onze indruk nog nauwelijks inkomens gepubliceerd. Wat vindt de minister van dit onderscheid tussen beide groepen, dus enerzijds de vrij gevestigde en anderzijds de medisch specialisten in loondienst? Waarschijnlijk is het gemakkelijker om de openbaarmaking te vragen van de medisch specialisten in loondienst, terwijl de vrij gevestigde medisch specialisten waarschijnlijk de hogere topinkomens zullen hebben. Je krijgt dan een discrepantie die een beetje haaks lijkt te staan op de bedoeling van deze regeling.

Een ander, minder complex voorbeeld, is de mededeling in de NRC van 27 januari jl., namelijk dat minister Dekker op 15 mei de Tweede kamer een volledige uitleg zal geven over de inkomens van bestuurders van alle woningcorporaties in Nederland. Tijdens de bijeenkomst met de commissie Volkshuisvesting bleek volgens de NRC dat 43 van de ruim 500 corporaties nog geen openheid hebben gegeven over het salaris -- en nu komt het, zoals daarvan in de krant wordt gezegd -- "terwijl ze daartoe wettelijk verplicht zijn." Eind verleden week hebben wij daarover contact opgenomen met AEDES. Vandaag lag er een brief in onze postvakjes waaruit blijkt dat die van mening is dat openbaarmaking nog niet is voorgeschreven. Ook dat is weer een illustratie van de verwarring die op dit moment heerst over wat wel en niet moet. Wij vernemen graag van de minister wat hij vindt van de coördinatie in het algemeen en vooral in het specifieke geval van VWS.

Wij hadden nog een vraag over het verband van deze Wet openbaarmaking topinkomens semi-publieke sector met de wet-Harrewijn die nog in deze Kamer in behandeling is. Deze wet gaat over het verschaffen van openbaarheid over de hoogte van inkomens bij ondernemingen via ondernemingsraden.

Wij horen graag van de minister hoe de Wet Harrewijn zich naar zijn mening verhoudt tot deze wet. Welke wet gaat verder? Gaat deze wet verder dan de Wet Harrewijn of is het juist andersom? Ook hierover krijg ik graag een uitspraak van de minister.

Wij hebben een brief ontvangen van de VNSU, gedateerd op 1 februari 2006. Daarin schrijft de VNSU dat voor de inkomens van Nederlandse en buitenlandse tophoogleraren volstaan moet worden met toetsing door de Raad van Toezicht op zorgvuldige en transparante besluitvorming terzake door de Raad van Bestuur, alsmede vermelding van de toetsing in het jaarverslag. Verdergaande openbaarmaking van de topinkomens van topwetenschappers acht de VNSU onwenselijk vanwege het onnodig en opdrijvend effect op de groep excellente wetenschappers daar om heen voor wie "een bijzonder arrangement wellicht ook wenselijk maar niet nodig is."

Dit raakt eigenlijk deze regeling in zijn kern. De fractie van de PvdA steunt in principe de openbaarmaking van topinkomens en het transparant maken ervan, maar wij blijven bezorgd over het risico van de opdrijvende werking. Dit geldt voor tophoogleraren, maar ook voor top medisch specialisten. Als er geen goede oplossing komt voor dit vraagstuk, lopen wij toch een gerede kans dat wij met de openbaarmaking het omgekeerde bereiken dan wij beogen. Ik krijg hier graag een reactie van de minister op.

*N

Mevrouw **Van den Broek-Laman Trip** (VVD): Mevrouw de voorzitter. De VVD-fractie heeft met instemming kennis genomen van dit wetsvoorstel. Het is eigenlijk vanzelfsprekend dat topinkomens openbaar worden gemaakt van personen die werken in de publieke of semi-publieke sector. Wij zijn het eens met dit wetsvoorstel.

De grens waarboven de inkomens openbaar gemaakt moeten worden, is natuurlijk arbitrair. De keuze om de openbaarheid te koppelen aan het salaris van de minister-president vindt mijn fractie niet ideaal. Als de minister-president vanwege zijn verantwoordelijke taak een nog hoger salaris zou krijgen, gaat het hele bouwwerk waarboven je moet rapporteren ook omhoog. Dit kan niet de bedoeling zijn. Vooralsnog is dit wellicht toch de beste oplossing.

De discussie over de vraag of openbaarmaking leidt tot de gewenste matiging in inkomens is interessant, maar enigszins hypothetisch. Stel dat wij "bang zijn" dat dit leidt tot verhoging van de topinkomens, willen wij dan weer geheimhouding? Of is dan het enige alternatief een "geleid" topinkomensbeleid? Daar geloven wij niet in en dit zal u verbazen.

Wij zijn het eens met de verruiming van het wetsvoorstel dankzij een amendement in de Tweede Kamer. De openbaarmaking zal nu ook gelden voor zorginstellingen en verzekeraars. De minister is in de memorie van antwoord wel vaag over de gevolgen van het aannemen van het amendement. Is het niet merkwaardig dat, als de wij als de wet vandaag aanvaardden, de zorginstellingen en de verzekeraars in hun jaarverslagen over 2005 nog geen melding kunnen maken over de topinkomens in 2005? Waarom niet, is mijn vraag?

Ditzelfde geldt trouwens ook voor alle andere instellingen en organisaties die onder deze wet vallen. In de bijlage bij zijn brief van 22 december schrijft de minister dat de verplichting om de betreffende salarissen openbaar te maken per 1 januari nog niet van kracht is, omdat wij de wet pas vandaag behandelen, en de minister daardoor wellicht in de problemen komt als hij in het najaar hierover moet rapporteren.

In de publieke en semi-publieke sector werkt toch een ieder voor het algemeen maatschappelijk belang? Mijn vraag aan de minister is dan ook of wij er niet vanuit mogen gaan dat de organisaties en de professionals waarover wij nu spreken, uit zichzelf zullen komen met openbaarmaking.

Wij wensen ons vandaag niet te spreken over de brief die de minister eind december aan de Tweede Kamer stuurde over een eventuele normering van de topinkomens. Wij wachten de discussie daarover in de Tweede Kamer af.

De heer **Van Raak** (SP): Mevrouw de voorzitter. In de jaren zeventig wilde Joop den Uyl dat de topinkomens in Nederland niet meer dan vier keer zo hoog zouden zijn dan de laagste inkomens. Zijn vrouw was het daar niet mee eens en stelde dat vijf keer ook wel kon. En Joop, die wist hoe het hoort, heeft dat standpunt toen maar overgenomen.

Vijf keer zo veel verdienen, dat vind ik schandalig veel, maar niet iedereen deelt deze opvatting. De afgelopen dertig jaar is er veel veranderd in het denken over topinkomens en inkomensverschillen.

Wat zouden al die bestuurders van ziekenhuizen, woningcorporaties en hogescholen die meer verdienen dan onze premier, destijds hebben gevonden van de normen van Den Uyl? Misschien stonden zij er wel achter. En hoe denken zij daar nu over? Of Adriaan Veerman, die vorig jaar bijna € 650.000 kreeg van de Nederlandse Spoorwegen? Of Gerlach Cerfontaine, die bijna zeven ton van Schiphol kreeg? Of Pim Vermeulen, die meer dan zeven ton kreeg van de Bank Nederlandse Gemeenten? Of Nuon-topman Ludo van Halderen en Essent-topman Michiel Boersma, die meer dan acht ton kregen? Dit zijn allemaal bestuurders die publieke of semi-publieke functies vervullen; dieners van de publieke zaak.

Overigens riep MKB Nederland Van Halderen van Nuon uit tot slechtste manager van 2005 en Boersma van Essent werd eervol tweede. Tot voor kort was onduidelijk wat topmanagers precies opstreken. Dit is bij beursgenoteerde bedrijven nu wél duidelijk: de eisen voor verantwoording aan de aandeelhouders zijn aanzienlijk aangescherpt.

De openbaarmaking van deze topinkomens heeft echter niet geleid tot matiging. Wij kunnen nu in alle openheid lezen dat bovenbazen als Jan Bennis van Numico of Crispin Davis van Reed Elsevier het niet voor minder dan 10 mln. doen en daar komen dan nog de aandelen en opties bovenop. Weinig lezers die kennis nemen van deze topinkomens zullen zich de illusie maken dat deze openbaarmaking van zonden de honger van topmanagers zal temperen. In tegendeel: menige manager zal zich bij het zien van de cijfers van de collega's heimelijk tekort gedaan voelen. Want het kan altijd nog gekker: Ruben Mark van het Amerikaanse Colgate Palmolive incasseerde 114 mln. Dit is 15 keer de hele omzet van de SP!

De meeste burgers vinden de ontwikkeling van de topinkomens belachelijk. Als consument betalen wij onnodig veel aan topmanagers van commerciële bedrijven en als belastingbetaler betalen wij onnodig veel aan topmanagers van publieke en semi-publieke instellingen. Niet iedereen zal meer de normen van Den Uyl onderschrijven, maar wel een ongenoegen voelen bij de huidige inkomensexplosies. De meeste woordvoerders in deze Kamer uiten vandaag hun zorgen, net als in de Tweede Kamer het geval was. Ook de minister deelt deze zorgen.

Vandaag nemen we de Wet openbaarmaking uit publieke middelen gefinancierde topinkomens aan. Inkomens van mensen die werken in geheel of overwegend uit publieke middelen gefinancierde instellingen die hoger zijn dan het salaris van een minister, op dit moment ongeveer € 130.000, moeten openbaar worden gemaakt. Mijn fractie heeft enkele korte vragen.

De wet had per 1 januari jongstleden in werking moeten treden, maar dit lukt niet meer. Betekent dit dat in de jaarrekeningen en jaarverslagen over 2005 inkomens boven het ministers-salaris nog niet openbaar worden? Door een amendement van de Tweede-Kamerleden Kant en De Pater vallen ook zorginstellingen en -verzekeraars

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

onder dit wetsvoorstel. In de memorie van antwoord aan deze Kamer zegt de minister dat openbaarmaking in deze sector nog niet in 2005 kan plaatsvinden. Kan dit al wel in de jaarrekeningen en jaarverslagen over 2006?

Deze wet laat zien dat politieke onduidelijkheid is ontstaan over de vraag wat nu precies publieke diensten zijn. Woningcorporaties vallen volgens de minister onder openbaarmakingplicht. De Tweede Kamer heeft de zorginstellingen en -verzekeraars aan de wet toegevoegd. De fractie van D66 vroeg in de schriftelijke voorbereiding in deze Kamer terecht waarom bijvoorbeeld energiebedrijven niet onder de openbaarmakingplicht vallen. Wil de minister aangeven wat naar zijn opvatting een publieke dienst is en welke diensten dus onder de openbaarmakingplicht vallen? Waarom vallen bijvoorbeeld woningbedrijven en zorgbedrijven wel onder de wet en energiebedrijven niet?

In de memorie van toelichting zegt de minister te verwachten dat openbaarmaking een remmende werking zal hebben op de salarisontwikkeling. In de memorie van antwoord aan deze Kamer blijkt dat hij zijn verwachtingen ondertussen heeft getemperd: "Ik heb nooit beweerd dat als gevolg van dit wetsvoorstel de toplonen gemiddeld omlaag zullen gaan." De minister is het zelfs met mijn fractie eens dat na openbaarmaking, zoals hij dat zo mooi zegt, een "inhaalvraag" kan ontstaan. Mevrouw Tan wees al op het risico van een opdrijvende werking. Mevrouw Van den Broek-Laman Trip vroeg zich af: als dat het geval is, moet het dan maar weer geheim worden? Ik vind eerlijk gezegd van wel. Als openbaarmaking tot extra verhoging van topinkomens leidt, dan pleit ik ervoor om alle topinkomens weer geheim te laten zijn.

Ik citeer nogmaals de minister in de memorie van toelichting: "Een individu kan niet worden aangerekend dat hij een hoog salaris heeft geaccepteerd." Dat ben ik niet met hem eens; dat kan een individu wel worden aangerekend. "Het streven naar een hoog inkomen moet niet het hoogste doel zijn bij het dienen van de publieke zaak", zegt de minister in de memorie van antwoord. Dat ben ik uiteraard wel met hem eens.

Het probleem van de topinkomens is een mooi voorbeeld van hoe de politiek in een spagaat is geraakt tussen markt en moraal. Politici lijken niet meer bereid om uitspraken te doen over politiek wenselijke inkomensverhoudingen. De hoogte van topinkomens in de publieke sector is steeds meer onderwerp geworden van onderhandeling, waarbij inkomens in de commerciële sector tot norm zijn verheven. Het gaat echter niet om een vrije markt waar gekeken wordt naar de toegevoegde waarde van managers, maar om een markt waar topmanagers elkaar belonen en niet zullen schromen om ook in de toekomst de morele grenzen te blijven verleggen.

De wet die wij vandaag zullen goedkeuren, is niet meer dan een appèl aan de topmanagers in de publieke en semi-publieke sector, die bewezen hebben ongevoelig te zijn voor dergelijke morele druk. Zij zijn, om met collega Meulenbelt te spreken, de schaamte al lang voorbij. Deze Wet openbaarmaking topinkomens is niet voldoende. Dat vindt ook de Tweede Kamer, die de minister op 11 oktober alvast opdroeg om in aanvulling op deze wet met voorstellen voor normering van salarissen te komen.

In een brief aan de Tweede Kamer legt de minister uit dat het allemaal heel moeilijk is, dat eerst per sector normen moeten worden opgesteld, daarna wettelijke instrumenten moeten worden ontwikkeld en ten slotte moet worden nagedacht over handhaving en sancties. Dit zal ongetwijfeld allemaal heel ingewikkeld zijn en nog heel lang duren. Volgens mij kan het echter veel simpeler. De minister moet hier vandaag moreel leiderschap tonen en een norm stellen. Hoe vaag de grenzen tussen publieke en commerciële sectoren ook zijn geworden en hoe verschillend de situatie per sector ook is: wat is volgens deze minister de morele bovengrens van wat een dienaar van de publieke zaak mag verdienen?

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Ik wil de SP, altruïstisch als ik ben, graag behoeden voor een verkeerd imago.

De heer **Van Raak** (SP): Wij hebben net een nieuw logo.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): De heer Van Raak zei: als de opdrijvende werking van de openbaarmaking van topinkomens de spuigaten uit loopt, dan moeten ze maar weer geheim worden. Vindt hij dat echt een alternatief? Is het niet beter om de hoge inkomens te beteugelen, zodat die opdrijvende werking minder of niet optreedt? Dat lijkt mij een beter alternatief dan het zoeken van de beslotenheid.

De heer **Van Raak** (SP): Wat ik nu ga zeggen, is misschien schadelijk voor mijn imago of voor dat van mijn partij. Eigenlijk wil ik dat de inkomens openbaar worden en dat mensen die deze te hoog vinden, in opstand komen en die mensen uit hun stoel schoppen. Het moet gewoon niet meer gebeuren en dat kan als de samenleving tegenwicht biedt en morele grenzen stelt. Daarom heb ik de minister ook gevraagd om hier vandaag een bedrag te noemen, zodat duidelijk wordt: dit is voor onze samenleving een aanvaardbaar topinkomen in de (semi-)publieke sector.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Is hier geen rol weggelegd voor fiscale wetgeving?

De heer **Van Raak** (SP): Als het morele appèl niet helpt doordat deze mensen de schaamte voorbij zijn, dan moeten uiteraard andere maatregelen worden genomen. De minister heeft echter betoogd dat dit moeilijk is en nog lang zal duren. Daarom is het goed als deze Kamer de minister aanspoort om snel met duidelijke normen te komen. Het is aan de minister om te bepalen of die bijvoorbeeld op het wetgevende of fiscale vlak moeten liggen; dat laat ik aan zijn creativiteit over.

Mevrouw **Van den Broek-Laman Trip** (VVD): Ik nodig de minister uit om vandaag absoluut niet met een norm te komen, maar dat zal hem niet verrassen. De opmerking van de geachte afgevaardigde Van Raak dat deze mensen de schaamte voorbij zijn, vind ik echt niet kunnen.

De heer **Van Raak** (SP): En tóch vind ik dat. Deze mensen zijn ernstig de schaamte voorbij, omdat zij zich niets

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

gelegen laten liggen aan een moreel appèl van de samenleving.

Mevrouw **Tan** (PvdA): Wat vindt de heer Van Raak van de beloning voor topwetenschappers of medisch specialisten? Stel dat een ziekenhuis een specialist alleen kan krijgen voor een salaris dat in de ogen van de heer Van Raak "de spuigaten uit loopt". Moeten de patiënten dan maar niet worden geholpen?

De heer **Van Raak** (SP): Voor die vraag kom je inderdaad te staan als je telkens een beroep doet op het individu. De minister zei dat ook al: je kunt het een individu niet kwalijk nemen dat hij een heel hoog inkomen aanvaardt. Daar plaats ik dus vraagtekens bij. Een ziekenhuis moet uiteraard topchirurgen hebben. Indien het heel veel geld kost om die te krijgen, dan is dat inderdaad een ernstig dilemma. Het is logisch dat ziekenhuisdirecteuren dan zeggen: laten wij het maar doen, want deze meneer of mevrouw hebben wij echt nodig. Daarom moet het ook niet op individuele basis plaatsvinden. Het bekendmaken van individuele inkomens werkt niet matigend, maar zet juist een (hogere) standaard. Het is om die reden beter dat de politiek een norm stelt.

Mevrouw **Tan** (PvdA): De heer Van Raak legt daarmee de bijl aan de wortel van "comply or explain".

De heer **Van Raak** (SP): Ik weet niet wat dat is, dus dat moet mevrouw Tan eerst uitleggen.

Mevrouw **Tan** (PvdA): Dit heeft betrekking op de situatie waarin een code of norm is vastgelegd. Aangeslotenen moeten zich daaraan dan houden. Indien zij toch afwijken, moeten zij uitleggen waarom dat nodig is.

De heer **Van Raak** (SP): Ik heb niet zo heel veel vertrouwen in dat soort gedragscodes. Het mechanisme van topmanagers die hun eigen inkomsten bepalen en herverdelen, is namelijk veel sterker dan het redelijk vrijblijvende appèl dat uitgaat van een vrijwillige gedragscode. Het zou natuurlijk heel mooi zijn als men erin zou slagen om per sector af te spreken wat een redelijk topinkomen is, als dit topinkomen maatschappelijk aanvaardbaar is en als men zich aan de afspraken houdt. Heel veel vertrouwen heb ik daar echter niet in.

De heer **Engels** (D66): Voorzitter. De fractie van D66 steunt de regering in het streven om meer greep te krijgen op de ontwikkeling van de topinkomens in de (semi-)publieke sector. Er is in de afgelopen jaren een dermate indringende discussie ontstaan over topinkomens in het algemeen en de beloningen in de publieke sector in het bijzonder, dat overheidsingrijpen niet langer kon uitblijven. Dat het kabinet zich al enige tijd nadrukkelijk heeft gezet aan de ontwikkeling van een breed opgezet beleid op het punt van de beloning en rechtspositie van politieke en ambtelijke functionarissen, verdient dan ook waardering.

Met de regering meent mijn fractie dat de publieke inkomensontwikkeling in het topsegment

transparant en gematigd behoort te zijn. Beloningen in de publieke sector moeten aansluiten bij het belang en de verantwoordelijkheid van ambten en functies. De spanning in deze benadering ligt in het feit dat ook, of misschien wel juist, in de publieke sector de eisen van de arbeidsmarkt niet terzijde geschoven kunnen worden.

Op zichzelf genomen vraagt dit gegeven bij de verdere inkadering van de publieke topinkomens om het zetten van afgewogen en samenhangende stappen. Tegelijkertijd valt naar onze mening niet te ontkomen aan een nadere normering van de publieke topinkomens, als bedoeld in de door de Tweede Kamer aanvaarde motie-Bakker. De adviezen van de commissie-Dijkstal kunnen daarbij behulpzaam zijn. Mijn fractie heeft op dit moment niet de behoefte om daarop vooruit te lopen. Mijn fractie onderkent dat het voorliggende wetsvoorstel een bijdrage kan leveren om tot transparantie van topinkomens in de publieke sector te komen. De noodzaak tot transparantie hangt samen met het feit dat deze beloningen worden bekostigd uit de collectieve middelen. Dat gegeven brengt met zich mee dat publieke verantwoording gerechtvaardigd is. Voor een publiek debat en democratische controle is nodig dat de daarvoor benodigde feiten openbaar zijn.

In de schriftelijke voorbereiding van dit wetsvoorstel heeft mijn fractie gemeend toch een aantal vraagpunten aan de minister te moeten voorleggen. Zo was het naar onze mening denkbaar geweest om de werkingsfeer van de wet uit te breiden naar privaatrechtelijke rechtspersonen die voorzieningen met een naar oudsher collectieve inslag verzorgen, zoals energiebedrijven. Over het standpunt van de minister dat de positie van de overheid als aandeelhouder van dit type ondernemingen afdoende mogelijkheden biedt om het met dit voorstel beoogde doel te bereiken, zou op zichzelf genomen nog verder gediscussieerd kunnen worden. In dit stadium van het wetgevingsproces lijkt ons dat echter niet opportuun. Bovendien heeft de minister zich bereid getoond, toe te zeggen dat in de evaluatie van de wet bezien zal worden of een uitbreiding van de werkingsfeer naar bijvoorbeeld privaatrechtelijke rechtspersonen toch niet geboden is.

Onze bezorgdheid over de effecten van een mogelijke verschuiving naar beloningsfiguren anders dan via inkomensbestanddelen, is door de minister genoegzaam weggenomen. Ons kernpunt was de vraag in hoeverre van openbaarheid van, politieke controle op en publiek debat over publieke topinkomens daadwerkelijk een matigende werking uitgaat. Mijn fractie kan zich voorstellen dat van dit alles een oprijvend effect zal kunnen uitgaan. Zo hebben wij dat ook verwoord. Ook over dit punt kan men op zichzelf genomen lang en breed met elkaar debatteren. Bijvoorbeeld over de eventuele extra beloning voor tophoogleraren. Ik heb daar goede nota van genomen. In alle realiteit moet men de minister echter toegeven dat men uiteindelijk ergens moet beginnen en dat het beoogde matigende effect op zijn minst niet valt uit te sluiten. Ik kan ook niet aantonen dat er geen matigend effect van de maatregel zal uitgaan.

Dit alles brengt mij tot de conclusie dat de fractie van D66 het wetsvoorstel, nadrukkelijk mede in het licht

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

van nader aangekondigde trajecten, zal kunnen aanvaarden.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Voorzitter. Deze wet is het kind van nogal wat maatschappelijke ophef die enkele jaren geleden ontstond over salarissen in de sectoren overheid en semi-overheid die de pan uitrezen. Ik kan niet onvermeld laten dat het de uitwerking is van een motie-Rosenmöller in de Tweede Kamer die uiteindelijk tot deze wet heeft geleid. Om elke spanning uit het debat te halen, stel ik vast voorop dat de GroenLinks-fractie hiermee akkoord gaat.

Het is echter ook goed om te stellen dat de vermarkting, liberalisering en privatisering van vele overheidsdiensten dit voorstel mede nodig heeft gemaakt. De wildgroei aan semi-overheidsinstellingen, nv's met overheidsdeelneming en de vrijgekochte corporaties heeft een wirwar aan salarisregelingen doen ontstaan die één constante kent, namelijk een ongeremde ren naar omhoog waar het gaat om de topinkomens. Dit is naar onze mening een van de schaduwzijden van deze privatiserings- en liberaliseringstendens.

Ik wil nog wel even gezegd hebben dat de brief van woningbouwcorporatie Aedes mij heeft verbaasd, omdat Aedes zich verzet onder de regeling van deze wet en de eventuele toekomstige wet te vallen. Het bedrijf zegt namelijk geen financiering van de overheid te kennen. Ik moet dan constateren dat Aedes heel kort van memorie is, want het kapitaal dat begin jaren negentig met de bruteringsoperatie is overgedragen, was in belangrijke mate gestold overheidskapitaal.

Een dergelijk stevig beleid als met betrekking tot openbaarmaking in de sectoren overheid en semi-overheid ontbreekt nog steeds voor de marktsector. Je hebt natuurlijk de code-Tabaksblat voor de beursgenoteerde open nv's, maar die is niet dwingend en ook niet allesomvattend. Wat dat betreft vinden wij de wet die wij nu bespreken, alleen een eerste stap in de richting van meer openbaarheid en beteugeling van hoge inkomens. De Wet-Harrewijn die wij voor hebben liggen, probeert hier wat aan te doen voor wat betreft de marktsector.

De voormalige staatsbedrijven, zoals die in de energiesector, zijn buiten deze regeling gehouden. D66 heeft daarover in de schriftelijke voorbereiding wat goede vragen gesteld. Wij vinden dat er in de energie erg veel -- te veel vinden wij -- wordt verdiend. De minister heeft toegezegd in de wetsevaluatie te bekijken of er aanleiding bestaat om categorieën van overheidsdeelnemingen, zoals de energiesector, alsnog onder de werking van de wet te brengen. Mijn vraag is dan welke criteria hij daarvoor gaat hanteren. Onder welke omstandigheden zou die voor ons wenselijke situatie zich kunnen voordoen?

Ik ondersteun ook de opvatting die door de VVD-fractie naar voren is gebracht, want zij plaatste kritische kanttekeningen bij de norm van het gemiddelde belastbaar inkomen van de minister waarboven openbaarheid van inkomens zal gelden. Ik proefde althans uit de opmerking - - als ik dat niet proef, hoor ik het wel -- dat die grens ook lager gesteld zou kunnen worden dan de norm van het gemiddelde ministerssalaris. Ik vind dat ook. Mijn vraag is

of dat ook meegenomen kan worden in de wetgevingsevaluatie.

Openbaarheid is één, maar beteugeling van de hoogste inkomens is natuurlijk een tweede punt. Daar wil ik het ook nog wel even over hebben. Ik weet natuurlijk dat er iets in voorbereiding is naar aanleiding van het rapport van de commissie-Dijkstal waarbij het gemiddelde ministerssalaris de norm gaat worden voor de hoogste beloning in de publieke en semi-publieke sfeer. Eerst wordt voorgesteld om de salarissen van ministers en andere overheidsdienaren fors op te trekken. Dat is ook een onderdeel van het rapport van de commissie-Dijkstal. Dat leidt tot draconische salarisverhogingen van ministers, rechters en ambtenaren bij Hoge Colleges van Staat, variërend van 25% tot 42%. Dat is iets dat wij in ieder geval niet voor onze rekening wensen te nemen.

Als je het hebt over het matigende effect en de relatie tussen openbaarheid van inkomens enerzijds en anderzijds de ontwikkeling in het hogere inkomenssegment oftewel de relatie tussen inkomens binnen overheid en semi-overheid enerzijds en marktinkomens anderzijds, dan kunt u de sombere conclusie trekken dat u zelf ijverig meewerkt aan het opjagen van de overheidsinkomens. Wij vinden dat een betreurenswaardige ontwikkeling. In plaats van de marktsector en de hoogste inkomens in de marktsector aan te pakken, worden nu de hogere overheidsalarissen nog eens extra opgetrokken als neveneffect van het proces waarin wij nu zitten. Als je voorstander bent van een evenwichtige en rechtvaardige inkomensverdeling, dan vind ik dat een verkeerde kant op gaan. Ik vind het ook niet passen in het maatschappelijke klimaat en ik betwijfel of er voldoende maatschappelijke steun voor is.

Het is goed om het onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau uit 1999 in herinnering te roepen. Dit onderzoek was onderdeel van het grote project Culturele verandering in Nederland. Hieruit sprak dat er een grote meerderheid is voor nivellering van inkomens in Nederland en dat zelfs een grote meerderheid van de Nederlandse bevolking vindt dat ministers genoeg of zelfs te veel verdienen. Ik vind dat een treurig effect van het proces waar wij nu in zitten.

Ik begrijp dat de discussie nog gaat komen, maar wil toch vast een verband leggen tussen deze wet en de voorstellen die wellicht worden gedaan.

Mijn kernpunt is dat mijn fractie het eens is met deze wet. Zij kan die niet als geïsoleerd verschijnsel beschouwen. Zij weet wat eraan komt. Zij ziet alleen een verband tussen de twee ontwikkelingen en vreest dat het loongebouw opgesierd wordt met een fors aantal chique penthouses. Een dergelijke ontwikkeling wil mijn fractie niet steunen.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

! Volgrecht kunstwerken!

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Aanpassing van de Auteurswet 1912 ter implementatie van richtlijn nr. 2001/84/EG van het Europees Parlement en van de Raad van de Europese Unie van 27 september 2001 betreffende het volgrecht ten behoeve van de auteur van een oorspronkelijk kunstwerk (PbEG L 272) (29912).**

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Franken** (CDA): Voorzitter. Bij menselijke handelingen dienen gevoel en verstand met elkaar in evenwicht te zijn. Dit geldt ook voor handelingen van de overheid. Bij het wetsvoorstel dat nu voorligt, heeft de emotie echter duidelijk de overhand gekregen boven de ratio.

Het volgrecht is bedacht door mensen die begaan waren met het lot van de in armoede levende kunstenaar wiens werk door anderen voor veel geld werd doorverkocht. Daarom is er een recht geconstrueerd waardoor de maker van een kunstwerk en zijn erfgenamen bij iedere verkoop van een origineel van dat kunstwerk, waarbij een professionele kunsthandelaar is betrokken, recht heeft op een vergoeding, zij het met uitzondering van de eerste vervreemding door de maker, anders zou het dubbelop worden. Het eerste rationele argument voor de vestiging van dit volgrecht is dat de kunstenaar of zijn erfgenamen kunnen meeprofiteren van een waardestijging van het werk en tevens meedelen in de exploitatieopbrengsten, ook als er geen waardestijging is. Het tweede rationele argument hiervoor is dat concurrentievervalsing en ongelijke behandeling van kunstenaars die al dan niet woonachtig zijn in volgrechtlanden binnen de Europese Unie, kunnen worden gecorrigeerd. Waarom schieten deze rationele argumenten nu te kort en wordt met name de beoogde harmonisatie niet bereikt?

In het voorlopig verslag heeft mijn fractie een groot aantal vragen gesteld. Daarop heeft de minister op 13 januari jongstleden uitvoerig geantwoord. Ik breng de minister daarvoor gaarne dank. Door deze beantwoording is er flink wat verhelderd. Daarmee kan de praktijk haar voordeel doen. Toch blijven wij met allerlei vragen zitten die de uitvoerbaarheid van de voorliggende implementatiewetgeving nadelig zullen beïnvloeden. De juridisch-systematische vragen met betrekking tot intellectuele eigendomsrechten laat ik nu maar zitten, want wij moeten de richtlijn toch implementeren. Die vragen kunnen op nationaal niveau ook niet worden opgelost. Wij zitten wel met het feit dat er in de praktijk lang onduidelijkheid dan wel onzekerheid blijft omdat ten eerste het onderscheid tussen particulier en professionele kunsthandelaar niet altijd gemakkelijk te maken zal zijn en ten tweede de introductie van het volgrecht ten aanzien van bestaande kunstwerken de verkoopbaarheid zal beïnvloeden waarmee de juridische verplichting van de handelaar een feitelijke last legt op de verkopende eigenaar. Dat kan wel eens in strijd zijn met artikel 1, eerste protocol van het EVRM. Ten derde blijft er onduidelijkheid bestaan omdat het toepasselijke nationale

volgrecht wordt bepaald door de plaats waar de verkoop van het origineel van dat kunstwerk plaatsvindt. Waar ligt die plaats als er een aanbod wordt gedaan vanuit land A, dat wordt aanvaard in land B? Wordt een schilderij dat in Amsterdam wordt geveild en waarop telefonisch vanuit Zwitserland wordt geboden, nu in Nederland of in Zwitserland, een niet-volgrechtland, verkocht? Ten vierde blijft er onduidelijkheid bestaan omdat de verkoop gemakkelijk in een niet-volgrechtland kan worden gesloten, terwijl daarop de levering, al dan niet constituto possessorio, in Nederland plaatsvindt. Op die manier kan het volgrecht toch wel heel gemakkelijk worden ontdoken.

De beide laatste vragen maken duidelijk wat ik aan de orde wil stellen. Als wij een recht introduceren dat nauwelijks of heel moeizaam zal worden geëffectueerd, werken wij aan symboolwetgeving. Dat is slecht voor het recht in Nederland. De ongelijke behandeling van kunstenaars wordt daarmee ook niet opgeheven, terwijl concurrentievervalsing juist in de hand wordt gewerkt.

De uitwijk is gemakkelijk. Daarom wil ik de minister uitdrukkelijk vragen, het initiatief te nemen om binnen de World Intellectual Property Organisation het volgrecht aan de orde te stellen en, zo mogelijk, met EU-partners onderhandelingen aan te gaan met landen die het volgrecht niet kennen. De minister heeft overigens tot 2012 de tijd om hiermee resultaten te boeken. Hij kan die periode ook benutten om met de EU-partners te bespreken, het volgrecht toch maar te beëindigen.

Daarnaast speelt een rol, dat de ongelijke behandeling die de implementatiewetgeving beoogt te corrigeren, niet wordt weggenomen. Enerzijds heeft de gekozen drempel van €3000 tot gevolg dat alleen een kleine groep van gearriveerde kunstenaars van de regeling zal profiteren en niet degenen die nu juist elke bron van inkomsten goed kunnen gebruiken.

Anderzijds lopen de in de EU gehanteerde drempelbedragen fors uiteen: in Frankrijk ligt het bedrag volgens mijn informatie op €15, in Duitsland op €50, in Denemarken op €300, in Groot-Brittannië, Italië en Zweden op €1000 en in België op €1250. Daarbij valt Nederland met de op zichzelf niet onterecht gekozen minimum implementatie van €3000 toch wel uit de boot. Is de minister bereid om aan deze ongelijke behandeling iets te doen? Ik denk daarbij met name aan het bewerkstelligen dat de opbrengsten van het volgrecht ten bate zullen komen van een sociaal fonds voor alle kunstenaars. Met belangstelling wacht ik de beantwoording door de minister af.

*N

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Mevrouw de voorzitter. Wij spreken vandaag over het volgrecht, een onderwerp dat althans in Nederland niet meteen tot grote golven van enthousiasme aanleiding geeft. Integendeel. De Nederlandse regering is er geen voorstander van, de Commissie Auteursrecht in haar advies van juni 2004 houdt haar bedenkingen en ook in de literatuur is de conclusie over het volgrecht negatief. Maar de Europese Commissie wil harmonisatie op dit punt, en dan niet door het volgrecht in de landen van de Europese Unie af te schaffen, maar door dit recht in alle landen van de Europese Unie in te voeren.

Wat de opstelling van de Nederlandse regering betreft, in de herziene Berner Conventie van 1971 is een bepaling over het volgrecht opgenomen. Nederland heeft daarvan geen gebruik gemaakt. Bij de onderhandelingen die geleid hebben tot de richtlijn van 2001 heeft Nederland zich geen voorstander van het volgrecht getoond. In het wetsvoorstel tot implementatie van de richtlijn dat wij vandaag behandelen heeft de minister van Justitie gekozen voor een zo beperkt mogelijke implementatie. Die keuze lijkt ingegeven door het feit dat de regering kennelijk haar bedenkingen blijft houden, ondanks het gegeven dat de richtlijn tot stand is gekomen. De Commissie Auteursrecht had bedenkingen in haar advies van september 1996 en houdt die bedenkingen in het advies van juni 2004.

Wat de literatuur betreft, schrijft mr. drs. Antoon Ott in zijn artikel in *Ars Aequi* van november 2005 dat hij altijd fel gekant is geweest tegen de komst van het volgrecht, evenals tal van kunstenaars overigens. Prof. mr. Ted de Boer eindigt zijn artikel in nummer 6, jaargang 2005 van het Tijdschrift voor Auteurs-, Media- en Informatierecht met de constatering "De conclusie zal dan geen andere kunnen zijn dan dat het volgrecht onmiddellijk moet worden afgeschaft." Kortom, niet bepaald een omarming van het volgrecht.

Maar de richtlijn van 2001 ligt er en moet geïmplementeerd worden. Dat betekent dat in Nederland, in ieder geval in de eerstkomende paar jaar, het volgrecht geldt. In de memorie van antwoord is door de minister op een groot aantal vragen een helder antwoord gegeven. Dank van mijn fractie daarvoor. Toch blijven er nog enkele vragen over. Met één bepaling in het wetsvoorstel, namelijk art 43g lid 1 sub c, blijft de VVD-fractie een probleem houden, omdat die bepaling verder gaat dan de richtlijn vereist.

Namens de VVD-fractie heb ik vragen aan de minister over de volgende onderwerpen: het volgrecht wanneer de kunstenaar het werk in dienstverband heeft gemaakt, afgietsels van een kunstwerk na de dood van de kunstenaar, de evaluatie van januari 2009 en artikel 43g lid 1 sub c.

De leden van de CDA-fractie hebben in het voorlopig verslag gevraagd aan wie het volgrecht toekomt als de maker van het kunstwerk dit in dienstverband heeft gemaakt. De minister antwoordt daarop dat de richtlijn dit punt niet regelt en dat dus aansluiting moet worden gezocht bij de regeling van het auteursrecht. Volgens artikel 7 van de Auteurswet zou het volgrecht dan dus toekomen aan de werkgever. Nu bepaalt de richtlijn dat het volgrecht een onvervreemdbaar recht is waarvan geen afstand kan worden gedaan. In het wetsvoorstel is dit vastgelegd in artikel 43a lid 2 en 3. Dit is anders bij het auteursrecht. Mijn fractie vraagt zich dan ook af of het überhaupt mogelijk is dat het volgrecht aan de werkgever toekomt. Graag krijg ik hierop een reactie van de minister.

Afgietsels van een kunstwerk die op gezag van de kunstenaar in een beperkte oplage worden gemaakt vallen onder de werking van het volgrecht. Maar als de kunstenaar is overleden en er worden op gezag van de erfgenamen afgietsels van het kunstwerk geproduceerd, eveneens in beperkte oplage, vallen deze dan onder de

werking van het volgrecht? Moet er daarbij van worden uitgegaan dat erfgenamen, als rechtsopvolgers onder algemene titel, hetzelfde recht als de kunstenaar hebben om op hun gezag afgietsels - met volgrecht - te laten produceren? Als dat niet het geval is, lijkt het heel verstandig dat kunstenaars hun werk steeds dateren. Hoe denkt de minister hierover?

Artikel 11 van de richtlijn bepaalt dat de commissie uiterlijk 1 januari 2009, en vervolgens iedere vier jaar, het Europees Parlement een verslag voorlegt met, kort gezegd, een evaluatie van de werking van de richtlijn, in het bijzonder in die landen waar tot de invoering op grond van de richtlijn geen volgrecht bestond. Met andere woorden, Nederland kan een belangrijke rol spelen bij de evaluatie van de richtlijn. Nederland was geen voorstander van de totstandkoming van de richtlijn, zoals ik aan het begin van mijn betoog geïllustreerd heb. Ligt het niet voor de hand dat Nederland ook bij de evaluatie eind 2008, gezien de nadrukkelijk afwijzende houding van Nederland bij de totstandkoming van de richtlijn, in beginsel zal pleiten voor intrekking ervan? Is de minister bereid hierover een toezegging te doen?

In dit verband verzoekt mijn fractie de minister ook om te bewerkstelligen dat eerst de evaluatie van eind 2008 wordt afgewacht, alvorens de Europese Commissie het volgrecht ter bespreking binnen de WIPO voordraagt. In de memorie van antwoord vermeldt de minister dit voornemen van de Europese Commissie. Het zou namelijk kunnen zijn dat als gevolg van de evaluatie de richtlijn alsnog sneuvelt.

De minister heeft zowel in de memorie van toelichting als bij de behandeling van het wetsvoorstel in de Tweede Kamer benadrukt dat Nederland gekozen heeft voor een zo beperkt mogelijke implementatie van de richtlijn. Dit herhaalt de minister nog eens in de memorie van antwoord. Toch blijkt dit niet juist te zijn. In artikel 43g lid 1 sub c van het wetsvoorstel gaat de minister verder dan waartoe één-op-één-implementatie van de richtlijn noopt, en waarom? Op een vraag daarover van de VVD-fractie erkent de minister in de memorie van antwoord dat de richtlijn de lidstaten niet verplicht om te regelen dat het volgrecht ook van toepassing is op makers die geen onderdaan zijn van een lidstaat, maar die wel in die lidstaat hun gewone verblijfplaats hebben. In het wetsvoorstel is daarvoor wel een regeling opgenomen, namelijk artikel 43g lid 12 sub c. De reden die de minister in de memorie van antwoord voor deze uitzondering geeft, is dat hij buitenlandse kunstenaars die in Nederland wonen en werken op dezelfde wijze wil behandelen als Nederlandse kunstenaars. Dat is niet erg overtuigend.

De minister heeft zwaarwegende argumenten aangevoerd voor minimale implementatie. Voor een uitzondering zouden nog zwaardere argumenten moeten kunnen worden aangevoerd. Die geeft de minister niet.

Heeft de minister informatie of in andere landen van de Europese Unie -- en zo ja, welke? -- eenzelfde regel is of wordt ingevoerd? In het kader van de met de richtlijn beoogde harmonisatie van het recht binnen de Europese Unie zou toch op dit punt enige overeenstemming moeten bestaan, ondanks het feit dat de richtlijn daartoe op dit punt niet verplicht.

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Kortom, op zichzelf zouden de leden van de VVD-fractie met de redenering van de minister hebben kunnen meegaan, maar dan alleen als ook op dit punt de richtlijn harmonisatie in de Europese Unie zou bewerkstelligen. Dat is niet het geval.

Hoe ziet de minister de praktische uitvoering van het volgrecht voor de in artikel 43 g lid 1 sub c bedoelde personen, met name na overlijden? Het zal duidelijk zijn dat mijn fractie problemen heeft met het voorgestelde artikel 43 g lid 1 sub c en graag van de minister een betere redengeving voor opnemng van deze bepaling in het wetsvoorstel verneemt.

Mocht het wetsvoorstel vandaag worden aangenomen, per wanneer voorziet de minister dan inwerkingtreding van de wet? Zijn de kunsthandelaars en galeriehouders voldoende voorbereid om op korte termijn het volgrecht uit te voeren? Wij wachten met belangstelling de beantwoording van onze vragen door de minister af.

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

Minister **Donner**: Voorzitter. Er is ooit gezegd: If lawyers have the distinctive expertise of their own it does consist in the art of handling cases. Deze uitspraak deed Kronman in de The lost lawyer en zij wordt gerepeteerd in Asser-Vranken.

Het gaat hierbij dus om de kunst om met de casus om te gaan. Er zijn genoeg casussen over kunst geweest die bij in de bespreking van dit wetsontwerp een plaats hebben gevonden. Wij hebben ze ongeveer allemaal aan de orde gehad: de objecten van design, de haute couture mode, litho's, afgietsels van beeldhouwwerken van Rodin en siersmeedkunst. Ik ben blij dat ook de heer Franken aangaf dat de beantwoording adequaat was. Kortom, wij hebben gezamenlijk een goed handboek voor de praktijk opgesteld aan de hand waarvan in de toekomst alle zaken kunnen worden besproken. Tegelijkertijd waarschuw ik: de wet geeft niet voor iedere casus een pasklaar antwoord. Dat zou de wet te gecompliceerd maken en daarmee zouden wij de advocaten het brood uit de mond stoten.

Duidelijk bleek uit de reacties in deze Kamer dat de leden bij het voor ons liggende wetsvoorstel gemengde gevoelens hadden. Inderdaad, wij zouden dit wetsontwerp niet bespreken als de keus aan ons was. De bespreking ervan vloeit namelijk voort uit de wens om in Europa tot één regeling te komen.

Ik weet niet of je in dezen een scherp onderscheid kunt maken tussen rationaliteit en emotie. De impliciete vooronderstelling dat de huidige wetgeving berust op rationaliteit zou ik niet geheel kunnen delen. Er zijn veel voorbeelden die het tegendeel aantonen. Ik weet ook niet of alle wetgeving die op emotionele argumenten steunt, per definitie symboolwetgeving is.

De heer **Franken** (CDA): Mevrouw de voorzitter. Kortgeleden hebben wij kennis kunnen nemen van het feit dat de minister morelethische gronden liet prevaleren en daarmee gevoel boven juridische argumentatie plaatste. Dus het gevoel is ook bij hem aanwezig.

Minister **Donner**: Ik ken de wijsbegeerte en de wetsideeën. Zo ben ik opgevoed. Er geldt wat dat betreft in deze wereld een zekere volgorde en het morelethische gaat ongetwijfeld boven het emotionele, en ook boven het rationele, maar u weet dat de hoogste dimensie wordt gevormd door het geloof. Daarop berust alle wetgeving.

Voorzitter. Ik kom vervolgens toe aan beantwoording van de vragen van de heer Franken. Eerst wil ik ingaan op zijn retorische vragen. Daarbij denk ik aan zijn opmerking over het onderscheid tussen een particulier en een professionele kunsthandelaar. Natuurlijk zal in de praktijk dat onderscheid niet altijd eenvoudig te maken zijn. Tegelijkertijd vloeit het onderscheid voort uit het gestelde in de richtlijn. Uiteindelijk zal het Europese Hof het gehanteerde begrip moeten uitleggen en moeten aangeven waar de grens tussen het een en het ander ligt. Het is in ieder geval niet in eerste instantie aan de nationale wetgever om een keus te maken.

Een meer fundamenteel punt van de geachte afgevaardigde betref de vraag of op deze wijze de introductie van het volgrecht in strijd kan zijn met artikel 1 van het eerste protocol van het EVRM. Op deze vraag zijn verschillende antwoorden mogelijk. Gelet op de omvang van het volgrecht zou je kunnen zeggen dat de werking van artikel 1 van het eerste protocol van het EVRM wordt beperkt. De omvang van het volgrecht is 4% over de eerste 50.000 en vervolgens geldt een degressief tarief. Echter, als inderdaad sprake is van een beperking, zal ook de btw een beperking zijn en een inbreuk op artikel 1 van het eerste protocol vormen. Ik wijs er verder nog op dat het hier gaat om de implementatie van de richtlijn en ik vind dat de wetgever er vooralsnog van uit moet gaan dat de eventuele aantasting daarvan op Europees niveau plaatsvindt en niet bij de uitvoering aan de orde is, tenzij de Nederlandse staat hierover een proces zou aanspannen. Verder meen ik dat er een meer principieel punt geldt. Als wij dit soort lasten en eventuele beperkingen die aan eigendom gesteld worden en die wij als wetgever op tal van manieren stellen, gaan beschouwen als beperkingen op het genoemde artikel 1 kunnen wij als wetgever geen wetten meer maken. Het omgekeerde zou dan namelijk ook gelden. Op een gegeven zou ik de eigenaar een recht kunnen toekennen bij zijn zaak en daarna zou ik de wet niet meer kunnen intrekken, omdat ik dan zou handelen in strijd met artikel 1 van het eerste protocol. Ik weet dat er juristen zijn die deze kant dreigen op te gaan, maar dat is een gevaarlijke weg. Op die manier zou namelijk het eigendomsrecht gesteld worden boven de autonomie van de wetgever. Natuurlijk zijn er met het eerste protocol grenzen aangegeven, maar naar mijn mening zijn die niet gelegen in de regeling van het eigendomsrecht zelve. Daarom wil ik niet de gelegenheid voorbij laten gaan om te waarschuwen voor de implicaties van een dergelijke redenering.

De geachte afgevaardigde vroeg ook waar in internationaal verband de plaats van verkoop is. Het antwoord op die vraag zal gegeven moeten worden door het internationaal privaatrecht. Het is niet de bedoeling dit punt met deze wet te regelen.

Een minder retorische vraag was: in hoeverre zal Nederland er in het kader van WIPO voor pleiten dat ook andere landen een regeling zoals deze invoeren? Ik deel de

zorg over de mogelijke verplaatsingseffecten van de richtlijn. Nederland heeft daarop regelmatig bij de totstandkoming ervan gewezen. Belangrijk is dat het onderwerp volgrecht door de Europese Commissie is aangedragen als een van de mogelijke onderwerpen ter bespreking binnen de WIPO in de komende tijd. Dat steunt Nederland. Derhalve is het antwoord op de vraag van de geachte afgevaardigde: ja.

Wanneer bij de evaluatie van de richtlijn blijkt dat er negatieve effecten voor de Nederlandse kunstmarkt zijn, bijvoorbeeld vanwege verplaatsingseffecten, zal ik er uiteraard voor zorgen dat bij die evaluatie daarvoor aandacht is.

Tegen mevrouw Broekers zeg ik dat het hierbij gaat om een toezegging voor het voeren van beleid door een kabinet waarvan ik mogelijk geen deel meer zal uitmaken. Derhalve kan ik geen toezegging doen. Blijft wel gelden dat Nederland tot dusver een zekere kritische houding bij dit onderwerp aannam en dat die houding tegen 2008 vermoedelijk niet gewijzigd zal zijn. Anders wordt het als de invoering van deze wet een successtory wordt. Ik acht het niet uitgesloten dat Nederland alsdan alsnog negatief is.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Mevrouw de voorzitter. Ik begrijp dat de minister niet over zijn graf heen kan regeren. Hij kan evenwel toezeggen dat de kritische houding die Nederland eerder had, zal blijven gelden. Als hij dat doet, ben ik al een heel eind verder. Op een dergelijke toezegging doelde ik in mijn bijdrage aan dit debat.

Minister **Donner**: Dank u. Ach u weet: ministers gaan en komen, maar de ambtenaren blijven en dat is bepalend bij dit soort vragen.

De heer Franken stelde een vraag over de ingevoerde drempel. Alle uitzonderingen en alle tarieven zijn in wezen in beton gegoten. Op één na en dat is die betreffende het drempelbedrag. Ook in het licht van de discussie in deze Kamer is gekozen voor een hoge drempel.

Daarmee neemt Nederland dan een uitzonderingspositie in binnen de Europese Unie. De keerzijde ervan is dat beneden die drempel transacties zo onbelemmerd mogelijk kunnen plaatsvinden. U stelt dat de arme sloeber die zijn kunstwerk verkoopt daardoor het volgrecht niet krijgt. Hij krijgt dat uiteraard wel tegen de tijd dat het kunstwerk boven de drempel van €3000 komt. Als er al een belemmering zit in de heffing -- daarmee kom ik bij uw tweede retorische vraag -- dan neem ik die weg bij deze lage bedragen. Daardoor kan het kunstwerk zo veel mogelijk van hand tot hand gaan, waardoor het in waarde kan stijgen en de drempel kan bereiken. Ik weet niet of het een erg steekhoudend antwoord is, maar het is het enige antwoord dat ik kan verzinnen.

Zouden wij de opbrengst van het volgrecht niet in een sociaal fonds voor alle kunstenaars moeten stoppen? Daarmee zouden wij in strijd met artikel 1 van het EVRM handelen. De richtlijn bepaalt nu eenmaal dat het volgrecht een onvervreemdbaar recht is, dat wij dan via nationale wetgeving zouden onteigenen. Auteursrecht is alleen

zinnig, omdat het van de auteurs is. Deze suggestie kan dan ook niet worden overgenomen.

Dit brengt mij bij de vraag van mevrouw Broekers over de kunstwerken die in dienstverband worden gemaakt. De richtlijn biedt op dit punt geen regeling, maar het volgrecht is verwant aan het auteursrecht en wordt ook uitgevoerd in het kader van de Auteurswet. Kortom, de algemene bepalingen en leerstukken van het auteursrecht worden zo veel mogelijk ook toegepast op het volgrecht. In een relatie werkgever-werknemer wordt de werkgever als maker van het kunstwerk aangemerkt. Hij heeft dan ook aanspraak op het volgrecht. Hierop is slechts een uitzondering, te weten die werken van ambtenaren die als kunstwerk worden gekwalificeerd. De Staat zou het auteursrecht daarop moeten hebben, maar heeft geen auteursrecht ingevolge artikel 11 van de Auteurswet.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Ik begrijp het antwoord van de minister. Dat heeft hij ook gegeven in de memorie van antwoord. Hij is dus heel consistent, wat zeer verheugend is. Het volgrecht komt in de Auteurswet, maar in de memorie van antwoord schrijft de minister zelf dat het een recht sui generis is. Er zijn afwijkingen van dit volgrecht ten opzichte van het auteursrecht. Omdat dat recht onvervreemdbaar is en omdat er geen afstand van kan worden gedaan, vraagt de VVD-fractie of dit dan wel past bij artikel 7 van de Auteurswet, dat bepaalt dat de werkgever de auteursrechten heeft van de werken die in dienstverband worden gemaakt. Ook bij het lezen van de overige bepalingen van de Auteurswet over het auteursrecht is de vraag of dat een op een kan worden vertaald naar het volgrecht.

Minister **Donner**: Ik zie uw punt. Als het niet zou kunnen, zou je de vreemde figuur krijgen dat het auteursrecht van een kunstwerk dat in dienstverband is gemaakt wel naar de werkgever overgaat en het volgrecht niet, terwijl het volgrecht het gevolg is van het auteurschap. Zoals wij het nu regelen in de nationale wetgeving zou het volgrecht met het auteursrecht overgaan op het kunstwerk. Impliciet vraagt u of wij dat niet in de nationale implementatie hadden kunnen uitzonderen, omdat het niet wordt verplicht door de richtlijn. Daarvoor zie ik geen ruimte in de huidige invulling van de richtlijn. Die spreekt gewoon van "de auteur". Bij een kunstwerk dat in dienstverband is gemaakt, bepaalt de wet dat de werkgever de auteur is. Ik kan op dat punt geen onderscheid maken in de Nederlandse wetgeving. Ik geef toe dat het een uitleg is van de richtlijn en dat mogelijk ooit zal blijken dat het niet zo is. In ieder geval is dit ons uitgangspunt: aan de ene kant is er het algemene beginsel, maar de richtlijn spreekt van "de auteur" en daarom is het ook de auteur van een kunstwerk dat in dienstverband is gemaakt. Ik geef toe dat de vraag die u opwerpt uiteindelijk een rechtsvraag kan zijn die bij de rechter terecht zal moeten komen.

Kunnen nabestaanden later een kopie authenticiseren? Het antwoord daarop is nee. Volgens de richtlijn gaat het om authenticiteit die door de auteur zelf wordt gegeven. Derhalve kunnen nabestaanden niet op latere kopieën alsnog een naam schrijven om er een authentiek kunstwerk van te maken. Dat moet de auteur

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

zelf doen. Anders zou de vreemde consequentie zijn dat nabestaanden de periode van zeventig jaar kunnen verlengen. Zij zouden vijftig jaar na het oorspronkelijke kunstwerk een afgietsel kunnen maken om dat te authenticeren en er weer zeventig jaar volgrecht over te vragen. De implicatie van het element "auteursrecht" is dat de kunstenaar het doet.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Het is dus op gezag van en bij leven van de kunstenaar?

Minister **Donner**: Ja. Of bedoelt u op gezag na zijn leven? Laten wij wachten tot de eerste nabestaande het probeert en dan zullen wij dat bestrijden.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Als de minister zegt dat het ook op gezag van de kunstenaar na zijn leven kan, dan komt het eventueel in de nalatenschap en zitten wij daarmee weer in de problemen.

Minister **Donner**: Mijn uitleg van de bepaling is dat het bij leven van de kunstenaar moet gebeuren.

Ik kom bij het volgrecht door andere EU-burgers. De richtlijn laat op dit punt inderdaad ruimte tot variatie. Het moge zo zijn dat men in het Europese recht dat onderscheid maakt, maar ik acht het in beginsel minder wenselijk om in Nederland onderscheid te maken naar de herkomst van een persoon, of hij nu een Nederlander is of niet. Ik acht dat zonder steekhoudende argumenten niet verenigbaar met artikel 1 van de Grondwet. Dat de richtlijn het onderscheid wel toestaat, is niet voldoende rechtvaardiging om dat in Nederland wel te doen. Ook als ik het minder principieel bekijk, is het uit een oogpunt van handhaving wel zo handzaam om ervan uit te gaan dat wie hier woont die aanspraak wel heeft en wie hier niet woont niet. Het fundamentele punt is dat men onderscheid naar nationaliteit zou maken. De vraag is of daarvoor voldoende rechtvaardiging bestaat onder artikel 1 van de Grondwet.

Ten slotte kom ik bij de vraag over de implementatie. De richtlijn zal moeten zijn ingevoerd per 1 januari jongstleden. In die zin heb ik geen grote ruimte om nog lange termijnen te hanteren voor de invoering. De kunsthandel is sinds 2001 kunsthandel op de hoogte dat het eraan komt en is sinds 2004 ook betrokken geweest bij de implementatie in Nederland. Ik meen dan ook dat de Nederlandse kunsthandel voldoende op de hoogte is van de invoering van de regeling.

Ik kom hiermee aan het eind van mijn beantwoording. Ik hoop dat ik alle vragen naar bevrediging heb beantwoord. Nogmaals, het blijft met gemengde gevoelens, maar ik ben van mening dat wij deze regeling moeten invoeren in het kader van de Europese Unie.

*N

De heer **Franken** (CDA): Voorzitter. Ik dank de minister voor diens spirituele beantwoording.

Bij de schriftelijke behandeling hebben wij allen getracht om een heleboel vragen die zullen rijzen weg te nemen. Er blijven er echter nog heel wat over, waarbij ik denk aan artikel 1 van het eerste protocol. Dit debat zou ruimere grenzen moeten hebben dan alleen behandeling van dit onderwerp. Ik noem verder de internationale

privaatrechtelijke vragen over de plaats van de verkoop, een punt dat waarschijnlijk direct heel veel problemen zal geven. Gaat het om een telefonisch aanbod, dan wel een telefonische aanvaarding vanuit een niet-volgrechtland, terwijl hier het andere deel van de totstandkoming van de overeenkomst wordt bewerkstelligd? Dank voor de toezegging om in het kader van de WIPO te pleiten voor wat door mij is gevraagd. De EU heeft dit op een prioriteitenlijst gezet, maar ik hoop dat de minister daar wat druk achter wil zetten, omdat wij hier anders met zo'n moeizaam product zitten.

Wij blijven dan toch met een paradox zitten. Mevrouw Broekers heeft in reactie op mijn vraag of de maker in dienstbetrekking het dienstrecht afstaat aan de werkgever, terecht geconstateerd dat je zo afstand kunt doen van een onvervreemdbaar recht. Terwijl ook de drempel, waarbij Nederland een uitzonderingspositie in de EU inneemt, een paradox is, omdat wij de gelijke behandeling die wordt beoogd daarmee juist niet bereiken. Het volgrecht is een kunstgreep in het auteursrecht.

*N

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Voorzitter. Ik kan het niet beter zeggen dan prof. Franken: het volgrecht is een kunstgreep in het auteursrecht.

Ik heb de minister gevraagd, welke landen dezelfde regel hebben ingevoerd als de regel die wij nu wellicht gaan invoeren, namelijk artikel 43g, lid 1, sub c. Ik heb daarop nog geen antwoord gekregen van de minister. Ik krijg graag alsnog een antwoord, juist vanwege het feit dat mijn fractie het zo verschrikkelijk belangrijk vindt dat er zoveel mogelijk harmonisatie is. Als die andere landen dat ook hebben, is de harmonisatie een feit. Waarom moet Nederland straks als een van de weinigen deze regel invoeren en de rest van de landen van de EU niet? Wel bestaat de regel van reciprociteit: als een kunstenaar uit een ander land buiten de EU in Nederland woonachtig is, heeft hij recht op het volgrecht als voor hem in zijn eigen land ook het volgrecht geldig is. Maar wij hebben het alleen over de situatie van de kunstenaar die hier het volgrecht krijgt, terwijl hij het in zijn eigen land niet zou hebben.

In het geval van kunstenaars uit derden landen die zelf in hun eigen land het volgrecht niet kennen, die in Nederland komen te overlijden, vragen wij ons af hoe de afwikkeling van het volgrecht dan moet plaatsvinden met de nabestaanden, tot 70 jaar na de dood. Vandaag is het er één, morgen tien en overmorgen zijn het er velen. Het mag geen loze letter in de regeling worden.

Ik ben het eens met de minister dat kunsthandelaars en galeriehouders voldoende op de hoogte zijn dat het volgrecht eraan komt. Maar zij nemen vaak al een jaar van tevoren kunstwerken voor een veiling in. Van de veilingen van Sotheby's en Christies die in het najaar plaatsvinden zijn de kunstwerken allang ingenomen, zodat de volgrechtbepalingen niet in de catalogi zijn opgenomen. Graag nog een reactie hierop.

*N

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Minister **Donner**: Voorzitter. Op dit moment is het volgrecht voor anderen dan EU-burgers onderdeel van de Portugese, Oostenrijkse, Belgische en Duitse wetgeving. Ik weet niet of alle 25 lidstaten hun wetgeving op dit punt al op orde hebben. Wel zijn het enkele belangrijke, bij ons in de omgeving liggende landen als het gaat om de verkoop.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Vier landen dus, terwijl de EU er 25 kent. Met Nederland erbij zijn er vijf landen die deze regeling invoeren. Dat duidt niet erg op harmonisatie.

Minister **Donner**: Het zijn niet de geringste landen!
Ik ben het eens met wat de heer Franken noemde over verkoop via de telefoon. In eerlijkheid: dit is een probleem dat niet alleen hier speelt, maar bij tal van andere zaken. Het gaat ook op bij het geven van adviezen waaruit inkomen wordt gecreëerd, waarover btw moet worden betaald. Dat is een toenemend probleem, waarvoor in de toekomst via internationale regelgeving zal worden aangegeven waar dat wordt belast en welk recht daarop van toepassing is. Dat is geen specifiek probleem voor deze wetgeving.

Ook van Nederlandse zijde zal ik, zolang ik mijn huidige verantwoordelijkheid draag, ervoor zorgen dat wij steun geven aan druk van de WIPO. De heer Franken noemde twee paradoxen. Ik heb aangegeven wat de argumenten zijn. Ik ben blij dat hij met de aanduiding dat het hier slechts paradoxen betreft, aangeeft dat het om ogenschijnlijke tegenspraken gaat, niet om werkelijke tegenspraken.

De heer **Franken** (CDA): Die definitie betwist ik. Een paradox is een tegenstelling waar je niet uitkomt.

Minister **Donner**: Nee, het is een schijnbare tegenstelling.

De heer **Franken** (CDA): Wij zullen daarover in een filosofisch debat buiten deze agenda daarover verder praten.

Minister **Donner**: Ik ben blij dat u het geen inconsistenties hebt genoemd!

Inderdaad, het gaat om vijf van de 25 landen, dus op dat punt bestaat geen harmonisatie. Tegelijkertijd heb ik hier primair te maken met de Nederlandse wetgeving. Ik heb er moeite mee daarin in Nederland onderscheid aan te brengen met het motief dat het om slechts enkele Europese landen gaat. Als er onderscheid moet worden gemaakt, moet dat worden gemaakt naar nationaliteit. Ik zeg toe dat ik de ontwikkelingen op het gebied van de aanspraken van nabestaanden indien een niet-EU-onderdaan in Nederland komt te overlijden, zal volgen. Als kunstenaars uit de hele wereld naar Nederland komen om hier te overlijden teneinde hun nabestaanden het volgrecht te geven, zullen wij de wet op dat punt wijzigen.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Zij mogen hier wel overlijden, maar zij en hun eventuele nabestaanden komen pas in aanmerking voor het volgrecht niet dan nadat zij hier een verblijfsplaats hebben gehad.

Minister **Donner**: Je weet niet hoe makkelijk het is voor kunstenaars om een verblijfsplaats te krijgen. Anders zullen wij daartegen in het vreemdelingenrecht maatregelen nemen.

Tot slot het punt van de veilingen. Het kan best zijn dat daar in de catalogussen nog geen rekening mee is gehouden. Men wist wel dat deze wetgeving de Tweede Kamer gepasseerd is en aan de orde zou komen in de Eerste Kamer. Ik zal nagaan of zich op dat punt moeilijkheden voordoen, maar ik zie geen mogelijkheid om vanwege die reden eindeloos te talmen met het in werking laten treden van deze wettelijke bepalingen. Dat is een consequentie van het feit dat zij per 1 januari ingevoerd hadden moeten worden.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Ik ben het met de minister eens dat van tevoren duidelijk was dat dit zou gaan komen, maar ik vind het prettig om te horen dat hij in de gaten zal houden dat er niet allerlei vreemde dingen of foute zaken gaan ontstaan.

Minister **Donner**: Ik zal in ieder geval zorgen voor een tijdige kennisgeving.

Hiermee kom ik aan het eind van de beantwoording. Ik beveel dit wetsvoorstel misschien niet in de warme aandacht, maar in ieder geval wel in de aandacht van de Kamer aan.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: Mijnheer de minister, het wetsvoorstel is kennelijk warm ontvangen.

**

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

!Arbeidsmarkt en onderwijs!

Aan de orde is het **debat** "Arbeidsmarkt en onderwijs" in het kader van de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid voor het jaar 2006 (30300-XV);**
- **het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van het Spaarfonds AOW voor het jaar 2006 (30300-E).**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

De heer **Van Driel** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Vandaag staat de vraag centraal hoe de arbeidsmarkt ervoor staat. Ik concentreer mij vooral op de kwetsbare groepen, ook al realiseer ik mij dat ook andere segmenten

aandacht behoeven. Ik zal het niet hebben over de sterke behoefte aan specifiek beleid om langer werken voor mensen boven 55 jaar aantrekkelijk te maken, ook al zou mijn fractie daar graag eens over willen praten. Ik zal het ook niet hebben over het topsegment van de arbeidsmarkt, ook al realiseer ik mij dat een functie in het topsegment van de arbeidsmarkt dieper op die arbeidsmarkt drie à vier functies genereert. Ik zal mij vooral richten op de kwetsbare groepen.

Minister De Geus voorspelde alweer enige tijd geleden, dat wij het risico lopen dat twee miljoen mensen dadelijk geen werk meer vinden op de arbeidsmarkt. Vooral jongeren, allochtonen en mensen zonder voldoende of met een verlopen startkwalificatie lopen grote risico's. Voor wie dat signaal nog niet voldoende was, was er de wake-up call van het Sociaal en Cultureel Planbureau van enige weken geleden, waarin duidelijk werd dat jonge allochtonen op de arbeidsmarkt te weinig kans maken. De reactie van het kabinet op dit rapport stond in schrille tegenspraak met de daadkracht die dit kabinet zo graag wil uitstralen. De toon was: "Niets nieuws, er wordt aan gewerkt, pappen en nat houden". Natuurlijk is er het laatste jaar wel iets gebeurd. In die zin heeft het kabinet gelijk, maar het is in ieder geval "too little" en voor sommige grote steden wellicht ook "too late".

Allerlei op zich goede maatregelen voor de onderkant van de arbeidsmarkt zijn afgeschaft, waarbij op zich soms wel een goed verhaal te houden was, maar de vraag is of die afschaffing in haar totaliteit een goede zaak was. De Merkertbanen zijn afgeschaft, waardoor duizenden mensen met een lage kwalificatie op de arbeidsmarkt in die functies niet meer aan de bak komen. De SPAK is afgeschaft. De speciale bemiddelaars voor allochtonen zijn afgeschaft. Dat waren maatregelen die mensen aan de onderkant van de arbeidsmarkt hielpen. Natuurlijk zaten er aan die maatregelen ook nadelen. In de Melkertbanen was er te weinig doorstroming en in loonkostensubsidies zit veel "dead loss", maar nu is er op dit vlak helemaal niets meer en nu brengen te veel kansloze jongeren hun tijd in ledigheid door. Dat betreft vooral bepaalde kwetsbare groepen. Het Jaarrapport integratie 2005 concludeert: "De afname van gesubsidieerd werk treft allochtonen hard". Die uitspraak liegt er niet om. Geld dat nu bespaard wordt op loonkostensubsidies, wordt nu en straks uitgegeven in de sfeer van openbare orde en veiligheid. De winst daarvan is mijn fractie niet duidelijk. De overheid heeft zich teruggetrokken van de arbeidsmarkt, zeker van de onderkant. Zij heeft dat vooral gedaan om ideologische redenen en minder om financiële redenen. De steun aan de onderkant is weggesaneerd, omdat de arbeidsmarkt het zelf maar moet oplossen.

Ik wil niet wegpoetsen wat er wel is gebeurd. Het in overleg tussen het kabinet en de Stichting van de Arbeid vastgestelde document Tripartiete beleidsinzet van scholing en werk heeft het een en ander opgeleverd op het gebied van beroepspraktijkvormingsplaatsen, stages en duale trajecten. De regionale afstemming tussen sociale partners en beroepsonderwijs is neergelegd in afspraken die wij toejuichen. Ook het stimuleren van de elders verworven competenties (EVC's) en het vergroten van het aantal daarvan heeft onze instemming.

Er moet echter veel meer gebeuren. De grote steden dreigen immers af te koersen op problemen van grote omvang. Tienduizenden jongeren zonder startkwalificatie beëindigen hun opleiding en vormen een steeds groter sociaal probleem. Er moet ook meer gebeuren omdat bij economische groei, als er meer banen komen, er ook mensen beschikbaar moeten zijn om die banen te bezetten. Er moet ook meer gebeuren omdat vergrijzing en het behoud van ons welvaartsniveau nopen tot grotere arbeidsparticipatie. Er moet meer gebeuren omdat werken iemand een volwaardige plaats in de samenleving biedt. De sociale integratie van etnisch-culturele groepen is misschien wel de belangrijkste opgave op de arbeidsmarkt voor de komende tien jaar. Geen werk voor mensen en vooral jongeren uit deze groepen betekent het afwijzen van deze groepen, terwijl het krijgen van werk een bevestiging van hun positie betekent. Dat moet in veel doortastender beleid zichtbaar worden. Mijn fractie ziet dat dit kabinet enigszins op de weg terug is bij het rigoureus loslaten van de activiteiten aan de onderkant van de arbeidsmarkt. Een aantal zaken, zoals het oprichten van de projectorganisatie leren en werken, al streeft die maar naar een magere 15.000 stageplaatsen, juichen wij toe. De taskforce onder leiding van Hans de Boer is een club die goed werkt. De participatiebanen kunnen een bijdrage leveren aan de activering van mensen. De WWB leidt tot een grotere inzet van gemeenten en tot meer participatie. Er worden ook allerlei pogingen ondernomen om het imago van het mbo te verbeteren.

Dat is echter niet genoeg. Er moeten meer maatregelen genomen worden die robuuster zijn, groter van omvang en met een veel en veel hogere outputdoelstelling. Alvorens de vraag aan de orde te stellen welke maatregelen genomen moeten worden en welke actoren daarbij een rol spelen, ga ik in op de vraag of de rijksoverheid überhaupt in staat is om een doelgericht arbeidsmarktbeleid te voeren, met name gericht op de zwakke, kwetsbare groepen. De SUWI-wetgeving heeft op dat vlak een breuk veroorzaakt. Die wetgeving was nodig om de gegroeide bureaucratie op te ruimen en om nieuwe organisatievormen mogelijk te maken. De wetgeving heeft ook een en ander afgebroken waarvoor onvoldoende terug is gekomen. De oude organisatie van de arbeidsvoorziening beschikte over 130 arbeidsbureaus, 18 regionale bureaus en 30 centra voor vakopleiding. De regionale bureaus waren een spin in het web van de regionale samenwerking tussen werkgevers, beroepsonderwijs, gemeenten en arbeidsbureaus. De arbeidsbureaus bemiddelden en wanneer werkzoekenden niet-bemiddelbaar waren, werd er scholing geregeld via het centrum voor vakopleiding of via inkoop. Er waren ook mogelijkheden in de sfeer van loonkostensubsidie en werkervaringsplaatsen. Nu zijn er de CWT's, die veel meer een uitvoerende instantie zijn geworden dan de vroegere arbeidsbureaus. De regionale arbeidsbureaus zijn vervangen door een tijdelijke regeling die regionale platforms mogelijk maakt. De rol van het centrum voor vakopleiding is neergelegd bij de roc's. Doel van dit alles om de besteding van het geld voor arbeidsmarktmaatregelen neer te leggen bij die instanties die ook verantwoordelijk zijn voor uitkeringen: UWV en gemeenten.

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Dat waren op zich niet allemaal verkeerde maatregelen. Met dit alles is de greep van de landelijke overheid op het arbeidsmarktbeleid echter zeer beperkt geworden. Veel arbeidsmarktproblemen laten zich niet aanpakken op gemeentelijk of regionaal niveau. Die moeten landelijk worden aangepakt. Voor dat vraagstuk is nog geen goede oplossing gevonden. Sectoren hebben ook geen landelijk aanspreekpunt als zij met reïntegratieverantwoordelijken willen samenwerken. De aandacht die er zou moeten zijn voor de kwalitatieve aansluiting van vraag en aanbod op landelijk niveau en op langere termijn is er niet meer. De aandacht voor niet-uitkeringsgerechtigden is zeer beperkt. Kortom, de positie van de rijksoverheid is beperkt en een aantal problemen wordt om die reden niet of onvoldoende aangepakt. Mijn vraag is welke oplossingsrichting de minister voor deze problemen ziet. Dat er wat afgebroken moest worden, oké, maar nu moet er op een aantal gebieden ook weer teruggebouwd worden.

Een bredere vraag is welke analyse er steekt achter het huidige beleid. Welke analyse zit er achter het afbouwen van de positie aan de onderkant van de arbeidsmarkt? Welke analyse leidt ertoe dat de regering het klaarblijkelijk niet nodig vindt dat de overheid een sterke positie heeft ten bate van de onderkant van de arbeidsmarkt? Ik wil een aantal actoren doornemen in het licht van de vraag wat die kunnen bijdragen aan een betere positionering van mensen met een zwakke positie op de arbeidsmarkt. Dat zijn meestal jongeren met onvoldoende startkwalificaties of niet meer zo jonge mensen met verlopen startkwalificaties.

De sociale partners roep ik op om de zogenaamde end of pipe-benadering te verlaten. Mensen moeten nu eerst ontslagen worden alvorens er allerlei scholingsactiviteiten aan de orde komen. Veel beter is het om in de cao zodanige afspraken te maken dat er op de werkvloer flink wordt opgeleid. Er worden in de cao's wel afspraken over gemaakt, maar de naleving laat vaak zeer te wensen over. Werknemers zien een deel van de loonsom in een pot verdwijnen. Zij staan er wantrouwend tegenover omdat zij het gevoel hebben er te weinig voor terug te krijgen.

Toch is scholing op de werkplek van essentieel belang. Daartoe is het nodig, een controle-instrument te ontwikkelen om te zien of het geld uit de cao's ook daadwerkelijk aan scholing wordt besteed. Scholing zou ook aan de orde kunnen zijn bij ontslag. Bij het vaststellen van een sociaal plan moet een rol kunnen spelen in welke mate opleidingen aangeboden zijn en in welke mate werknemers inzet hebben gepleegd om via opleidingen hun kwalificaties en competenties op peil te houden. Ook de CDA-fractie aan de overkant heeft een vergelijkbaar pleidooi gehouden. Bij het vaststellen van het sociaal plan speelt een hoofdrol of werkgevers voldoende scholing hebben aangeboden. Zo niet, dan komt er een steviger, voor werknemers veel gunstiger sociaal plan. Bij de volgorde van afvloeiing speelt een rol of werknemers van die mogelijkheid gebruik hebben gemaakt. Dat vereist monitoring en registratie. Het kan een belangrijke stimulans vormen voor het verhogen van het scholingsniveau in Nederland. Die verhoging moet in belangrijke mate komen van werkgevers en werknemers

en moet bedrijfsgericht zijn. Zou de minister hierop nader kunnen ingaan? Is dit juridisch haalbaar?

Werkgevers en werknemers kunnen in de cao ook afspraken maken over stageplekken. FNV Bondgenoten valt op dit punt te prijzen. Ook het werkgelegenheidsplan van Philips kan veel werkgevers tot voorbeeld strekken. Wij komen bij elkaar enkele honderdduizenden stageplaatsen en duale trajecten tekort. Daar moet via cao's een eind aan gemaakt worden. Wat werknemers betreft is het duidelijk dat die geacht worden, in zichzelf te blijven investeren, niet alleen op jonge leeftijd na een afgeronde opleiding, maar ook periodiek tijdens het werkzame leven. Hier ligt voor alle actoren op de arbeidsmarkt een aansporingsfunctie, maar voor de werknemers de grootste verantwoordelijkheid. Van werknemers met voldoende startkwalificaties moet verwacht worden dat zij die kwalificaties op peil houden. Uit onderzoeken blijkt dat opleiding een bepalende factor is voor het hebben van werk naar leeftijd.

Dan is er nog de factor motivatie. Inzet en drive worden verondersteld in elke baan. Bij startende jongeren op de arbeidsmarkt is die niet altijd in voldoende mate aanwezig. Het recente denken om onorthodoxe middelen in te zetten om die drive en motivatie te bevorderen, juicht mijn fractie toe. Ook onorthodoxe middelen helpen. De Bve Raad vraagt om tientallen miljoenen extra in het mbo te stoppen om lastige jongeren te begeleiden en op school te houden in plaats van om hen half gemotiveerd en half opgeleid naar de arbeidsmarkt te zien gaan. Aan de onderkant van de arbeidsmarkt, zo is mijn ervaring, kan inzet en motivatie veel belangrijker zijn dan een diploma. Ik daag het kabinet uit om met onorthodoxe voorstellen te komen als de inzet en motivatie laag is, ook als die nieuwe middelen vergen.

Een zeer belangrijke partij op de arbeidsmarkt is de gemeente. Speelde de gemeente op de regionale arbeidsmarkt altijd al een cruciale rol via het uitgeven van bedrijfsterreinen of het afgeven van vergunningen, sinds de invoering van de WWB is haar rol nog aanzienlijk versterkt. Nu gemeenten eigen risicodragers zijn, stellen ze zich duidelijk anders op dan een aantal jaren geleden. Wij juichen die verandering in veel opzichten toe. Wij zien de resultaten van de WWB, maar hebben ook nog wel wat kritische kanttekeningen. Je ziet dat de activerende rol van de gemeenten via projecten zoals "work first" vooral gespeeld wordt bij de intake. Er is een strengere poortwachterfunctie ontwikkeld, die ertoe leidt dat heel wat mensen niet in de bijstand komen, maar besluiten een baan te accepteren of terug naar school te gaan. Wij juichen die ontwikkeling toe, maar wij constateren ook dat de inzet van gemeenten bij het activeren bij de voordeur beter is dan bij het activeren bij de achterdeur. Er wordt maar beperkt met succes gereïntegreerd. Natuurlijk is reïntegratie een "end of pipe"- benadering waarvan niet te veel verwacht mag worden, maar mijn partij constateert dat bij scholing in het reïntegratietraject te vaak wordt ingezet op korte, goedkope trajecten. Gemeenten hebben te weinig geld over voor lange, intensieve trajecten, die uiteraard veel duurder zijn. De rendementen zijn daar dus lager en daarom wordt daar veelal niet voor gekozen. De uitstroom uit de WWB was in 2004 slechts 6 %. Dat is

teleurstellend weinig. Grote investeringen kunnen of willen de gemeenten zich niet permitteren en daardoor worden heel wat kansen gemist. Met betrekking tot het maken van een profiel van uitkeringsgerechtigden lijken de gemeenten op de goede weg. Uitstroom is maatwerk en maatwerk vereist een gedetailleerd dossier met een passend profiel en een goed inzicht voor gemeente en uitkeringsgerechtigde in de arbeidsmarkt. Ik hoop dat de gemeenten op dit punt nog een paar extra stappen zetten. Er is de laatste jaren veel bereikt, maar er is nog een lange weg te gaan voordat het percentage hoger dan 6 zal zijn. Ten slotte mag ik hopen dat de gemeenten de mogelijkheid om participatiebanen te scheppen voortvarend en adequaat zullen aanpakken. Wij betreuren het dat die participatiebanen een andere vorm hebben dan de door de RWI voorgestelde participatiebanen. Nu gaat het om tijdelijk werken met behoud van uitkering. Maar vooruit, beter een half ei dan een lege dop. Ik ga ervan uit dat alle gemeenten werken aan stimulering, motivatiebevordering en dat dat ook met de nodige gestrengheid gebeurt. Aan die gestrengheid zit overigens wel een negatief aspect. Een 20.000 tot 40.000 jongeren zijn zoek omdat zij geen scholing meer volgen en ook geen uitkering hebben. Het lijkt mij van essentieel belang dat deze groep op lokaal niveau exact in beeld wordt gebracht. Dan kunnen wij bezien welke maatregelen toegepast kunnen worden om deze jongeren via scholing of werk bij de maatschappij betrokken te houden. Er mag van de gemeenten verwacht worden dat zij actief zijn op het gebied van verwerven van stageplaatsen en met het regionale bedrijfsleven intensief communiceren over duale leerwerktrajecten en stageplaatsen. Wethouder Aboutaleb heeft in dat kader in Amsterdam een tot voorbeeld strekkend convenant gesloten. Op die manier gaat het de goede kant op en het laat ook iets zien van de betrokkenheid van het Rijk bij deze problematiek. Dat juich ik toe.

Mijn fractie betreurt het dat het geld voor het achterstandenbeleid is overgegaan van de gemeenten naar de scholen. Met het achterstandenbeleid werd meer dan alleen het beleid op school gevoerd. Vaak ging het om een integrale aanpak in een buurt. Nu kan de maatschappelijke problematiek rond scholen met dit geld niet worden aangepakt. Wij vinden dit een stap terug en een gemiste kans.

Voorzitter. Ik kom op de rol van de rijksoverheid: aansporen, stimuleren en financieel steunen. De rijksoverheid heeft ook een voorbeeldfunctie te vervullen als werkgever en zij moet met andere overheden gezamenlijk optrekken om die voorbeeldfunctie vorm en inhoud te geven. Ook hier is nog wel iets te winnen.

Er komt een nieuwe WW aan. Waarom is daarin niet veel meer een opleiding- en scholingscomponent in opgenomen? Ik wil ervoor pleiten om iedereen die langer dan twee maanden van de WW gebruik maakt te verplichten, zich te laten (bij)scholen. Dit hoeft overigens de sollicitatieverplichting niet in de weg te staan. Een WW-periode van acht maanden waarin iemand acht maanden alleen met solliciteren bezig is, is een verspilling. Of vindt de minister scholing in zo'n periode nutteloos, een activiteit die solliciteren in de weg staat?

Kinderopvang moet een basisvoorziening worden. Daar heeft mijn partij een aantal jaren geleden al voor gepleit. Dat bleek steeds een brug te ver te zijn. Ook nu weer lijkt de minister een andere kant op te gaan en dat betreuren wij. Ik ben ervan overtuigd dat er ooit sprake zal zijn van de kinderopvang als basisvoorziening.

Ik herhaal mijn pleidooi voor een loonkostensubsidie voor mensen aan de onderkant. De afschaffing van de SPAK is in de ogen van mijn fractie een fout geweest. Het CPB constateert dat het specifieke beleid voor de onderkant van de arbeidsmarkt de afgelopen jaren is verminderd. Ik zei al dat vooral allochtonen hiervan het slachtoffer zijn. Alle onderzoeken wijzen uit dat loonkostensubsidie een van de meest effectieve maatregelen is om mensen die een zwakke positie op de arbeidsmarkt hebben een handje te helpen. Bedrijven vrijstellen van sociale premies op tijdelijke basis zou ook een bijdrage aan de oplossing zijn. En dan herhaal ik nog maar eens de al eerder gehouden pleidooien voor de no risk-polis met dekking voor jongeren zonder startspecificaties voor twee jaar.

Aan de overkant is enige tijd geleden uitgebreid gediscussieerd over bevordering van persoonlijke dienstverlening. Het RWI heeft daarover kort geleden een advies uitgebracht en er lijkt vooruitgang geboekt te gaan worden. Ik zou daarnaast en in aanvulling op het RWI-advies, dat er bij uitvoering toe leidt dat zwart werk wit wordt, een lans willen breken voor de bij onze zuiderburen zeer succesvolle dienstencheque. Zoals u in De Standaard van 20 januari heeft kunnen lezen, ontwikkelt die zich in België stormachtig. Deze dienstencheque heeft inmiddels 25.000 banen opgeleverd en dat na ruim twee jaar. Met name mensen in een uitkeringssituatie blijken hier buitengewoon mee geholpen te zijn. Waarom geen experiment met deze dienstencheque in een of meer steden of regio's waar het aantal uitkeringsgerechtigden hoog is? Dit is een van de fiscale maatregelen die een bijdrage kunnen leveren aan het verkleinen van de "jeugd"werkloosheid. Fiscale hulpmiddelen moeten overigens ook nadrukkelijker ingezet worden voor scholing. Zowel werkgevers als werknemers moeten fiscaal gefacilieerd worden als zij zich inspannen voor scholing. Een dergelijke fiscale faciliteit moet ook beschikbaar zijn voor werkgevers die stageplaatsen leveren.

Als er geld is om de jongeren van de straat te houden en om de sociale rust te bewaren, dan moet er ook geld zijn voor scholing, stages en leerwerktrajecten. Zo moet er ook een manier te verzinnen zijn waarbij de rijksoverheid gemeenten helpt bij het investeren in langdurige opleidingstrajecten ten behoeve van uitkeringsgerechtigden in de bijstand. Dat voor gemeenten het rendement telt, is begrijpelijk. De verantwoordelijkheid van de rijksoverheid zou een stapje verder moeten gaan in de vorm van enige steun aan de gemeenten.

De rijksoverheid zou ook meer moeten doen om discriminatie op de arbeidsmarkt tegen te gaan. De werkloosheidscijfers zijn vooral bij Turken, Marokkanen, en Antilianen ten hemel schreiend. De Wet Samen was weliswaar een bureaucratisch middel, maar gaf wel inzicht in de mate waarin de diverse bevolkingsgroepen in de arbeidsmarkt aan de bak kwamen. Die wet is afgeschaft.

Daar is wel enig begrip voor op te brengen, maar er is niets voor in de plaats gekomen. De gediscrimineerde wordt alleen nog gewezen op de mogelijkheid om een klacht in te dienen. En er is overduidelijk sprake van discriminatie op de arbeidsmarkt, niet alleen omdat werkgeversvoormannen als Wientjes en de Boer dat zeggen.

Er zijn allerlei cijfers en rapporten die discriminatie aantonen. Onderzoeken in opdracht van Groenlinks lieten al zien dat bij 40% van de sollicitaties sprake was van discriminatie. Andere onderzoeken tonen aan dat bij eenderde van de sollicitaties sprake is van discriminatie. Een gerenommeerd criminoloog als Frank Bovenkerk zegt na onderzoek: "discriminatie is een karakteristiek van de arbeidsmarkt". Denkt u nu dat iemand die vanwege huidskleur en/of etnische culturele achtergrond tot drie keer toe is afgewezen, zich drie keer de moeite getroost een klacht in te dienen en zelfs als die klacht wordt toegewezen, de baan inmiddels weg is, zich geaccepteerd voelt in onze samenleving? Alleen een formalistische houding op dit punt brengt ons niet verder! En die in ieder geval gevoelde discriminatie leidt er op zich weer toe dat iemand zich zielig begint te vinden en bij falen altijd de schuld geeft aan de ander. Nogmaals, bij discriminatie past geen formele en formalistische houding maar onorthodoxe maatregelen, zoals de gemeente Nijmegen pas heeft uitgevaardigd. Als er zo gediscrimineerd wordt, zou je nog voorstander worden van een quoteringsbeleid!

Uiteraard, het belangrijkste wat de rijksoverheid kan doen, is het scheppen van banen en voorwaarden daartoe. Daarbinnen en beperkt tot dit thema zou ik nog eens een pleidooi willen houden voor het doelbewust bevorderen dat meer mensen zich als zelfstandig ondernemer of als ZZP' er (zelfstandige zonder personeel) kunnen vestigen. Juist voor de doelgroep waarover wij spreken, kan microkrediet een bijdrage zijn om hen als zelfstandige ondernemer een kans te geven. Voor zelfstandige ondernemers en ZZP' ers is er nog ruimte voor verbetering van fiscale faciliteiten. Juist in allochtone kringen zien wij dat het zelfstandige ondernemer zijn prestige verschaft. Er zijn al stappen gezet, het is bijvoorbeeld gemakkelijker om ondernemer worden vanuit de WW, maar hier zou de rijksoverheid toch verder op moeten inspelen. Ik weet dat minister de Geus zich daar verleden week nog positief over heeft uitgelaten, maar de stapjes blijven nog te klein en te beperkt. Ook op dit punt zou het wel iets robuuster mogen en wat meer outputgericht.

Ook voor ons wordt het tijd om te denken over de herschikking van de regie op het gebied van de uitvoering. Ik begrijp uit het Financieel Dagblad van afgelopen zaterdag dat nagedacht wordt over veel nauwere samenwerking tussen CWI en UWV, maar wordt ook al nagedacht over fusie? Drie partijen voor de uitvoering van het werkloosheidsbeleid, dat is echt te veel. Twee partijen -- CWI/UWV en gemeenten -- lijken ons meer dan voldoende.

Ik wil nog even kort ingaan op de rol van het onderwijs in dit geheel. Volgens cijfers verlaat 45% het MBO zonder diploma! Daarnaast is bekend dat jaarlijks 60.000 mensen het onderwijs verlaten zonder startkwalificaties. De reactie daarop van het ministerie

van Onderwijs kan wat mij betreft wel iets heftiger. Ik ondersteunde al het pleidooi van de BVE-raad om extra geld voor het MBO om lastige jongeren intensiever te begeleiden, opdat zij hun opleiding afmaken, maar er zijn nog veel meer en verdere verbeteringen mogelijk. Naar ik begrijp, moeten jongeren in het MBO tot dusver zelf een stageplaats zoeken, maar is dat niet de verantwoordelijkheid van de onderwijsinstelling? Weliswaar heeft het kabinet maatregelen genomen om de onderwijsinstellingen daarbij te helpen, maar het mag toch niet gebeuren dat jongeren die zelf geen stageplaats kunnen vinden bovendien nog van school moeten? Gekker zou het wat ons betreft toch niet mogen worden! Voor stageplaatsen moet de volledige verantwoordelijkheid liggen bij de onderwijsinstellingen met een outputdoelstelling van 100%! Geen stageplaats, dan ook korting op de vergoeding die de school ontvangt. En zou het onderwijs, geholpen door ter zake kundige adviesinstellingen, ook niet aan het eind van de lagere school veel actiever kunnen zijn bij de eerste preselectie voor vervolgonderwijs en of verdere trajecten naar een beroepskeuze? Niet in elk gezin wordt de opleiding en vervolgonderwijs immers intensief doorgesproken. Twee momenten van beroepskeuze rond het 12e en 15e jaar verplicht in het programma van school opnemen en gefaciliteerd met externe deskundigen, zou een stap vooruit zijn.

Wat stageplaatsen betreft, is het een open deur om te pleiten voor betere aansluiting van bedrijfsleven en beroepsopleidingen. De FME kondigde bij monde van voorzitter Kamminga aan dat zij de macht op de ROC' s gaat overnemen. Een prima idee, mits zij ook genoeg stageplaatsen meeneemt! Wat ons betreft wordt alles uit de kast gehaald en is geen jongere meer passief. Je leert, je werkt of bent actief in een combinatie van die twee. Het is mij ook niet duidelijk waarom de leerplicht niet geleidelijk wordt opgetrokken, zeker voor die jongeren die geen banen weten te vinden. Dan maar terug naar school, zou ik zeggen. Duitsland kent een leerlingstelsel tot 23 jaar. Onze pleidooien voor verlenging van de leerplicht hebben het nooit gehaald. Waarom eigenlijk niet? Het minst lijkt ons wel leerplicht voor jongeren zonder startkwalificatie. Het hoeft overigens geen leerplicht te zijn op de klassieke manier, het kan ook werkend leren zijn. Er zijn meer varianten van leerplicht denkbaar.

Voorzitter. Op het gebied van arbeidsmarkt voor de zwakkere groepen is de laatste jaren veel afgebroken en is er te weinig voor teruggekomen. Ik heb al het een en ander genoemd rond arbeidsvoorzieningen, zoals SPAK, Melkertbanen, etc. Ik heb ook de afschaffing van de Wet Samen genoemd. Het gaat mij niet om alleen maar te bekritisseren wat er afgebroken is, het probleem is dat er zo weinig voor teruggekomen is met alle gevolgen van dien: vele tienduizenden jongeren die niet via werk hun plaats in de samenleving kunnen innemen. Ik voorspel dat een deel van de afgeschafte maatregelen over enige tijd in een andere vorm weer terug zal komen. Wat ons betreft liever vandaag dan morgen! Wij kunnen en moeten dit gedeelte van de arbeidsmarkt niet aan zichzelf overlaten!

De **voorzitter**: De volgende op de sprekerslijst zou zijn mevrouw Van Dalen-Schiphorst. Zoals ik u al meldde, is zij ziek en zal zij worden vervangen door de heer Klink. Omdat hij zich zo adequaat mogelijk wil voorbereiden, heeft hij verzocht om als laatste te spreken. Om dat mogelijk te maken, heb ik de heer Ten Hoeve gevraagd om de tweede plaats van de sprekerslijst in te nemen, waarin hij heeft bewilligd en waarvoor dank.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Graag gedaan, mevrouw de Voorzitter. Zoals u wellicht weet, spreek ik op dit moment mede namens de fractie van D66.

Het lijkt de goede kant op te gaan met onze economie en dat heeft dus ook, nemen wij aan en constateren wij ook al enigszins, positieve gevolgen op de arbeidsmarkt. Trouwens, ondanks onze grote zorgen over bepaalde delen van de arbeidsmarkt, is natuurlijk objectief bekeken, de situatie in Nederland toch al niet heel slecht in verhouding tot onze Europese partners. Eurostat berekende voor november vorig jaar een werkloosheidspercentage voor de eurolanden van 8,3 en voor Nederland van 4,7, een score die in Europa de op twee na beste was en ook beter dan bijvoorbeeld van de VS. Het percentage voor werknemers onder de 25 jaar kwam uit op 8,2 en dat was zelfs de op één na beste score in het eurogebied!

Nu zijn werkloosheidspercentages op zich niet heel veelzeggend, want ze kunnen op allerlei manieren worden berekend en uitgedrukt. De Raad voor Werk en Inkomen berekent in zijn arbeidsmarktanalyse een werkloosheid van 6,6% van de beroepsbevolking en voor jongeren tot 25 jaar 13,6%! Vooral dat laatste klinkt al veel verontrustender dan de Eurostat-gegevens. Maar bij de cijfers van het SCP slaat de schrik je pas echt om het hart, ook al is intussen wel duidelijk geworden dat het daar gaat om deelcijfers en niet over de situatie gemeten over heel Nederland. Maar goed, als in de stedelijke gebieden inderdaad de werkloosheid onder allochtonen 20% is tegen 9% voor autochtonen en de werkloosheid onder allochtone jongeren zelfs 40% tegen autochtone jongeren 20%, dan ligt daar, hoe goed wij Europees gezien ook scoren, een gigantisch probleem: jeugdwerkloosheid, allochtone werkloosheid en vooral de combinatie, allochtone jeugdwerkloosheid.

Dit zijn echter niet de enige problemen. Ouderen in de bijstand, maar in de praktijk nog meer de ouderen in de WW, die wij gedwongen hebben te gaan solliciteren, kunnen hun vingers blauw schrijven op brieven maar hebben extreem weinig kans op een baan. Effect is dus, begrijpelijk, dat de meeste brieven uiteindelijk, zoals de RWI het noemt, spookbrieven of pro forma brieven worden.

WAO'ers die bij herkeuring voor een groter percentage of zelfs volledig arbeidsgeschikt worden verklaard, hebben tot nu toe nog weinig kans gezien om daarna ook aan werk te komen. Het proces loopt nog, zegt de minister, maar kijkend naar het rapport "De weg terug naar werk" van de RWI is het zeer de vraag of een groot optimisme hier gerechtvaardigd is.

De heer **Kox** (SP): Ik luister met interesse naar de inbreng van de woordvoerder van de OSF. De heer Ten Hoeve kondigde aan dat hij ook namens de fractie van D66 spreekt. Stelt hij ook namens D66 vast dat wij ouderen gedwongen hebben om hun vingers blauw te schrijven op loze brieven en dat de herkeuringen niet het gewenste resultaat hebben?

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Ja, want dit is uitsluitend gebaseerd op objectieve gegevens.

Problemen genoeg waarbij elk segment zijn eigen problematiek heeft en waarbij ook de één de ander in de weg kan zitten. Een verbetering van de conjunctuur kan een vergrootte vraag naar arbeid opleveren, maar de verwachting nu is toch vooral dat dit een vraag naar hoger geschoolde arbeid zal zijn, zodat juist de groepen waar nu de echte problemen liggen daar maar weinig aan zullen hebben. Met andere woorden het idee dat iedereen naar de arbeidsmarkt moet omdat wij straks iedereen nodig zullen hebben, zal in zijn algemeenheid wel opgaan, maar hoeft niet direct op te gaan voor die probleemgroepen.

Oudere werklozen en arbeidsgehandicapten zullen waarschijnlijk ook bij een aantrekkende arbeidsmarkt moeilijk aan werk komen. De voorkeur van werkgevers voor wat jongere werknemers is groot en waarschijnlijk ook niet helemaal zonder reden, kijkend naar wat er in een modem bedrijf nodig is. Dus is het maar de vraag of de sollicitatieplicht voor werklozen boven de 57,5 jaar meer dan wat die nu oplevert, zal gaan opleveren wanneer de conjunctuur eenmaal op stoom is. Eigenlijk blijkt dat nu ook al: volgens het CWI is in het laatste jaar het aantal werkzoekende jongeren gedaald met bijna 24%, maar het aantal werkzoekende 50 plussers is gestegen met 6,9%. Dit is dus het effect van onze aantrekkende economie! Dus, oudere, tel uit je winst. Conclusie: het zou voor de arbeidsparticipatie heel weinig uitmaken als wij ruimhartiger mogelijkheden zouden geven om voor vrijwilligerswerk of mantelzorg, of zelfs eenvoudig wegens te grote afstand tot de arbeidsmarkt, vrijstelling te geven van de sollicitatieplicht. Dit kan toch ook altijd, in ieder geval voor nieuwe gevallen, weer ongedaan gemaakt worden als de arbeidsmarkt dat onverhoopt ineens zinvol zou maken? Waarom dus nu ouderen, ook zelfs diegenen die zichzelf nuttig maken, blijven plagen met zinloze verplichtingen? Waarom blijft de minister daarin zo terughoudend?

Met jongeren ligt dat natuurlijk wat anders. Het maatschappelijke en het persoonlijke belang van inschakeling in een normaal levensritme, en dat is een arbeidsritme, is daar zo groot dat er werkelijk alles aan gedaan moet worden om dat! ook te laten lukken. Het gaat daarbij dan wel om heel verschillende situaties. Dit loopt van hoog opgeleide en hoog gemotiveerde, maar vaak allochtone, jongeren, tot nauwelijks opgeleide, in het onderwijs uitgevallen, en vaak helaas ook allochtone, en soms tot criminaliteit geneigde drop-outs.

Dat gemeenten vanuit hun nieuwe verantwoordelijkheid en hun financieel eigenbelang zijn begonnen om niet meer zomaar bijstandsuitkeringen toe te kennen, maar vooral jeugdigen daarvoor zoveel mogelijk aan het werk te zetten, komt de socialisering ten goede van

een categorie waarvan een deel anders makkelijk zou kunnen ontsporen. De gedachte in het algemeen dat een gemeente voor het verstrekken van een uitkering ook, naar verhouding en rekening houdend met mogelijkheden en omstandigheden, arbeidsinzet kan vragen, vinden wij een juiste benadering. De idee van de participatiebanen past daar dus ook in, alhoewel ons niet echt duidelijk is waarom dat wettelijk geregeld moet worden en voor een deel dus ook weer dichtgeregeld en beperkt moet worden. Levert het beginsel "voor wat, namelijk de uitkering, hoort wat, namelijk een verhoudingsgewijs passende arbeidsinzet" niet voldoende mogelijkheden voor de gemeenten? Misschien kan de minister ons dat uitleggen.

De categorie hoog opgeleide en gemotiveerde en grotendeels allochtone jongeren, die veel moeite hebben om een arbeidsplaats te vinden, zullen het op termijn en in een aantrekkende economie uiteindelijk wel redden. Het is echter wel buitengewoon schadelijk voor de verhoudingen in ons land dat dit verschijnsel zich momenteel toch blijkbaar op grote schaal kan voordoen. Of de oorzaak daarvan nu regelrechte discriminatie is of dat het probleem toch complexer is, maakt niet veel uit. Het is duidelijk dat goedbedoelde maatregelen, zoals anoniem solliciteren, hier uiteindelijk weinig zullen helpen. Het zou wel helpen als wij het heersende wantrouwen en de aversie konden verminderen tegen het deel van onze bevolking dat van buitenlandse origine is. Dit is een opgave waar zeker ook de politiek werk van mag maken en waar zij tot nu toe niet altijd een positieve invloed heeft gehad.

Overigens kon het voor het concrete probleem ook wel helpen als wij meer en uitdrukkelijker het ontstaan van een eigen allochtone sector, of diverse etnische sectoren in de economie zouden stimuleren. Zo'n sector groeit gelukkig ook spontaan, want het aantal allochtone bedrijven groeit flink, maar biedt nog te weinig eigen werkgelegenheidskansen. Dit is misschien wel enigszins in strijd met onze ideeën over integratie en met onze weerstand tegen segregatie, maar een flink ontwikkeld eigen allochtoon segment in onze economie zou werkgelegenheid zonder discriminatie kunnen bieden aan onze eigen allochtonen en zou ook de relaties met de landen van herkomst kunnen stimuleren en op die manier extra kunnen bijdragen aan onze economische ontwikkeling. Zo'n eigen etnische sector zou bovendien stevig ingebonden zijn in de Nederlandse economie en dus zonder twijfel degenen die daar in werken een stevig belang geven in onze samenleving, en dus integrerend werken. Ziet de minister kans om dit meer te stimuleren?

Voor de categorie laag opgeleide en slecht gemotiveerde jongeren zal de verbeterende conjunctuur waarschijnlijk maar beperkt nieuwe mogelijkheden bieden. De groeiende economie vraagt meer hoger opgeleide en bij voorkeur ervaren werknemers en niet deze laag opgeleide en ook nog slecht gemotiveerde jongeren. Zoals het op de Antillen nodig is om een sociale vormingsplicht op te leggen aan degenen die in het reguliere onderwijs uitvallen, zo hebben wij een daarmee vergelijkbare categorie jongeren die het ook nodig heeft opgevangen te worden om niet door gebrek aan kansen maatschappelijk verloren te gaan. Dit is een moeilijk oplosbaar probleem. Wie een uitkering wil, kan door de gemeente tot presteren gedwongen worden. Wie de wet overtreedt, kan

gedwongen worden om een heropvoeding te ondergaan. Volgens de ideeën die de laatste tijd door bijvoorbeeld bij de Taskforce Jeugdwerkloosheid naar voren worden gebracht, mag dit best heel stevig aangepakt worden. Wie echter geen beroep doet op gemeenschapsgeld en zich aan de wet houdt, moet beschouwd worden als een vrij mens die niet zomaar in een kamp gestopt kan worden. Omdat een deel van de jongeren zich als het ware aan onze waarneming onttrekt door niet naar school te gaan, niet te werken, geen uitkering aan te vragen en niet veroordeeld te worden voor een misdrijf, blijft er een categorie over waarop moeilijk vat te krijgen is. Dit zij zo. Onze maatschappij is ook voor deze jongeren geen dwangmaatschappij.

Met alle maatregelen die misschien genomen kunnen worden om vooral onze jongeren op te leiden en te disciplineren en naar de arbeidsmarkt te geleiden, blijft staan dat een deel ook op termijn weinig kans heeft, omdat de arbeidsmarkt wel behoefte zal hebben aan meer mensen, maar niet aan hen. Wel behoefte zal hebben aan de wat beter opgeleiden en aan de hoog opgeleiden, waarvoor de grenzen hoe langer hoe meer zullen verdwijnen, maar niet aan degenen die niet aan die eisen kunnen voldoen. En die blijven er, wat wij ook doen.

Allereerst is het van belang om de groep die beperkte mogelijkheden heeft om ook zelfs elementaire theoretische scholing te volgen, de mogelijkheid te geven zich op werk voor te bereiden dat weinig theorie vraagt. Daarvoor is nodig dat vanuit het mbo, maar ook al vanuit de leerwerktrajecten in het vmbo, gewerkt kan worden in bedrijven. Dit is formeel een stage, maar komt praktisch toch dicht bij een deeltijdbaan. Veel bedrijven durven dat niet aan omdat de arbo-wetgeving een stringente bescherming geeft aan jeugdigen, wat ertoe leidt dat inzet vaak nauwelijks mogelijk is zonder de wet te overtreden. Het ene belang strijdt hier met het andere. Ziet de minister daar een oplossing voor?

Verder is van groot belang om werk voor laaggeschoolden mogelijk te blijven maken, waarbij het probleem is dat daar productiviteit en beloning, het verplichte minimumloon, niet altijd met elkaar in balans lijken te zijn. Toch heeft de minister naar onze mening gelijk als hij zegt dat aan het minimumloon niet mag worden getornd omdat dit de garantie voor een fatsoenlijk bestaansniveau vormt. Het is dus te prijzen dat er ideeën worden ontwikkeld om in de sfeer van de persoonlijke diensten, waar een sterk groeiende behoefte aan juist lagere geschoolde arbeid te vinden is, mogelijkheden te creëren voor meer flexibiliteit zonder het systeem van minimumloon en verplichte verzekering als zodanig los te laten. Het advies van de RWI dat het inhuren van huiselijke diensten wil "onthypocritiseren", geeft daar een prijzenswaardige aanzet toe, nadat de kabinetsreactie van 18 mei vorig jaar over hetzelfde onderwerp toch betrekkelijk weinig perspectief bood.

Het probleem bij de inhuur van huiselijke diensten is zowel voor de opdrachtgever als voor de opdrachtnemer meestal niet allereerst de marktprijs als zodanig, die in feite toch voor een groot deel door het minimumloon wordt gestuurd. Vooral de verplichting van het betalen van belastingen en premies geeft een opwaartse druk op de kosten, rechtstreeks en ook doordat ze tot veel

extra ingewikkeldheden leiden. Dat geldt voor particulieren die in toenemende mate behoefte krijgen aan inhuur van diensten maar geen verstand hebben van de administratieve aspecten van het werkgeverschap, maar evengoed voor bedrijven, vooral in het mkb, die voor beperkte en eenvoudige werkzaamheden tot heel veel rompslomp verplicht zijn. Het verwachte SER-advies over de personenkring voor de werknemersverzekeringen kan daar misschien oplossingen voor bieden die een aanvulling zijn op wat nu door de R WI wordt voorgesteld. Als door beperking van premieplicht extra banen kunnen worden geschapen, in de vorm van kleine banen in het onderste inkomenssegment, kan dat mogelijkheden bieden, juist voor de groep die de minste mogelijkheden heeft. Voor die groep is het vervallen van de sociale verzekeringen waarschijnlijk ook niet het grootste probleem. Het alternatief, de bijstand, geeft immers ook geen enkel recht buiten het recht op een inkomen op het niveau van het sociaal minimum. Hoe staat de minister tegenover dit soort versoepelingen, defiscalisering in de huiselijke dienstverlening en beperking van de premieplicht, ook voor werkzaamheden in bedrijven?

Ten slotte een heel ander onderwerp. Binnenkort moet een beslissing worden genomen over het wel of niet verlengen van de beperkingen die Nederland heeft opgelegd aan het vrije verkeer van werknemers uit de nieuwe EU-lidstaten. Het is de vraag of die beperkingen gunstig zijn voor onze economie, of die beperkingen werkelijk -- wat ze beogen -- bescherming bieden aan onze eigen werknemers, zeker nu door aanpassing van de WAGA alle arbeid van buitenlandse werknemers, ook gedetacheerden, onder de cao-regels is gebracht. Het is daarentegen wel zeker dat de beperkingen in strijd zijn met de bedoelingen van de gemeenschappelijke markt, die ons zeer veel voordeel heeft opgeleverd. Het is ook zeker dat die beperkingen bijdragen aan het gebruik van illegale arbeid, en het is zeker dat de beperkingen bijdragen aan het gevoel dat er eersterangs- en tweederangslidstaten zijn binnen de EU. Wij vinden dat zeer onwenselijk en zouden graag zien dat de beperkingen worden opgeheven, zodat het vrije verkeer van werknemers kan worden gerealiseerd. Wat is de regering op dit punt van plan te gaan doen? Door het inwerkingtreden van de Europese richtlijn over de rechten van legale immigranten, heeft overigens iedereen die als legale immigrant meer dan vijf jaar werkzaam is geweest in een van de EU-lidstaten, vanaf deze maand een onbeperkt recht om zijn arbeid hier aan te bieden. Is het juist dat de Unieverdragen het verbieden om een Unieburger slechter te behandelen dan een immigrant van buiten de EU, zodat wij in feite verplicht zijn om nu de beperkingen op te heffen? Ik wacht graag de reactie van de minister op de gestelde vragen af.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Voorzitter. Eerlijkheidshalve moet ik bekennen dat het voor mij lastig is om me op te peppen voor een beleidsdebat in deze Kamer. Dat heeft niets te maken met de onderwerpen, want die zijn over het algemeen hoogst interessant, maar met de effectiviteit. Ik ben altijd bereid om veel tijd en energie in zaken te steken, als ik maar het gevoel heb wij er iets mij opschieten. Ik veroorloof mij een evaluatieve

opmerking: ik heb niet het gevoel dat de beleidsdebatten in deze Kamer iets veranderen voor de mensen in het land, waardoor het hun beter gaat, zij meer participeren in de arbeidsmarkt, met wat meer zin naar school gaan of opvoeders meer de verantwoordelijkheid nemen om met jonge mensen aan de slag te gaan en hen te prepareren op participatie in de samenleving. Misschien moeten wij hierover in de commissies nog maar eens met elkaar doorpraten.

Als dit debat over de aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt een doel heeft, dan is het dat wij er met zijn allen alles aan moeten doen om zo veel mogelijk mensen in dit land, zeker in de leeftijd van de beroepsbevolking, zo duurzaam mogelijk te laten participeren in de arbeidsmarkt. Ik zeg nadrukkelijk "zo veel mogelijk mensen" en "zo duurzaam mogelijk", wetend dat een individu niet op elk moment in zijn leven volop kan participeren op die arbeidsmarkt. Hoe kan het zo zijn dat in dit land anderhalf miljoen leden van de beroepsbevolking niet zo veel mogelijk, laat staan zo duurzaam mogelijk, deelnemen aan de arbeidsmarkt? Minister De Geus heeft in december 2004 in Trouw gezegd dat hij zich ernstig zorgen maakte over de deelname aan de arbeidsmarkt van een groep van twee miljoen leden van de beroepsbevolking. Waarom is op dat moment niet alles tot stilstand gekomen en zijn wij niet gaan nadenken over wat nodig is om ervoor te zorgen dat die groep wel blijft of gaat deelnemen aan die arbeidsmarkt?

De neiging bestaat om te grijpen naar allerlei instrumenten en oplossingen die ingrijpen op de arbeidsmarkt. Het is echter veel beter om aan voorzorg te doen. Pieter Hilhorst schreef vorig jaar in een essay: wij doen aan machteloosheid van eigen makelij. Wij zijn voortdurend bezig met de achterkant. Wanneer wij zien dat mensen uitvallen, langdurig werkloos worden en een grote afstand krijgen tot de arbeidsmarkt, proberen wij dit binnen de arbeidsmarkt te repareren, terwijl het effectiever is om te investeren in voorzorg. Opvoeding en onderwijs moeten beter, zodat wij niet voortdurend aan nazorg hoeven te doen aan de achterzijde om mensen die uitvallen, terug te brengen naar de arbeidsmarkt. Mijn bijdrage zal vandaag dan ook zo veel mogelijk gaan over het onderwijs.

Ik begin met een aantal eigen ervaringen in het onderwijs. Begin jaren tachtig begon ik met ongelooflijk veel enthousiasme als jonge leraar, als docent levensbeschouwelijke vorming, in het voortgezet onderwijs. Problemen met klassen die ik wilde bespreken in docentenvergaderingen, werden heel snel weggemoffeld. Ik moest het zelf maar oplossen, collega's haastten zich om te zeggen dat zij die problemen niet hadden. Ik vroeg mij dan af: hoe kan het dat alleen ik die problemen heb? Naderhand hoorde ik in de wandelgangen dat ik de spijker op zijn kop had geslagen, want collega's hadden die problemen wel degelijk ook. Er werd alleen niet over gesproken. Met andere woorden: er was geen integraal beleid om een klas jeugdigen van twaalf jaar naar achttien jaar te begeleiden. De vragen die gesteld moesten worden, werden niet gesteld. Welk curriculum is nodig? Wat halen wij als docenten uit de kast om die leerlingen tot ontwikkeling van hun talenten te brengen?

Later -- ik groeide ook door -- werd ik docent maatschappijleer in het middelbaar beroepsonderwijs, dat toen volop betrokken was in de SVM-maatregel. De ouderen onder ons, en in de Senaat zijn dat er nogal veel, weten dat dit staat voor Sectorvorming en Vernieuwing Middelbaar beroepsonderwijs. Het is de voorloper van het roc. Ik gaf maatschappijleer in het jaar dat voorafging aan een jaar stage. Ik bracht mensen vanuit het bedrijfsleven de klas in, omdat ik dacht dat al die jongens en meiden het bedrijfsleven in zouden gaan. Ik gaf les op wat vroeger de mts en meao heette. Later gaf ik ook les op het mdgo. Ik bracht ook personeelsmanagers vanuit het bedrijfsleven de klassen in om ze te laten vertellen waar zij naar keken als er gesolliciteerd werd en of ze keken naar diploma's, gedrag, presentatie en naar de manier waarop de sollicitant ze aankeek. Dat soort lessen werden gegeven, want ik bood ze de gelegenheid om die lessen te geven. Er waren mensen uit het grootbedrijf, maar er waren ook mkb'ers die gewoon stagiaires en later personeelsleden nodig hadden. Er kwamen ook mensen uit de vakbeweging om te vertellen wat de rechten van die leerlingen waren en hoe de balans lag tussen rechten en plichten.

Toen de SVM-maatregel was afgerond en geïmplementeerd, was er een algemeen klasement van docenten. Met een stuk of 50 docenten bungelde ik ergens onderaan. Hoe hard wij ook fietsten, wij kwamen nooit hoger en dus moesten wij afvloeien. Het vak maatschappijleer werd ook afgeschaft, want dat deed er niet toe. Het allerergste vond ik dat collega's in het onderwijs tegen dezelfde klassen waaraan ik maatschappijleer gaf, zeiden: je hoeft eigenlijk niet naar maatschappijleer, want wat doet dat ertoe. Dat waren dan jeugdigen die moesten worden voorbereid op de arbeidsmarkt.

Ik kwam er ook achter dat zich in de school een bijna niet te veranderen fenomeen had postgevat, namelijk de self-fulfilling prophecy. Ik hoorde collega's voortdurend zeggen "dat is er een van die en hoeveel je er ook in investeert, verder dan dat komt hij toch nooit". Ik vond dat een schandaal en ik vind dat nog steeds een schandaal. Die self-fulfilling prophecy is volgens mij nog steeds manifest in het onderwijs. Ik denk dat dit ook een van de problemen is waarom zo'n onevenredig percentage allochtonen zonder startkwalificatie het onderwijs verlaat.

Al met al vond ik de professionaliteit in het onderwijs matig ontwikkeld. Ik vond de organisatiegraad, de organisatievorm en de wijze van werken langzamerhand een anachronisme. Toen ik later acht jaar lang wethouder van onderwijs was, vond ik daarvoor bewijs op bewijs. Schoolleiders waren vaak de beste onderwijzers. Manager van een roc werd iemand die toevallig al een aantal jaar rechten had opgebouwd als adjunct-directeur van een afdeling. Voor elke lastige klus in het onderwijs werden vervolgens externe bureaus ingehuurd, omdat de managers niet de kwaliteit bezaten -- en misschien nog steeds niet bezitten -- om die lastige klussen aan te kunnen. Ik denk dan aan financiën, investeringen, beheer, onderhoud van gebouwen en investeren in onderwijsvernieuwing. Dat kost ongelooflijk veel geld. Waarom wordt bij vervulling van die functies niet gekeken naar kwaliteiten? Waarom is het haast een vanzelfsprekendheid dat je, wanneer je heel erg

lang een bepaalde functie binnen het onderwijs hebt gehad, kunt toetreden tot het edele college van managers?

Ik heb nog steeds veel vrienden en kennissen in het onderwijs. Ik vraag hen regelmatig wat nu hun plezier is. Zij zeggen: mijn plezier is nog steeds dat ik een bijdrage kan leveren om jonge mensen tot volwaardig participierend burger in deze samenleving te laten opgroeien, om hen op te voeden en om hen tot aan hun talent te brengen. Zij hebben vaak meer last dan voordeel van de schoolorganisatie. Zij hebben vaak meer last van managers dan dat zij er voordeel van hebben. Ik zal hier wat te generaliserend over spreken, maar ik denk wel dat hier een ongelooflijk probleem zit in dit land met betrekking tot onderwijs. Als leraren daar last van hebben, dan zijn leraren geen ambassadeur voor jonge mensen om alles uit de kast te halen om met een goede startkwalificatie de arbeidsmarkt op te kunnen.

Managers van publieke dienstverlening, die erop gericht moet zijn om burgers tot participerende burgers te laten worden en hun talent te laten ontwikkelen, moeten in staat zijn om al het goede uit professionele dienstverleners te halen. Daar moet op gemanaged worden. Een manager zou het tot eer moeten strekken ervoor te zorgen dat de organisatie klopt, dat de klassen toegankelijk zijn, dat de materialen er zijn en dat er geïnvesteerd wordt, ook in human resource management binnen het onderwijs. Er lopen namelijk nog ongelooflijk veel goede mensen rond in het onderwijs. De kwaliteit gaat echter grosso modo achteruit. Als de kwaliteit van de onderwijsgevenden achteruit gaat, gaat uiteindelijk de kwaliteit van de afgestudeerden achteruit, zo valt te vrezen. Wij hebben dus een gigantisch groot probleem als het om de vervulling van de baanmogelijkheden gaat die er iedere dag weer zijn in deze samenleving. Dat is voorzorg en dat is investeren. Als je Education at a Glance 2004 bestudeert, dan leidt dat bij mij tot de globale indruk dat het onderwijs in vergelijking met de buurlanden zowel voor wat betreft de investeringen als de opbrengsten achterop begint te raken. Het zou ons tot eer moeten strekken om dat in te halen.

Ik pleit ervoor om te kijken of er niet naast de diversiteit aan specifieke startkwalificaties, meer algemene startkwalificaties, vaardigheden of competenties kunnen worden benoemd. Mensen die met zo'n startkwalificatie van school komen, hebben daardoor meer diverse mogelijkheden binnen het algemene bedrijfsleven, overheidsdiensten of het midden- en kleinbedrijf om zich duaal werkend-lerend met die algemene vaardigheden verder te bekwamen in het vak of de baan waar men voor gaat. De beide staatssecretaris zitten mooi als adjudanten naast de minister van SZW. Het is carnavalstijd in het zuiden, dus zou ik bijna "de prins van SZW" zeggen. Ik moet de staatssecretarissen complimenteren, omdat zij de projectdirectie werken en leren hebben ingericht. Dat geldt natuurlijk ook voor de minister, die voor alles verantwoordelijk is. Ik verwacht namelijk veel van die projectdirectie. Daar moeten de vernieuwende inzichten van komen om te voorkomen dat onderwijs voortdurend het probleem veroorzaakt waarmee de beroepsbevolking nu wordt geconfronteerd en waardoor het lastig is op de arbeidsmarkt voor bepaalde groepen.

Dit is misschien meer iets voor staatssecretaris Wijn, maar misschien kan ernaar worden gekeken of je de

bereidheid tot het creëren van stageplekken in het bedrijfsleven kunt stimuleren door daarvoor wat fiscale maatregelen in het vooruitzicht te stellen. Zou het niet mogelijk zijn om school meer naar bedrijven toe te kantelen? Waarom moet de school jonge mensen tot zestien à zeventien jaar van negen tot vijf op school houden? Waarom kan de school geen onderwijs geven op de bedrijfsplek? Het goede initiatief van het roc rond winkelcentrum Zuidplein verdient navolging. Alle wet- en regelgeving die dat in de weg staat, moet gewoon worden opgeruimd. Als een school zegt dat er ter plekke iets kan worden gedaan voor jeugdigen die uit verveling rondhangen in een winkelcentrum en ondernemers tot last zijn, waardoor de overlast vermindert, de ondernemer wordt geconfronteerd met een leefbaarder winkelcentrum en tegelijkertijd goede stagiaires krijgt, dan vind ik dat wij niet moeten schromen om alles op te ruimen wat dat in de weg staat.

Wat mij betreft is het gat tussen praktijkonderwijs en de arbeidsmarkt te groot. Nog te vaak en te lang worden jonge mensen die praktisch georiënteerd zijn, "verveeld" met allerlei theorievakken die wij misschien van belang vinden, maar zij op dat moment niet. Leer ze zo snel mogelijk een vak en laat ze zo snel mogelijk bij een werkgever in dienst treden om zich daar verder te bekwalen. Wanneer een leven lang leren werkelijk tot gebruik is gekomen in dit land, ben ik ervan overtuigd dat mensen zich op latere leeftijd, wanneer zij onderwijsvouchers hebben kunnen sparen, verder gaan bekwalen in algemeen vormende vakken. Hiervoor is een soort levensloopregeling of een investeringsregeling in mensen nodig.

Misschien moeten wij de eindterm van het vmbo verbeteren. Ik ben geen pleitbezorger van een structuurdiscussie rondom het vmbo, maar het vmbo mag wat mij betreft wel weer wat meer samen met werkgevers definiëren wat de eindterm moet zijn van het vmbo. Dat is tegelijkertijd ook een startkwalificatie. Alle andere leerlingen moeten lijnrecht door naar het mbo om zich verder te bekwalen.

Een vmbo-leerling kan op zijn zeventiende klaar zijn, het bedrijfsleven ingaan en op 26-jarige leeftijd een mbo-studie aanvatten. Als de Wet op de studiefinanciering dat belet, moet die veranderd worden. Het gaat om mensen in dit land, om investeren in mensen. Het gaat er niet om dat de wet- en regelgeving fatsoenlijk worden uitgevoerd. De wet staat mensen ten dienste en niet andersom. Werkgevers moeten meer worden betrokken bij de structuur van beroepsopleidingen. Misschien moet je nagaan of er naast publiek eigendom van de onderwijsinfrastructuur, ook weer privaats eigendom kan komen. Waarom zijn de centra voor vakopleiding afgeschaft? Die vormden een hartstikke goed instrument. Nu hebben wij er spijt van als haren op ons hoofd dat wij die kwijt zijn. Het bedrijfsleven is daardoor ook verder van het onderwijs af komen te staan. Hoe krijgen wij dat er weer bij? Wij hebben een regeling voor mensen in de leeftijd van 4 tot 65 jaar dankzij welke kan worden geïnvesteerd in mogelijkheden om voortdurend mee te bewegen met de eisen van de arbeidsmarkt en in het

geschikt houden van het aanbod om mee te doen op de arbeidsmarkt.

Ik moet afronden. Ik had 20 minuten spreektijd, maar zag vanmiddag dat die was teruggebracht tot 15 minuten. Als het er werkelijk om gaat, mensen in dit land te emanciperen, mensen met hun talenten te laten worden wat zij willen zijn, dan moeten wij arbeid misschien anders en breder definiëren. Mij lijkt dat wij in dit land anders de economisch productieve arbeid overwaarderden ten koste van de sociaal productieve arbeid. Dan komt er weer zoiets als een participatiebaan waarvan ik mij afvraag aan wie die een oplossing biedt. Die biedt een oplossing aan mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt. Als het hun echter na twee jaar niet lukt om de stap naar de reguliere markt te maken, vallen zij terug in de bijstand. Je kunt dan zeggen dat zij in ieder geval voor twee jaar hun cv hebben gevuld, maar ik vraag mij af waarom wij daar geen gewone banen van maken, als wij werkelijk zo veel werk hebben liggen dat het in participatiebanen moet worden verzet. Dat zijn sociaal productieve banen. Zij bieden mensen een kans. Naarmate mensen beter in een echte baan kunnen functioneren, voelen zij zich beter, hebben zij meer aan sociale netwerken en maken zij minder gebruik van andere faciliteiten die de samenleving in stand moet houden: gezondheidszorg, welzijnsactiviteiten enzovoort. Dat is alom bekend. Wat levert elk mens dat wij meer en duurzamer op de arbeidsmarkt actief kunnen krijgen, op andere vlakken op, niet alleen in sociale zin, maar ook in financiële zin?

Wij hebben een probleem in dit land. De onderkant van de beroepsbevolking heeft te weinig perspectief, omdat de onderkant van de arbeidsmarkt te smal is geworden, zo wordt gedacht. Als wij een levenlang-werken, employability en een goede investeringsregeling voor mensen ontwerpen, blijft er ook in een sterk "vertechnologiseerde" wereld als de onze perspectief voor de onderkant van de beroepsbevolking om de banen aan de onderkant van de arbeidsmarkt te vervullen. Dat vergt wellicht een wat forsere investering dan het kabinet tot nu toe heeft gedaan. Mijn stelling is dat dit de samenleving uiteindelijk goud oplevert. Wij staan er met zijn allen voor, vooral om de emancipatie van de onderkant van de beroepsbevolking werkelijk goed te faciliteren. Dit vergt een betrouwbare overheid die ziet dat er aan voorzorg moet worden gedaan, er moet worden geïnvesteerd in onderwijs en er tegelijkertijd aan baanontwikkeling aan de onderkant van de arbeidsmarkt moet worden gedaan. Ik herhaal dat het doel moet zijn, alle leden van de beroepsbevolking zo veel mogelijk, zo vaak mogelijk en zo duurzaam mogelijk aan de slag te helpen, ondanks de beperkingen die mensen soms hebben, ondanks een WAO-verleden dat mensen soms hebben en ondanks de etnische of allochtone afkomst van mensen. Het is een grof schandaal als die leidt tot tegenwerpingen om tot deelname over te gaan.

Mevrouw **Swenker** (VVD): Voorzitter. Voor degenen die nu de vijftig zijn gepasseerd, is er de laatste decennia enorm veel veranderd. Toen zij naar school gingen en opgeleid werden, zaten zij, met uitzondering wellicht van het leerlingwezen, voornamelijk in de schoolbanken en

leerden ontzettend veel uit hun hoofd. Menigeen herinnert zich nog goed hoe onwennig hij of zij in de eerste baan stond, met twee linkerhanden en langzaam maar zeker lerend dat de praktijk van het werken duidelijk anders was dan wat hem of haar op school was bijgebracht. De wereld was ondanks de conjuncturele schommelingen redelijk stabiel en met wat bijscholing, een cursus, soms een avondstudie en vooral veel ervaring kon men de ontwikkelingen op het werk meestal wel bijhouden. Een brief kwam met een postzegel en in de tachtiger jaren per fax, maar inmiddels heeft iedereen geleerd dat e-mail moet worden bijgehouden en dat heel veel zaken op het werk door machines en computers worden gestuurd. Zelfs een auto geeft via een lampje aan dat hij een grote beurt wil hebben.

Al deze veranderingen hebben verstrekkende gevolgen, niet alleen voor de ouderen en jongeren op de arbeidsmarkt, maar ook voor degenen die nu midden in hun arbeidzame leven staan. Bovendien wijzigt de demografische opbouw van onze bevolking indringend. Met de komende vergrijzing zal de arbeidsparticipatie van jong en oud alleen maar zo groot mogelijk moeten zijn om het draagvlak onder alle generaties te bewaren en onze welvaart te behouden.

Laten wij beginnen bij de jongeren. Als wij naar de wereld om ons heen kijken, constateren wij dat onze concurrentiekracht moet komen uit kennis en innovatie. Onze economie ontwikkelt zich van een industriële naar een dienstverlenende. Daarbij mogen wij zeker de handel niet vergeten. Een goede opleiding is dus cruciaal. Het merendeel van de jongeren in het beroepsonderwijs doet het veel beter dan de media ons wel eens via incidenten willen doen geloven. Eén incident op een ROC en met het gehele vmbo wordt de vloer aangeveegd, terwijl 99% het wel goed doet en er steeds meer leerlingen doorstromen naar het mbo. En wie de jeugd heeft, heeft de toekomst. Dit wil niet zeggen dat er geen problemen zijn. Volgens de RWI bedraagt de werkloosheid onder jongeren met ruim 13% meer dan het dubbele van die onder volwassenen. De VVD-fractie vindt dit buitengewoon zorgwekkend, vooral als zij kijkt naar de specifieke groepen aan de onderkant van het beroepsonderwijs, die in totaal maar liefst 60% van alle leerlingen omvatten. Eerder is al gezegd dat de vraag naar ongeschoolde arbeid gestaag afneemt, terwijl er een tekort aan hoger opgeleiden wordt verwacht. Volgens de RWI zal een kwart van de laaggeschoolde werkzoekenden geen baan meer vinden omdat er simpelweg geen vacatures voor komen. Dit houdt in dat wij ervoor moeten zorgen dat de beroepsbevolking gemiddeld een hoger opleidingsniveau krijgt, althans nieuwe vaardigheden aanleert.

Het rapport-Leijnse van 2004 stelt vast dat de groep jongeren zonder startkwalificatie te groot is. Slechts 74% heeft een startkwalificatie, terwijl dit in de meeste van de ons omringende landen duidelijk hoger ligt. De ongediplomeerde uitval in Nederland ligt op 15%. De RWI komt tot de zelfde conclusies in zijn "Arbeidsmarktanalyse 2005". In 2003 hadden ongeveer 40.000 jongeren tussen de 18 en 23 jaar geen startkwalificatie, waren werkloos en zaten niet op school. Onder allochtonen is dit verhoudingsgewijs zelfs schrikbarend hoog.

De VVD-fractie vindt dan ook dat deze jongeren zeer intensief en zeer strak begeleid moeten worden bij het op orde krijgen van hun sociale leven, ook in gezinsverband. Zij moeten worden begeleid bij het volgen van een opleiding of het vinden van een werkplek. Anders lopen zij het risico, voor de rest van hun leven aan de onderkant van de samenleving te blijven hangen en hun zelfrespect kwijt te raken en mist de samenleving niet alleen een stuk sociaal en economisch draagvlak, maar zal die waarschijnlijk via de bijstand in hun onderhoud moeten blijven voorzien. Dat is niet aanvaardbaar, zeker niet met het oog op de komende vergrijzing.

Ouders, scholen en gemeenten hebben een heel belangrijke taak. Zij dienen als meest direct betrokkenen zicht te hebben op wat er zich afspeelt en dienen actie te ondernemen als er iets fout gaat of dreigt fout te gaan met bepaalde jongeren. Ouders moeten zich verplicht laten bijstaan als het niet goed gaat met hun kinderen. Scholen moeten niet alleen maar proberen, zo veel mogelijk leerlingen op hun school te krijgen, maar vooral investeren in jongeren en hen helpen, een juiste keuze voor een opleiding te maken, zodat zij later reëel perspectief hebben op een baan. Gemeenten moeten voortijdige schoolverlaters registreren en terugsturen naar school. Het is goed, te horen dat een aantal gemeenten inmiddels actie ondernemen en jongeren, die om een bijstandsuitkering komen vragen, voor de keuze stellen om óf werk te zoeken, óf terug te gaan naar school. Maar ook blijkt dat er nog veel gemeenten zijn die deze groep niet herkenbaar in hun bestanden hebben of dit probleem nog niet hebben aangepakt. Welke acties ondernemen de bewindslieden om ervoor te zorgen dat een en ander wel op orde komt? Wordt dit duidelijk opgenomen in de "Agenda van de toekomst" waarin afspraken met de VNG worden vastgelegd?

Daarnaast zijn er duizenden -- misschien wel tienduizenden -- jongeren die in geen enkele kaartenbak meer voorkomen en waarvan wij soms niet eens weten waar zij zijn en wat zij doen. De inventarisatie van deze groep is gebrekkig en bevat overlap. Zijn het toekomstige criminelen of hebben zij op eigen kracht een baan gevonden? Wij weten het niet. Ook hierin moet meer inzicht komen, vindt de VVD-fractie.

Maar er moet ook meer maatwerk en flexibiliteit komen in het onderwijs. Er zijn jongeren die gewoon moeite hebben met leren, die het op school maar een saaie boel vinden en voor wie het gaan werken een stimulans kan zijn om dan later eventueel verder te leren. Het zoeken naar capaciteiten die zij dan wel hebben en daarop inspelen is een belangrijk aspect. Maar dat vereist dus flexibiliteit en het vereist ook dat docenten goed weten hoe het in de bedrijven toegaat en wat bedrijven van de scholen verwachten. Op het ogenblik kennen wij in het middelbaar beroepsonderwijs twee leerwegen, de theoretische en de werkende leerweg ofwel de BOL en de BBL. In de praktijk blijkt dat leren en werken steeds meer samenhangen en door elkaar heen gaan lopen, en dat de invulling van leren en werken ongeveer fifty-fifty aan het worden is. Ik vraag dan ook aan de minister of het nog wel zinvol is dit formele onderscheid te blijven maken. Moeten wij er niet veel meer van uitgaan dat mensen in staat moeten worden gesteld optimaal hun talenten te ontwikkelen en dat de

plaatsen waar zij leren en waar zij werken zeer divers kunnen zijn? Per cluster van beroepen zou duidelijker moeten worden bekeken wat de meest effectieve wijze van invulling is van leren en werken, en wel zo flexibel dat men elders verworven competenties kan meenemen. Graag krijg ik hierop een reactie van de bewindslieden.

In dat geval zou dit, zo denkt de VVD tractie, ook betekenen dat de bekostigingssystematiek anders moet worden geregeld, en wel zo dat al diegenen -- ook de werkgever die onderwijs- en begeleidingstaken op zich neemt -- hiervoor meer adequaat worden gefinancierd, dus meer dan zij nu aan faciliteiten kennen.

Eenzijds heeft de werkgever een gezond eigenbelang om jonge mensen op te leiden en mag van hem verwacht worden dat hij de kosten hiervoor zelf draagt. Maar anderzijds is bij sommige jongeren die de laagste opleiding, de voor de arbeidsmarkt gekwalificeerde assistent, de AKA, volgen, de afstand tot werken zo groot dat werkgevers vaak niet weten wat zij met deze jongeren aan moeten als hun gevraagd wordt om een stageplek te leveren. Als van die werkgevers dan extra begeleiding ten aanzien van bijvoorbeeld het probleemgedrag van deze jongeren wordt gevraagd, zou een redelijke financiële bijdrage op zijn plaats zijn. Welke maatregel neemt het kabinet om werkgevers toch meer te stimuleren ook deze groep te helpen en te begeleiden?

Enkele dagen geleden las ik in de krant dat het ROC in Arnhem geld aan een instelling betaalt voor extra begeleiding van een aantal alloctonen die geen stageplek konden vinden. Een noodmaatregel, aldus het ROC. Dit kan toch niet de trend voor de toekomst zijn?

Bij het onderwijs staat zelfontplooiing zeer hoog in het vaandel, terecht, maar het bedrijfsleven vraagt iets anders. Dat vraagt competenties en vaardigheden van leerlingen om een functie naar behoren te kunnen vervullen. Werkgevers klagen altijd dat schoolverlaters twee linkerhanden hebben. Hoewel je daar soms ook wat vraagtekens bij kunt zetten, zal in de beroepsopleiding, als het gaat om leer/werkplekken, toch vooral het verwerven van competenties die je op het werk nodig hebt, voorop moeten staan. De ROC's dienen hier veel meer rekening mee te houden. Deelt de staatssecretaris van OC&W het standpunt dat het verwerven van vaardigheden als toekomstig werknemer voorop moet staan bij het beroepsonderwijs?

De heer **Kox** (SP): Mevrouw Swenker zegt dat er vaak ontevredenheid bij het bedrijfsleven is over wat de beroepsopleidingen afleveren. Daarbij kan ik mij iets voorstellen. Tegelijk vraagt zij of het kabinet niet meer kan doen om werkgevers te stimuleren om stageplaatsen beschikbaar te stellen. Kan mevrouw Swenker zich ook de figuur voorstellen dat als ondernemers terecht goed opgeleide beroepskrachten willen er ook van hen mag worden verlangd dat zij stageplaatsen beschikbaar stellen? Vindt zij het niet een vreemde zaak dat leerlingen nu soms moeten schooien om een stageplaats en vaak nee te horen krijgen, terwijl zij ondertussen ondernemers horen klagen dat zij zo slecht opgeleid zijn? Als je iets wilt, zul je er ook iets voor moeten doen. In plaats van hier eieren onder te leggen door nog een regeling te treffen voor de werkgevers, zou men kunnen zeggen: als u goed opgeleide

beroepskrachten wilt, moet u ook stageplaatsen beschikbaar stellen, voor wat, hoort wat. Is dat een redelijke gedachte?

Mevrouw **Swenker** (VVD): Ik ben begonnen met de uitspraak dat de werkgever een gezond eigenbelang heeft om jonge mensen op te leiden als toekomstig werknemer, zeker in het kader van de vergrijzing. Nu spreek ik echter over de extra financiële bijdragen. Dan gaat het vooral om de onderkant, de algemene assistentenopleiding, waarbij het probleem is dat mensen niet eens naar hun werk komen. Dat betekent dat een werkgever extra begeleiding zal moeten inzetten, misschien wel door meer pedagogisch geschoold personeel. Als er extra energie, deskundigheid en begeleiding wordt gevraagd voor de groep aan de onderkant van het beroepsonderwijs, zou het reëel zijn dat de werkgever er ook een bijdrage voor krijgt om deze extra inspanningen die hij levert enigszins te honoreren.

De heer **Kox** (SP): Als het niet gaat om heel ingewikkelde kinderen maar om de gewone leerlingen van het mbo en vmbo, zou men toch van werkgevers mogen verlangen dat zij stageplaatsen beschikbaar stellen? Bent u dat met mij eens?

Mevrouw **Swenker** (VVD): Daar zit het probleem niet. Er zijn 450.000 stageplaatsen per jaar voor mbo-leerlingen. Wij spreken hier natuurlijk over de probleemgevallen. Ik ben ook begonnen met de uitspraak dat er 170.000 leerbedrijven zijn. Dat loopt allemaal, maar de problemen zitten aan de onderkant.

De heer **Kox** (SP): Mijn vraag blijft of je bij stageplaatsen ook eisen mag stellen aan werkgevers. Is dat redelijk?

Mevrouw **Swenker** (VVD): Daar zitten de problemen niet. Werkgevers zorgen voor die stageplaatsen. Ik spreek juist over het probleemgebied aan de onderkant. Waar u over spreekt, zijn de normale 450.000 stageplaatsen die worden geleverd, en waarvoor soms zelfs geen leerlingen zijn, of waarbij er sprake is van een foute match doordat te veel leerlingen een vak wilden dat er niet is. Dat zijn andere problemen; ik spreek nu over de onderkant van de beroepsmarkt.

De VVD-fractie is positief over de afspraken die tijdens de werktop zijn gemaakt en de acties die nu door alle betrokken partijen worden ondernomen om te investeren in menselijk kapitaal. De bewindslieden steken veel geld in experimenten en innovatie van het beroepsonderwijs. Ook bij de werktop is weer extra geld ter beschikking gesteld, en er wordt hard aan getrokken door het veld. Maar wat zijn de resultaten, en hoe wordt gemeten of alle betrokken partijen de gestelde doelen bereiken? Is het bijvoorbeeld niet nodig om de onderwijsinstellingen te verplichten om best practises toe te passen en te incorporeren in hun onderwijs? Hoe rekenen de bewindslieden partijen af? Graag krijg ik hierop een antwoord.

Ik stap over naar de nu werkende generatie. Het lijkt of het aloude spreekwoord "jong geleerd, is oud gedaan" langzamerhand obsoleet aan het worden is, omdat wij het moeten vervangen door de Lissabon-slogan "een

leven lang leren". Niet omdat leren zo leuk of zo goed is voor de mens, maar gewoon omdat het een grote economische noodzaak is. De toenemende globalisering stelt steeds hogere eisen aan ons kennis- en vaardigheidsniveau. Dat betekent ook dat het alleen opbouwen van ervaring in je werk niet meer genoeg is. Verworven vaardigheden hebben tegenwoordig maar een beperkte houdbaarheidstermijn. Je zult dus nieuwe dingen moeten bijleren ofwel je eigen vaardigheden moeten upgraden tot een hoger niveau. Hier ligt ook een belangrijke taak voor sociale partners. Hieromtrent zijn ook afspraken gemaakt in de werktop. Maar werknemer en werkgever hebben naar mening van de VVD-fractie hiervoor nog onvoldoende oog, met name als het gaat om de oudere werknemer.

Ook degenen die onderwijs geven, zullen veel meer aandacht moeten geven aan hun eigen bijscholing, maar zullen ook met de sociale partners vorm moeten geven aan deze upgradering van vaardigheden.

Er dreigt wel een ander probleem. Als de economie al aantrekt, zullen volgens de CWI-prognoses de werkloosheidsproblemen niet automatisch verdwijnen. Er zal een tekort aan hoger en vakbekwaam personeel optreden maar er zullen dan nog steeds zo'n 500.000 werklozen bestaan, voornamelijk ouderen, langdurig werklozen en mensen met alleen een vmbo-opleiding of lager. Kortom, de nu al aanwezige frictie tussen aanbod en vraag zal alleen maar groter worden.

Bovendien stelt het CWI dat er met betrekking tot de groei van de werkgelegenheid duidelijk regionale verschillen zijn en komen, hetgeen extra eisen stelt aan de flexibiliteit van mensen om te verhuizen of te reizen. Dit stemt overigens niet tot optimisme, gelet op de fileberichten en de ontwikkelingen op de huizenmarkt. Wij zullen op sommige punten slimmer moeten zijn, innovatie dus.

Wij kunnen niet volstaan met de opmerking dat het werkloosheidsprobleem zich min of meer vanzelf oplost als de economie aantrekt. Het gaat hierbij om meer dan om kwantiteit of om het aantal arbeidsplaatsen. Belangrijker is de kwaliteit ofwel het matchen van de vaardigheden van mensen met de beschikbare functies, en dan ook nog met inachtneming van de regionale verschillen.

Dat betekent: meer samenhang in beleid van de verschillende ministeries. Het gaat er namelijk niet alleen om dat er samenhang is tussen werk, opleiding en innovatie, maar het gaat er ook om dat Nederland begaanbaar en bewoonbaar blijft, zodat mensen echt bereid zijn elders in het land een baan te accepteren. In dit kader is de instelling van een interdepartementale directie van Sociale Zaken en Onderwijs "leren en werken" een goed initiatief, zeker om zaken van de grond te trekken en om nieuwe ontwikkelingen te stimuleren. Echter, deze directie is slechts voor twee jaar ingesteld en de VVD-fractie is nu al van mening dat dit initiatief straks structureel moet worden vormgegeven. Duidelijk is namelijk dat leren en werken in de toekomst onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Graag krijg ik hierop de visie van de bewindslieden.

Uitgangspunt van dit kabinet is: zoveel mogelijk mensen laten deelnemen aan arbeid. De VVD-fractie is het eens met dit uitgangspunt.

Op basis van de WWB zijn de gemeenten duidelijk aan de slag gegaan en de positieve effecten beginnen zichtbaar te worden. Er is echter een grote groep bijstandsgerechtigden die zeer ver afstaat van de arbeidsmarkt en gemeenten willen hun reïntegratie-inspanningen wel eens met name richten op de meest kansvolle uitkeringsgerechtigden, al is het de vraag of gemeenten hun bestand goed kennen. Toch zal ook voor diegenen die niet kansvol zijn, veel meer moeten worden geprobeerd als het gaat om het vinden van werk. De VVD-fractie vindt dat de bijstandsgerechtigden, voor wie het vrijwel onmogelijk blijkt te zijn om betaald werk te vinden, verplicht moeten worden om deel te nemen aan andere activiteiten die voorhanden zijn dan wel dat zij ingeschakeld moeten worden voor vrijwilligerswerk. Indien de samenleving voorziet in levensonderhoud van deze mensen mag daar wat tegenoverstaan.

De participatiebanen als opstapje naar een reguliere baan ziet de VVD-fractie dan ook als een bijzondere vorm van reïntegratie, want het mogen zeker geen eeuwigdurende Melkertbanen worden. De door het kabinet voorgestelde duur van twee jaar zou ook voor deze groep voldoende moeten zijn om weer te incorporeren in een arbeidzaam leven.

Dan wil ik iets zeggen met betrekking tot de arbeidsongeschikten. In oktober 2004 is het nieuwe schattingsbesluit in werking getreden en de regering schat dat in totaal ongeveer 115.000 ongeschikten geheel of gedeeltelijk hun WAO-uitkering verliezen. Ongeveer 80.000 van hen hebben geen werk en moeten gereïntegreerd worden. De berichten na de eerste herbeoordelingen zijn niet goed. Het blijkt dat van deze groep maar een derde werk vindt, omdat werkgevers eigenlijk geen mensen in dienst willen nemen met een arbeidsongeschiktheidsverleden. Ook hier zijn het met name de ouderen die geen baan meer kunnen vinden. Goede voorlichting is belangrijk. No-riskpolis en premiekorting helpen kennelijk niet want het bedrag is niet hoog, de administratieve rompslomp groot en je moet als werkgever erg lang wachten op je geld. Het belangrijkste is echter de effectiviteit van het echte instrument: de daadwerkelijke reïntegratie. Daar kun je nog steeds vraagtekens bij plaatsen. Het percentage niet-werkenden dat een reïntegratietraject krijgt aangeboden is weliswaar hoog maar het percentage van definitieve plaatsing van degenen die een dergelijk traject volgen, blijft maar steeds rond de 30% schommelen. Dat wil zeggen dat zo'n 70% van deze werkzoekenden nog steeds aangewezen is op een uitkering.

Daarnaast daalt de arbeidsparticipatie van de arbeidsgehandicapten, waarbij moet worden vastgesteld dat de overheid als werkgever nu niet het lichtend voorbeeld kan worden genoemd. Ik wil reuze graag weten of de vacatures die door Borea van de overheid als werkgever zijn aangenomen, worden vervuld. Hoe krijgen wij het aantal geslaagde reïntegratietrajecten omhoog en hoe gaat de overheid als werkgever een voorbeeldfunctie vervullen? Graag hoor ik wat de visie van de minister in dezen is. Belangrijk aandachtspunt hierbij blijft het

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

probleem van de armoedeval. Vaak loont het amper om te gaan werken. Wat gaat het kabinet daar nog meer aan doen?

De heer **Thissen** (GroenLinks): Tegen mijn tijdelijke buurman zei ik zojuist dat ik het volstrekt met mevrouw Swenker eens ben. Echter, op dit punt niet. Het Sociaal en cultureel planbureau heeft aangetoond dat voor de meeste mensen de armoedeval niet een belemmering is om deel te nemen aan de arbeidsmarkt. De mensen willen heel graag werken en zij nemen op de koop toe dat zij er in netto-inkomen tijdelijk op achteruitgaan. Misschien wil mevrouw Swenker daarom haar laatste zinnen herroepen.

Mevrouw **Swenker** (VVD): Maar als je de armoedeval weg zou nemen, zouden de mensen nog meer hun best doen om werk te vinden.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik wilde zeggen dat het probleem van de armoedeval alleen hier bestaat, op een vierkante kilometer van Den Haag. Bij de meeste mensen die weer de kans krijgen om mee te doen op de arbeidsmarkt, bestaat het niet. Zij nemen de armoedeval voor lief, omdat zij weten dat zij door werk te aanvaarden er uiteindelijk in koopkracht op vooruitgaan en dat werken ze ook in de persoonlijke sfeer meer oplevert. Daarbij denk ik aan de sociale netwerken, satisfactie, zelfontplooiing, talentontwikkeling enzovoorts.

Mevrouw **Swenker** (VVD): Eens!

De heer **Thissen** (GroenLinks): Dus het woord "armoedeval" moet gewoon uit het jargon van Den Haag geschrapt worden. Dan heeft niemand in dit land het er meer over.

Mevrouw **Swenker** (VVD): Hierop krijg ik graag de visie van de minister.

Tot slot: de toename van de participatie van ouderen komt volgens het CBS voor het belangrijkste deel door de toename van het aantal oudere vrouwen op de arbeidsmarkt. Met de totale participatie van ouderen bevindt Nederland zich inmiddels op een goede plaats in de Europese middenmoot. Door de VUT-regelingen zeer onattractief te maken mag vanaf nu gehoopt worden dat de arbeidsparticipatie van ouderen verder zal toenemen.

In het rapport "Werkt grijs door" van oktober vorig jaar wordt echter niet zo'n hoopvol beeld geschetst. Er ontbreekt bij veel werkgevers, maar ook bij werknemers iedere vorm van overtuiging dat langer doorwerken nodig is, en indien deze overtuiging al bij hen bestaat, vinden zij dat vooral anderen daaraan iets moeten doen. Werkgevers vinden dat er veel verantwoordelijkheid ligt bij de oudere werknemers zelf als het gaat om hun arbeidsparticipatie en slechts de helft van de werkgevers heeft specifieke aandacht voor hun oudere werknemers. In het algemeen vinden zij oudere werknemers te duur. Ook de werknemers zelf willen eigenlijk nog steeds met pensioen als zij begin zestig zijn. Zij zijn zeker niet van plan om achter de geraniums te gaan zitten. Kortom, het Zwitserlevengevoel spreekt veel mensen nog steeds erg aan. Als werknemers al

langer willen doorwerken, dan wel onder de conditie van minder uren en een hoger pensioen. Bij beide partijen spelen de financiële randvoorwaarden een grote rol, aldus het rapport.

Ook hier zijn door de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid stimulerende premiemaatregelen genomen, maar deze maken kennelijk ook weinig indruk op werkgevers. Hoe komt dat? Moeten wij ons niet bezinnen op de vraag of andere instrumenten nodig zijn, instrumenten waar werkgevers dan wel gevoelig voor zijn?

In dit kader past de vraag wat de overheid als werkgever doet. Tijdens de algemene beschouwingen van deze Kamer op 16 november 2004 heeft de VVD fractie aan de minister-president gevraagd welke initiatieven de rijksoverheid als werkgever neemt ten aanzien van leeftijdsbewust personeelsbeleid, met name ten aanzien van ouderen, en op welke schaal dit gebeurt. De regering antwoordde toen dat zij blijft investeren in oudere medewerkers. Voorts zou de regering dit onderwerp in positieve zin aan de orde stellen bij IPO en VNG. Graag zou de VVD-fractie een overzicht van de bewindslieden krijgen waaruit blijkt wat dit nu na ruim een jaar heeft opgeleverd.

Ook de sollicitatieplicht van de werkloze ouderen leidt niet tot resultaat. Deze ouderen vinden vrijwel geen werk. Al een paar jaar geleden is door de minister veel in gang gezet om de participatie van ouderen te verhogen: wettelijke maatregelen, voorlichtingsactiviteiten, communicatietrajecten, projectgroepen, netwerken, een task force Ouderen en Werk et cetera, et cetera. Er blijkt echter nog maar weinig sense of urgency bij betrokkenen. Waarom wordt niet scherper nagegaan wat wel een duidelijke, positieve stimulans zou kunnen zijn en wat zou kunnen worden gefaciliteerd?

Soms wordt een discussie gevoerd over de mogelijkheid van doorwerken na het vijftenzestigste levensjaar. Soms wordt een balletje opgegooid over de AOW. Dit alles gebeurt onder het mom: hoe komen wij de vergrijzinggolf door? Vaak wordt genegeerd dat de babyboomers voor het merendeel bezig zijn een goed tot zeer goed pensioen op te bouwen en met dit pensioen zullen zij straks een groot beroep doen op onze dienstverlening, ongetwijfeld te beginnen bij de reisbureaus, horeca en andere goede dingen des levens. Vervolgens komen voor de ouderen in beeld het doen van klusjes in en rondom het huis en daarna zeker ook de zorgverlening, waarbij zeker niet mag worden vergeten dat een groot deel van hen ook zelf vrijwilligerswerk doet.

Bovendien blijkt uit de laatste onderzoeken dat de levensverwachting van ouderen de laatste veertig jaar met anderhalf jaar is gestegen en dat ouderen er vrijwel niet meer gezondere levensjaren bij krijgen.

Ik vat samen. Als je nu alle generaties overziet, dan is er nog een wereld te winnen bij het opleiden van onze jongeren en bij het weer opnemen in het arbeidsproces van iedereen die nu nog aan de kant staat. Er staan op dit moment meer mensen aan de kant dan er mensen met pensioen gaan. De VVD-fractie is dan ook van mening dat er prioriteit aan moet worden gegeven om mensen die nu aan de kant staan weer aan het werk te

krijgen. Graag ziet de VVD-fractie de antwoorden van de bewindslieden tegemoet.

*N

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. Ik zal mijn inbreng over arbeidsmarkt en onderwijs in het kader van de begroting voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid toespitsen op de arbeidsmarktpositie van jongeren in relatie tot hun onderwijs, meer specifiek het voorbereidend en middelbaar beroepsonderwijs. Overigens zal ik met grote belangstelling luisteren naar de reactie van de bewindslieden op de vaak niet malse kritiek die onder andere door de VVD en namens D66 is geuit op de tegenvallende effecten van het beleid. Dan kan het toch een veel interessanter themadebat worden dan collega Thissen vreesde dat het zou worden. Ik luister ook daar met grote belangstelling naar.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Collega Kox moet mij niet verkeerd verstaan. Ik vind het uitermate interessant wat hier wordt gezegd, maar ik wil graag op het eind van een dag ook met elkaar kunnen kijken wat wij zijn opgeschoten. Wat is er vanaf morgen beter wat de aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt betreft? Alles wat hier wordt gezegd vind ik heel interessant en iedereen is mij even dierbaar.

De heer **Kox** (SP): De kunst van de politiek is dan om te kijken waar je die resultaten kunt bereiken. Als ik D66 en de VVD hoor, denk ik: hoe maken wij dat nu eens mooi manifest en hoe lokken wij de bewindslieden uit om daarop te reageren? Dan zouden wij hier bredere overeenstemming kunnen krijgen dan aan het begin van dit debat mogelijk was.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): U hoorde de OSF, zij het mede namens D66.

De heer **Kox** (SP): Dat was een provocatie van mij. Natuurlijk hoorde ik u, maar van u was ik het wel gewend. Het viel mij op dat u ook namens D66 deze scherpe kritiek op een aantal punten uitte in de richting van het kabinet. Daar moeten wij iets mee doen. Dit was alleen maar een inleiding.

Gisteren was ik ter voorbereiding op dit debat enkele uren te gast op de Rooi Pannen in Tilburg, een mooie grote school voor vmbo en mbo. Ik sprak er met de leerlingen van de vierde klas en dat was buitengewoon aangenaam. Ik werd erg getroffen door het optimisme van de leerlingen. Dat is bijzonder, want wij praten vaak met veel somberheid over het vmbo en het mbo. Allemaal rekenden zij erop dat zij, als zij goed hun best deden, hun school afmaakten en het vervolgonderwijs op het mbo zouden doen, aan de bak zouden komen: als politieagent, schoonheidsspecialiste, apothekersassistente, winkelassistente, marechasse, horecamedewerker, toerismeadviseur, sportbegeleider, kinderverzorgster, verpleegster. Ja, het was lang niet altijd eenvoudig geweest om een stageplek te krijgen. Veel bedrijven staan niet op stagiaires te kijken, zo zeg ik in de richting van mevrouw

Schwenker. Ja, zij kenden werkloze jongeren in hun omgeving en niet weinig. Ja, zij wisten van de problemen met de aansluiting op het mbo en ja, zij volgden het nieuws dat hun vertelde dat het er in delen van het land niet zo best voorstond voor werkzoekende jongeren. Maar toch geloofden en geloven zij dat zij het wel gaan maken. In de twee uur dat ik met hen sprak, noemde niemand zichzelf "onderkant". Integendeel, het was de aanstormende klasse die het zou gaan maken in dit land. Een vergelijkbaar optimisme valt overigens te lezen in een recent onderzoek van het LAKS onder vmbo'ers.

Het is belangrijk dat jongeren op het vmbo geloven in hun toekomst. Immers, zonder vmbo'ers en mbo'ers werkt dit land niet. Als wij hier eens een weekje overslaan, merkt niemand dat, behalve de mensen die de koffie verzorgen. Als de beroepsopgeleiden in dit land een dag niet zouden werken, merkt iedereen dat. Ik vind dat de politiek het aan deze jongeren -- het gaat om 60 procent van de schoolgaande jeugd -- verplicht is hen niet teleur te stellen. Als wij willen dat zij nu leren en goed hun best doen, moeten wij ervoor zorgen dat zij straks werk hebben; werk waarvoor zij zijn opgeleid, werk waarvoor zij niet hoeven te bedelen; werk dat zij niet onder een fatsoenlijke prijs of onder onfatsoenlijke omstandigheden hoeven te doen; werk waarop zij trots kunnen zijn in de wetenschap dat wij er allemaal iets mee opschieten. Kortom, een effectief en transparant jeugdwerkgarantieplan. Daar hebben zij recht op. Zij leren en wij garanderen.

Wie de cijfers en feiten van dit moment kent, weet dat het echter een "hell of a job" zal worden om de verwachtingen van deze jongeren niet al te zeer te beschamen. In een tijd waarin er veel aanbod en relatief weinig vraag is, zoals nu, kunnen werkgevers scherp selecteren, waardoor bepaalde groepen achteraan de rij komen te staan. Ik citeer een van de conclusies uit de laatste publicatie van het Sociaal en Cultureel Planbureau van januari jongstleden over de werkloosheid in ons land. In die publicatie staat ook welke groepen achteraan staan: jongeren opgeleid aan vmbo en mbo en dan vooral jongeren van niet-westerse afkomst. De werkloosheid onder deze laatste groep neemt volgens het SCP zelfs dramatische vormen aan. Bijna 40 procent van de niet-westerse allochtone jongeren tussen 15 en 24 jaar heeft geen baan. Dat is twee keer zoveel als bij autochtone jongeren, bij wie de werkloosheid ook al veel hoger is dan enkele jaren geleden. Even verontrustend is het gegeven dat die ellende niet echt overgaat. De werkloosheid onder allochtone Nederlanders is minstens eens zo hoog als onder autochtone Nederlanders.

Dat zijn onthutsende cijfers, "onacceptabel hoog" in de woorden van de bewindslieden Van der Hoeven en Rutte, zo meldde het ministerie van OCW op 1 november vorig jaar. En dat terwijl dit kabinet bij de aanvang juist zo hoog inzette op meedoen, meer werk en vooral ook het tegengaan van de jeugdwerkloosheid. In juni 2003 kwam de regering met een plan van aanpak van de jeugdwerkloosheid, die toen al schrikbarend hoog heette. Een einde aan de schooluitval en geen enkele jongere langer dan een halfjaar zonder baan, beloofde staatssecretaris Rutte ons, toen nog als staatssecretaris van Sociale Zaken. Kort daarna zei een ambitieuze onderwijsminister Maria van der Hoeven dat

"jeugdwerkloosheid iets voor geschiedenisboekjes hoort te zijn". Nog een citaat van haar toen: "Iedere jongere zonder toekomst is er één te veel". Welnu, uit de laatste cijfers kunnen wij opmaken dat het er nu niet een, maar 120.000 te veel zijn en dat juist dit kabinet het geschiedenisboek dreigt in te gaan vanwege het uit de hand laten lopen van de jeugdwerkloosheid en het laten verdampen van alle positieve resultaten uit de periode van de hoogconjunctuur, om nog maar eens het Sociaal en Cultureel Planbureau aan te halen.

Hoe kon het zo verkeerd gaan? Wij doen niet alleen onze jeugd te kort, maar het hele land. De maatschappelijke schade van dit falende beleid werd vorig jaar al becijferd in het rapport "Kosten en baten van voortijdig schoolverlaten" van Roel in 't Veld en anderen. Het niet benutten van de werkpotentie van al die werkloze jongeren kost volgens In 't Veld c.s. de samenleving klauwen vol geld, vele miljarden euro's. Aanpakken en voorkomen van jeugdwerkloosheid is volgens hem zowat de beste investering die wij als samenleving kunnen doen. Een betere integratie van onderwijs en arbeidsmarkt zou goed zijn voor een netto-opbrengst van 3,5 mld.; een betere overgang van vmbo naar mbo levert per saldo 6,5 mld. op, aldus In 't Veld. Ik kan het niet allemaal narekenen en heb die pretentie ook niet. Maar dat wij een dief van onze eigen portemonnee zijn door een zo hoge jeugdwerkloosheid te tolereren lijkt mij een vaststaand feit. Dan hebben wij het nog niet over het veel grotere drama, door De Boer van de Taskforce Jeugdwerkloosheid omschreven als "de ramp van een verloren generatie". Iedereen met een beetje verstand voelt aan dat zo'n falend beleid bij velen tot grote frustratie leidt en bij sommigen tot explosief gedrag. Franse toestanden, noemt het Sociaal en Cultureel Planbureau dat korthedshalve. Als wij dat allemaal weten en als wij het allemaal anders willen, waarom lukt dat dan niet? Ik zie veel en soms roerend management by speech van de regering op dit thema, maar ik zie weinig management by means. Het praat wel, maar het doet weinig, zo zeggen wij in Brabant.

Wij zitten nu in 2006 en de toestand is er voorlopig alleen maar beroerder op geworden. De jeugdwerkloosheid is verdubbeld, die onder allochtone jongeren eveneens, de schooluitval op het vmbo is 30 procent, de doorstroming naar het mbo loopt niet goed, de uitval daar is ook nog eens 30 procent ofwel de helft van alle mbo-l-instromers en op de arbeidsmarkt komen met name jongeren van vmbo en mbo, allochtone jongeren weer voorop, niet aan de bak. Bevreedt het de bewindslieden als jonge mensen zich belogen en bedrogen voelen door dit kabinet, dat veel belofde bij aanvang, maar een jaar voor de afloop van zijn termijn alleen nog maar slechtere cijfers kan laten zien? En bevreedt het de bewindslieden dat met name allochtone jonge Nederlanders het gevoel hebben dat zij in het verdomhoekje worden geplaatst en worden achtergesteld?

Als goede bedoelingen te kort schieten, hebben wij dan niet met structurele fouten te maken? Zou het kunnen dat de regering te veel aan de verkeerde knoppen draait, knoppen die de pressie op jongeren verhogen, zoals meer dwang om voor wel erg weinig geld te gaan werken, de verplichting om mee te doen aan allerlei lang niet altijd

even heldere activiteiten of uitvoering geven aan het recente plan om prep camps voor werkloze jongeren in te richten? Hoeveel jongeren wil de regering trouwens in die kampen onderbrengen? Waartoe moet dat leiden? Gaan wij hierna eens een prep camps voor problematische politici inrichten?

Zou de regering werkgevers niet beter kunnen dwingen om meer banen open te stellen, minder schaafteloos te selecteren en iedereen een eerlijke kans op een baan te geven? Horen werkgevers niet verplicht te worden, stageplaatsen ter beschikking te stellen onder het motto "voor wat hoort wat"? Moeten wij de discriminatie op de arbeidsmarkt niet veel harder aanpakken, zodat allochtone jongeren minstens een faire kans krijgen om te laten zien wat zij waard zijn? Zouden wij het vmbo en het mbo niet beduidend meer vrijheid moeten toestaan bij het inrichten van hun onderwijs en meer ruimte moeten geven om de noodzakelijke leermiddelen aan te schaffen, voldoende goed gemotiveerd personeel aan te trekken en in bijdetijdse schoolgebouwen te kunnen zitten? Dit zijn zaken die vmbo-leerkrachten onlangs in een door mijn partij georganiseerde enquête noemden. Waarom laten wij hbo- en wo-studenten voortaan niet gewoon voltijds studeren, in plaats van ze tot bijbeunen te verplichten, waarmee zij in totaal meer dan 100.000 banen bezetten in de horeca, de handel, het vervoer en de dienstverlening, waardoor alle huidige jeugdwerklozen in principe aan de bak zouden kunnen komen? Waarom laten wij degenen die goed kunnen studeren niet studeren, en degenen die graag willen werken niet werken? Waarom doen wij zo ingewikkeld in dit land? Moeten wij geen nieuwe banen scheppen bij de overheid en de semi-overheid, waar jonge mensen nuttig werk kunnen doen en belangrijke werkervaring kunnen opdoen? Er is nu werk genoeg dat blijft liggen. Is het niet beter paal en perk te stellen aan de stroom van concurrerende arbeidskrachten uit Midden- en Oost-Europa en er in ieder geval voor te zorgen dat die arbeidskrachten niet door te lage prijzen en te zwakke eisen jonge werkzoekenden nog meer naar de rand drukken?

Deze regering lost de jeugdwerkloosheid en de werkloosheid onder allochtone jongeren niet op, ondanks haar ongetwijfeld goede voornemens. Dat komt omdat de regering op dit punt een neoliberaal beleid voert, bewust zaken op zijn beloop laat, in de hoop dat het uiteindelijk allemaal goed komt. Maar het komt uiteindelijk allemaal niet goed. De regering zou moeten durven ingrijpen in de arbeidsmarkt als deze niet goed functioneert. Hoewel elke werkloze er een te veel is, hoop ik dat wij binnenkort extra mannen en vrouwen kunnen gaan inschrijven bij de CWI's, namelijk alle ministers en staatssecretarissen van dit kabinet. Dat is nodig, want de ervaringen van de afgelopen drie jaar geven geen reden om aan te nemen dat het nog goed komt met dit beleid.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Hoe groot is hun afstand tot de arbeidsmarkt?

De heer **Kox** (SP): Mark Rutte kunnen wij wel ergens kwijt als vertegenwoordiger. Staatssecretaris Van Hoof heeft veel kansen: hij kan zo bij Defensie aan de slag. Over minister De Geus moet ik nog eens nadenken. Daar valt

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

wel iets voor te vinden; anders is hij het eerste lid van een prep camp!

*N

De heer **Van den Berg** (SGP): Voorzitter. Ik voer mede het woord namens de fractie van de ChristenUnie.

De arbeidsmarkt volgt de ontwikkelingen van economie, conjunctuur, demografie en arbeidsparticipatie. De afgelopen jaren waren economisch gezien slechte jaren voor ons land. Na een aantal jaren van economische groei, eind negentiger jaren, is Nederland sinds het laatste kwartaal van 2000 terecht gekomen in een periode van laagconjunctuur. Ons land kwam zelfs even in een echte recessie terecht. Dit leidde tot afnemende groei, stijgende (jeugd)werkeloosheid, afnemend consumentenvertrouwen en afnemende investeringen.

In de Macro-economische Verkenning 2006 schetst het Centraal Planbureau een meer, zij het voorzichtig, optimistisch beeld. De Nederlandse economie krabbelde in de loop van 2004 voorzichtig op uit een periode van recessie. De verwachting werd uitgesproken dat de economie in 2005 met zo'n 0,5 procent zal groeien. De inkomensgroei is bescheiden, maar wel in lijn met de gemiddelde economische groei van 0,5 procent per jaar in de periode 2002-2004. De lage economische groei in 2005 wordt veroorzaakt door de teruglopende groei van de wereldhandel en de sombere verwachtingen over de koopkrachtontwikkeling in Nederland. Deze factoren werken remmend op de economische bedrijvigheid. Voor 2006 wordt de groei van het bruto binnenlands product geraamd op 2,2 tot 2,5 procent en lijkt de recessie weer voorbij. Natuurlijk is deze optimistische groeiraming omringd door tal van onzekerheden, maar het lijkt reëel dat een opleving van de economie in zicht is. Ook het kabinet is optimistisch.

Nu is de economie geen autonoom verschijnsel, zoals velen veronderstellen. Dan wordt miskend dat economie ook mensenwerk is en begrepen kan worden vanuit talloze menselijke interacties die inwerken op de structuur en de conjunctuur van de economie. Het samenstel is complex en wordt steeds complexer. Zo staat er voor 2006 een aantal veranderingen op stapel: de invoering van de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen, de aanpassing van de WW en een ander ontslagrecht, waarvan de precieze consequenties moeilijk te overzien zijn. Vaak wordt de wijsheid van economische modellen te hulp geroepen om de gevolgen te voorspellen. De werkelijkheid is echter per definitie veel complexer en grilliger dan welke modellering ook. Modellen kunnen hoogstens de verwachte richting aanwijzen, maar hebben niet het laatste woord.

Zonder de hulp van economische modellen weten wij dat de vergrijzing in de samenleving zijn doorwerking zal hebben. De Nederlandse bevolking zal de komende tien jaar zowel qua omvang als qua samenstelling sterk veranderen. Tussen 2000 en 2010 neemt de omvang van de Nederlandse bevolking toe met circa 600.000 mensen. De bevolking verandert voornamelijk door processen van ontgroening en vergrijzing. Het aantal jongeren (0-19 jaar) neemt af met 100.000, terwijl het aantal ouderen (65+) toeneemt met 300.000. Dat betekent een geweldig

teruglopend arbeidsaanbod, waardoor de (duurzame) economische groei in de komende jaren voor een gedeelte moet komen uit een verbetering van de arbeidsproductiviteit.

Maar een ander effect is dat in de geschetste periode een aantal aanzienlijk goed gekwalificeerde ouderen het arbeidsproces zal verlaten. Het probleem zal zijn dat dit onvoldoende zal worden gecompenseerd door de instroom van nieuwe, goed opgeleide jongeren. Is dat echt het geval, dan zal één van de effecten zijn dat er goed geschoolde mensen door ondernemers en instellingen uit het buitenland zullen worden aangetrokken. Er is immers sprake van vrij verkeer van werknemers in Europa. Het gevolg zal dan naar onze mening zijn, blijvende werkeloosheid voor te laag geschoolden in de toekomst. Wij vernemen graag de visie van het kabinet hierop.

Nederland is een klein land dat voor haar toekomstige productiviteitsgroei voor een niet onbelangrijk deel afhankelijk zal zijn van kennisontwikkeling en innovatie. Daar wijst ook het innovatieplatform nadrukkelijk op in een publicatie "Nederland 2027". De vraag die onze fracties aan de orde willen stellen, is of ons huidige onderwijs voldoende in staat is om de kenniseconomie te versterken. Of anders gezegd: zorgt het onderwijs ervoor dat er voldoende goed opgeleide mensen beschikbaar zijn?

In het onderwijs zal het bevorderen van innovatie en tegelijk het optimaliseren van vakmanschap, met de startkwalificatie als ondergrens, centraal moeten staan. Uit onderzoeken blijkt dat wij daar nog ver vandaan zijn. Wat is de visie van de bewindslieden? Uit recent onderzoek blijkt dat bijvoorbeeld de prestaties van het middelbaar beroepsonderwijs omhoog moeten. Een van de grootste knelpunten in het mbo is de voortijdige uitval. Zo hebben in 2004 zo'n 63.000 leerlingen het onderwijs zonder startkwalificatie verlaten. Onze fracties vinden dit onacceptabel hoog. Wordt die mening onderschreven door het kabinet? Is er een inspanningsverplichting om de voortijdige uitval terug te dringen? In hoeverre moet de voortijdige uitval overigens worden gezien als een onderwijsprobleem? Heeft de problematiek vaak niet een bredere maatschappelijke reikwijdte? Op die vragen krijgen wij graag antwoord.

Gezien de doelstellingen die het Innovatieplatform voor de toekomst heeft geformuleerd, is het noodzakelijk dat het aantal leerlingen dat na het behalen van een mbo-diploma doorstroomt naar hogere opleidingen, veel groter wordt. Hoe zet het kabinet zich hiervoor in? Uit onderzoek van TNS-Nipo blijkt ook dat er sprake is van een kwalitatieve mismatch tussen vraag en aanbod. Zo blijkt dat de vraag naar hoger opgeleiden alsmaar stijgt. Een op de twee ondernemers in het mkb geeft aan steeds meer mbo'ers aan te nemen in plaats van vmbo-ers. Daarnaast geeft 80% van de ondernemers aan dat vooral jongeren die net van school komen, heel veel bijscholing nodig hebben. Kan hieruit worden geconcludeerd dat er te veel werkenden zijn die met het oog op de toekomst eigenlijk te laag zijn opgeleid? Is de arbeidsmarkt er wel klaar voor om de harde concurrentieslag die wij op de wereldmarkt tegemoet gaan, aan te kunnen? Wij vernemen graag de visie van het kabinet hierop.

"Het onderwijs wordt gemaakt op de werkvloer." Zo begint de beleidsnotitie Governance: Ruimte geven, verantwoording vragen en van elkaar leren, van het ministerie van OCW. Deze ingezette ontwikkeling heeft grote gevolgen voor de aansturing van het onderwijs. Dat is volgens mij een van de probleempunten. Onderwijsinstellingen krijgen de taak om samen met de stakeholders in hun regionale netwerk beleid te ontwikkelen, samenwerking te realiseren en verantwoording af te leggen. Voor het beroepsonderwijs komt hierdoor het bedrijfsleven duidelijk in beeld. Op zich is dat een goede ontwikkeling. Maatwerk en flexibiliteit zijn nodig om te komen tot goed beroepsonderwijs. Wij hebben in het veld begrepen dat het in de praktijk toch lastig is om tot niet-vrijblijvende afspraken te komen. Een complicerende factor voor veel branches is dat het sectorale niveau uit beeld kan raken, omdat het zwaartepunt grotendeels wordt neergelegd bij de individuele school. Daardoor raakt het sectorale niveau uit beeld. Voor een deel van het bedrijfsleven, zeker in het mkb, is dat het niveau waarop duurzame afspraken gemaakt kunnen worden. Hoe wordt binnen de nieuwe besturingsfilosofie voor dit probleem een oplossing gevonden? Door deze autonomievergroting van de onderwijsinstellingen zijn zij zelf verantwoordelijk voor hun eigen prestaties, maar het wordt ook steeds moeilijker om de overheid aan te spreken op de totale prestaties van het stelsel. Meer autonomie betekent minder overheid. Welke instrumenten staan de overheid ter beschikking als de prestaties van het stelsel achterblijven en als een aantal doelstellingen niet worden gehaald?

Ook de nieuwe bekostiging van het mbo die zich aandient, roept bij ons vragen op. Er zijn allerlei ontwikkelingen die ertoe leiden dat een steeds groter deel van de opleidingen zal gaan plaatsvinden in de beroepspraktijk van de leerbedrijven. Dat vinden wij prima. Nu zal het geld beschikbaar moeten komen daar waar de activiteiten plaatsvinden, dus bij de leerbedrijven. Wij vragen de staatssecretaris van OCW wat daarvan de consequenties zijn op het punt van de bekostiging.

Dan even een principiële noot. Even opletten dus, collega Kox.

De heer **Kox** (SP): Ik ben een en al oor!

De heer **Van den Berg** (SGP): Er is binnen het onderwijs, ook het beroepsonderwijs, een beweging gemaakt om studenten meer te richten op het verwerven van bruikbare kennis: het zogenaamde competentiegericht leren. Bruikbare kennis is een voor de praktijk zinvolle integratie van kennis, houding en vaardigheden. Competentiegericht leren, CGL, is een reactie op het aanbieden van theoretische kennis in losse onderdelen per vakgebied. Bij CGL staat in het hele leerproces de te verwerven beroepsbekwaamheid centraal. Binnen CGL ligt ook een sterk accent op algemene vaardigheden, zoals het ontwikkelen van leervermogen. Ook wordt binnen CGL sterk(er) gewerkt met het gebruiken van realistische contexten. Competenties zijn echter niet identiek aan vaardigheden. Vaardigheden worden ontwikkeld op grond van competenties. Een competentie kunnen wij definiëren als "het vermogen van een mens, bestaande uit een

samenhang van kennis, inzicht, houding en vaardigheden, om in een beroepssituatie te handelen". Een competentie ligt meer in de sfeer van "in beginsel in staat zijn tot"; een vaardigheid ligt meer in de sfeer van "in de praktijk kunnen". Competenties zijn persoonlijkheidsgeoriënteerd en hebben dus een sterk individuele inkleuring; vaardigheden zijn algemener van aard en lenen zich gemakkelijker voor een algemeen geldige beschrijving.

De genoemde ontwikkeling kan er gemakkelijk toe leiden dat het individualisme gestimuleerd wordt. Dat zouden onze fracties geen goede zaak vinden. Bovendien mogen kennen, leren en onderwijzen niet verworden tot uitsluitend mentaal-technische handelingen. Een mens is een mens, een sociaal wezen. Kennen, leren en onderwijzen hebben immers ook te maken met relationele handelingen. Sociale verbanden moeten juist worden aangewezen, ook in de context van scholing en arbeid. De Bijbel laat ons zien dat kennen en leren plaatsvinden in relatie met God en de naaste. Tot slot blijven wij pleiten voor de overdracht van kennis door de docent aan de leerling. Vaardigheden kunnen voor een groot gedeelte opgedaan worden tijdens de stageperiode.

Overigens is de vraag op haar plaats welke rol de overheid heeft ten aanzien van bovengenoemde pedagogisch-didactische keuzen van de onderwijsinstellingen. Naar de mening van onze fracties dienen scholen daarvoor veel ruimte te krijgen om daarin, vanuit hun eigen uitgangspunten, hun eigen weg te gaan. De vormgeving van het onderwijs mag dus niet zodanig worden dat er een sterke sturing ten aanzien van de didactische aanpak van uitgaat. Hoe ziet de regering dat? Welke ruimte is er op dit moment voor de instellingen, bijvoorbeeld ten aanzien van het competentiegericht leren?

Doordat vooral de gemeenten hier een belangrijke taak hebben, wil ik nog een paar opmerkingen maken over de onderkant van de arbeidsmarkt. Wij zijn daar landelijk het zicht op kwijtgeraakt, omdat heel veel is gedelegeerd aan gemeenten. Toch is hier ook sprake van soms uitzichtloze situaties. Zo vragen wij ons af of het reïntegratiebeleid, omdat het overwegend aanbodgericht is, niet te weinig rekening houdt met het benutten van scholingsmogelijkheden en baanopeningen bij werkgevers. Voor veel werkzoekenden is een duaal leerwerktraject wellicht het meest kansrijke instroominstrument. Het blijkt dat er een groot tekort is aan stage- en leerwerkplaatsen. Hoe kan dit probleem worden opgelost? Hebben de gemeenten voldoende inzetbare instrumenten?

Het blijft een verantwoordelijkheid van overheid en sociale partners om zoveel mogelijk mensen aan het arbeidsproces te laten deelnemen.

Ik heb drie onderwijsinstellingen bezocht om in de praktijk naar vormen van onderwijs te kijken. Bij een mbo-school vroeg men mij of ik wat wilde zeggen tegen de leerlingen over het politieke handwerk. Ik heb geen reclame gemaakt voor welke partij dan ook. Dat past mij niet. Ik heb wel gezegd dat wij een goede Kamervoorzitter hebben. Ik heb ook iets verteld over het werk van de Eerste Kamer. Ik moest dat doen voor een grote groep toekomstige bouwvakkers. De man die mij introduceerde, begon te vertellen hoe belangrijk ik wel niet was. Daarop begonnen alle jongelui, zo'n tweehonderd, te fluiten en te

joelen. Ik moest mijn verhaal toen nog houden. Ik dacht: dat wordt niks. Ik heb toen veel respect gekregen voor de praktijkleraren. Er stond tussen alle leerlingen een man op en die zei: En nou koppen dicht! Het werd doodstil, zodat ik mijn verhaal kon houden. Ik heb er daarna 's nachts van gedroomd: was ik maar zo'n man! Ik wacht met belangstelling de antwoorden van de bewindslieden af.

*N

De heer **Klink** (CDA): Voorzitter. Bedankt dat ik als laatste mag aantreden. Daardoor is er gelukkig iets minder gevegd van mijn improvisatietalent, nodig om vandaag in plaats van mevrouw Van Dalen het woord te kunnen voeren.

Op dit moment lijkt de economie weer wat aan te trekken. Wij horen sinds lang weer eens optimistische geluiden uit Duitsland. De prognoses en verhalen over meevallers wijzen in Nederland in de goede richting. Het financieringstekort neemt weer af en het aantal vacatures neemt fors toe. De werkloosheid neemt licht af. Het aantal vacatures is dan ook niet hetzelfde als de werkloosheid. De vacatures moeten immers eerst vervuld worden voordat de werkloosheid daadwerkelijk daalt. De werkloosheid neemt licht af naar 6,5% van de beroepsbevolking. Gemeten naar internationale maatstaven, zeker de Europese, is dat niet slecht. De daling van de werkloosheid vond vooral plaats bij mannen in de levenscategorie van 15 tot 44 jaar. De werkloosheid onder ouderen steeg naar 5,3%. Dat is een kwetsbare categorie. Het aantal WAO'ers, WW'ers en mensen die in de WWB zitten, daalt als groep genomen gestaag. Ik teken daarbij aan dat bij velen weldegelijk het probleem van de arbeidsbemiddeling speelt. Kan men wel aan het werk, ook al is men uit de WIA of de WAO?

De werkloosheid neemt op dit moment licht af. Het RWI voorspelt ons dat in verschillende sectoren binnen niet al te lange tijd de schaarste aan arbeidskrachten weer zal toenemen. Intussen is nog steeds sprake van een redelijk arbeidsaanbod van vrouwen, allochtonen en oudere werknemers. Dat is in ieder geval goed in kwantitatieve zin. Het gaat de goede kant op. Deze mensen kunnen straks aan de slag in de sectoren die ik zo-even noemde. Er is echter reeds gememoreerd dat er kwalitatief weldegelijk aansluitingsproblemen zijn. Ik kom daar straks uitvoerig op terug.

Het SCP kwam enkele weken geleden met verontrustende cijfers over de werkloosheid onder allochtonen. Prompt daarop kwam het CBS, dat vraagtekens bij de berekeningen plaatste. Volgens het CBS waren niet-westerse allochtonen in 1996 drie keer zo vaak werkloos als allochtonen. In 2004 was dat twee keer zo veel. In die zin kan gesproken worden van een trend die in de goede richting gaat en die tegengesteld lijkt aan het beeld dat het CPB heeft opgeroepen. Ik vraag de leden van het kabinet om hierover helderheid te verschaffen.

Rond de millenniumwisseling zagen wij een krappe arbeidsmarkt. De schaarste aan werknemers had een aantal gevolgen die ons nog heugen. Aan de ene kant was er sprake van loonopdriving, met als uitkomst dat de Nederlandse economie zich uit de markt aan het prijzen was. Wij werden simpelweg te duur. In alle

loonontwikkelingsgrafieken is dat duidelijk te zien. Wij vielen dan ook economische gezien behoorlijk terug. Balkenende's erfenis was niet riant.

Aan de andere kant was het zo dat de personeelstekorten in de zorg, het onderwijs en bij de politie in de grote steden fors toenam. De collectief gefinancierde sectoren konden het zich door de budgetdiscipline die Paars-II zich terecht had opgelegd niet veroorloven in dit personeel te investeren. In reactie op dit geheel verhoogde het kabinet de lonen in het onderwijs en dergelijke. De budgetdiscipline werd doorbroken. Met de investeringen ben ik het nog steeds eens. Ik ben het overigens nog steeds niet eens met het doorbreken van de budgetdiscipline.

Al met al leverde dit een sterke terugval op van de economie. In die jaren al stelde het CDA dat de spanningen op de arbeidsmarkt weliswaar in het jaar 2000 nog min of meer incidenteel waren, maar al snel substantieel zouden kunnen worden als de vergrijzing zou toeslaan. Dan is er daadwerkelijk sprake van een permanent gespannen arbeidsmarkt, een situatie waarop al snel economische neergang kan volgen met als resultaat een structureel lagere groei. Paradoxaal genoeg zou de arbeidsmarkt vooral aan de onderkant werkloosheid laten zien, terwijl aan de bovenkant zich krapte zou voordoen bij het aantal hoogopgeleiden. Dat is van beide werelden het slechtste: hoge premies om aan de onderkant WW en andere inkomensoverdrachten te kunnen betalen en hogere loonstijgingen omdat er schaarste is aan goed opgeleide mensen. Ook om een dergelijke situatie te vermijden -- niet alles is economie -- is een voldoende aanbod van arbeidskrachten nodig. In de jaren negentig was dat nog geen probleem, met name omdat vrouwen de weg naar de arbeidsmarkt massaal vonden. Rond het jaar 2000 was daar het riant karakter vanaf. Vanaf dat moment tekende de schaarste zich af en kwam de economie terecht in een neerwaartse spiraal.

Dat was de beginsituatie van het kabinet. Dat heeft er daadkrachtig op gereageerd, zeker in het licht van de schaarste die wel eens permanent zou kunnen worden en een structureel probleem kan vormen voor Nederland. Men moest daadkrachtig optreden omdat de schaarste rond de jaren 2000 een aantal problemen blootlegde van onze economie, arbeidsmarkt en samenleving. Ik noem er vier.

Een structurele scholings- en arbeidsmarktachterstand van veel allochtonen koppelt zich snel aan een kwetsbare economie. Bij groei zien wij de werkloosheid dalen. Bij tegenslag vallen precies daar de klappen. Veel mensen in een blijvende uitkeringspositie, met name de mensen in arbeidsongeschiktheidsregelingen, bleken daarin permanent te zitten. Het bleken er tegen een miljoen te zijn. Dat was veel te veel. Ik noem ook de relatief vroege uittreding van ouderen via routes van verlengde WW, VUT en prepensioen. Doordat deze groepen zich min of meer afzonderden van de arbeidsmarkt nam de druk op gezinnen en op mensen tussen de 25 en de 55 alleen maar toe. Het spitsuur van het leven moest als het ware gecombineerd worden met carrière maken en het bestrijden van de inkomensdaling tijdens de gezinsfase.

Op deze vier fronten heeft het kabinet zijn beleid ingezet ter wille van een brede participatie en het

bestrijden van schaarste van de arbeidsmarkt met zijn enorme risico's van loonopdrijving, economische terugslag en sociale kaalslag vanwege personeelstekorten op vitale terreinen zoals zorg, onderwijs en politie. Wie de stukken van het RWI leest, ziet dat die zich binnen de kortste keren kunnen aftekenen als de economie aantrekt.

Bij dat door het kabinet ingezette beleid vragen wij met name aandacht voor de kwaliteit van het onderwijs, het bestrijden van schooluitval en de flexibiliteit van de arbeidsmarkt en de arbeidsbemiddeling. Daarbij wijzen wij met name op een aantal kwetsbare groepen die vanmiddag al de revue zijn gepasseerd. Ik noem ook nog de structuur en de aanbod van werk. Ik doel niet op waar de vraag naar werk is, maar waar wij onze welvaart en onze banen creëren.

Kwaliteit van onderwijs en kansen op de arbeidsmarkt hangen ongeveer een-op-een samen. Slecht onderwijs betekent weinig kansen. Inmiddels wordt breed onderschreven dat onze onderwijskwaliteit omhoog moet. Terwijl jaren achtereen de inspectie toch met goede beelden is gekomen, blijkt achteraf dat ons onderwijs een minder hoog peil heeft dan velen menen.

Zie onder andere het rapport van de Onderwijsraad "Doortastend onderwijs-toezicht", waarin het toezicht op het totale onderwijs onder de loep wordt genomen, en het rapport "Anders, maar ook beter".

De tijd is rijp voor veranderingen. Alle betrokkenen zijn het erover eens dat het op een aantal fronten 5 voor 12 is, met name bij de vroegtijdige schoolverlaters en de discriminatie op de arbeidsmarkt. De werktop van 1 december maakt duidelijk dat het kabinet daaraan aandacht wil besteden. Die top heeft geresulteerd in een tripartiete beleidsinzet op het gebied van scholing en werk en er is een flink aantal concrete maatregelen genomen. Ik noem het oplossen van de stageproblematiek, erkenning van elders verworven competenties, het creëren van leerwerktrajecten en fiscale stimuleringsmaatregelen voor de scholing van werknemers.

De CDA-fractie licht er twee kwetsbare groepen uit: de jongeren en de allochtone medeburgers. Wij hebben zorgen over bepaalde groepen jongeren, met name over de jongeren die nog geen diploma hebben. De meesten vinden gelukkig zonder hulp werk, maar met ruim 12% is de werkloosheid onder jongeren altijd nog twee keer zo hoog als onder de totale beroepsbevolking. De jeugdwerkloosheid is overigens het vorig kwartaal zeer sterk gedaald met zo'n 20.000 personen. Als ik goed heb geluisterd, noemde de heer Kox andere cijfers.

De heer **Kox** (SP): De woordvoerder van het CDA heeft al gewezen op de grote verschillen in de cijfers zoals wij die aangeleverd krijgen. Ik citeerde cijfers uit een SCP-rapport. Dit planbureau wordt bekostigd door de regering en de cijfers die u noemt, komen van een ander bureau. Ik kan niet op voorhand zeggen dat uw cijfers meer de werkelijkheid benaderen dan de mijne.

De heer **Klink** (CDA): Wij wachten af. De cijfers van het SCP gaan naar ik meen tot 2003. Toen was er sprake van een dramatische toename, maar in het afgelopen jaar valt een afname van de jeugdwerkloosheid met 20.000 te

constateren. Maar ook tijdens de hoogconjunctuur ten tijde van Paars bleken de jongeren en de allochtonen de meest kwetsbare groep op de arbeidsmarkt. Dat heeft voornamelijk te maken met een gebrek aan scholingsniveau.

Een aantal jongeren dreigt structureel de boot te missen door een gebrekkige opleiding of door taalachterstand. Op dit moment verlaten per dag 175 jongeren de school zonder startkwalificatie. Dat is verontrustend veel. Ruim 1/3 van hen heeft geen werk en meldt zich ook niet bij het CWI. Deze jongeren blijven dus buiten de statistieken. Het aantal problematische jeugdwerklozen wordt op dit moment geschat op ongeveer 35.000. Nu horen wij al jaren over een verhoging van de aantallen stageplekken en leerwerkplaatsen, over een betere aansluiting tussen vmbo en mbo en over goede voorlichting. Toch moet de vraag worden gesteld of dit alles goed werkt. Wij horen dit immers al heel lange tijd. Wat is er concreet gedaan om de aansluiting tussen vmbo en mbo te verbeteren en welke concrete voornemens liggen er, nu er nog steeds 175 jongeren per dag op straat komen te staan zonder diploma? Hoe staat het kabinet tegenover de door de Taskforce Jeugdwerkloosheid aangegeven oplossingsrichting? Kan het kabinet aangeven welke maatregelen wel en niet hebben geholpen?

Onze fractie staat sympathiek tegenover de gedachte van de CDA-fractie in de Tweede Kamer met betrekking tot een partiële leerplicht voor jongeren tot 23 jaar zonder startkwalificatie. Zij komen zo binnen het bereik van de leerplicht en van de sanctiemogelijkheden. Het gaat ons natuurlijk niet om de sanctie op zich, maar om hetgeen daarachter zit. Op die manier kunnen zij een kwalificatie behalen, ook als men niet werkt, niet in de statistieken zit en zich niet meldt bij de instanties.

Er is overigens nog een ander probleem. In de metaalsector neemt de vraag naar werknemers gigantisch toe, maar tegelijkertijd zijn er veel jongeren die geen startkwalificatie hebben en zonder werk zitten. Hoe kan ervoor worden gezorgd dat de aansluiting tussen arbeidsmarkt en minder geschoolden wordt verbeterd?

Voorzitter. Een andere kwetsbare categorie wordt gevormd door de allochtonen. Als ik de heer Wientjes van VNO/NCW in het programma Buitenhof hoor, is dat probleem ook een oprechte zorg van de werkgevers. De werktop streeft naar een hogere participatie van allochtone werknemers in vakbonden en ondernemingsraden. Werkgevers- en werknemersorganisaties gaan een bijdrage leveren aan het opzetten van een discriminatiemonitor en de Stichting van de Arbeid stelt aanbevelingen op over het minderhedenbeleid dat bedrijven moeten voeren om discriminatie tegen te gaan. Dat alles is terecht. De werkloosheid onder allochtone jongeren is altijd nog twee keer zo hoog als onder de autochtone jeugd. Een groot deel van het probleem wordt veroorzaakt door gebrek aan scholing. Daarnaast spelen zaken als het onvoldoende toegang hebben tot de juiste netwerken en inefficiënt zoekgedrag. Dat zijn zaken die je niet op school leert. Uit onderzoek blijkt ook dat minderheden onvoldoende profiteren van de verschillende instrumenten die zijn gericht op bemiddeling en toeleiding. Deze week stond in de krant dat de politie IJsseland gerichte actie onderneemt om meer allochtonen te werven. Die actie lijkt succesvol.

Welke acties denkt het kabinet te ondernemen om een dergelijk personeelsbeleid te stimuleren bij de rijksoverheid?

De CDA-fractie heeft al verschillende keren -- onder andere bij het integratiedebat -- gewezen op het zeer gebrekkige niveau van de inburgeringscursussen, ook al is er nu een verplichting aan gekoppeld en is het niveau opgehoogd. Het blijft echter qua niveau nog steeds behelpen. Mensen die in Nederland geboren zijn, moeten tien of meer jaren een opleiding volgen, maar voor mensen die hier op 21-jarige leeftijd komen, is een cursus van enkele honderden uren kennelijk toereikend. Stel, er komen 15.000 personen per jaar in het kader van de gezinsvorming naar Nederland. Die hebben allemaal een partner. Dat maakt 30.000 personen. Als er twee kinderen zijn in het gezin, gaat het jaarlijks om 60.000 personen. Ten minste een van de ouders is gebrekkig geschoold met alle gevolgen van dien in termen van belemmeringen bij de opvoeding, onvoldoende kansen op de arbeidsmarkt en een onevenwichtige man-vrouw-verhouding. 60.000 mensen lopen dus het risico op achterstand te worden gezet. Dat is in 10 jaar 600.000, een stad groter dan Amsterdam. Moeten wij in het licht van deze kwantificering niet streven naar een veel hoger niveau van inburgering? Nu wordt al te vaak het paard achter de wagen gespannen. Er worden allerlei debatten gevoerd over witte en zwarte scholen, voorschoolse opvang, schakelklassen en zelfs over islamitische scholen, maar er is geen sprake van een fundamenteel achterstandenbeleid. Wordt het niet hoog tijd om het probleem in de kern aan te pakken? Ook de werkloosheid onder 40-plussers neemt toe. De scholingsachterstand van jonge ouders moet worden aangepakt. Kinderen die met twee jaar taalachterstand beginnen aan het basisonderwijs, hebben in het algemeen eenzelfde achterstand als zij 18 zijn. Kennelijk wordt het probleem in de na-trajecten niet opgelost. Elke nieuwkomer zou zich kennis van de Nederlandse cultuur en taal en beroepsvaardigheden eigen moeten maken. Anders wordt dit probleem niet opgelost.

De heer **Kox** (SP): De heer Klink spreekt ware woorden, want het is inderdaad een vreemd contrast dat nieuwkomers een paar honderd uur krijgen en mensen die hier geboren zijn, jarenlang naar school moeten, overigens terecht. Hij is van mening dat hier veel hoger op moet worden ingezet. Hoe denkt hij dit te realiseren? Moeten de nieuwkomers dit zelf doen of krijgen zij recht op zo veel jaar scholing en studiefinanciering om Nederlands te leren en te leren hoe wij hier met elkaar om te gaan? Met andere woorden: is hij bereid om de prijs ervoor te betalen? Als wij tegen mensen zeggen dat zij hier mogen komen, is het dan ook onze verplichting dat zij hier kunnen leren zodat zij erbij kunnen gaan horen?

De heer **Klink** (CDA): Tegenover een leerplicht van een bepaald niveau -- want daar heb je het dan toch over -- moet ook het recht staan om onderwijs te ontvangen, anders heeft die plicht weinig zin. Ik pleit er in ieder geval voor om hier eens een studie aan te wijden, want hier hangen meer vragen mee samen. Ik noem er een, de vraag

in hoeverre dit een belemmering is voor gezinsvorming. Dit is juridisch gesproken misschien geen belemmering op grond van het feit dat iedereen een verblijfsrecht krijgt, maar feitelijk zou het wel een belemmering kunnen zijn. Dergelijke vraagstukken van juridische en financiële aard en met betrekking tot het curriculum dat moet worden aangeboden en hoe dit pedagogisch handen en voeten krijgt, moeten goed worden bestudeerd. Het begint bij de constatering van de rare discrepantie tussen het feit dat een kind van vier verplicht is om minstens tien jaar naar school te gaan en het feit dat iemand van 21 jaar kan volstaan met 600 uur.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik wil een andere kant op. Ik denk dat wij ook de vraag moeten stellen in hoeverre wij in het curriculum van het basisonderwijs en het aansluitende secundair onderwijs in staat zijn om leerlingen, ongeacht of zij van allochtone of autochtone afkomst zijn, hun achterstand gedurende het curriculum te laten inlopen. Onderzoek wijst uit dat wij daar in ons onderwijs maar matig toe in staat zijn.

De heer **Klink** (CDA): Dit onderwerp is nu aan de orde in de Tweede Kamer waar wordt gesproken over het onderwijsachterstandenbeleid. Wij hebben verschillende keren gepleit voor schakelklassen. Natuurlijk kunnen er ook bij deze variant kanttekeningen worden geplaatst, maar je kunt dan vrij gericht taalachterstanden inhalen, zowel bij autochtone als allochtone leerlingen. Ik vind dat wij alles op alles moeten zetten om gerichte trajecten te ontwerpen. Ook hiervoor geldt dat dit, als je niet van meet af aan, vanaf het eerste moment dat een kind naar school gaat, weet welke achterstanden er zijn en daar niet direct in investeert, blijft slepen met alle gevolgen van dien bijvoorbeeld ook voor het zelfbeeld van betrokkene die bij wijze van spreken voortdurend achter in de klas zit en nooit de gewenste resultaten behaalt. Dit heeft natuurlijk akelige gevolgen, ook in termen van je thuis voelen in Nederland.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik ben het hiermee eens en volgens mij is dit ook een goede weg, maar wat vindt de heer Klink van de weg om het onderwijs weer interessant te maken voor excellente burgers om daarin professioneel werkzaam te zijn? Volgens mij wringt het daar ook.

De heer **Klink** (CDA): De fractie van de SGP heeft ook al gevraagd of ons onderwijs nog voldoende uitdagend is en tegelijkertijd ook veeleisend genoeg is en volgens mij hoeft dit niet met elkaar in tegenspraak te zijn. Onderwijs dat niet veeleisend is, zal uiteindelijk ook niet uitdagend zijn.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik bedoel het anders. Volgens mij hebben wij door opeenvolgende regeringen en verantwoordelijke bewindslieden voor het onderwijs het onderwijsveld niet echt interessant gemaakt voor mensen met kwaliteit. Zij zeggen niet: daar ga ik voor, daar wil ik werken, mijn uitmuntendheid wil ik ten dienste stellen aan het onderwijs. Er zijn ongelooflijk veel mensen uit het onderwijs weggegaan en velen die ambities hadden om in het onderwijs te werken, hebben toch niet voor het

onderwijs gekozen vanwege Haagse discussies over beloningen en schaalvergroting. Er zijn bestuurders van scholen die geen natte jassen meer ruiken als de leerlingen door de regen naar school zijn gekomen. Zij zitten in mooie kantoren, in een bestuurdersflat waar zij nooit meer een leerling of een leraar zien. Zij zijn echter wel verantwoordelijk voor de essentiële beslissingen over investeringen in het onderwijs. Daar moet een einde aan komen! Het onderwijs moet weer aantrekkelijk worden gemaakt. Ik heb tijdens het vorige debat al gezegd: wees weer eens verliefd op het onderwijs. Durf te zeggen dat het voor de kwaliteit van de samenleving ongelooflijk belangrijk is om te investeren in het onderwijs. Dit begint ermee door, ook hier in Den Haag, weer eens trots te zijn op ons onderwijs. Zo min mogelijk regels en gezeur, waardoor mensen die de ambitie hebben om er iets van te maken, terugkeren naar het onderwijs.

De heer **Klink** (CDA): Ik ben het hier volstrekt mee eens. Niet alleen mijn partij, maar ook de Partij van de Arbeid, de WRR en vele andere hebben hier aandacht voor gevraagd. Een goede leerkracht met veel didactische vaardigheden die in frontaal, klassikaal onderwijs kinderen kan boeien, zal afhaken als er van overheidswege druk wordt gelegd op de school om in de richting van competentiegericht onderwijs te gaan waarin de leerkracht alleen nog maar begeleider is. Dit appelleert niet aan beroepstrots. Daar zullen andere leerkrachten misschien weer goed in zijn, maar laat dit aan de scholen over. Wij hebben ons hier in Den Haag op dit punt allemaal overschreeuwd.

De heer **Thissen** (CDA): Ik ben het ermee eens dat wij het onderwijs weer daar moeten neerleggen waar het hoort, bij ouders, leerlingen en leerkrachten. De gedachte om het aan de school over te laten, gaat mij echter iets te snel. Zo wordt de hete aardappel door Den Haag op het bord van de samenleving gelegd. Ik zou het goed vinden als een kabinet van welke snit dan ook zal stimuleren dat dit soort fratsen van de afgelopen decennia ongedaan worden gemaakt. Een college of een raad van bestuur van een onderwijsinstelling moet weer op de school zelf zijn, moet zien wat er met leraren gebeurt na acht uur les, moet zien wat er met leerlingen gebeurt die 's morgens kletsnat op school aankomen. Dit gevoel moet weer terug en volgens mij moet Den Haag dit stimuleren.

De heer **Klink** (CDA): Ik denk dat er in de jaren negentig en misschien ook wel in de jaren tachtig te veel sprake was van didactisch hobbyisme van de kant van beleidsmakers. Ook hier verwijs ik naar de WRR die een rapport over de basisvorming uitbracht en daarna over het studiehuis. Ik zou echter ook niet willen dat dit hobbyisme zich vertakt naar de scholen waar zich een enorme schaalvergroting heeft voorgedaan en de professional denkt, dit maak ik wel uit. Ik vind dat meer verantwoording voor de scholen op zijn minst gepaard moet gaan met veel steviger en veel intensiever toezicht en mogelijkheden voor controle door de ouders. Ik vrees dat wij over tien jaar anders toch weer het hobbyisme van professionals zien. Het is te generiek om te zeggen dat iedereen zich daaraan overgeeft, maar dit is wel een risico.

Mijn tweede thema heeft betrekking op de flexibiliteit van de arbeidsmarkt en de arbeidsbemiddeling. Ik wil enkele groepen langslopen. Als er behoefte is aan meer flexibiliteit op de arbeidsmarkt duikt al snel het begrip transitionele arbeidsmarkt op. Daarbij wordt de arbeidsparticipatie verbonden met andere maatschappelijke domeinen zoals de combinatie met werk en gezin en scholing. Hiervoor zijn arrangementen nodig die het mogelijk maken vloeiender van baan te wisselen of betaalde en onbetaalde arbeid naar behoefte van individuele leefomstandigheden in het verloop van de loopbaan te combineren. Deze arrangementen moeten niet alleen bescherming bieden tegen risico's, maar zij moeten ook de prikkel vormen om risico's aan te gaan, bijvoorbeeld door de overgang van werknemer naar zelfstandig ondernemer, van voltijds naar tijdelijk werk of naar een deeltijdbaan en het verwerven van nieuwe beroepskwalificaties.

De vraag is welke rol hier eventueel is weggelegd voor leerrechten in aanvulling op de levensloopregeling die hier al is behandeld. Is het zinvol om net als bij het ouderschapsverlof, ook verlof wegens scholing fiscaal te stimuleren? Zijn de levensloopregeling en de leerrechten als het ware met elkaar te verbinden? Komen die leerrechten en eventuele investeringen daarin, ook door de sociale partners via de cao, tegemoet aan de wens van diezelfde sociale partners om meer te investeren in werknemers via een individuele benadering? Eigen leerrechten of -middelen of de levensloopregeling zouden mensen in staat moeten stellen scholing te volgen die niet functie of bedrijfstak gerelateerd is. Zo worden werknemers minder kwetsbaar doordat zij zich als het ware preventief kunnen omscholen in de richting van andere functies dan die binnen het bedrijf of de bedrijfstak beschikbaar zijn. Voor risico's van ontslag of voor baanonzekerheid zou het goed zijn als een werknemer zich preventief kwalificeert voor andere trajecten. Ik hoor graag de opvatting van de bewindslieden hierover.

Als wij kijken naar de arbeidsbemiddeling dan springt een aantal groepen in het oog. Ik wijs vooral op het feit dat Nederland, gemeten naar internationale maatstaven, kennelijk een behoorlijke harde kern van langdurig werklozen heeft, zeker in vergelijking met het land dat op dit punt ieder land de loef afsteekt, namelijk Denemarken.

Hebben de minister en de staatssecretarissen zicht op de vraag of het, als die vergelijking wordt gemaakt, over de dezelfde categorieën gaat? Gaat het om dezelfde doelgroepen? Wat is het aandeel van bijvoorbeeld allochtonen, hier in Nederland en daar in Denemarken? Als wij aan zo'n vergelijking beleidsconsequenties verbinden, dan moet de vergelijking eerlijk zijn.

Nederland heeft een harde kern van ongeveer 30% (29,2%) langdurig werklozen in verhouding tot het totale werklozenbestand; Denemarken heeft een harde kern van 19,6%. Het gaat daarbij in ons land om kwetsbare groepen. Moet om langdurige werkloosheid onder deze kwetsbare groepen te voorkomen, niet veel eerder worden gegrepen naar begeleiding en reïntegratie? Dat kan al vanaf het moment dat iemand werkloos wordt. Waarom mag iemand pas na een halfjaar aan een reïntegratietraject deelnemen?

Het succes van de Wet werk en bijstand is verheugend. Hoe staat het kabinet tegenover de gedachte om iedere uitkeringsgerechtigde in principe te verplichten om te participeren en te werken? Welwillenden en werkwillenden zullen dat zonder problemen aanvaarden. Voor mensen die minder werkwillend zijn, is het belangrijk dat zo'n verplichting er komt. In financiële zin wordt vaak gesproken over de "replacement rate": de afstand tussen uitkering en loon mag niet te klein zijn want anders is er geen motivatie meer om te gaan werken. De replacement rate en de armoedeval zijn mede bepalend voor de inzet van mensen om werk te zoeken. Is de eis om op maandagochtend uit de veren te komen echter niet minstens even relevant? Zo'n eis zorgt voor sociale activering. Bovendien wordt zo het zicht op mensen met psychische problemen vergroot, zodat zij beter kunnen worden begeleid op weg naar de arbeidsmarkt. Zij mogen niet uit de boot vallen. Bij deze kwetsbare groepen spelen de Wsw en de sociale werkplaatsen overigens ook een rol.

Een andere categorie die speciale aandacht verdient, zijn de arbeidsongeschikten. Nederland kende bijkans een miljoen arbeidsongeschikten. Via herijkingen van de Ziektewet, de Wet verbetering poortwachter en de Wet WIA zal de instroom behoorlijk teruglopen. Zo ontstaan mogelijkheden om de uitkering voor volledig arbeidsongeschikten te verhogen, wat een belangrijke doelstelling van het beleid is. Een nadeel is dat er veel bewijslast komt bij de arbeidsmiddeling voor gedeeltelijk arbeidsongeschikten. Hun positie is kwetsbaar, ook als zij slechts 50% van hun verdiencapaciteit hoeven aan te spreken om in aanmerking te komen voor de aanvullingen. Hoe willen de bewindspersonen de toerusting en de toegang tot de arbeidsmarkt van deze groep verbeteren? Daarbij moeten uiteraard de punten die mevrouw Van Leeuwen in het debat over de Wet WIA heeft binnengehaald, in aanmerking worden genomen. Op welk beleid zet het kabinet in, en wat zijn de te verwachten resultaten? Is 70% van de mensen die herkeurd zijn, inderdaad nog steeds aangewezen op een uitkering? Helpen de no-riskregelingen en de financiële compensatie nu wel of niet, of valt daar op dit moment nog weinig over te zeggen?

Een laatste groep waarvoor ik aandacht vraag, zijn de ouderen. De werkloosheid onder deze groep neemt nog steeds toe, terwijl de werkloosheid onder jongeren afneemt. Als oudere werknemers langer in het arbeidsproces blijven, zullen zij in verhouding vaker en langer te maken krijgen met reorganisaties en ontslag. Bij ontslag hebben zij substantieel lagere kansen om weer werk te vinden dan jongere werknemers. Circa 40% van de huidige niet-werkende werkzoekenden is dan ook ouder dan 45 jaar. Hun kansen om in de komende jaren werk te vinden zijn relatief beperkt in vergelijking met andere categorieën. Zo ligt de kans voor een 50-jarige niet-werkende werkzoekende om binnen een halfjaar werk te vinden, rond de 17%, en voor iemand ouder dan 55 jaar zelfs op 5%. Voor iemand van 25 jaar is die kans circa 50%. Een economische groei en een aantrekkende arbeidsmarkt zullen waarschijnlijk heel veel in beweging zetten. Desalniettemin benadrukken deze cijfers de noodzaak van een flankerend en gericht beleid.

Langdurige werkloosheid is voor ouderen, meer dan voor anderen, dus een reëel risico. De wijzigingen in het ontslagrecht liggen nu voor advies bij de SER. Wij willen de sociale partners niet voor de voeten lopen, maar horen wel graag de opvattingen van de minister over de gevolgen voor oudere werknemers van het loslaten van het lifo-beginsel. In het rapport van de Taskforce Ouderen en Arbeid wordt juist gesteld dat het moeilijker moet worden gemaakt om oudere werknemers in de WAO of de WW te laten verdwijnen. Het toepassen van de afspiegelingsregels zal er hoe dan ook toe leiden dat meer oudere werknemers worden ontslagen.

Leeftijdsbewust personeelsbeleid moet niet pas beginnen bij ouderen maar eigenlijk al vanaf de start van mensen op de arbeidsmarkt. In dat licht heb ik gesproken over leerrechten, de levensloopregeling en de noodzaak van permanent bijscholen. Blijvende investeringen in het menselijk kapitaal van de beroepsbevolking zijn noodzakelijk. Dit moet werknemers in staat stellen om in beginsel tot aan de pensioensgerechtigde leeftijd op een productieve en vooral ook bevredigende manier aan het arbeidsproces deel te nemen. Aandachtsgebieden in dat verband zijn de verhoging van de algemene kwalificatieniveaus, het bevorderen van levenslang leren, scholing en reïntegratie van werkzoekenden en het wegnemen van belemmeringen voor een grotere arbeidsdeelname voor vrouwen. Schrijnend is overigens de vermelding dat oudere werklozen vaak worden geschoold voor functies waar geen vraag naar is. Kan de minister dat bevestigen? Wat doet hij om dit te voorkomen?

Zou het niet zinvol zijn om de arbeidskorting een keer kritisch tegen het licht te houden? De arbeidskorting komt namelijk ook ten goede aan mensen die hogere salarissen hebben. Zij hebben de arbeidskorting niet nodig om de afstand tussen uitkering en loon te vergroten. In hoeverre is de arbeidskorting geschikt als arbeidsmarktinstrument? Het geld dat zou kunnen worden bespaard, kan selectief worden ingezet voor de ouderen. Ik kan de consequenties van het afschaffen van de arbeidskorting overigens niet helemaal overzien, dus dit is een open vraag.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik ben nog steeds een groot voorstander van het inkomensafhankelijk maken van de arbeidskorting. Naarmate iemand meer is aangewezen op banen aan de onderkant van de arbeidsmarkt, zou de korting hoger moeten zijn. De arbeidskorting zou kunnen worden afgeschaft voor mensen met een hoog inkomen. Hoe staat de CDA-fractie tegenover het idee om de arbeidskorting inkomensafhankelijk te maken?

De heer **Klink** (CDA): De consequenties daarvan kan ik niet overzien. De heer Thissen heeft overigens wel een punt. Je kunt je afvragen of mensen die 80.000 euro per jaar verdienen, een arbeidskorting nodig hebben om geactiveerd te worden om op die maandagochtend vroeg uit de veren te komen. De inkomenseffecten zijn voor mij echter onduidelijk, dus ik geef nu geen finaal oordeel. Ik pleit er dus nu ook niet voor om die arbeidskorting inkomensafhankelijk te maken. De vraag van de heer Thissen is echter relevant voor het effect van de korting als arbeidsmarktinstrument.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik ben blij dat de heer Klink zijn opvatting als vertegenwoordiger van een grote partij, die wellicht weer zal meedoen in een volgende regering, relateert. Het leek er namelijk op dat hij überhaupt de relevantie van de arbeidskorting ter discussie stelde; voordat je het weet zijn wij haar kwijt. Voor mensen met een laag inkomen zonder perspectief op een baan met een veel hoger inkomen, is de arbeidskorting een ongelooflijk goed instrument. Overigens valt het mij op dat de heer Klink als CDA'er de hele tijd zegt dat hij de mensen op maandagochtend uit bed wil hebben. Waar is de tijd gebleven dat het CDA mensen opriep om op zondagochtend vroeg uit bed te komen? Maar goed, daar wil ik mij eigenlijk verder niet mee bemoeien.

De heer **Klink** (CDA): Misschien moeten wij dan maar een zondagskorting invoeren in de fiscaliteit. In januari 2000 tijdens het debat over de belastingherziening van 2001 heeft de Tweede-Kamerfractie van het CDA overigens gepleit voor de inkomensafhankelijkheid van de arbeidskorting, juist met het oog op het arbeidsmarktbeleid. Staatssecretaris Bos wees dat toen om principiële redenen af.

Mijn laatste punt betreft het creëren van werk. Tijdens de Lissabonagenda en in de Lissabonstrategie wordt als belangrijke sleutel tot de verbetering van economische situatie het creëren en benutten van menselijk en innovatief kapitaal genoemd, naast het ontwikkelen van die economische activiteiten die in internationaal verband tot een gewenste concurrentiepositie leiden. Over het algemeen zal innovatie leiden tot een groeiende vraag naar hoger opgeleiden. Tegelijkertijd trekt de werkgelegenheid voor lager opgeleiden momenteel weg en het resultaat laat zich wellicht -- al hoop ik dat niet -- raden. Het is belangrijk om beide groeperingen in het oog te houden. Hoe wil het kabinet tegemoet komen aan en zich prepareren op die eventuele spagaat van het tekort aan hoger opgeleiden en een teveel aan minder opgeleiden? Waar liggen eigenlijk de groeimarkten van onze economie?

Volgens de captains of industrie die door McKinsey wereldwijd zijn geïnterviewd, liggen die -- althans wereldwijd gezien -- bij duurzaamheid, energie en zorg. Hoe prepareert Nederland zich op deze markten van de toekomst? Discussiëren wij in Nederland op dit moment niet te veel of te eenzijdig, hoe nodig ook, over de sociale zekerheid en ons loonniveau en te weinig over groeipotenties, comparatieve voordelen en gerichte innovatie, zeg maar ons structuurbeleid? Ook de fractievoorzitter van het CDA heeft daar tijdens de algemene politieke beschouwingen op gewezen. Is het beleid van het kabinet gericht genoeg in termen van economisch structuurbeleid en de hoopvolle en perspectiefvolle vraag waar het geld wordt verdiend en waaraan mensen straks baanzekerheid cq. werkzekerheid kunnen ontleen? Ik ben het met mevrouw Swenker eens dat er bij heel veel groepen die op dit moment langszij staan, nog een wereld te winnen is. Dit zeker tegen het licht van een arbeidsmarkt die naar alle waarschijnlijkheid op belangrijke sectoren weer schaarste zal laten zien.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

Voorzitter: Schuyer

*B

*!Topinkomens*1

Aan de orde is voortzetting van de behandeling van:
het wetsvoorstel Regels inzake de openbaarmaking van beloningen bij rechtspersonen of organisaties die deel uit maken van rechtspersonen die volledig of in aanzienlijke mate uit publieke middelen worden gefinancierd of die zijn aangewezen, voorzover deze beloningen het gemiddelde belastbare loon per jaar van ministers te boven gaan (Wet openbaarmaking uit publieke middelen gefinancierde topinkomens) (30189).

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **Remkes:** Voorzitter. Mevrouw Tan, maar ook andere geachte afgevaardigden hebben gevraagd naar de samenhang der dingen als het gaat om de verschillende maatregelen die nu aan de orde zijn en op stapel staan. Overigens blijf ik op dit moment ten principale weg van de brief die in december naar de Kamer is gegaan betreffende de uitvoering van de motie van het Tweede-Kamerlid de heer Bakker. Ik hecht eraan te stellen dat de openbaarmakingswet waar wij vandaag over spreken, de eerste noodzakelijke stap is voor het verder vormgeven van het topinkomensbeleid. Deze wet moet dus worden gepositioneerd binnen het bredere kader van het beleid van dit kabinet. Ik zeg "noodzakelijk eerste stap" en dat doe ik met name in de richting van de heer Van Raak. Deze stap heb je dus sowieso nodig om andere maatregelen te kunnen treffen. Het lijkt mij dus ook buitengewoon onverstandig om de suggestie boven de markt te laten hangen dat deze wet na een paar jaar maar weer zou moeten worden ingetrokken als bepaalde effecten zouden ontstaan.

In de eerste plaats streeft het kabinet naar het bevorderen van de transparantie als het gaat om de topinkomens die uit publieke middelen worden gefinancierd. Het kabinet wil natuurlijk ook op een serieuze manier uitvoering geven aan de motie-Bakker. Verder heeft het kabinet in reactie op het advies van de adviescommissie beloning en rechtspositionele ambtelijke en politieke topstructuur, de commissie-Dijkstal, eind 2005 vier wetsvoorstellen naar de Kamer gestuurd. Deze wetsvoorstellen, die als een samenhangend pakket zijn aangeboden, betreffen ten eerste wijziging van de rechtspositie van ministers en staatssecretarissen. Dat gaat dus over de aanpassing van de bezoldiging. Ten tweede gaat het om diverse wijzigingen in de Algemene pensioenwet politieke ambtsdragers betreffende het

loopbaanprincipe, een sollicitatieplicht en de duur van de uitkering. Ten derde betreffen de voorstellen de openbaarmaking van nevenfuncties en de inkomsten uit nevenfuncties van politieke ambtsdragers. Tenslotte noem ik de instelling van een permanent adviescollege voor de rechtspositie van politieke ambtsdragers en topambtenaren.

Vervolgens zal een nieuw salarisgebouw voor topambtenaren worden gerealiseerd. Vooruitlopend op een nieuwe norm van het ministersalaris wordt door het kabinet geen hogere bezoldiging van 130% van het huidige ministersalaris voor nieuwe of van functie wisselende topambtenaren toegestaan. Daarnaast zijn maatregelen genomen om het toezicht op de naleving van rijksbrede normenkaders voor het toekennen van beloningen aan de ambtelijke top te verbeteren. Dat kan onder meer door de minister van BZK een grotere verantwoordelijkheid te geven als werkgever van de topmanagement groep (TMG). Het kabinet heeft besloten dat ik, voor dezen de directeur-generaal voor de ABD, in de nieuwe beloningsstructuur eindverantwoordelijk wordt voor beloningsbeslissingen ten aanzien van de leden van de TMG. Deze nieuwe vorm van werkgeverschap voor de TMG wordt gerealiseerd in de eerste helft van dit jaar.

Aan de commissie-Dijkstal is verder advies gevraagd ten aanzien van de bezoldigingsverhoudingen van alle politieke ambtsdragers. Het advies daarover is op 23 november vorig jaar uitgebracht. Dit voorjaar zal deze commissie ook advies uitbrengen over de beloningsverhoudingen bij privaatrechtelijke zbo's.

Daarenboven vormt de normering van inkomens in de publieke en semi-publieke sectoren een onderdeel van de brede aanpak inzake good governance. In de brief over de motie-Bakker heb ik uiteengezet dat die wordt uitgevoerd door middel van een 2-sporenbeleid. Er worden heldere verwachtingen geschapen en overheidsorganisaties worden versterkt dankzij innovatie, benchmarking en dergelijke. Good governance houdt in dat overheidsorganisaties in staat zijn om hun eigen kwaliteit te verbeteren. Dat houdt een samenstel van normen en waarden in. Een goed functionerende overheidsorganisatie en professionele, integere ambtenaren maken daar deel van uit. Niet alleen het product dat tot stand wordt gebracht, maar ook de wijze waarop dat tot stand komt, is van belang. Ik wil nieuwe impulsen aan het versterken van overheidsorganisaties geven. Een verdere uitwerking van dit plan zal het komende voorjaar aan de Tweede Kamer worden aangeboden.

Mevrouw Tan vraagt of er een limitatieve opsomming van de bestaande codes is te geven. In de semi-publieke sector zijn verschillende codes, waaronder beloningscodes. In de zorg- en onderwijssectoren, maar ook voor de woningbouwcorporaties bestaan er ook codes. Natuurlijk zijn de belangrijkste codes bij mij bekend. Codes worden alleen niet centraal geregistreerd, omdat er geen meldingsplicht voor bestaat. In het kader van de uitwerking van de motie-Bakker zal dit aspect zeker aan de orde moeten komen met het oog op de sectorale normering van inkomens. Ik kan mij heel goed voorstellen dat het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties het meldpunt voor de codes voor topinkomens wordt. Dan

wordt het een instrument dat het kabinet wil aangrijpen om daadwerkelijke normering gestalte te geven.

Verskillende woordvoerders hebben uitgebreid stilgestaan bij de doelstelling van de wet. Het hoofddoel van de wet is openbaarheid, transparantie van de besteding van overheidsmiddelen. Een nevendoelelstelling ervan is het publieke debat. Als iedereen in Nederland het eens is met de stelling dat de topinkomens te hoog zijn, zal het publieke debat ertoe leiden dat onbepaald doorstijgen van topinkomens niet aanvaardbaar is. In die zin heeft de openbaarmaking een matigende werking. Ik zie ook in dat openbaarmaking een opdrijvend effect kan hebben, maar in een klimaat waarin bestuurders het niet kunnen maken om aan die opdrijving mee te doen, zal dat effect, naar ik verwacht, kleiner zijn dan in een klimaat waarin een dergelijk debat ontbreekt. Honderd procent zekerheid is echter niet te geven.

De heer **Van Raak** (SP): In de commerciële sector is de openbaarmaking al veel langer geregeld, onder andere aan de aandeelhouders. Het effect daarvan is alleen niet matigend. Er wordt grote schande van gesproken als iemand 140 mln. per jaar krijgt, maar toch gaat daar geen matigende werking van uit. Waarom verwacht de minister dat dit in de publieke en semi-publieke sector wel het geval zal zijn?

Minister **Remkes**: Ik verwacht dat in de eerste plaats omdat men in de publieke en semi-publieke sector toch wat meer te maken heeft met de publieke opinie. Laat ik het zo maar formuleren. In de tweede plaats is het mij te vroeg om een oordeel te vellen over bijvoorbeeld de effecten van de transparantie bij beursgenoteerde ondernemingen. Die bestaat natuurlijk nog niet zo lang. Daarom vind ik dat je er niet nu al conclusies aan moet verbinden. Daar moet je voorzichtig mee zijn. Vanzelfsprekend wordt dit element wel heel nauw in de gaten gehouden. Ik herhaal dat ik niet kan schatten wat de gedragseffecten zullen zijn. Ik kan dus ook geen 100% zekerheid bieden. Dat hebben de verschillende woordvoerders eigenlijk ook op die manier gezegd. Zoals gezegd, heb ik dit wetsvoorstel nodig om eventuele vervolgstappen te kunnen zetten.

Mevrouw Tan vroeg naar de reikwijdte van de wet. De reikwijdte is geregeld in de artikelen 2, 3 en 4. Artikel 2 omvat de gehele publieke sector, dus Rijk, provincies, gemeenten, waterschappen, de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie, andere openbare lichamen en bij wet ingestelde zelfstandige bestuursorganen. Artikel 3 omvat de privaatrechtelijke rechtspersonen die voor minstens 33% uit heffingen of voor minstens 50% uit subsidies, leningen of garanties worden gefinancierd. Artikel 4 bevat de woningbouwcorporaties. Zij worden apart genoemd, omdat zij niet uit publieke middelen worden gefinancierd. Artikel 5 voorziet in de mogelijkheid, de reikwijdte uit te breiden. Op de site www.minbzk.nl/openbaar_bestuur/topinkomens kunnen de instellingen die onder de wet vallen, de benodigde informatie krijgen. Ook kunnen zij daar de gegevens melden die zij op grond van de wet moeten melden. Overigens worden de betrokken instellingen individueel of sectoraal geïnformeerd.

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Dat brengt mij direct op het thema zorg, waar mevrouw Tan ook vragen over heeft gesteld. Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport heeft nog geen definitief oordeel geveld over de te nemen maatregelen ter voorkoming van overlap tussen deze wet en de openbaarmaking op grond van de VWS-regelgeving. De regels van VWS gelden voor bestuurders en toezichthouders, terwijl de WOPT geldt voor eenieder die in dienst is van een instelling die onder de wet valt en meer verdient dan het normsalaris. Juist om die reden is het niet eenvoudig om de VWS-regels zodanig aan te passen dat er geen gaten vallen. Daar heb ik in de Tweede Kamer op gewezen. De site www.jaarverslagenzorg.nl bevat de in het verleden op grond van de VWS-regels gemelde gegevens en niet de op grond van deze wet in de toekomst te melden gegevens.

De vraag is gesteld of het gerechtvaardigd is dat een medisch specialist die in dienst is van een ziekenhuis, onder de wet valt, terwijl een specialist die vrij gevestigd is, niet onder de wet valt. Die vraag is een verbijzondering van de vraag of anderen dan personen in loondienst onder de wet moeten vallen. De inkomsten van die personen zijn niet vergelijkbaar met het belastbaar loon van ministers, omdat die bedragen verschillend tot stand komen. Daarom is ervoor gekozen om anderen dan personen in loondienst niet onder de wet te laten vallen.

Mevrouw **Tan** (PvdA): Voorzitter. Is het de opzet van de minister om medisch specialisten in loondienst straks krachtens de wet wel onder de openbaarheidsverplichting te laten vallen, waardoor de instelling moet aangeven wat het topinkomen is van medisch specialisten in loondienst? Vallen de vrij gevestigde specialisten daar niet onder? Dat begrijp ik nu. Vindt de minister dat niet een onrechtvaardig verschil, te meer daar juist de vrij gevestigden de meer exorbitante topinkomens hebben?

Minister **Remkes**: Ik kan mij deze vraag goed voorstellen. Ik begrijp het probleem ook wel. In de systematiek van de wet en de vergelijkbaarheid van met name het loonbegrip konden wij echter geen andere keuze maken. De opbouw van het salaris van vrij gevestigde specialisten is anders dan die van specialisten in loondienst. Het is een wat pragmatische overweging, dat geef ik toe. Ik begrijp het probleem dus wel, maar dit is de achtergrond van de keuze.

Mevrouw **Van den Broek-Laman Trip** (VVD): Hoe weet mevrouw Tan dat vrij gevestigde specialisten exorbitante salarissen hebben, terwijl er nog geheimhouding bestaat? Zij weet het kennelijk, dus is het helemaal niet nodig om het verder openbaar te maken.

Mevrouw **Tan** (PvdA): Ik neem aan dat dit in het algemeen kan worden geschaard onder het begrip publiek geheim. Wij weten het in zijn algemeenheid. Wij weten natuurlijk niet exact wie welk bedrag ontvangt. In die zin is deze wetgeving wel degelijk relevant voor een meer beleidsmatige aanpak hiervan en voor het voeren van het publieke debat.

Minister **Remkes**: Energiebedrijven en andere overheidsdeelnemingen vallen niet onder de wet omdat zij

niet uit publieke middelen worden gefinancierd. Sommige energiebedrijven zijn ooit onderdeel van een overheidsdienst geweest, maar dat geldt niet voor alle. Zoals de heer Engels al heeft gezegd, is toegezegd hiernaar bij de evaluatie nog eens expliciet te kijken. Criteria bij de evaluatie, waarnaar ook is gevraagd, zijn afhankelijk van de situatie ten tijde van de evaluatie. Het is lastig daarover nu uitspraken te doen, maar de toezegging over de energiebedrijven ligt er in ieder geval.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Het is waar dat energiebedrijven nu niet door de overheid worden gefinancierd. Dat geldt op dit moment ook voor woningbouwcorporaties. Goed, men kan daarover met een blik op het nabije verleden een ander verhaal houden. De woningbouwcorporaties zijn erbij gehaald -- ik ben daarvoor -- omdat in de media opeens de salarissen van bestuurders op de proppen kwamen. Is nu het criterium dat de minister ook de energiebedrijven erbij betreft als het goed wordt opgespeeld in de publiciteit? Is het zo'n opportuniteitsbeginsel?

Minister **Remkes**: Nee, er spelen in vergelijking met de corporatiesector ook nog enkele andere overwegingen een rol. Zoals de heer Platvoet zelf in de eerste termijn heeft gezegd, speelt in de eerste plaats de bruteringsoperatie mee die heeft plaatsgevonden. Van een dergelijke operatie is bij de energiesector nooit sprake geweest. Ten tweede durf ik de stelling wel aan dat er op dit ogenblik, zeker als de markt zich wat verder ontwikkelt, in corporatieland nog meer sprake is van een monopoliesituatie dan in energieland. Dat vind ik ook een relevante overweging. Ten derde hebben de energiebedrijven aandeelhouders. Corporaties kennen dat niet; dat is misschien ook wel een van de problemen van die sector. Die aandeelhoudersverantwoordelijkheid moet worden geactiveerd als men vindt dat daar iets mis is. Dat proces hebben wij vorig jaar gezien. Dat maakt dat de energiesector wat mij betreft niet in alle opzichten vergelijkbaar is met de corporatiesector.

Ik kom op de relatie met de wet-Harrewijn. Kernpunt van het wetsvoorstel-Harrewijn betreft de betrokkenheid in de vorm van een informatierecht van ondernemingsraden bij de beloningen van besturen en toezichthouders van ondernemingen. De wet-Harrewijn geeft in beginsel aan alle ondernemingsraden van ondernemingen in de private en semi-publieke sector waarin in de regel ten minste honderd personen werkzaam zijn een recht op informatie over de beloningsverhoudingen van bestuur, toezichthouders en overige groepen binnen de onderneming. Ook moet de ondernemer aan de ondernemingsraad informatie verstrekken over de hoogte en de inhoud van de arbeidsvoorwaarden en afspraken met het bestuur en het totaal van de vergoedingen aan toezichthoudende organen.

Daarnaast moet nog inzicht worden gegeven in de procentuele ontwikkeling van de beloningen en vergoedingen. De medezeggenschap van de ondernemingsraden betreft een intern informatierecht over de beloningsverhoudingen en -ontwikkeling van bepaalde groepen binnen de onderneming. De gegevens die de ondernemingsraden krijgen, zijn niet openbaar. Dat maakt

dat verschillend. Op de normering in het onderhavige wetsvoorstel ben ik zojuist al ingegaan.

Mevrouw Van den Broek-Laman Trip heeft een interessante vraag gesteld: "Gaat iedereen zich aan de wet houden?" Zij wierp ook de vraag op of wij niet meer zouden moeten bevorderen dat instellingen uit zichzelf voor openbaarmaking kiezen. Ik wil dat appèl wel doen en ook ik heb in sommige omstandigheden een redelijk optimistisch mensbeeld, maar mijn mensbeeld is iets somberder dan dat van mevrouw Van den Broek-Laman Trip. Ik ben daar weer eens tegenaan gelopen bij de corporatiesector. Dat appèl is aan hen wel gedaan. Zij heeft daarover in de krant kunnen lezen. Zij moet mij niet vragen wat ik daarvan mentaal vind, maar het heeft mij wel tot de overtuiging gebracht dat men wettelijk een stok achter de deur nodig heeft. Die ligt nu dus op tafel, want op zichzelf is de gedachte mij sympathiek.

Ik kom op de inwerkingtreding van de wet. Ook in dat verband is gerefereerd aan de brief van Aedes waarin stond dat het merkwaardig was en dat geen openbaarmakingsplicht gold. Formeel had Aedes gelijk op het tijdstip dat het de brief heeft geschreven, want de Eerste Kamer moet er nog over stemmen en de wet moet nog worden gepubliceerd. Als de wet door de Kamer wordt aanvaard, streef ik echter naar inwerkingtreding per 1 maart aanstaande. Dat betekent dat voor 1 juli 2006 de gegevens over 2005 en 2004 overeenkomstig de wet bij mij moeten worden gemeld. Ook kunnen deze gegevens in de jaarverslagen over 2005 worden meegenomen. Dat geldt dus ook voor corporaties. Dus vluchten kan niet meer.

De heer Platvoet en mevrouw Van den Broek-Laman Trip hebben gevraagd of de hantering van het ministerssalarij als norm niet arbitrair is. Ja, dat is een zekere arbitraire grens. Wij hadden ook kunnen kiezen voor een ander salaris, maar sinds in het eerste advies van de commissie-Dijkstal die norm haar intrede heeft gedaan, is daarbij gemakshalve aangesloten, ook uit een oogpunt van eenduidigheid. Die keuze is natuurlijk voor de publieke sector niet helemaal voor niets gemaakt. Zij leek ons onder de gegeven omstandigheden het meest logisch. Ik ben echter gaarne bereid ook dat element bij de evaluatie mee te nemen.

De heer Engels heeft nadrukkelijk gewezen op en gerefereerd aan de discussie tussen de heer Raak en mevrouw Tan of er niet een zekere spanning is met het functioneren van de arbeidsmarkt. Ik onderstreep dat de arbeidsmarkt aanleiding kan geven tot hogere salarissen dan wij eigenlijk zouden willen, die echter gegeven de omstandigheden noodzakelijkerwijs moeten worden toegekend aan werknemers met bijzondere of zeer schaarse kwalificaties. Het is mij overigens opgevallen dat ook de heer Van Raak in zijn redenering heeft gezegd dat hij zich vanuit de doelstelling van het ziekenhuisbestuur kon voorstellen dat het die bereidheid heeft als men een topspecialist wil werven en die wat meer moet betalen. Dat impliceert ook dat het beeld dat soms heel gemakkelijk op het netvlies komt dat wij deze discussie heel simpel zouden kunnen beslechten door te zeggen: "Dit is dé norm en daarboven is verder alles onmogelijk" een grote simplificatie is. Ik heb daarover aan de andere kant een keer gezegd dat ik mij realiseer dat heel gemakkelijk het

beeld ontstaat dat de minister van Binnenlandse Zaken niets wil, maar wij leven niet in een stalinistische samenleving. Dat moeten wij ons heel goed realiseren. Sommigen kunnen dat misschien willen, zonder dat ik daarvan op dit ogenblik concrete voorbeelden op het netvlies heb. Dat zou de kwaliteit van de politieke dienstverlening naar mijn stellige overtuiging echter in een aantal situaties in het gedrang brengen.

De heer **Van Raak** (SP): Wij spreken vandaag ook in hoge mate over een morele kwestie. Die openbaring is ook een moreel appèl. Natuurlijk kunnen er situaties zijn waarin men zegt: "Deze mijnheer of mevrouw hebben wij zo hard nodig en het is gezien de huidige arbeidsmarkt niet anders mogelijk dan dat wij meer moeten betalen." Het zou echter wel een heel mooi moreel appèl zijn als juist de minister een bedrag zou noemen waarnaar wij volgens hem zouden moeten streven. Dat zal volgens mij veel meer indruk maken dan een hele wet over openbaarmaking.

Minister **Remkes**: Voor de publieke sector doen wij dat natuurlijk. Voor de publieke sector is dat ministerssalarij de norm, maar ook daar geldt dat men wel een uitzonderingsprocedure moet hebben als de arbeidsmarktsituatie daartoe echt aanleiding geeft. Die uitzondering moet dan wel heel goed worden gemotiveerd. Als in de publieke sector mensen moeten worden aangesteld die men niet kan krijgen volgens de daarvoor geldende normering, dan zal er ook een ministerraadsprocedure moeten plaatsvinden. Dat impliceert dus dat er daarbij een heel goede motivering moet zijn.

De heer Platvoet heeft opmerkingen gemaakt over de verhoging van het ministerssalarij. Ik ben begonnen met te zeggen dat deze Kamer daarover op grond van het wetsvoorstel nog volwaardig kan gaan spreken. Mij frappeerde echter dat hij verwees naar onderzoek van een aantal jaren geleden door het Sociaal Cultureel Planbureau, waaruit is gebleken dat de bevolking zo'n verhoging helemaal niet nodig vindt. Daarvoor heb ik geen onderzoek van het Sociaal Cultureel Planbureau nodig. Dat weet ik wel, maar ik wil hierbij een meer principiële opmerking maken. Het topinkomensbeleid uitsluitend toetsen aan wat de publieke opinie ervan vindt, zou voor de publieke sector wel eens totaal averechtse effecten kunnen hebben. Ik zeg hier in deze Kamer dat dat wat mij betreft ook geldt voor de politieke ambtsdragers. Om die reden heeft het kabinet ook gezegd dat het een verstandige lijn is om een onafhankelijke commissie bij wet in te stellen om in ieder geval een zo groot mogelijke onafhankelijke uitstraling te krijgen.

Ik durf volop te verdedigen -- en dat zal ik bij die gelegenheid ook in deze Kamer doen -- dat die voorstellen op zichzelf heel redelijk zijn en dat er heel goede argumenten aan ten grondslag liggen. Ik vind het wat pijnlijk dat de heer Platvoet hier de term "opstuwen" heeft gebruikt, want ook hij kan weten dat wij op advies van de commissie-Dijkstal alleen die achterstand moeten goedmaken die de afgelopen jaren is ontstaan. Dat is geen extra verhoging, geen opstuwen, dat is het inlopen van achterstanden.

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

De heer Van Raak heeft een heel rijtje voorbeelden genoemd. Toen dacht ik: "Ja, er is veel leed in de wereld."

*N

Mevrouw **Tan** (PvdA): Voorzitter. Ik dank de minister hartelijk voor de beantwoording, die op de meeste onderdelen heel uitgebreid en zorgvuldig was, op een enkele uitzondering na, waarover ik nog zal spreken.

Ik begin met het betoog van de heer Van Raak. Voor de PvdA-fractie was dit een welkome reminiscentie om de heer Den Uyl en zijn echtgenote nog even te noemen in deze zaal.

Inhoudelijk heeft de minister gezegd waarom het ministersalaris als norm is gekozen, maar dat bij de evaluatie zal worden meegenomen of dat wel de juiste indicator zal moeten blijven.

Wij zouden het minimuminkomen ook een meer gereede indicator vinden.

De heer **Van Raak** (SP): Aan hoeveel denkt u?

Mevrouw **Tan** (PvdA): Ik ga geen normen of bedragen noemen. Bij de normering wordt nu uitgegaan van zoveel keer een ministersalaris, terwijl wij misschien beter kunnen uitgaan van zoveel keer het minimumloon.

De heer **Van Raak** (SP): Dan wil ik mevrouw Tan van de PvdA toch iets vragen. Mevrouw Den Uyl vond vijf keer het minimumloon mooi. Joop zou vier keer wel genoeg vinden. Mijn eigen partijgenoten destijds vonden drie keer genoeg. Ik ben benieuwd hoe het denken bij de PvdA zich heeft ontwikkeld. Wat zijn de verhoudingen die nu worden gehanteerd?

Mevrouw **Tan** (PvdA): Daar geef ik nu geen antwoord op. Ik wacht rustig af hoe de normeringsdiscussie zich verder ontrolt en welke voorstellen wij van de regering krijgen.

Ik kom op het dilemma rond topprofessionals met een bepaalde marktwaarde. De minister is niet expliciet ingegaan op de brief van de VSNU. De heer Van Raak en ik voerden een interruptiedebatje over de vraag hoe je moet omgaan met zelfregulering en met de regel "pas toe of leg uit". Ik vind het tot nu toe een heel goed uitgangspunt. Als wij ervan af zouden stappen, lopen wij een enorm risico van overbureaucratisering, om nog maar te zwijgen van handhavingsproblematiek. Mij dunkt dat wij, gegeven het pad dat wij met zijn allen in de governancediscussie aflopen, daar voorlopig aan moeten vasthouden. Stel dat sprake is van topprofessionals met een heel hoge marktwaarde, uitgaand boven het normbedrag. Is het denkbaar dat je dan afwijkt van de openbaarmakingsplicht? Ik doel dan op het geval dat blijkt dat er opdrijvende werking is en wij volstaan met de suggestie van de VSNU om een procedure voor te schrijven met toezicht op het beleid van de raad van bestuur. Moet je verwachten dat zo'n raad van bestuur zich in het jaarverslag op een fatsoenlijke manier verantwoordt?

Wat mogen wij verwachten? In de brief wordt gesproken van sectorale codes per vakdepartement. Ook wordt gewag gemaakt van een brede code voor de hele semi-publieke sector.

*N

Mevrouw **Van den Broek-Laman Trip** (VVD): Voorzitter. Ik dank de minister voor zijn beantwoording. Ik herhaal mijn woorden aan het eind van mijn eerste termijn: wij spreken ons niet uit over de brieven van de minister d.d. 22 december 2005 noch over codes en normeringen.

Met verbazing las ik in de krant dat minister Van der Hoeven zo boos was dat haar loonstrookje op een kopieerapparaat op het ministerie slingerde. Minister Hoogervorst roept tegen een ieder die het maar horen wil dat hij er €700 op achteruitgaat. Ik vraag de minister of er in dezen wel sprake is van eenheid van kabinetsbeleid. Wat gaat de minister doen met het loonstrookje van minister Van der Hoeven en anderen? Ik hoop dat ze allemaal op het kopieerapparaat komen te slingeren. Nog meer hoop ik dat ook de ministersalarissen duidelijk in de begrotingsstukken te vinden zullen zijn.

*N

De heer **Van Raak** (SP): Voorzitter. Ik proef vandaag wat twijfels over de effectiviteit van de wet. Mevrouw Tan sprak over het risico van een opdrijvende werking. De heer Engels was daar ook bang voor. De heer Platvoet sprak zelfs van opjagende overheidsalarissen. De minister gebruikt in de memorie van antwoord het prachtige woord "inhaalvraag". Eigenlijk zijn wij allemaal bang voor een opdrijvende werking. Behalve mevrouw Van den Broek hebben wij er allemaal een moreel oordeel over. Hoe komt het eigenlijk dat wij zo gemakkelijk een minimumloon kunnen vaststellen, terwijl het zo moeilijk is om een maximuminkomen vast stellen? Voor de betrokkenen met een minimuminkomen is het toch van veel grotere invloed? De minister zegt mij: mijnheer Van Raak, wees gerust, dit is het begin. U moet deze wet aannemen. Het is het begin van een aantal stappen die wij willen zetten om iets aan dit probleem te doen. Er zullen andere maatregelen komen, die tezamen een samenhangend pakket vormen. In dat verband vind ik het jammer dat de minister niet ten principale ingaat op de brief aan de Tweede Kamer naar aanleiding van de motie van de heer Bakker.

Wij hebben vandaag te maken met een fundamenteel probleem: een explosie van inkomensverschillen. Dat is een morele kwestie, waar wij vandaag een morele maatregel voor treffen: openbaarmaking van topinkomens. Wij hebben echter ook te maken met een morele ongevoeligheid bij de topmanagers die het betreft. De minister heeft zelf een voorbeeld genoemd. Hij heeft een appèl gedaan op topmanagers bij woningbouwcorporaties. Het is niet gelukt. De minister zegt zelf dat een wettelijke stok achter de deur nodig is. Daarmee doelt hij op die openbaarmaking, maar is die wettelijke stok niet veeleer een normering? De minister moet deze opmerking lezen

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

als een stok achter de deur om er vooral werk van te maken.

Het gaat vandaag ook over concrete bedragen. Ik heb de minister gevraagd of hij geen morele bovengrens wil stellen door een bedrag te noemen. Dat wil hij niet doen. Een van de redenen is dat het niet goed te zeggen is. Immers, voor sommige functies heb je mensen nodig die je veel meer moet betalen. Er zijn uitzonderingen op de norm, maar op de norm die wij vandaag stellen, namelijk het ministersinkomen, zijn er wel heel veel uitzonderingen. Directeuren van ziekenhuizen, woningcorporaties, hogescholen, zijn dat allemaal mensen die zo belangrijk en zo onvervangbaar zijn, dat zij boven de norm van het ministersinkomen moeten uitkomen?

Wij hebben het vandaag over maatregelen gericht op topinkomens in de publieke en de semi-publieke sector. Ik kijk zeer uit naar de verdere normering waarmee de minister komt. Ik zie ook uit naar maatregelen om de topinkomens in de commerciële sector wat te matigen. Ik heb overigens niets tegen mensen met heel hoge inkomens. Het is vaak hun eigen zaak, hun eigen probleem dat zij zo'n hoog inkomen willen hebben. Het gaat mij er met name om dat de verschillen in de samenleving niet al te groot mogen worden. Als de verschillen erg groot worden, als er een tweedeling ontstaat, dan kan dat ook problemen opleveren voor de sociale cohesie in de samenleving.

*N

De heer **Engels** (D66): Voorzitter. Ik dank de minister voor zijn schriftelijke en mondelinge reactie. Er waren niet veel discussiepunten meer over. Wij hebben vastgesteld dat de matigende werking van alleen transparantie niet kan worden aangetoond, maar het omgekeerde ook niet. Wij zijn bereid om deze eerste stap te zetten. De aangekondigde vervolgotrajecten zullen wij met belangstelling volgen.

*N

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Voorzitter. Ik dank de minister voor zijn beantwoording. Hij zegt dat dit een eerste stap is in een serie wetten die met het topinkomensbeleid te maken hebben. Wij zullen deze eerste stap steunen, hoewel het lastig is om hem te beoordelen nu wij niet weten wat de vervolgstappen zullen inhouden. Het is in die zin hapsnapwetgeving.

De minister heeft enkele toezeggingen gedaan, waarvoor dank. Bij de evaluatie zal nog eens worden gekeken naar het nut van het ministersinkomen als norm. Als je erover nadenkt, is dat toch een heel beperkte vorm van openbaarheid. Als het effect van de wet het beoogde effect is, namelijk dat in de publieke en semi-publieke sector het ministersinkomen de top is, dan is er geen openbaarheid meer. Immers, alle andere salarissen zitten er dan onder en daarover hoeft dan geen openbaarheid te worden betracht. Topinkomens net onder het maximum voor functionarissen met een functie die beduidend minder voorstelt dan die van de top, zijn relatief veel te hoog. Ik vind het dus vreemd om als norm uit te gaan van het ministersinkomen. Op den duur regelen wij daarmee schijnopenbaarheid.

De minister zegt: Platvoet, als je een onderzoek doet onder de bevolking, dan zal zij een ministersalaris te hoog vinden. Ik knoop echter aan bij wat de minister zelf heeft gezegd: een nevendoelestelling van de hele operatie is het publieke debat. En dat hangt samen met draagvlak. Ik vind dus dat wij dit in ogenschouw moeten nemen. Ik behoor overigens bepaald niet tot het koor van wolven dat onmiddellijk op de automatische piloot zegt dat alle politici zakkenvullers zijn. Dat is natuurlijk niet het geval. De minister zegt dat het gaat om een inhaalslag. Het gebruik van woorden als "opstuwen" zou overdreven zijn. De minister baseert zijn uitlating waarschijnlijk op de indexcijfers in het rapport van de commissie-Dijkstal. De salarissen zijn per 1970 op 100 gezet. In 2005 is het contractloon in de marktsector dan ruim 450, terwijl dat van een minister 247 bedraagt. De ontwikkeling is dus achtergebleven. Je moet echter niet alleen naar de indexcijfers kijken, maar ook naar het absolute cijfer. Een ministersalaris is dan beduidend hoger dan het gemiddelde contractloon in de marktsector. Ik ben een beetje van de oude stempel: liever in centen dan in procenten. Ik vind het dus helemaal niet zo'n slechte ontwikkeling als de hoogste inkomens in indexcijfer uitgedrukt minder zijn gestegen dan het contractloon in de marktsector. Ik houd staande dat het effect van deze wet opstuwend kan zijn. Als de regering wetten voorbereidt op basis van het advies van de commissie-Dijkstal, dan is dat feitelijk het geval.

Ik ben benieuwd naar het vervolgotraject. Het moet daarin ook gaan om de vraag wat een wenselijk topinkomen is. Wij kunnen dat regelen voor de overheidssector en de semi-overheidssector. De marktsector blijft over. Moeten wij voorstander zijn van een wettelijk maximumloon? Om een aantal redenen is dat nogal lastig. Niet iedereen verwerft zijn inkomen op dezelfde manier. Ik denk even aan producenten in de tv-sector, bijvoorbeeld Harry de Winter, een succesvolle ondernemer in de tv-business en adviseur van Jan Marijnissen. Mag hij in de loop van een jaar geen tv-programma aan het buitenland meer verkopen omdat hij aan zijn topinkomen zit? Dat werkt natuurlijk niet. Ik zoek het vooral in het afkomen van de topsalarissen met fiscale maatregelen. Dat betekent de invoering van een hogere belastingschaal voor de topinkomens. Maar goed, ik begrijp dat dat met een vertegenwoordiger van een kabinet van deze Schnitt een moeizame discussie wordt. Toch ben ik benieuwd naar de opvatting van de minister hierover.

De heer **Van Raak** (SP): Daar zal Harry de Winter het trouwens ook erg mee eens zijn.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Oké, dan hebben wij alvast wat meer steun.

*N

Minister **Remkes**: Voorzitter. Wat ik niet zal doen, is mij mengen in de discussie tussen Joop en Liesbeth den Uyl. Dat lijkt mij niet zo geweldig productief. In de discussie van daarnet ben ik van de afdeling dat je moet proberen om langs de lijn van de overtuiging, het publieke debat en het kritisch volgen, de zaak zo beheerst mogelijk te maken.

Ik ben niet van de afdeling van een heel simpele norm in de publieke sector. Tegen al te hoge belastingtarieven heb ik ook bezwaar. Daarmee weet de Kamer ongeveer waar ik in het debat sta.

Ik noem het voorbeeld van de corporatiedirecteur. Waarop moeten wij de beloning van zo iemand baseren? Je kunt kijken naar het aantal woningen dat de corporatie in de verhuur heeft. Het simpel verhuren van woningen is echter niet zo'n ingewikkelde opgave, zeker niet in een volle markt. Je kunt kijken naar het innovierend vermogen van zo'n corporatiedirecteur. Je kunt kijken naar de vraag of hij eventueel risicovol een aantal dingen in rechtstreekse concurrentie met de markt doet. Je kunt kijken naar de mate van effectiviteit en efficiency in de organisatie. Dat zijn allemaal ingrediënten die tot beloningsverschillen kunnen leiden. Je kunt hier een simpele norm stellen. Stel dat de corporaties zich daar alle naar richten. Dan nog ben ik ervan overtuigd dat je over sommige beloningen in corporatieland tot de conclusie moet komen dat ze te hoog zijn, gegeven de criteria die ik net heb genoemd. Het is een te simpele voorstelling van zaken.

Laat ik helder zijn over de brief van de VSNU. Ook daar zal gewoon gepubliceerd moeten worden. Als wij bij de universiteiten de zaak langs die meetlat zouden beoordelen, ken ik nog wel een paar organisaties die soortgelijke argumenten hebben. Wij moeten uitkijken dat wij voor één bepaalde sector zeggen dat daar wel eens een keer wat fout kan gaan. Nee, wij hebben de volgende heldere redeneerlijn. In de inkomens boven een bepaald niveau die verdiend worden uit publiek geld, heeft het publiek recht op inzicht.

Mevrouw **Tan** (PvdA): Het gaat mij om de timing. Ik kan het mij best voorstellen dat wij, gegeven de situatie waarin wij verkeren, nu kiezen voor een heldere lijn. De minister heeft in zijn betoog een- en andermaal gewezen op de evaluatie. Hij heeft aangegeven hoe hij hoopt dat het publieke debat zich zal voltrekken en daarbij gezegd dat wij geen van allen weten hoe het precies zal gaan, of het bewaarheid zal worden of niet. Hoe zal het uitpakken met de oprijvende werking? Stel dat bij de evaluatie blijkt dat er voor sommige sectoren zo'n oprijvende werking is. Is het dan denkbaar dat uitzonderingen worden gemaakt op de publicatieplicht?

Minister **Remkes**: Ik heb al aangegeven dat wij natuurlijk de effecten van de wet nauwkeurig zullen volgen. Dat geldt dus ook voor dit type effecten. Ik verstond het pleidooi van mevrouw Tan echter in de zin van een pleidooi voor uitzondering van bepaalde sectoren.

Mevrouw Tan ging ook in op "comply or explain". In principe spreekt die benadering mij aan. Het raakt aan de uitwerking van de motie-Bakker en daar wil ik eigenlijk niet op preluderen. Dat geldt ook voor de vraag naar sectorale codes versus een brede code. Dat valt onder dat hoofdstuk. De normering van inkomens maakt gewoon deel uit van de brede code van de good governance. Dat is de lijn waarlangs wij zullen werken.

Mevrouw Van den Broek heeft gevraagd naar de loonstrookjes. Het ministersalaris heeft één voordeel: het is nu al maximaal transparant. Er wordt over gepubliceerd in de Staatscourant. Iedereen weet dat. Daarom gaat de

stelling van de heer Platvoet ook niet op dat er van die verhoging een opstuwend effect zou uitgaan. Nee, wij zijn al transparant. Voor ministers verandert er niets. Er is natuurlijk wel sprake van verschillen, afhankelijk van persoonlijke omstandigheden van bewindspersonen. Het effect van de nieuwe ziektekostenverzekering is afhankelijk van de individuele omstandigheden.

Mevrouw **Van den Broek-Laman Trip** (VVD): Ik weet dat het transparant is, maar ik moet zeggen dat ik met fractiegenoten op de begroting van het ministerie van OCW het salaris van de minister niet kon vinden. Er zijn verzamelposten, maar het is voor een simpel Eerste-Kamerlid heel lastig om te vinden wat het salaris precies is.

Minister **Remkes**: Het is €122.000. Ik heb daarnet verwezen naar plekken waar de informatie te vinden is.

De heer Van Raak vindt het jammer dat het vervolgotraject nu niet aan de orde is. Dat staat inderdaad niet geagendeerd. De brief over de uitwerking van de motie-Bakker komt later aan de orde. Ik zal daar nu dan ook niet op ingaan.

De heer Van Raak zegt dat iedereen twijfelt over de effecten, maar ik heb een verwachting uitgesproken. Omdat ik gedragseffecten niet met zekerheid kan schatten, kan ik geen honderd procent zekerheid geven. Dat wil niet zeggen dat ik heel grote twijfels heb over de effecten van de wet, niet vanuit de primaire doelstelling van transparantie, maar ook niet qua matigende werking.

De heer Platvoet heeft iets gezegd over het ministersalaris als transparantienorm. Ik heb dat erkend. Iedere grens draagt iets arbitrairs in zich. Het leek ons in eerste instantie logisch om aan te sluiten bij de norm zoals deze is gedefinieerd door de commissie-Dijkstal. Dan heb je in ieder geval eenduidigheid, maar ik geef onmiddellijk toe dat ook andere keuzes mogelijk waren geweest.

Voorzitter: Timmerman-Buck

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

!Arbeidsmarkt en onderwijs!

Aan de orde is de voortzetting van het **debat** "Arbeidsmarkt en onderwijs" in het kader van de behandeling van:

- het wetsvoorstel **Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid voor het jaar 2006 (30300-XV)**;

- het wetsvoorstel **Vaststelling van de begrotingsstaat van het Spaarfonds AOW voor het jaar 2006 (30300-E)**.

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **De Geus**: Mevrouw de voorzitter. Ik dank uw Kamer voor de inhoudelijke bijdragen en voor de complimenten over onze rolverdeling. Wij vinden het alle drie plezierig om over deze zeer indringende problematiek inhoudelijk met uw Kamer van gedachten te wisselen. Ik stel het zeer op prijs dat uit het geheel van de begrotingen een thema uit is gelicht dat wij hier verder met elkaar uitdiepen.

Onze begroting staat in het teken van werk. Meer mensen aan het werk, dat is de belangrijkste missie van het kabinet op dit terrein. De redenen voor deze missie zijn bekend. Iedereen moet meedoen om de kosten van de vergrijzing te kunnen dragen, maar werk heeft ook een sociale kant. Het bevordert sociale samenhang en integratie, en het is het beste recept tegen armoede.

Om meer mensen aan het werk te helpen, is een omslag in het denken nodig; een omslag naar werk boven een uitkering, naar een betere combinatie van arbeid en zorg en naar minder regels voor het bedrijfsleven. Daarvoor zijn structurele hervormingen nodig, om belemmeringen weg te nemen. Daarnaast moeten wij investeren in mensen.

De structurele hervormingen moeten leiden tot een solide en solidair stelsel voor werk en inkomen. Vorig jaar heb ik in de nota Nieuwe Accenten voor Werk en Inkomen aangegeven wat de pijlers zijn van dat stelsel, namelijk goede prikkels, het juiste maatwerk, draagvlak en ook een insteek op voorzorg in plaats van nazorg. Het pleidooi van de heer Thissen voor een omslag van nazorg naar voorzorg heb ik dan ook met warme belangstelling gevolgd. Het gaat inderdaad om een proactieve houding van alle betrokken partijen, zoals werkgevers, werknemers en uitvoeringsinstellingen om mensen verbonden te houden aan de arbeidsmarkt. Dan gaat het om tijdige scholing, waarop mijn collega's straks verder zullen ingaan.

Het gaat dan echter ook om het voorkomen van verzuim; het mogelijk maken van een betere combinatie van arbeid en zorg, onder het motto "beter een time-out dan een burn-out". In de eerste helft van deze kabinetsperiode is al veel beleid op de rails gezet. Vijf omvangrijke wetten zijn door uw Kamer aangenomen en zijn in uitvoering: De Wet werk en bijstand, de Wet kinderopvang, de Wet Walvis, waardoor een vereenvoudiging wordt geboekt in belastingen en premies, de Wet Werk en Inkomen naar Arbeidsvermogen en de wet inzake de fiscale fasering van vut en pensioenen en de introductie van een levensloopregeling.

Voor de komende tijd staan nog vijf grote wetten op stapel. Het wetsvoorstel WW is in de Tweede Kamer hedenmiddag aanvaard en zal bij u worden ingediend. Ook de Pensioenwet is inmiddels aangeboden bij de Tweede Kamer. Dan volgen nog de Arboret, de Wet sociale werkvoorziening en de Arbeidstijdenwet.

Het gaat dus om tien grote wetten. Met dit omvangrijke programma maken wij de omslag waarover ik daarnet sprak, van werk boven een uitkering, een betere combinatie van arbeid en zorg en minder regels voor het bedrijfsleven. Op die manier zorgen wij ervoor dat wij er

klaar voor zijn als de economie weer aantrekt. Het lijkt erop dat wij in 2006 een jaar zijn ingetreden waarin de economie weer aantrekt. Voor iedereen waren 2004 en 2005 mager, in 2006 zien wij de kentering. Na jaren van nulgroei groeit de economie volgens het Centraal Planbureau dit jaar met 2,5 procentpunt.

Wij zien nog een ander signaal. In november vorig jaar maakte het CBS bekend dat het aantal mensen in de WW, de WAO en de bijstand tegelijkertijd is gedaald. Ook dat zien wij als een keerpunt.

Tevens zien wij een forse stijging van het aantal vacatures. Ook dat is dus een signaal dat duidt op een keerpunt. Kortom, er zit een opgaande lijn in de conjunctuur sinds eind vorig jaar. Die lijn zet gestaag door. Dus kunnen wij ook de eerste vruchten plukken van een verantwoord financieel beleid van hervormingen en van loonmatigingen. Wij staan er structureel een stuk gezonder voor dan een aantal jaren terug. Dat moet zich gaan uitbetalen, in meer bedrijvigheid, meer groei, meer werkgelegenheid, meer inkomen. Als wij nu aan het begin van het jaar vooruitkijken, biedt 2006 perspectief. De hervormingsagenda staat in de steigers en de economie trekt aan. Zo ontstaat perspectief op meer bedrijvigheid, meer groei, meer werkgelegenheid, maar dat betekent niet dat wij nu met de armen over elkaar gaan zitten, integendeel. Er is een hoop te doen. Wij noemen dit in onze begroting niet voor niets "het jaar van werk in uitvoering".

Wij moeten de hervormingsagenda afronden, die stevig in de steigers staat maar die nog verder moet worden versterkt. Daarnaast gaan wij investeren in mensen die een steuntje in de rug nodig hebben richting de arbeidsmarkt, in scholing en in reïntegratie. Ook daarover komen wij nog verder te spreken.

Als het gaat om de hervormingsagenda, zijn er nog enkele thema's die dit jaar nadrukkelijk aan de orde zullen komen. Ik wijs op het thema van de flexibele, dynamische arbeidsmarkt, waarover verschillende leden hier hebben gesproken. Daarbij is ook de vraag aan de orde of wat wij thans aan bescherming kennen niet ook ten koste gaat van de belangen van de outsiders. Als de economie weer aantrekt, is het vooral van belang dat juist de mensen die aan de kant staan weer de slag naar de arbeidsmarkt kunnen maken, die daarom flexibel en dynamisch moet zijn. Wij hebben het 'last in, first out'-beginsel vaarwel gezegd, en wij gaan de WW verder moderniseren.

Wij gaan dus investeren in reïntegratie. Hervormingen in de sociale zekerheid zijn erop gericht om mensen te stimuleren te werken en om belemmeringen voor werk weg te nemen. Dat schept tegelijkertijd ook de verplichting om mensen die niet op eigen kracht aan de slag kunnen komen zo veel mogelijk te ondersteunen bij een terugkeer naar de arbeidsmarkt.

Onder het motto 'werk, werk en werk' is "werk" wel eens gedefinieerd als een zelfstandig naamwoord, als een cadeautje dat je aan iemand zou kunnen geven. In China is het motto 'werken, werken, werken', een veel actievere benaming, die er ook op duidt dat werken iets is wat je kunt en zou moeten doen. Ik ben meer gecharmeerd van de aanduiding 'werken, werken, werken' dan van 'werk, werk, werk'. Werk is niet een goed dat cadeau wordt

gegeven, maar een actie die wij allen zouden moeten verrichten.

Dit schept tegelijkertijd de verplichting om de mensen die niet op eigen kracht aan de slag kunnen komen zo veel mogelijk te ondersteunen bij de terugkeer naar de arbeidsmarkt. Ook de slogan 'werken, werken, werken' ontslaat ons dus nooit van de plicht om naast de mensen die het op eigen kracht niet kunnen te gaan staan en daarin de reïntegratie als een zeer voorname prioriteit aan te duiden.

De heer **Kox** (SP): Ik probeer altijd op te letten wanneer zich een historisch moment voordoet. Nu ik de minister van Sociale Zaken zich zie bekennen als een leerling van het model dat zich in China heeft ontwikkeld, denk ik dat dit zo'n historisch moment kan zijn. Hij zegt dat het motto 'werken, werken, werken' hem meer aanspreekt, maar is het hem ook opgevallen dat het model in China ertoe leidt dat zij die niet werken, om welke reden dan ook, honger lijden, terwijl zij die het allerbest kunnen werken schathemelrijk worden? Is dat nu wat de minister na al die jaren in China heeft gevonden? De SP is het al lang kwijt dat dit een ideaal systeem zou zijn, maar ik begrijp dat de minister daardoor nu meer gecharmeerd is geraakt. Dat vind ik wel interessant.

Minister **De Geus**: De heer Kox kent mij als een zeer selectieve shopper, zowel wat Amerika als wat China betreft. Nu de hervormingsagenda op de rails staat, is reïntegratie een heel voorname prioriteit. Daarvoor is ook veel geld beschikbaar. Het is heel belangrijk dat wij alles op alles zetten om mensen daadwerkelijk aan de slag te helpen door een steuntje te geven aan hen die het op eigen kracht niet kunnen. Staatssecretaris Van Hoof zal daarop zo dadelijk nader ingaan.

Ook bij de uitvoerders betekent het dat maatwerk centraal staat, in een persoonlijke begeleiding, omdat altijd blijkt dat succes wordt geboekt als er iemand in je omgeving is met wie je samen het verschil kunt maken tussen niet en wel op de arbeidsmarkt participeren. Het is heel vaak ook de persoonlijke toegevoegde waarde die in de uitvoering gestalte kan krijgen.

Daarnaast krijgt het ondernemerschap, zeker voor WW-gerechtigden, steeds meer aandacht als alternatief voor het weer gaan werken in loondienst. Met de sociale partners hebben wij op de werktop uitgebreid gesproken over het aan de slag helpen van mensen, met name de herbeoordeelde gedeeltelijk arbeidsgeschikten. Ik hoop ook dat de aantrekkende economie daarbij kan gaan helpen.

De heer Van Driel heeft ons gevraagd de sociale partners op te roepen om in cao's afspraken te maken, zodat er op de werkvloer flink wordt opgeleid.

De naleving van cao-afspraken op dat punt laat te wensen over. Tijdens de werktop hebben de sociale partners toegezegd om juist aan die opleidingen een bijdrage te leveren. Daarover kunnen dan cao-afspraken worden gemaakt, maar het is ook mogelijk om gebruik te maken van de O&O-fondsen. De sociale partners zullen de private afspraken in dat verband zelf moeten "ontsluizen". Dit "ontsluizen" is een belangrijk element en ik ben het op dit punt van harte met de geachte afgevaardigde eens. De

verslaglegging van de O&O-fondsen is openbaar en de cao-partijen zijn zeer goed in staat om de afspraken op dit punt na te leven. Wij hebben onze agenda's op elkaar afgestemd. Er is tijdens de werktop gezegd dat het ontsluiten van deze middelen van groot belang zal zijn.

De heer Van Driel heeft ook gevraagd of bij de vaststelling van een sociaal plan de vraag of werkgevers voldoende scholing hebben aangeboden niet een hoofdrol zou moeten spelen. Als zij geen scholing hebben aangeboden, zou er een veel steviger sociaal plan nodig zijn. Of het monitoren dat werknemers gebruik hebben gemaakt van het aanbod van scholing mogelijk, is niet duidelijk. Eigenlijk gaat het hierbij om een verantwoordelijkheid van de werkgever en de bonden. Zij zouden hierover een overeenkomst kunnen sluiten. Wij zien wel vaak dat in een sociaal plan bepalingen worden opgenomen over scholing, training, outplacement et cetera, die voor een boventallige werknemer van belang kunnen zijn bij het vinden van een andere baan. Dan kan de werknemer al dan niet van de aangeboden mogelijkheden gebruik maken, maar de overheid heeft buiten haar eigen sectoren niet een directe bemoeienis met de inhoud of de naleving van de sociale plannen.

De heer **Van Driel** (PvdA): Misschien bent u nu al te gemakkelijk in uw antwoord. Stel dat een zwaarder plan wordt opgesteld dan nu vaak het geval is. Met dat plan moet dan scholing worden aangeboden, maar wordt van die scholing geen gebruik gemaakt, dan is de desbetreffende werknemer als eerste aan de beurt voor afvloeiing. Is zoiets ook juridisch haalbaar? Uw partijgenoot Verburg aan de overkant pleit voor iets vergelijkbaars, maar ik wil graag weten of dit kan.

Minister **De Geus**: Er kan sprake zijn van puur financiële gevolgen van een bepaalde handeling, van een gedrag, van het nalaten om iets te doen. In die situatie zijn juridische stappen mogelijk. Je kunt verder afspreken dat iemand die niet van een aanbod van scholing gebruik maakt, iets verspeelt. Je kunt ook afspreken dat een werknemer iets extra's krijgt als hij op een bepaald aanbod ingaat. Ik had evenwel de vraag zo begrepen: kun je het feit of iemand geselecteerd wordt voor ontslag in verband brengen met het al dan niet volgen van scholing? Daarbij gaat het om een veel ingewikkelder kwestie. Ik durf hier niet zomaar ja op te zeggen. Ik vermoed dat het vrij moeilijk zal worden om iemand te verplichten tot scholing. Daarbij heb je namelijk te maken met de toetsingsbevoegdheid van het CWI en het publieke domein. Bovendien kunnen partijen afspraken hebben gemaakt en dan is het de vraag hoe de afspraken gewogen moeten worden in het licht van de redelijkheid van het ontslag. Hiermee geef ik al aan dat het niet eenvoudig zal zijn het een aan het ander te koppelen.

De heer **Van Driel** (PvdA): Als niet-jurist was ik al zover. Het gaat mij echter om de vraag: bent u bereid om dat te laten uitzoeken? Misschien vindt u dit een begaanbare weg en wilt u na laten gaan in hoeverre dit kan en in hoeverre die koppeling een juridische basis kan krijgen. Dan zet je toch een stap in een bepaalde richting.

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Minister **De Geus**: Dan zou je in het ontslagbesluit moeten opnemen dat je gemaakte afspraken door cao-partijen als dominant aanmerkt bij de afweging of ontslagvergoeding moet worden gegeven. U weet dat ik bij de behandeling van het wetsontwerp BW heb overwogen een plan daartoe in te dienen. Dat ik dat niet heb gedaan heeft te maken met het feit dat ik via economische prikkels geen gedragseffecten kon bereiken. Het kan zijn dat wij op dit plan terugkomen als wij hierover het advies van de SER hebben gehoord. Dit is evenwel de enige mogelijkheid die wij tot nu toe hebben gevonden.

De heer **Van Driel** (PvdA): Maar u zou kunnen zeggen: dat is iets waar wij naar toe moeten en ik zal uitzoeken of de juridische kaders dit toelaten.

Minister **De Geus**: De vorm die wij gevonden hebben is juridisch mogelijk. Die houdt in dat cao-afspraken boven andere beginselen gaan. Er moet echter ook een economische prikkel zijn. Ik weet niet of er juridisch houdbare alternatieven zijn. De behoefte om dat uit te zoeken krijg ik pas weer als het SER-advies de aanwijzing geeft dat dit mogelijk is.

De heer **Klink** heeft een vraag gesteld over de langdurig werklozen. Hij vroeg waarom Nederland slechter scoort dan bijvoorbeeld Denemarken. Moet niet veel eerder gebruik worden gemaakt van de mogelijkheden van begeleiding, reïntegratie en dergelijke? Er zijn inderdaad grote verschillen in werkloosheidsduur. In Denemarken is 47% langer dan zes maanden werkloos, terwijl in Nederland dat 58% is. Bij een werkloosheidsduur van twaalf maanden zijn de cijfers 22,5% versus 36%. De verklaring voor deze verschillen is allereerst gelegen in de baanmobiliteit. De soepeler ontslagwetgeving leidt ertoe dat in Denemarken de mensen relatief eenvoudig worden ontslagen, maar daardoor ontstaat er ook een grotere circulatie, ontstaat er vaker een moment waarop men wisselt van baan. Technisch heet dat baanopeningen. Doordat die ontstaan hebben werklozen vaker de mogelijkheid om in te stromen. Daardoor concurreren zij wel met elkaar, maar op deze manier is er wel een grotere doorloopsnelheid van het ene naar het andere contract. Dat komt dus doordat mensen gemakkelijker ontslagen kunnen worden en op dit punt doet zich een verschil met Nederland voor.

De tweede verklaring is dat de sociale-zekerheidsuitkeringen in Denemarken hoger zijn dan in Nederland en dat vanwege de hogere sociale-zekerheidsuitkeringen het ontslag daar veel minder als een probleem wordt ervaren. Je zou kunnen zeggen dat in Nederland heel veel mensen zich verzetten tegen een ontslag en niet werkloos worden. Als in Nederland mensen een ontslagprocedure verliezen, zijn ze minder kansrijk dan de gemiddelde Deen. In de discussie over de nota Nieuwe accenten werk en inkomen hebben wij erop gewezen dat het interessant zou zijn om na te gaan of een nieuw evenwicht mogelijk is. Daarbij denken wij aan het samengaan van een mogelijk iets soepeler ontslagrecht met een grotere mate van toerusting en zekerheid. Een juridische vorm hebben wij daarvoor nog niet kunnen vinden, maar wij hebben deze kwestie aan de SER voorgelegd en die om advies gevraagd. Los van de vraag

of de SER met een aanbeveling komt, wil het kabinet hierover een standpunt innemen. Voor aanstaande zomer zullen wij dat innemen, hetgeen ik reeds de Tweede Kamer heb toegezegd.

De heer **Klink** (CDA): Ik vroeg ook in hoeverre er verschil is in groepskenmerken van langdurig werklozen. Zowel de mensen in de WIA als de mensen in de WW en de bijstand zijn in overwegende mate mensen met weinig scholing c.q. allochtonen. Nu vergelijkt iedereen weliswaar de verschillende groepen met elkaar, de groepen werklozen die respectievelijk zes of twaalf maanden werkloos zijn, maar de groepskenmerken kunnen van invloed zijn. Dat zou dan weer van betekenis kunnen zijn voor de beleidsvoornemens.

Minister **De Geus**: Dat is zeker zo. Wat dat betreft is Denemarken een volstrekt ander land. Dat kent niet zulke grote steden als Nederland. Het heeft ook geen grote groepen allochtonen. Het heeft er ook mee te maken dat het in een land kouder kan zijn. Dat is daar niet, maar dat telt simpelweg. Verder wijs ik erop dat veel aanbod van fabrieksmatige arbeid ertoe geleid heeft dat veel mensen naar Nederland zijn gekomen. Daarom heeft men destijds in Denemarken die toestroom niet gehad. Denemarken had veel landbouwgemeenschappen. De geachte afgevaardigde heeft dus volstrekt gelijk: uit de groepskenmerken van de werklozen blijkt dat de verschillen vrijwel nihil zijn. Dat betekent dat het ene model niet beter hoeft te zijn dan het andere. De regering moet nagaan of zij selectief kan shoppen en of zij datgene wat elders goed werkt, hier ook kan gebruiken. Die hoge doorloopsnelheid is misschien iets waarmee je ook in Nederland je voordeel kunt doen.

De heer **Klink** (CDA): Dat ben ik volstrekt met u eens. Ik maak een kanttekening. Wij kunnen die ontslagbescherming versoepelen en meer eisen stellen aan de arbeidsbemiddeling. Daarbij zouden wij dan kunnen verwijzen naar de Scandinavische modellen. De verklaring voor de verschillen zou echter gelegen kunnen zijn in de groepskenmerken en niet in iets anders. Als dat het geval is, vergelijkt men hier appels met peren met alle politieke en beleidsmatige complicaties van dien. Daar wilde ik op wijzen, maar ik ben het volstrekt met de minister eens dat het goed is om na te gaan waarom iets in andere landen beter loopt.

Minister **De Geus**: De heer Klink vraagt of wij de arbeidskorting specifiek kunnen inzetten voor arbeidsparticipatie van ouderen door die inkomensafhankelijk te maken. Het inkomensafhankelijk maken van arbeidskorting verhoogt de marginale druk. Dat betekent op zichzelf een ontmoediging van de beslissing om te blijven werken of om meer te werken, met name hoger in het inkomensgebouw. Dat is voor ons een reden geweest om in zijn algemeenheid niet in te zetten op een inkomensafhankelijke arbeidskorting, in dit geval ook niet voor ouderen. U kent het debat zeer goed; het is niet voor het eerst in discussie. Het inkomensafhankelijk inzetten van de arbeidskorting betekent dat je de korting toespitst op degenen voor wie dat inkomenstechnisch het meest

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

interessant is. Het is een vorm van inkomenspolitiek en ook een vorm van nivellering. Kijk je puur wat het voor de participatie doet, dan is het inkomensafhankelijk maken van de arbeidskorting op zichzelf een verhoging van de marginale druk. Zeg ik het zo goed?

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik zal deze passage thuis goed nalezen. U zei hiervoor dat het de beslissing voor de mensen met een hoger inkomen zou versnellen om niet langer door te werken.

Minister **De Geus**: Nee.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik kon die passage, waarmee u begon, niet plaatsen.

Minister **De Geus**: Zonder u te willen aanmoedigen om dat thuis na te lezen...

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik begon er al mee en ik kon dat antwoord verwachten.

Minister **De Geus**: Ik reageerde op de vraag van de heer Klink of het zou helpen. Wat het participatie-effect betreft, zie ik er geen meerwaarde in. Ik zie wel in dat, als je de arbeidskorting inkomensafhankelijk maakt, je voor minder geld voor een kleinere daartoe aangewezen doelgroep, degenen met een lager inkomen, hetzelfde effect kunt bereiken. Andersom geredeneerd kun je hetzelfde geld dubbel zo effectief inzetten, als je dat alleen doet voor de laagste inkomens. Dat onderken ik. Je moet daarbij wel een zeker effect incalculeren op de participatie van de hogere inkomens. Inkomens technisch moet je ook kiezen voor de nivellering die daarmee samenhangt. Dit is het technische antwoord op de vraag van de heer Klink. Ik heb aangegeven dat het kabinet er al met al geen aanleiding in zag om de arbeidskorting inkomensafhankelijk te maken.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Maar u zegt nu wel toe dat u er nader naar laat kijken?

Minister **De Geus**: Nee, ik geef een afgeronde redenering.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Het is een afgeronde redenering. Door velen wordt geadviseerd om de arbeidskorting inkomensafhankelijk te maken, juist om het werken aan de onderkant van het loongebouw aantrekkelijker te maken voor heel veel mensen die nu langs de kant staan. Het gaat om zo'n 1,6 miljoen leden van de beroepsbevolking en u heeft zelf uw zorgen over die 2 miljoen uitgesproken. U ziet het instrument van een inkomensafhankelijke arbeidskorting echter niet zitten.

Minister **De Geus**: De regering heeft geen plannen in die richting en ik verdedig waarom dat zo is.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Dit debat wordt nog jaren voortgezet.

Minister **De Geus**: Ik herken dit punt, waarbij inkomensherverdeling mede aan de orde is, als een punt

waarop wij met de fractie van GroenLinks van mening plegen te verschillen. Daar heb ik uiteraard respect voor.

De heer **Klink** (CDA): Ik zie de combinatie met de armoedeval. Het is een reëel probleem. Het hangt er wel van af waar je in het inkomensgebouw de afbouw gaat inzetten. De vraag is dan hoeveel je ervan overhoudt. Naarmate je dat verder in het inkomensgebouw doet, blijft er minder over om extra te investeren bij andere categorieën. Die afweging zie ik wel. Desalniettemin lijkt het mij een relevante afweging.

Minister **De Geus**: Het is een zeer relevante afweging, maar ik trek even de vergelijking met de kinderopvang. Wij hebben de kinderopvang in eerste opzet sterk inkomensafhankelijk gemaakt en toen ook toegespitst op de mensen met een inkomen tot €50.000. Zij zijn er bijna allemaal goed op vooruitgegaan met de nieuwe wet. Toen bleek dat met name de mensen met een inkomen tussen €50.000 en €100.000 een nadeel ondervonden. Dat had toch een flink effect op de participatie. Het was voor velen aanleiding om te vragen of wij niet ook iets voor die groep moesten doen. Dat hebben wij gedaan. Ik wijs erop dat het punt waarop je de afbouw kiest heel snel, misschien wel eerder dan je het op papier zou verwachten, ook doorwerkt in de participatie.

De heer **Kox** (SP): Ik begrijp dat het niet een heel principieel punt is voor de regering. Als de Kamer nu in meerderheid zou vinden dat het, om de woorden van de heer Klink te gebruiken, relevant is om het af te wegen, kan dat dan tot enige beweging bij de regering leiden? Of kan die afgeronde redenering nooit meer ter discussie worden gesteld en kan een meerderheid van de Eerste Kamer daar niets meer aan veranderen?

Minister **De Geus**: Ik heb in de beantwoording een afgeronde redenering gegeven om de opties en mogelijkheden aan te geven. Dat moet u niet verwarren met het feit dat het niet mijn keuze is.

De heer Klink vraagt hoe de levensloopregeling kan worden ingezet om leerrechten en algemene scholing aan elkaar te verbinden. Dat kan inderdaad. De levensloopregeling kan worden gebruikt om educatief verlof op te nemen. Dat kan een heel positieve bijdrage leveren aan de arbeidsmarkt en scholing. Verderop in dit voorjaar komen wij te spreken over dergelijke verbindingen. Bij de introductie is de levensloopregeling als zodanig van verschillende kanten door de Tweede Kamer en de Eerste Kamer van verdere perspectieven voorzien. Een daarvan is het benutten van de regeling voor scholingsperiodes. Je kunt ook denken aan de mogelijkheid om op termijn een combinatie met leerrechten te maken. Het gaat dan om de kosten van leren als zodanig, los van het verlof. Dat zit allemaal in de pijnlijke van de discussie over levensloop.

Er is ook gevraagd om een aanpak voor jonge allochtone ouders met kinderen. De staatssecretaris zal specifiek ingaan op allochtone jongeren. De jonge allochtone ouders met kinderen zijn een tweede punt van discussie. Ik stel voor dat wij afwachten of datgene wat de staatssecretaris over de allochtone jongeren zegt u nog

aanleiding geeft tot nadere vragen. Dan kunnen wij in tweede termijn daarop ingaan, hetzij de staatssecretaris hetzij ikzelf als het breder andere regelingen raakt.

Mevrouw Schwenker heeft gevraagd naar de arbeidsongeschikten. Hoe krijgen wij het aantal geslaagde reïntegratietrajecten omhoog en hoe gaat de overheid als werkgever een goede voorbeeldfunctie vervullen? De reïntegratie-inspanningen zijn het meest effectief, als er sprake is van maatwerk. Het beleid is daar dan ook op gericht. Wij hebben in de afgelopen jaren in deze kabinetsperiode steeds meer gezien dat succes heel sterk verbonden is met individuele aandacht, met maatwerk. De reïntegratiecoach krijgt een centrale rol bij de uitvoering van de reïntegratie. Er wordt direct aan het begin een gezamenlijk plan gemaakt. Dan wordt ook de vraag gesteld: zou u in de richting van ondernemerschap door willen, zitten er kansen in terugkeer naar het eigen beroep; kortom, wat zetten wij uit en welk traject wordt daarbij ingekocht? Dat kan een IRO zijn, maar het kan ook een traject van de plank zijn. Dat is het allereerste. Het is de taak van de reïntegratiecoach om de mogelijkheden in te zetten die het beste passen bij die cliënt.

Vers twee is dat ook de werkgevers een belangrijke rol daarin spelen. Ik heb op de werktop afspraken gemaakt met de sociale partners over de reïntegratie van de gedeeltelijk arbeidsongeschikten. Het gaat bijvoorbeeld om het geven van adequate voorlichting. Heel veel werkgevers staan nu huiverig tegenover het in dienst nemen van mensen die vanuit de WAO komen. Dat is eigenlijk heel jammer, omdat zij met deze mensen relatief juist minder risico lopen in plaats van meer. Dat zien wij vaak. Het is ook een kwestie van beeldvorming. Morgen is er weer een vergadering van de stuurgroep reïntegratie om met de sociale partners hierin verdere voortgang te boeken. Er is al een besluit gevallen over een campagne voor de beeldvorming, zodat de werkgevers het juiste beeld hiervan hebben.

U vraagt specifiek hoe de overheid als werkgever met de arbeidsgehandicapten omgaat. Dat is nadrukkelijk omschreven in de brief van minister Remkes van 20 december jongstleden waarin hij de maatregelen voor het beleid bij het Rijk verder toelicht.

Mevrouw Swenker heeft nog gevraagd naar de armoedeval. Vaak loont het amper om te gaan werken. Hoe kan het kabinet daar nog meer aan doen? In de jaren van inkomensmatiging is het heel moeilijk om iets aan de armoedeval te doen, omdat je daarmee juist het inkomensverschil tussen mensen met en zonder werk vergroot. Dat is wrang in een periode waarin van iedereen, zeker van de mensen met een uitkering, een nullijn wordt gevraagd. In die jaren hebben wij dat niet gedaan op de manier zoals dat eigenlijk in het beleid voor participatie verder nodig zou zijn, maar dat is een politieke afweging geweest. Ik onderken dus zeer dat wij daarin graag nog verdere stappen zetten, zeker als het economisch wat beter gaat. Toch hebben wij al een paar dingen kunnen doen. De arbeidskorting is op 1 januari met €56 gestegen en de aanvullende combinatiekorting, voor ouders die beiden werken, is met €219 verhoogd. Ook is de overheidsbijdrage voor kinderopvang verhoogd, wat te maken heeft met het wegwerken van de armoedeval als van kinderopvang gebruik wordt gemaakt. Dat zijn de

belangrijkste dingen die wij recent al hebben kunnen doen. Maar mevrouw Swenker heeft een punt dat het kabinet daarin mogelijk wat verder kan gaan. Ik beschouw dat als een aansporing in die richting.

De OSF en D66 hebben vragen gesteld over oudere werklozen en gehandicapten. Ouderen in de bijstand en de WW, die gedwongen zijn om weer te solliciteren, hebben extreem weinig kans op een baan, wat ook geldt voor andere groepen. Uit de gegevens van het UWV, los van de indringendheid van de individuele gevallen die ik ook ken en die de Kamer ook zal kennen, blijkt dat de uitstroom naar werk van oudere WW-gerechtigden met de herinvoering van de sollicitatieplicht is toegenomen. Vervolgens heb ik in het debat met de Tweede Kamer over het wetsvoorstel Wijziging WW uitvoerig stilgestaan bij een aantal wijzigingen in de uitvoeringspraktijk. Daarbij is van belang het maatwerk van CWI en UWV, ook om bij de invulling van de sollicitatieplicht en bij de reïntegratie in bepaalde omstandigheden ontheffing te kunnen verlenen. Daarbij moet niet alleen worden gedacht aan mensen die veel gesolliciteerd hebben, want dat is op zich niet het criterium, maar dat heeft te maken met aspecten als afstand tot arbeidsmarkt, met de situatie dat vrijwilligerswerk soms tijdelijk kan zijn, passend in een verdere opgang naar reïntegratie. De pijn die velen zullen voelen dat in een tijd van economische recessie het wel nodig is, maar niet zo kansrijk is om te solliciteren, is iets waar wij ten fundamente niets aan kunnen doen. Maar langs de weg van aandacht voor de persoon zelf en werken aan economische groei kunnen wij voortgaan.

De heer **Ten Hooft** (OSF): Iedereen ervaart dit als een erg groot probleem. Maar dat moet wel worden afgewogen tegen wat het oplevert door op deze manier door te gaan. Als dat betrekkelijk weinig is, is het dan zinvol om maatregelen te nemen die zo ingrijpend zijn voor de mensen die het betreft? Dat lijkt mij de afweging.

Minister **De Geus**: Dat is inderdaad de afweging geweest. U weet misschien ook dat twee kabinetten terug, dus het kabinet vóór Balkenende I, de afweging is gemaakt dat er een einde zou moeten komen aan de vrijstelling van de sollicitatieplicht die toen leeftijdsgebonden, namelijk 57,5 jaar, was. Wij hebben dat toen krachtig ter hand genomen, ook in de oplevende conjunctuur van dat moment. Het daadwerkelijk afschaffen van de sollicitatieplicht brengt een cultuuromslag met zich mee, waarin het kennelijk de bedoeling is om te investeren in mensen. In het overgangsrecht bij het geldende cohort hebben wij daaraan aandacht gegeven en coulançe getoond. Het is moeilijk om te zien dat de conjuncturele schommelingen niet altijd precies gelijk lopen met het moment waarop je in de politiek tot een bepaald besluit kunt komen. Achteraf gezegd durf ik te zeggen dat het jammer is dat wij als kabinet niet al in 1998, in het kabinet vóór Balkenende I, tot dat besluit zijn gekomen. Dat kan ons overigens niet ontslaan van de plicht om daar nu wel mee te komen. Uit het feit dat wij in het overgangsrecht rekening houden met de mensen die tot die categorie behoren en ook met de mensen die op grote afstand staan tot de arbeidsmarkt, blijkt dat wij toch oplossingen bieden.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Die individuele ontheffing geeft mogelijkheden, dat is duidelijk, maar ik had liever gezien dat u het van de andere kant had benaderd. Ik had liever gehoord: wij hadden deze maatregel later kunnen nemen. Dat is namelijk de praktijk. Maar individuele maatregelen geven enig soelaas, als zij maar met enige ruimhartigheid worden toegepast. Dat is afhankelijk van hoe daarover wordt gesproken in de politiek.

Mevrouw **Swenker** (VVD): De benadering vanuit de kant van de werknemers is één zaak: ontheffing van de sollicitatieplicht en dergelijke. Maar ik wil even terugkomen op de werkgeverskant. Wij zijn vreselijk bezig met voorlichting, maar dat lees ik nu al een paar jaar. Het helpt echter niet. Wij hebben een no-riskpolis en wij hebben aan werkgevers allerlei faciliteiten geboden, waarvan ik heb begrepen dat die erg stroperig werken. Het werkt dus niet. Ik kan niet iets vinden tussen alle acties waarover ik heb gelezen en heb gehoord wat werkt. Waar zit hem dat dan in? Waar zou je je op moeten richten?

Minister **De Geus**: De problematiek is al een flinke tijd bekend, maar de acties die zijn ondernomen, dateren niet van lang geleden. Wat de regiegroep grijs werk heeft voorgesteld, wat is geïmplementeerd, bestaat niet uit zaken die al heel lang lopen. Als ik kijk naar datgene wat voor de gedeeltelijk arbeidsgeschikten bestaat, zie ik dat de mentale slag bij werkgevers van het zich bewust worden van die mogelijkheden groot is. Die problemen ziende hebben wij getracht, werkgevers te committeren in een programma. Het kabinet vindt dat dat niet snel genoeg gaat, waarop op de werktop nieuwe afspraken zijn gemaakt, die nu volop in de implementatie zitten. Over de richting waarin wij werken, hoeft geen verschil van mening te zijn. De vraag is natuurlijk altijd of het effectief genoeg is. Hier staat een minister die door zal gaan totdat het effect heeft. Wij moeten dit doen, kan het niet linksom, dan rechtsom. Het instrument is nooit heilig, wij zoeken naar het doel en de effectiviteit daarvan. Daar kan de Kamer van op aan!

*N

Staatssecretaris **Van Hoof**: Voorzitter. "Meer mensen aan het werk", wilde ik eerst zeggen, maar sinds de Chinese invloed op de minister zeg ik "Meer mensen aan het werken". Dat is de belangrijke missie van het kabinet. In de tweede helft van 2005 is een positieve omslag op de arbeidsmarkt zichtbaar geworden: de werkgelegenheid kalfde niet langer af en begon voorzichtig te groeien. Het oplopen van de werkloosheid kwam tot stilstand en sloeg zelfs om in een kleine daling. Het CPB verwacht voor 2006 dat de economische groei zal aantrekken tot 2,5%, wat betekent dat de werkgelegenheid zal verbeteren en de werkloosheid verder zal worden teruggedrongen.

Terwijl er wat het totaalbeeld betreft lichtpunten zijn op de arbeidsmarkt, is de situatie van diverse groepen niet zonder zorg. Juist in een beter wordende economische situatie moeten wij de kansen grijpen die wij krijgen om voor die groepen hun specifieke situatie te verbeteren.

De arbeidsmarkt zal op relatief korte termijn extra mensen nodig hebben en ook op langere termijn is het noodzakelijk dat meer mensen die nu nog aan de kant staan, gaan werken. De arbeidsparticipatie van gedeeltelijk arbeidsgeschikten, vrouwen en ouderen zal omhoog moeten. Ik kom daar straks specifieker op terug. Ook naar mijn waarneming is de jeugdwerkloosheid op dit moment het meest zorgelijke punt. De jeugdwerkloosheid is twee keer zo hoog als de algemene werkloosheid en is onder allochtone jongeren zelfs nog hoger. Er is al uitgebreid verwezen naar het SCP-rapport, dat dit nog eens heeft onderstreept, hoewel tussen het CBS en het SCP wordt gediscussieerd over de cijfers. Daarover zal ik straks nog iets meer zeggen. Hoe je het ook wendt of keert, het beeld is duidelijk.

De bestrijding van jeugdwerkloosheid en de werkloosheid onder allochtonen is dus een zeer belangrijk onderwerp voor dit kabinet. Wij hebben het over een complex probleem. Natuurlijk levert het ingezette beleid een bijdrage aan de aanpak van dat probleem, maar wij zoeken met elkaar naar oplossingen die zo snel mogelijk effect hebben. Sommige knelpunten kunnen met vereende krachten worden opgelost. Het oplossen van andere knelpunten heeft iets meer tijd nodig. Wij doen dat langs het algemene arbeidsmarktbeleid, dat ten goede komt aan alle groepen die zich op de arbeidsmarkt bevinden. Soms doen wij dat, als het gaat om specifieke problemen, via specifiek beleid. Dan denk ik weer aan de jeugdwerkloosheid en de werkloosheid onder allochtonen. Op die terreinen werken wij dan ook met specifieke aandacht. De heer Van Driel zegt dat door de SUWI en overigens ook door de Wet werk en bijstand de greep van de landelijke overheid op de arbeidsmarkt beperkter is geworden. Voor een deel heeft hij gelijk, omdat de rol van de overheid in dit kader een faciliterend karakter heeft. Dat is de enige methode om invloed te hebben op de arbeidsmarkt. De overheid moet zorgen voor een voor ieder toegankelijke arbeidsmarkt.

Er zijn drie soorten knelpunten die de toegankelijkheid van de arbeidsmarkt kunnen beperken en die een eigen aanpak vragen. Het generieke arbeidsmarktbeleid wordt ingezet bij knelpunten die voor meerdere groepen in het algemeen en gelijktijdig gelden, zoals het ontbreken van financiële prikkels voor bepaalde groepen. Specifiek arbeidsmarktbeleid heeft betrekking op persoonsgebonden knelpunten, het oplossen daarvan en een op de persoon toegesneden aanpak. Dat vindt plaats in de keten binnen de SUWI en de WWB-mogelijkheden van de gemeente. Op dat niveau kunnen naar mijn stellige overtuiging de beste reïntegratie-instrumenten worden ingezet om de arbeidsbelemmerende factoren van cliënten aan te pakken. "Maatwerk" is daarbij naar mijn mening het sleutelwoord. In de derde plaats is er het aanvullende arbeidsmarktbeleid, dat datgene kan aanpakken wat dan nog aan knelpunten overblijft en dat aanvullend beleid tot stand kan brengen. Dat is vaak tijdelijk beleid, dat ook vaak innovatief, misschien zelfs creatief en in ieder geval

agenderend moet zijn. Ik verwijs daarbij naar de projectdirectie Leren en werken, waarover een aantal geachte afgevaardigden waarderende woorden hebben gesproken. Ik verwijs ook naar de taskforce jeugdwerkloosheid, waar naar mijn overtuiging dezelfde waardering voor geldt. Ik verwijs ook naar de groep die "grijs werk" heet, omdat wij geen betere naam konden bedenken.

Je kunt zo'n aanpak niet bedenken als je niet eerst een analyse hebt gemaakt van de arbeidsmarkt. Ik verwerp dan ook de suggestie van de heer Van Driel dat die analyse er niet zou zijn. Voor de analyse van de mensen die aan de kant staan, verwijs ik de heer Van Driel naar het RWI-rapport, waarin de mensen die aan de kant staan, in kaart zijn gebracht. De afstand tot de arbeidsmarkt en de reïntegratie-instrumenten die zouden kunnen helpen om die mensen hoger op de ladder te krijgen, worden in dat rapport tegen elkaar afgezet. Dat betekent dat er sprake moet zijn van een gedifferentieerd beleid dat, zoals gezegd, moet plaatsvinden in de regio, in sectoren, op ondernemingsniveau en in de keten van gemeente, UWV, CWI en regionaal bedrijfsleven. Daar moeten het werk en de stageplaatsen gevonden worden en daar moeten de leerwerkplekken gegenereerd worden. Dat is geheel in lijn met de latere opmerking van de heer Van Driel dat de gemeenten bij ondernemers op zoek moeten naar stageplaatsen. Dat is ook precies wat er gebeurt. Daarbij komt de door de heer Van den Berg gestelde vraag aan de orde of een tekort aan gekwalificeerd personeel wordt opgevuld door goed geschoolde mensen uit het buitenland. Mijn antwoord daarop is dat het tekort aan gekwalificeerd personeel op dit moment zeer bescheiden is. Dat blijkt ook wel uit het aandeel moeilijk vervulbare vacatures voor met name gekwalificeerd personeel. Niettemin is de verwachting dat de tekorten aan gekwalificeerd personeel op langere termijn zullen toenemen. Dat ben ik natuurlijk wel met de heer Van den Berg eens.

De heer **Van Driel** (PvdA): U gaat wel heel kort door de bocht. Ik heb alleen maar gevraagd welke analyse het kabinet hanteert met betrekking tot het beperkt ingrijpen aan de onderkant van de arbeidsmarkt. Dat was gewoon een open vraag. Ik had daarom gedacht dat u hier een analyse zou neerleggen. Het enige wat ik hoor, is echter dat het kabinet geen analyse heeft en dat het zich aansluit bij de analyse van de RWI. Is dat een goede interpretatie van uw antwoord?

Staatssecretaris **Van Hoof**: U kunt zich nauwelijks voorstellen dat ik zou beamen dat dit een goede interpretatie van mijn antwoord is. Ik heb aangegeven dat je de problemen op de arbeidsmarkt niet oplost op de door u gesuggereerde manier: als je er nog een beetje SPAK en nog een paar andere generieke maatregelen bij doet, heb je het probleem opgelost. Ik heb aangegeven dat het probleem te ingewikkeld is om te kunnen worden opgelost met alleen een generieke aanpak. Je moet dat doen met generieke middelen en met specifieke middelen en daarnaast moet je nog aanvullend beleid hebben om een aantal andere situaties tot stand te brengen. Dat betreft de vraagkant. Vervolgens ben ik naar de aanbodkant gegaan en heb ik voor de analyse van het bestand aan mensen en

hun afstand tot de arbeidsmarkt korthedshalve verwezen naar datgene wat de RWI dienaangaande op mijn verzoek in beeld heeft gebracht. Daarbij heeft de RWI ook de instrumenten in beeld gebracht. Dat betekent dat wij hiermee zowel de vraag- als de aanbodkant in beeld hebben gebracht. Daarnaast hebben wij aangegeven hoe de overheid daarin kan opereren. Daarbij heb ik ook nog uitgelegd dat dat voor een deel op centraal niveau gebeurt en voor een ander deel moet gebeuren in de regio, waar vraag en aanbod direct bij elkaar komen. Partijen die daarin een rol hebben, zoals gemeenten en het CWI, kunnen die makelende rol daar invullen.

De heer **Van Driel** (PvdA): Dat is geen analyse, maar een opsomming van een aantal algemene, specifieke en persoonsgebonden maatregelen. Die maatregelen kennen wij allemaal. Dat is geen analyse. Ik vroeg welke analyse onder het beleid ligt. U zegt dat de heer Van Driel niet verder komt dan: een beetje SPAK, een beetje Melkert, een beetje samen en dan zijn wij er. Nee, ik heb gezegd dat aan de onderkant een aantal instrumenten zijn weggehaald. Dat treft de onderkant keihard. Dat geldt met name voor de allochtonen, zoals uit elk onderzoek blijkt. Ik probeer aan te geven wat er aan de onderkant extra zou kunnen. U zegt alleen dat er algemeen en specifiek beleid is en vervolgens komt u bij de gemeenten terecht in de sfeer van de maatregelen, maar ik hoor geen analyse. Of ik begrijp de analyse niet; dat kan ook. U geeft alleen een aantal actoren en een aantal maatregelen aan.

Staatssecretaris **Van Hoof**: Ja, maar ik was nog maar aan het begin van mijn betoog over de arbeidsmarkt. Ik kom straks nog uitgebreid te spreken over allochtonen, over ouderen en over een paar andere problemen, met name de jeugdwerkloosheid. Het leek mij echter goed om aan te geven in welke context op het punt van vraag en aanbod, de spelers die op dat veld actief zijn en hun rol daarbij, u de rest van dat verhaal moet plaats. In dat kader ging ik in op de vraag van de heer Van den Berg over gekwalificeerd personeel, nu en in de toekomst. Ik gaf aan dat je mag verwachten dat het tekort aan gekwalificeerd personeel zal toenemen. Zolang die tekorten aan gekwalificeerd personeel worden ingevuld vanuit het buitenland, zal in ieder geval geen werkgelegenheid in Nederland verloren gaan.

Laag opgeleiden profiteren van het opvullen van tekorten door gekwalificeerde werknemers uit het buitenland in de zin dat groei van hoog gekwalificeerde werkgelegenheid groei van laag geschoolde banen tot gevolg heeft.

Bestrijding van de jeugdwerkloosheid is voor ons allen een belangrijk probleem, in het bijzonder waar het gaat om de groep die wij kwijt dreigden te raken. In spreekbeurten spreken wij populair over de groep die met 16 of 17 jaar met pensioen dreigde te gaan. Dat willen wij niet.

De Taskforce Jeugdwerkloosheid onder aanvoering van Hans de Boer wil 40.000 extra leerbanen voor jongeren vergaren binnen deze kabinetsperiode. Bij het bereiken van die doelstelling ligt de werkgroep op schema. Het doel zal zeer waarschijnlijk ook gehaald worden. De taskforce gaat ondanks de goede resultaten door met het werven en vervullen van jeugdbanen. Dat is

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

de meest directe manier om jongeren die buiten de arbeidsmarkt staan perspectief te geven.

Mevrouw **Swenker** (VVD): Wij hebben alle waardering voor de heer De Boer. Hij is goed op weg. Ik meende hem laatst te horen zeggen dat een aantal zaken geregeld is, maar dat het steeds moeilijker wordt nu het gaat om groepen die erg ver van de arbeidsmarkt staan. Ik zag zelfs hem de wenkbrauwen fronsen.

Staatssecretaris **Van Hoof**: Hij fronste zijn wenkbrauwen, maar hij kwam daarna heel enthousiast vertellen hoe dit opgepakt moet worden. Ik zal de Kamer daar straks deelgenoot van maken. Ik zeg dan ook iets over de positie van de regering.

De taskforce richt de activiteiten overigens niet alleen op het bemiddelen voor jongeren of op het vinden van plekken voor jongeren. Inmiddels is de taskforce tot de ontdekking gekomen dat het goed is om extra aandacht te geven aan preventie. Aan jongeren moet duidelijk gemaakt worden hoe de arbeidsmarkt eruit ziet. Daarbij wordt ingespeeld op hun beroepsbeeld. De Boer zegt het als volgt: veel jongeren zijn meer geïnteresseerd in een zitbaan dan in een loopbaan. Die hebben niet in de gaten wat het voordeel kan zijn van een vak leren, een startkwalificatie halen en aan de slag komen op de arbeidsmarkt. Het is van groot belang om jongeren de juiste voorlichting te geven en om hen een opleiding te laten volgen. Het gaat hierbij om de jongeren, om de ouders en om de keuze die gemaakt moet worden voor een opleiding. De bestrijding van de jeugdwerkloosheid door de taskforce gebeurt in de regio. Een sterke lokale samenwerking is daarbij van cruciaal belang. Vandaar dat zowel mijn departement als de taskforce inzet op het verbeteren van samenwerking door de lokale en regionale partijen. Het is goed om te zien dat in het land op veel plaatsen, vooral ook in bedrijfsverzamelgebouwen, zogenaamde jongerenloketten verschijnen waar partijen samenwerken om voor jongeren toeleiding naar werk tot stand te brengen.

Natuurlijk zijn er een aantal knelpunten die de bestrijding van jeugdwerkloosheid belemmeren. Een daarvan is uitgebreid aan de orde geweest bij de discussie over de stageplekken in een aantal branches. Mevrouw Swenker had immers gelijk toen zij zei dat er ook branches zijn waar er wel stageplaatsen zijn maar waar men geen jongeren kan vinden. Het beeld is dus gedifferentieerd. Dat neemt niet weg dat er weldegelijk problemen zijn die met vereende krachten moeten worden aangepakt. Het is goed dat tijdens de werktop eind vorig jaar afspraken gemaakt zijn op dit terrein. De inhoud van die afspraken is bekend. In dit verband gaat het om inzet van financiële middelen voor een totaal van 135 mln. Het gaat om 20 mln. voor het mbo voor twintigduizend stages voor moeilijk plaatsbare leerlingen, 15 mln. voor het mbo voor het stimuleren van stagewerkplekken en meer van dit soort afspraken. Het gaat ook om de inzet bij EVC en de fiscale faciliteiten voor de stageplekken.

Gesteund en geactiveerd door de projectdirectie leren en werken wordt in de regio gezocht naar stageplekken. Op allerlei plaatsen worden convenanten gesloten waarbij gemeenten, CWI, roc's, hbo-instellingen

en werkgevers- en werknemersorganisaties elkaar vinden. Die worden door de projectdirectie bij elkaar gebracht. Er worden afspraken gemaakt. Men doet toezeggingen. Er worden handtekeningen geplaatst, allemaal voor het ter beschikking stellen van stageplekken, leerbanen en leerwerktrajecten. Er wordt dus activerend gewerkt aan het oplossen van het probleem van stageplekken en leerwerkplekken.

Een enkeling heeft vandaag de aandacht gevraagd voor de no-riskpolis. Het gaat om een methode om werkgevers over de streep te trekken om jongeren aan te nemen omdat zij daarvoor geen premie of belasting hoeven te betalen. Het kabinet heeft besloten om de vraag of dit een effectief instrument is en of de werkgever hierop zit te wachten, te toetsen door middel van een pilot in drie gemeenten. Aan het einde van dit jaar is bekend wat de uitkomst daarvan is. Aan de hand daarvan valt het besluit of daarmee doorgedaan moet worden.

De heer Ten Hoeve vraagt in hoeverre leerwerktrajecten belemmerd worden door arboregels. Het kennelijk bestaande beeld zou niet moeten bestaan. Het wettelijk kader biedt immers naar mijn overtuiging voldoende ruimte. Het is meer de perceptie die hier in de weg staat dan de werkelijke regels. Inmiddels zijn stappen gezet om op dit terrein meer voorlichting te geven over de mogelijkheden. Ik heb hierover het nodige op papier gezet in een brief medio december aan de Tweede Kamer over stageplaatsen in het vmbo en de arbeidsregels die daarbij horen.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Ik heb die brief gelezen. Naar mijn gevoel hebben wij het over verschillende dingen. Voor jeugdigen onder de 18 jaar is er weldegelijk sprake van grote belemmeringen. Zij mogen nauwelijks op een trap klimmen. Zoiets is echter vaak nodig als de jeugd een bedrijf in gestuurd wordt. Ik wil de staatssecretaris graag met wat concrete zaken confronteren. Ik zal dat later doen en niet hier.

Staatssecretaris **Van Hoof**: Ik ben het ermee eens dat er voor jongeren hier en daar strengere regels gelden. De vraag is hoe wij daar in de nieuwe arbo-wetgeving mee om zullen gaan. Wij zijn bezig om een andere verantwoordelijkheidsverdeling te maken. Desalniettemin blijft het van belang om als jongeren aan de slag gaan, juist vanwege hun karakter, goed naar de arbeidsomstandigheden te kijken met het oog op de veiligheid en het belang van de werkgever. Ik houd mij aanbevolen voor nadere informatie. Misschien kunnen wij daarover op een andere wijze van gedachten wisselen.

Uit onderzoek van de Taskforce Jeugdwerkloosheid en de onderwijssector blijkt dat een groep van 30.000 tot 40.000 jongelui uit het zich dreigt te raken. Die werken niet en zitten niet op school. Daarover kan men zich zorgen maken.

Dat is voor het kabinet aanleiding geweest om daarop heel intensief beleid te formuleren. Collega Rutte zal daarover ongetwijfeld nog het nodige zeggen.

Gevraagd is of in het reïntegratiebeleid voldoende rekening wordt gehouden met het benutten van scholingsmogelijkheden en baanopeningen bij werkgevers.

Ik denk dat dit vooral een kwestie is van de ketenpartijen. Zij zullen moeten trachten om via een vraaggerichte werkgeversbenadering een maximaal resultaat te boeken. Instellingen als CWI en UWV en de gemeenten werken momenteel zodanig samen dat kan worden gerealiseerd wat de heer Van den Berg wil.

Er is ook gevraagd naar de mening van het kabinet over een leerwerkplicht voor jongeren tot 23 jaar. Het kabinet is momenteel bezig hieraan vorm en inhoud te geven. Ik neem aan dat collega Rutte ook hierover het nodige zal zeggen. In dit verband zijn ook de "prepcamps" ten tonele gevoerd waarover iedereen zo zijn eigen mening heeft. Toen het WK voetbal voor voetballers onder de 23 jaar werd gespeeld, hebben wij 800 jongeren uitgenodigd om een vacaturebank te bekijken. Zij hadden dan de kans op een vrijkaartje voor de finale, maar er kwamen slechts 60 jongeren opdagen. Ik kan mij voorstellen dat je op zo'n moment lichtelijk wanhopig wordt. Maar het begint natuurlijk al eerder, te weten op het moment van aanschrijven van de jongeren. Vervolgens is de vraag aan de orde wie controleert of zij inderdaad komen opdagen. Gaat de gemeente de jongelui in de kraag vatten als zij niet zijn gekomen? Als dat allemaal niet goed gaat, kan ik mij de gedachte van de heer De Boer wel voorstellen dat sommige jongelui gewoon moet worden geleerd dat zij 's ochtends om 7 uur het bed moeten uitkomen, dat zij een net pak moeten aantrekken als zij gaan solliciteren enz. Ik vind het een interessante gedachte, maar er zitten nogal wat haken en ogen aan. De Kamer weet dat ik ook staatssecretaris van Defensie ben geweest. In die tijd werden boefjes uit enkele steden enige tijd in een militaire omgeving gebracht en door sergeanten der mariniers begeleid. Men weet welke invloed deze sergeanten kunnen hebben. Bij dat project golden echter wel enkele randvoorwaarden en ik denk dat het verstandig is om eerst eens na te gaan welke (juridische) randvoorwaarden moeten gelden bij het door de heer De Boer voorgestelde project.

De heer **Thissen** (GroenLinks): De bevolgen woorden van de staatssecretaris over zijn vorige staatssecretariaat klonken mij aangenaam in de oren. Dat sommige jongeren nog iets geleerd moet worden, is volstrekt duidelijk. Daar hadden wij vroeger echter zo'n ongelooflijk goede infrastructuur voor in de vorm van CBB's en centra voor vakopleiding. Die zijn echter opgeheven en hun activiteiten zijn ondergebracht bij de onderwijsvoorziening van de ROC's. Dat is erg jammer. Ook de goed werkende Jeugdwerkgarantiewet zijn wij kwijtgeraakt. Ik wil ervoor pleiten om geen oude schoenen weg te gooien voordat je nieuwe hebt.

Staatssecretaris **Van Hoof**: Ik ben het geheel met u eens dat je goed moet nadenken over mogelijke effecten van het afschaffen van regelingen. Dat de centra voor vakopleiding zijn afgeschaft, heeft alles te maken met het feit dat het beleid vooral vorm moet krijgen via de reïntegratiemiddelen van gemeenten en het UWV. In de brede context van het beleid werd het als verantwoord beschouwd om hierin met name de ROC's een taak te geven.

De heer **Van Driel** (PvdA): Reïntegratieprojecten zijn altijd een vorm van end-of-pipe-beleid. Een tweede nadeel is dat je bijna geen scholingsgeld meer hebt. Reïntegratiebedrijven zijn erop gespitst om mensen snel aan het werk te krijgen. Daarmee is tot op zekere hoogte weinig mis, maar er wordt niet meer echt geïnvesteerd in mensen. Dat is kennelijk niet meer "lonend". Ik hoor hierop nog graag een reactie.

Staatssecretaris **Van Hoof**: Ik had dat gepland voor een later moment, maar ik wil er nu al iets over zeggen. Voor een niet onbelangrijk deel ben ik het met u eens. Wij hebben nu de Wet werk en bijstand en het functioneren van de reïntegratiemarkt. Daarnaast kunnen gemeenten winst boeken met maatregelen die een snelle reïntegratie tot stand brengen. In eerste instantie heeft men zich gestort op maatregelen die snel effect hebben. In dit verband denk ik met name aan de poortwachtersfunctie. Het feit dat men strenger is geworden aan de poort heeft ertoe geleid dat de uitkeringen met 15-20% zijn gedaald. Mensen trekken zich terug of er wordt vastgesteld dat zij daarvoor niet meer in aanmerking komen. Een stuk van de winst zit daarnaast in de handhaving en in het mensen sneller aan de slag krijgen via bijvoorbeeld het work first-instrument. Maar dat ging inderdaad via het snelle traject en veelal ging het om mensen voor wie het nogal gemakkelijk ging. Er zijn al met al goede resultaten geboekt. Met het maken van een snelle winst is natuurlijk niets mis. Uiteindelijk komt men echter ook terecht bij mensen waarbij het iets moeilijker gaat. Verder zal de arbeidsmarkt vragen dat men iets meer investeert in mensen. Daarnaast zal men in de gaten moeten hebben dat het fenomeen van de draaideurbijstandsgerechtigde moet worden voorkomen. Als men zich dit alles niet realiseert, krijgt men de rekening gepresenteerd. De systematiek van de Wet werk en bijstand is dat de voordelen groter zijn naarmate men beter presteert. Het omgekeerde is natuurlijk ook het geval en het is van het grootste belang dat die systematiek zijn werking krijgt. Men zal dus gaan investeren in de trajecten en opleidingen voor de mensen waarom het gaat. Anders blijft men met het probleem zitten. Ik ben het dus tot op grote hoogte met de heer Van Driel eens, maar ik zie dat er enige beweging komt in de keten.

De heer **Van Driel** (PvdA): Ik ben het eens met uw analyse, maar ziet u niets in een aanvullende rol van de overheid? Er is zo langzamerhand genoeg laaghangend fruit geplukt, maar het volgende traject is nogal kostbaar. Daarmee zijn vele tienduizenden euro's gemoeid. Ik zou graag zien dat het Rijk op dat vlak iets actiever wordt.

Staatssecretaris **Van Hoof**: Ik weet niet of dit steeds tienduizenden euro's moet kosten. Ik denk dat er ook trajecten, maatregelen, opleidingen en trainingen mogelijk zijn die helemaal niet zo duur hoeven te zijn. Ook hier geldt weer dat het maatwerk moet zijn. Natuurlijk krijgt niet iedereen die nu in beeld komt een traject van € 10.000 zoals in het verleden toen de reïntegratieactiviteit begon. Toen moesten kavels mensen tegen een gigantisch bedrag een en het zelfde traject doorlopen. De gemeenten komen daar van terug. Zij hebben geleerd om iets in te kopen en te

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

controleren of zij krijgen wat zij hebben ingekocht. Zij hebben verder geleerd hoe zij de voortgang in beeld moeten brengen. Daarom heb ik de stellige overtuiging dat men op dit stuk ook zal leren. Ik denk niet dat de centrale overheid nog iets moet doen zolang de werking van de Wet werk en bijstand maar in stand blijft.

Ik kom nu op de specifieke groep van de allochtonen. In dit kader wil ik kort ingaan op het verschil tussen de cijfers van het SCP en van het CPB. Het SCP heeft met een kleinere populatie gewerkt bij de vaststelling van de werkloosheidsniveaus. Het onderzoek is uitgevoerd in 50 grote gemeenten onder 4.000 personen. Over de verschillen tussen de bevindingen is inmiddels gesproken met het CBS en het SCP. De onderzoekers hebben verschillende methodologische verklaringen gegeven die een rol hebben gespeeld. Het SCP-onderzoek was onder meer gericht op allochtone groepen en daardoor zijn personen met een ongunstige arbeidsmarktpositie oververtegenwoordigd. In de tweede plaats is de werkloosheid in de 50 grote steden hoger dan in de rest van het land, want circa 75% van de allochtonen woont in die steden. In de derde plaats is de periode waarin de werkloosheid is gemeten ook nog een verklaring voor het verschil. Het CBS verzamelt gegevens over een heel jaar en berekent dan een jaargemiddelde en het SCP heeft cijfers geleverd die de eerste helft van 2005 beslaan. Deze constatering is naar voren gekomen in een gesprek tussen partijen waarbij ook mensen van ons ministerie aanwezig waren.

De heer **Klink** (CDA): Ik wil nog even terug naar het vorige punt, de Wet werk en bijstand. Ik heb de discussies in Duitsland gevolgd en een van de punten die daar aan de orde kwamen, betrof een categorie jongeren die er niets voor voelen om te werken. In Duitsland wordt serieus overwogen en dit lijkt nu ook in een eerste aanzet voor beleid te zijn omgezet, om niet alleen een plicht om te solliciteren en te werken in te stellen, maar ook om ervoor te zorgen dat er voor die groepen jongeren werk voorhanden is. Nu moeten zij op maandagochtend wel uit de veren komen. Dit heeft een aantal voordelen. Het eerste echte voordeel is dat zij nu min of meer gedisciplineerd worden door het werk. Er staat geen voordeel van vrije tijd tegenover. Wij kijken heel erg naar de financiële kant van de zaak, de "replacement rate" e.d., maar er zit ook deze mentale kant aan. Verder, en dit is minstens zo belangrijk, komen op deze manier probleemgroepen in beeld die niet zozeer niet willen, maar door sociale en psychische problemen niet kunnen. Daar kan dan gerichte hulpverlening voor worden ingericht. Ziet de staatssecretaris een dergelijke benadering in het verlengde van de Wet werk en bijstand? Past dit bij de beleidsvrijheid van de gemeenten? Hoe kijkt hij in algemene zin tegen deze benadering aan?

Staatssecretaris **Van Hoof**: In algemene zin kan ik die lijn volgen, zij het dat wij op dit moment al een aantal methoden kennen dan wel in uitwerking hebben. Ik zal daar straks nog een paar woorden aan wijden. Ik doel dan enerzijds op "work first" en aan de andere kant op de participatiebanen.

De heer **Kox** (SP): De staatssecretaris legt uit dat het allemaal niet zo eenvoudig is in dit land als er meerder instituten zijn die meerdere onderzoeken doen op basis van meerdere aannames. Zijn die twee instituten het nu wel eens geworden over de conclusie van het SCP dat de situatie dramatisch is, met name voor allochtone jongeren? Zijn zij het daar wel over eens of bestaat daar ook verschil van mening over? Als daar geen verschil van mening over bestaat, is het nogal wat dat de conclusie is dat dit dramatisch is. Dan mag je toch ook aangepast beleid verwachten?

Staatssecretaris **Van Hoof**: De heer Kox suggereert dat er discussie is over de vraag of de positie van allochtone jongeren op de arbeidsmarkt voldoende serieus wordt genomen.

De heer **Kox** (SP): Nee, dat waren niet mijn woorden. Het SCP constateert dat de situatie van allochtone jongeren dramatisch is. Die uitdrukking wordt in het rapport gebruikt. Als de regering, ook op basis van de gegevens van het CBS, het daarmee eens is, moet dit toch tot extra overheidsbeleid leiden, omdat de bewindslieden al in 2003 zeiden dat de cijfers schrikbarend hoog waren. Als die twee jaar later dan dramatisch zijn geworden, mag je toch iets verwachten van de overheid. Ik probeer niets te suggereren. Ik citeer uit rapporten die ik beide van de regering heb gekregen waarin wordt geconstateerd dat de situatie dramatisch is.

Staatssecretaris **Van Hoof**: Er is in dat gesprek niet gediscussieerd over het waardeoordeel, maar wel over de cijfers en de uitkomsten. Ik kom met een verwijzing naar het rapport van het SCP toch tot een ander oordeel. Als de heer Kox zegt dat het dramatisch is en dat er nog het nodige moet gebeuren, zou ik hem willen uitnodigen om in de toelichting bij het SCP-rapport te lezen dat de onderzoeker van mening is dat dit niet zozeer een zaak van nieuw beleid is, maar dat de uitvoering van het beleid zoals die nu is voorzien, vooral moet worden voortgezet. Dit geldt bijvoorbeeld voor de inspanningen van de task force.

Ik denk dat daarmee precies is verwoord dat de gedachte onjuist is dat de aandacht voor allochtonen op de arbeidsmarkt onvoldoende in beeld is gebracht. Ik verwijs naar onze eigen insteek. Aan het einde van 2004 hebben wij naar aanleiding van de onrust die in het land was ontstaan in reactie op de moord op Theo van Gogh, het initiatief genomen om de arbeidsmarktpositie van allochtonen in beeld te brengen. Uit een van de rapporten die toen werden uitgebracht, bleek dat 75% van de werkgevers niet discrimineert en dat 25% van de werkgevers allochtonen niet in dienst wil nemen op basis van veronderstelde risico's.

Vervolgens hebben wij, ter voorbereiding van de bijeenkomsten met betrekking tot de maatschappelijke binding, twee bijeenkomsten belegd op het ministerie van Sociale Zaken met alle partijen op de arbeidsmarkt, werkgevers, werknemers, intermediairs, allochtonenorganisaties, de Vereniging van Directeuren van Personeel, en noem maar op. Die bijeenkomst heeft een reeks afspraken opgeleverd die ik inmiddels al meerdere keren aan de Tweede Kamer heb voorgelegd.

Die lijst wordt nog dagelijks uitgebreid. Ik noem er een paar. De afspraken in de Stichting van de Arbeid en tussen werkgevers en werknemers. Ik verwijs naar een initiatief van VluchtelingenWerk met uitzendbureaus en van de reïntegratiebedrijven met de ROC's. Zo zijn er vele andere activiteiten gericht op de aanpak door de mensen in het veld van de houding die ten grondslag ligt aan het veronderstelde risicodenken en aan discriminatie. Ik geloof heilig in draagvlak als de mensen de dingen zelf oplossen en maatregelen bedenken. Ik verwijs graag nog een keer naar al die initiatieven die al zijn genomen. Wij volgen die initiatieven en als wij zien dat het enthousiasme wegzakt om welke reden dan ook, zullen wij proberen om de voortzetting te waarborgen.

Er is gevraagd in hoeverre de overheid een goed voorbeeld geeft ten aanzien van de arbeidsmarktpositie van allochtonen. Het makkelijkste antwoord is een verwijzing naar de minister van BZK, maar ik zal op dit vlak nog een paar wetenswaardigheden noemen. Overmorgen start een nieuwe fase in de wervingscampagne Werken bij het Rijk, waarbij met name aandacht wordt besteed aan het belang van etnische diversiteit. Het Rijk implementeert selectie-instrumenten die cultureel neutraal zijn. De Belastingdienst is overigens een van de overheidsdiensten die dat al doet. Verder wordt er gewerkt aan een nieuw, actief stagebeleid, dat mede gericht zal zijn op allochtone jongeren. Het diversiteitsbeleid bij departementen krijgt een betere invulling. Er worden 850 jeugdbanen vervuld bij de sector Rijk tussen 2004 en 2007. Wij liggen daarbij nu al voor op schema. Dit alles past binnen een breed plan van aanpak gericht op etnische diversiteit.

Ten aanzien van de aansluiting van het onderwijs bij de arbeidsmarkt heb ik al uitgebreid aangegeven hoe de directie Leren en werken op dit moment in het land bezig is om partijen bij elkaar te brengen.

De heer **Van Driel** (PvdA): Heeft de staatssecretaris daarmee het thema discriminatie afdoende behandeld, of komt hij er nog op terug?

Staatssecretaris **Van Hoof**: Ik wou het hierbij laten.

De heer **Van Driel** (PvdA): Dat stelt mij zwaar teleur. De staatssecretaris zegt dat drie kwart van de werkgevers niet discrimineert. De cijfers daarover hangen af van aan wie je het vraagt en hoe je het vraagt. De onderzoeken op dit punt leveren allerlei uitkomsten op: 40%, 30%, 50%. Hier kan een kabinet het toch niet bij laten? De staatssecretaris kan toch niet zeggen: dien maar een klacht in en dan behandelen wij die klacht wel? Hij geeft een half antwoord dat neerkomt op een formalistische oplossing. Het is evident dat er fiks wordt gediscrimineerd op de arbeidsmarkt, maar de staatssecretaris gaat daar nauwelijks op in. Dat kan toch niet? Er moeten krachtige maatregelen worden genomen op de samenleving een klein beetje "bij elkaar te houden"; niet iedereen kan deze uitdrukking van een van mijn politieke voormannen op prijs stellen.

Staatssecretaris **Van Hoof**: Dit stelt mij nu teleur! Ik heb de heer Van Driel uitgebreid, korthedshalve met verwijzing naar eerdere brieven over dit onderwerp,

verteld welke initiatieven er zijn genomen. Alle relevante spelers op de arbeidsmarkt doen daaraan mee, vrijwillig en vanuit hun eigen inzet en overtuiging. Dat betekent dat er draagvlak is. Wij hebben niets aan een Wet Samen met maatregelen die wij van boven opleggen maar waarvan in de praktijk niets tot stand komt en die geen effect hebben. Ik heb nog niet eens alle spelers genoemd want het zijn er heel veel. Werkgevers en werknemers maken daarover afspraken in de Stichting van de Arbeid, maar ook in de lokale ondernemingsraden. Afspraken zijn verder ingevuld bij de werktop en zullen worden vertaald naar het veld via cao's. Ook het CWI en het uitzendwezen werken samen, omdat sommige jongelui wel bij een uitzendbureau komen maar niet bij het CWI. Het uitzendbureau kan jongeren doorverwijzen naar het CWI om ze weer op de weg naar school en opleiding te zetten. Ook de VluchtelingenWerk Nederland doet goed werk met een werkoffensief om mensen aan de slag te krijgen. Het is moeilijk om deze groep te bereiken omdat zij meestal niet als vluchteling staan geregistreerd bij gemeenten. De heer Van Driel kan dus niet met droge ogen beweren dat er onvoldoende maatregelen worden genomen. De maatregelen zijn gedifferentieerd en het zijn er veel, maar ze zijn veel doelgerichter dan de generieke aanpak van de Wet Samen.

De heer **Van Driel** (PvdA): Ik heb al gezegd dat de Wet Samen veel bureaucratie met zich meebracht en dat niemand daarmee gelukkig was. De staatssecretaris heeft veel goede wil en intenties. Hij pleegt veel overleg met intermediairs en zaakwaarnemers over allerlei dingen die er gebeuren. De realiteit in de grote steden is echter dat veel groepen zich gediscrimineerd voelen. Zij gaan denken: ik kom toch niet meer aan de slag. Zo ontstaat een negatieve spiraal, waarmee wij hele groepen van ons vervreemden. Het enige wat de staatssecretaris doet is met heel veel partijen vergaderen en proberen met hen tot overeenstemming te komen om die mensen aan te nemen. Het resultaat is echter dat vele tienduizenden buiten de boot vallen en aan de kant blijven staan. Dat is wat echt telt. Het gaat om het resultaat en niet om de goede intenties en de inzet van de staatssecretaris om met iedereen te praten, want daar twijfel ik niet aan. Tienduizenden jongeren voelen zich gediscrimineerd en hebben geen plaats in de samenleving met alle, ook sociale gevolgen. De regering moet een veel daadkrachtiger beleid voeren. Ik heb het experiment in Nijmegen genoemd met anoniem solliciteren, maar zelfs daarop gaat de staatssecretaris niet in. Dat stelt mij teleur; ik had meer daadkracht van dit kabinet verwacht om deze potentieel explosieve situatie aan te pakken.

Staatssecretaris **Van Hoof**: Ik heb een betoog gehouden over daadwerkelijke afspraken en daadwerkelijk inzet en de vertaling daarvan in praktisch handelen, maar de heer Van Driel vertaalt dat als "alleen maar praten". Dat werp ik verre van mij. Vervolgens komt hij met de constatering dat het gaat om institutionele vertegenwoordigers, terwijl ik hem heb geprobeerd uit te leggen dat het niet alleen gaat om de voorzitters van VNO-NCW en FNV maar ook om de organisaties van allochtonen. Die allochtonenorganisaties zeiden tijdens die bijeenkomst tegen mij: dit is de eerste keer dat wij als allochtonen met

dit soort vertegenwoordigers van het maatschappelijk veld spreken, voor de eerste keer dat wij in de gaten krijgen dat wij die netwerken in moeten, voor de eerste keer dat wij leren dat wij onze eigen mensen moeten aanspreken. Uit onderzoek blijkt dat de taal, de opleiding, de verkeerde netwerken en een verkeerde manier van opereren in de Nederlandse maatschappij een belangrijk onderdeel van het probleem zijn. Het bij elkaar brengen en aanspreken van mensen werkt. De heer Van Driel heeft wel gelijk dat de lokale overheden een belangrijke rol hebben. Men vindt in Nijmegen dat anoniem solliciteren kan werken, maar in Rotterdam en Den Haag vindt men dat geen goede methode.

De heer **Van Driel** (PvdA): De staatssecretaris vertegenwoordigt de rijksoverheid. Wat vindt hij ervan? Hij zou normstellend moeten zijn. Het kabinet is drie jaar aan het bewind. Kennelijk werkt het beleid onvoldoende. Het is goed dat allochtonen in netwerken komen; daar heb ik niets op tegen. Ik weet ook wel dat de staatssecretaris zich inzet, maar daar gaat het niet om. Het resultaat telt en dat is tot dusverre onvoldoende. Daardoor ontstaat een halfexplosief mengsel, en daarop moet het kabinet een veel daadkrachtiger beleid voeren, met nieuwe maatregelen. Als het uiteindelijk niet lukt met quoteringen -- ook ik heb daar mijn twijfels over -- moeten andere maatregelen worden genomen. Het is niet genoeg om veel partijen bij elkaar te brengen en te overtuigen, zonder dat concrete resultaten worden geboekt. Het gaat om robuuste, omvangrijke resultaten; daar zitten wij op te wachten

Staatssecretaris **Van Hoof**: Ik heb eerder al allerlei andere punten naar voren gebracht: de aanpak van het vmbo, de taskforce, het creëren van leer-werkplekken, ook voor allochtonen. Het hoort niet te gaan om één maatregel in de vorm van de Wet Samen of anoniem solliciteren, maar om vele maatregelen die zich langs verschillende wegen richten op die grote groep.

België en Frankrijk zijn de twee enige voorbeelden waar men heeft geëxperimenteerd met anoniem solliciteren. Het effect bleek zeer beperkt, om niet te zeggen nul. Uiteindelijk moeten namelijk de maskers af en speelt de werkelijkheid weer op. Dan blijkt dat mensen keuzes niet maken uit eigen overtuiging, terwijl wij daar wel naar streven met onze aanpak

De heer **Van Driel** (PvdA): Toon mij de resultaten! Dat is wat ik de staatssecretaris vraag.

De **voorzitter**: Mijnheer Van Driel, u vervalt in herhaling. Straks krijgt u nog een tweede termijn.

**

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik zit in een wat wonderlijke positie. Ik deel het engagement van de heer Van Driel, maar ik ben het ook van harte eens met wat de staatssecretaris zegt.

De Wet SAMEN heeft niet geleid tot een hogere participatie van allochtonen op de arbeidsmarkt. Via dat kanaal moeten wij volgens mij gewoon stoppen. Wat wel ongelooflijk goed werkt, is een heel ferme voorzitter van VNO-NCW die gewoon in Buitenhof zegt: dit kan niet

meer, dit mag niet meer, want werkgevers in dit land hebben ook een belangrijke functie om dit soort complexe sociale vraagstukken mee op te lossen. Hij maakte zich ambassadeur van de verbinding die in deze samenleving nodig is. Mevrouw Jongerius van de FNV en de heer Paas van het CNV zijn het daarmee eens. De vertaling moet lokaal-regionaal worden gemaakt. Volgens mij moeten wij nu de slimme toon weten te vinden om op lokaal niveau werkgevers in het midden- en kleinbedrijf en de grote ondernemingen te binden op de complexe vraagstukken van de gemeente. Zij hebben de gemeente namelijk op heel veel terreinen nodig, zoals vierkante meters, infrastructuur, vergunningstelsels enzovoort. Als men wil profiteren van de gemeente, dan mag de gemeente zeggen dat dit wel verplicht om de schouders te zetten onder de sociale opgaven van deze stad of deze gemeente. Volgens mij is dat de weg die wij, zeker in het regionale arbeidsmarktbeleid, moeten inslaan.

De **voorzitter**: Ik verzoek de staatssecretaris, zijn betoog te vervolgen.

**

Staatssecretaris **Van Hoof**: Ik doe dat graag met de constatering de heer Thissen volledig gelijk heeft dat regionaal beleid, de uitwerking van allerlei plannen en de plek waar dat plaatsvindt in onderling overleg in de regio moet gebeuren.

In het kader van de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt heb ik al het nodige gezegd over de directie leren en werken die partijen bij elkaar brengt, convenanten afsluit en op die manier probeert stageplaatsen en leer-werkplekken te organiseren. De heer Rutte zal daarover nog het een en ander zeggen zodat ik kort kan zijn.

Ik wijd nog een enkel woord aan de participatiebaan. Wij hebben vastgesteld dat er een grote groep mensen is die in een steeds moeilijker positie zit als het gaat om hun afstand tot de arbeidsmarkt. Je kunt dan twee dingen doen. Je kunt zeggen dat die groep groot is, dat het heel vervelend is en die mensen een uitkering geven. Je kunt ook zeggen dat wij ons dat niet laten gebeuren en dat wij gaan proberen om die mensen mee te nemen. Dat is de achtergrond van de gedachte van de participatiebaan waarvan er eigenlijk twee vormen zijn. De ene vorm betreft beginnen met een leer-werktraject en daarna uitzicht op een baan en de andere betreft het werken met behoud van uitkering gedurende een maximale periode van twee jaren, omdat wij geen nieuwe Melkert- en I/D-baan willen hebben. Gemeenten wordt in dat laatste geval ook gevraagd om in die twee jaar goed te kijken wat nu de specifieke problemen zijn die mogelijkwijs in de weg staan op weg naar regulier werk en die vervolgens aan te pakken.

Door die participatiebaan kunnen mensen een zodanig ritme leren dat zij maandagochtend op tijd hun bed uit komen, dat zij weten wat het is om een baas te hebben, dat zij weten wat het is om opdrachten uit te voeren en vervolgens weer regelmatig aan het werk kunnen gaan. Ik denk dat die participatiebaan op die manier een belangrijke rol kan spelen om mensen dichterbij regulier werk te brengen en misschien wel naar regulier werk toe te brengen. Als het aan mij ligt zullen de

gemeenten daar veel ruimte in krijgen. Het is erg belangrijk dat het in mijn visie zal moeten gaan om additioneel werk. Dat is een heel praktische opmerking. Op het moment dat wij dat niet doen, worden wij namelijk geconfronteerd met het Nederlandse arbeidsrecht en alle problemen die daarbij horen in de zin van minimumloon en de rest van het bekende pakket. Dat is ook de reden dat ik denk dat gemeenten in dat kader ook gebruik kunnen maken van hun mogelijkheid om te werken met een bonus of een vrijstelling. Het gaat er primair om in het kader van reïntegratie weer ritme in het leven van mensen te krijgen en hen te leren weer in een werksysteem te komen. Van daaruit kunnen zij dichterbij de arbeidsmarkt en dichterbij regulier werk komen.

De volgende vraag is of je dat alleen doet voor mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt. Dat instrument wordt voor twee jaar gecreëerd door een wetswijziging in de Wet werk en bijstand. Deze wijziging is nodig om die twee jaar te realiseren. Op dat moment zou je ook anderen die in dat kader een uitkering hebben, activiteiten kunnen laten vervullen, maar wel onder dezelfde condities. Ik denk dat het goed is om die vrijheid aan de gemeenten te laten.

De heer **Klink** (CDA): Het verschil met de Melkertbanen is dat daarbij 120% of zelfs 140% van het WML werd betaald. Dat lijkt mij een relevant verschil. Belangrijk is ook dat de doorstroming zich gewoon niet aftekende. Behoudens die twee jaar zie ik met name daarin het verschil met de Melkertbanen. Dit mag merkwaardig klinken, maar dit is tegelijkertijd in arbeidsbemiddelingsstermen het winstpunt, namelijk dat je simpelweg een verplichting om iets te doen stelt tegenover de uitkering.

Staatssecretaris **Van Hoof**: Ik ben het met u eens, want dat zijn exact de verschillen. Het gaat om de duur, want het is niet permanent zoals het bij de Melkertbaan werd. Bovendien gaat het om het loonniveau waardoor mensen inderdaad niet doorstromen.

De heer **Klink** (CDA): Ik kan de juridische problemen daarvan niet overzien. Het zou best kunnen dat het op een gegeven moment arbeidsrechtelijk overgaat in een vaste baan en dat je dan met allerlei verplichtingen komt te zitten. Mocht dat niet zo zijn of mocht dat te omzeilen zijn, dan kun je de duur wel relativeren. Eerlijk gezegd vind ik de prijs belangrijker.

Staatssecretaris **Van Hoof**: Dat is duidelijk.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): In dit verband is het voor mij de vraag of de wet betreffende participatiebanen een beperking is van het algemene uitgangspunt dat de gemeente iets mag terugvragen voor de bijstandsuitkering in de vorm van aangemeten werk.

Staatssecretaris **Van Hoof**: Dat is het probleem, want dat kan dus niet. De gemeente kan op dit moment, ook volgens de jurisprudentie, een tegenprestatie of een eigen bijdrage aan de reïntegratie vragen door middel van de bekende work-firsttrajecten en allerlei varianten daarop voor een

maximale periode van zes maanden. Op het moment dat wij die zes maanden willen verlengen, moeten wij wijzigingen in de Wet werk en bijstand aanbrengen. De volgende vraag is voor hoe lang je dat dan wil doen en of je dat onbeperkt wil doen. Het is mijn keuze geweest om dat niet onbeperkt te laten zijn. Ik kom dan ook terug op het verschil ten opzichte van de Melkert- en I/D-banen, omdat mensen daarin bleven hangen. Wij hebben al vastgesteld dat het tweede verschil betrekking heeft op het beloningsniveau. Het gaat hier om een reïntegratie-instrument en additioneel werk dat is gericht op verdere reïntegratie na een ander reïntegratiemoment en uiteindelijk reguliere arbeid. Wij hebben die wijziging in de wet echt nodig, want anders lopen wij aan tegen allerlei belemmeringen in het arbeidsrecht.

Er zijn vragen over de persoonlijke dienstverlening gesteld. Ik kan korthedshalve zeggen dat wij zullen reageren op het advies van de RWI, maar dat vraagt nog enige studie. In ieder geval zullen daar niet de dienstenchecks bijzitten, omdat de RWI de dienstenchecks als een te duur instrument heeft betiteld.

Er is gevraagd naar de open grenzen. Op 1 mei moet Nederland een uitspraak doen in de richting van Europa. Het kabinet is voornemens om daarover in maart een standpunt te bepalen, zodat daarover in de maand april in de Tweede Kamer gesproken kan worden. Ik kan op dit moment niet vooruit lopen op de inhoud van dat standpunt.

Ik maak nog een snelle opmerking over ouderenbeleid. Als je naar de positie van ouderen op de arbeidsmarkt kijkt, dan zijn er een paar dingen te constateren. De minister heeft daarover al het een en ander gezegd. Ik wijs erop dat de arbeidsparticipatie ook in 2005, ondanks de economische tegenwind, procentueel licht is gestegen. De kabinetsdoelstelling om in 2007 uit te komen op 40% zullen wij waarschijnlijk halen. Ik wijs erop dat de leeftijd waarop men gemiddeld stopt met werken langzaam maar zeker aan het stijgen is. Kijkend naar de demografische ontwikkeling en de positie op de arbeidsmarkt denk ik dat er een moment komt dat ouderen steeds meer nodig zullen zijn op de arbeidsmarkt. Dat betekent dat werkgevers leeftijdsbewust personeelsbeleid moeten gaan voeren. Dat betreft een breed scala aan maatregelen. In dat kader is het goed om te laten zien dat er enorme belangstelling is voor het stimuleren van leeftijdsbewust beleid via een stimuleringsregeling in het kader van de werkgroep Grijs werkt. Er komen heel goede good practises uit die wij vervolgens zullen verspreiden, opdat de mogelijkheden meer toenemen dan op dit moment gebeurt. Ik ben dat met mevrouw Swenker eens.

De **voorzitter**: Het woord is aan staatssecretaris Rutte. Ik geef hem graag het motto "in der Beschränkung zeigt sich der Meister" mee.

**

*N

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Staatssecretaris **Rutte**: So richtig, Madame president. Mevrouw de Voorzitter. Ik maar denken dat grijs werken betekende dat je je sociale premies niet afdroeg! Ik begrijp pas aan het einde van de eerste termijn van staatssecretaris Van Hoof wat dit echt betekent.

Ik was op zo maar een ochtend in zo maar een straat, vanochtend, de Beijerlandsestraat in Rotterdam. Daar kwamen een handjevol bobo's en een wagonlading scholieren en studenten bij elkaar om een huis op te knappen. De scholieren kwamen uit de niveaus I en II van het mbo en de studenten van een aantal opleidingen in het hbo. Zij vormden een samenwerkingsverband om dat huis op te knappen. Daarmee wordt beoogd, te laten zien wat de scholieren kunnen die aan het mbo tot timmerman worden opgeleid. Zij nemen kennis mee die hbo'ers niet hebben. Die kunnen wel prachtige tekeningen maken, maar wat daarop staat nooit in elkaar zetten. De scholieren en studenten stonden dus eigenlijk in stille adoratie naar elkaar te kijken. Aanvankelijk keek de mbo'er naar de hbo'er met een blik van: jij kunt veel, totdat bleek dat de hbo'er helemaal niet zo veel kon, maar voornamelijk veel wist en aangewezen was op de mbo'er zodra het praktisch werd. Dit was zo maar een project op zo maar een ochtend in Rotterdam. Op dat zelfde moment had je kunnen gaan kijken op het Zuidplein in Rotterdam. Daar lopen vergelijkbare projecten. Ook had je op dat zelfde moment kunnen kijken in Almere, waar studenten van het vmbo wel kunnen frezen en die van het hbo niet, maar elkaar wel nodig hebben, omdat de hbo'er de tekeningen kan maken en de vmbo'er het getekende in elkaar kan zetten. Ik dacht: eigenlijk praten wij vandaag over een ongelooflijk belangrijk thema, een thema dat mij persoonlijk zeer raakt en precies de reden is waarom ik deze baan leuk vind. Het gaat precies om wat ik in deze baan met een heleboel anderen wil realiseren met het oog op de aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt en op de bestrijding van vroegtijdige schooluitval en het feit dat te veel mensen zich afvragen waarom zij eigenlijk een opleiding af zouden maken. Ik ben het dus ongelooflijk met de heer Thissen eens. Hij zegt dat wij trots of zelfs verliefd moeten zijn op het onderwijs. Ik ben het ook met de heer Kox eens. Hij wijst op het mooie voorbeeld dat de Rooi Pannen stelt, een prachtige school in Eindhoven en in Tilburg, als ik mij niet vergis. Ik heb ooit de vestiging in Eindhoven bezocht, maar hoor nu dat die school vooral in Tilburg staat. De heer Kox heeft gelijk: de scholier heeft niet het gevoel dat hij aan de onderkant van de arbeidsmarkt zit. Wat een verschrikkelijke term! Die kent hij niet eens. Hij is gewoon een vak aan het leren waarmee hij later aan de slag kan. Dat is ook het succesverhaal van het vmbo, want van de 450.000 studenten die mevrouw Swenker noemde, komt 98% aan werk. Het probleem is dat een aantal studenten niet tot die 450.000 gaan behoren, omdat zij daarvoor uitvallen. Als zij de opleiding afmaken, vinden zij een baan. Dan zitten zij niet aan de onderkant van de arbeidsmarkt, maar oefenen gewoon een vak uit. Ik ben het ook met de heer Thissen eens dat onderwijs nooit aan de managers kan worden overgelaten die in gebouwen met gespiegeld glas langs de snelweg zitten. Het moet altijd worden geleid door mensen die inderdaad als het regent de natte jassen in de gangen ruiken waar zij doorheen lopen. Het moeten mensen zijn die dienstbaar zijn aan waar het

echt om gaat. Dat zijn de docenten en de scholieren of studenten en eventueel de ouders, mochten die nog een rol spelen op het mbo. Het kan nooit een systeem zijn dat mensen op grote afstand kunnen. Het gaat om de maatschappelijke uitkomst. Daar zijn zij verantwoordelijk voor; niet voor het logo of de continuïteit van de eigen functie. Ik ben het zeer met de heer Thissen eens dat wij dat nauwlettend in het oog moeten houden. Het heeft te maken met schaalgrootte en met normering. Gelukkig bestaan er mensen als Piet Boekhout en al die anderen in het mbo of mensen als Jasper Tuytel in het hbo die zich altijd blijven realiseren dat het ging, gaat en zal gaan om de mensen die een vak aan het leren zijn, hoe groot de instelling ook is.

Dit brengt mij op het thema van de stageplekken. De heer Van Driel, maar ook anderen vroegen wie er nu eigenlijk verantwoordelijk voor was. Dat is heel simpel, want dat staat in de wet. De ROC's zijn er verantwoordelijk voor dat jonge mensen een stageplaats krijgen. Dat is hun wettelijke taak. Er zijn een paar smaken. Het kan zijn dat iemand een opleiding wil volgen tot bijvoorbeeld kapper voor mijn haar en dat van de heer Van Driel. Dergelijke opleidingen moeten niet meer worden gevolgd, want daar is geen behoefte aan in de grote steden. Uw haar zit schitterend, mijnheer Van Driel, maar er zijn veel te veel kappers die daarvoor kunnen zorgen. Als je voor Kaukasisch haar een opleiding wilt volgen -- zo heet dat -- moet je je op dit moment vooral niet melden bij een mbo in een grote stad, want er zijn er teveel van. Als je bereid bent om niet-Westers haar te gaan knippen, dus niet-Kaukasisch haar te gaan knippen, zeg ik maar even als oud Unileverman en oud shampooproducent, kun je wel bij die scholen terecht. Dit is een serieus verhaal. Het kan zijn dat je je meldt voor een opleiding waar gewoon geen plek voor is. Dan moet de school je begeleiden naar een opleiding waar wel plek voor is. Die kan niet zeggen: donder maar op.

Daarom is het ook zo belangrijk wat de kenniscentra en de ROC's in Amsterdam hebben bereikt voor een heel kwetsbare groep studenten in het mbo op niveau 1, en daarbinnen voor studenten die de brede, niet specifieke opleiding volgen tot arbeidsmarktkwalificerende assistentenopleiding. Dat wordt nu uitgerold naar andere grote steden in Nederland, en ik hoop naar de rest van Nederland. De accreditatie van de leerbedrijven zal veel sneller gaan, er komt één loket doordat de negentien kenniscentra werken als één, waardoor het mogelijk wordt een heel stuk bureaucratie uit het systeem te halen. Dat is heel belangrijk om schooluitval tegen te gaan.

De heer **Van Driel** (PvdA): Dat klinkt fantastisch. Keep up the good work! Ik heb een heel praktische vraag. Is het waar of niet dat een mbo-school een leerling aanneemt en dat deze na een jaar de school moet verlaten als er dan voor hem geen stageplaats is? Ik hoor dat dat gebeurt en dat de school dan zegt verder niet verantwoordelijk te zijn omdat er geen stageplaats te vinden is.

Staatssecretaris **Rutte**: Het kan voorkomen dat de leerling zich meldt en de school zegt: sorry, er zijn geen plekken. Dat is het gildenstelsel, dat wij in feite nog steeds kennen

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

in het mbo. Als er aan een bepaald type banen gewoon te weinig behoefte is, doet de arbeidsmarkt zijn werk. Daarom hebben wij ook de kenniscentra. In zo'n geval gaat iemand die opleiding niet volgen en adviseert de school hem wat hij wel moet gaan doen. Het is ook mogelijk dat iemand begint met een opleiding en dat een stageplaats wegvalt. Nu heb ik niet paraat wat dan de wettelijke positie is, maar laat ik de morele positie van de school op dat moment maar duidelijk markeren. Die zou moeten zijn -- daarop zullen wij elkaar ook direct vinden -- om er alles aan te doen de leerling binnenboord te houden, als dat niet lukt in zijn eigen opleiding in een aanpalende opleiding.

De heer **Van Driel** (PvdA): Over die morele positie zijn wij het volkomen eens, maar ik hoor dat het meer dan eens voorkomt, in Amsterdam en andere grote steden, dat leerlingen worden aangenomen en aan de opleiding beginnen, en dat daarna blijkt dat er geen stageplaats is en zij weg moeten.

Staatssecretaris **Rutte**: Dat heeft met een ander probleem te maken, namelijk dat het voorkomt dat mensen worden aangenomen voor het leerlingwezen -- wat nu het BBL-systeem heet -- waarbij men voor 31 december een stageplaats moet hebben. In die situatie kwam het inderdaad voor dat de bekostiging wegviel als de leerling op 31 december die stageplaats niet had. Dan kwam het ook hier en daar voor dat een school de leerling eruit duwde. Ernstig, maar het gebeurde. Daarvan hebben wij nu gezegd dat vanaf het studiejaar 2006/2007 de bekostiging gewoon doorloopt als iemand is ingeschreven op 1 oktober en op 31 december nog geen stageplaats heeft. Dan heeft de school in ieder geval niet meer de neiging om om die reden de leerling eruit te duwen.

De heer **Van Driel** (PvdA): U gaat niet zo ver dat u zegt dat de school dan nog zes maanden heeft om wel een stageplaats te vinden, om daarmee de school wat meer onder druk te zetten? Ik vind die bekostiging een goede stap, maar liever heb ik nog dat de school zich drie slagen in de rondte zoekt en wel iets voor die leerling vindt.

Staatssecretaris **Rutte**: Dat moet die school ook, want anders is zij een jaar later de bekostiging kwijt. Die school moet er dus alles aan doen. Er zijn misschien enkele scholen die dit niet serieus oppakken, maar ik merk gelukkig in de wereld van de ROC's dat bij het overgrote deel van hen, bijvoorbeeld in grote steden waar deze problemen zich vaak concentreren, mensen aan de leiding zitten die ook los van prikkeling door bekostigingsregels gewoon zeggen: wij laten het niet gebeuren dat mensen uitvallen. Om echter te voorkomen dat de bekostiging daar de oorzaak is dat iemand eruit wordt geduwd, hebben wij gezegd dat de bekostiging doorloopt als er geen BPV-plaats is op 31 december.

Hoe gaat het met de 81 mln. uit de aardgasbaten? Die gaan wij vooral ook inzetten om lastige jonge mensen aan boord te kunnen houden. Binnenkort verschijnt het rapport in het kader van het interdepartementaal beleidsonderzoek mbo over structurele problemen in de bekostiging van het mbo. In de werktop is al een voorschot genomen op de uitkomsten van dat rapport, met de

uitspraak dat er ten minste 60 mln. extra beschikbaar zou moeten komen voor het mbo. Dus er zijn al stappen om nog voordat het rapport uit is er al voor een deel invulling aan te geven.

Zonder de stageplaatsen helemaal te verlaten, stap ik over op het thema van het vroegtijdig schoolverlaten, waarmee in toenemende mate een link begint te ontstaan. Bij dit probleem kunnen wij simpelweg zeggen dat een groep jongeren het nu niet aan kan om het mbo-2 diploma te halen, louter intellectueel. Van die groep jongeren moeten wij zeggen: hoe sneller zij aan de slag zijn, in combinatie met hopelijk toch nog iets bijleren, hoe beter. Blijf niet aan die groep sleuren.

Die groep jongeren is er; die valt ook onder die 64.000. De grootste groepen jongeren van die 64.000 die vroegtijdig de school verlaten, bestaan uit jongeren die het nog wel kunnen. Waarom verlaten zij dan de school? Omdat zij thuis problemen hebben en omdat zij onderwijsproblemen hebben. Er doet zich bij het onderwijs dan een waaier aan problemen voor. De belangrijkste twee noem ik. Het eerste probleem betreft het feit dat het onderwijs te weinig praktijkgericht is, in het bijzonder het vmbo. Collega Van der Hoeven heeft allerlei maatregelen genomen om het vmbo aanmerkelijk praktijkgericht te maken. Het tweede probleem betreft de aansluiting vmbo-mbo. In de Tweede Kamer is het wetsontwerp al aangenomen dat ervoor moet zorgen dat die aansluiting verbetert. Wij hebben verder allerlei maatregelen, zoals het instellen van de assistent-route op het niveau van mbo 1, die ook in het vmbo kan worden gevolgd ter vermindering van de aansluitingsproblemen. Dan is er nog een groep jongeren die je in de zomer kwijtraakt. Die jongeren maken het vmbo wel af, maar op de een of andere manier verlies je die in de zomermaanden. De gemeente Eindhoven, maar ook andere zijn zeer actief met hun pogingen om die jongeren weer binnenboord te krijgen.

Minister De Geus zei zojuist dat het gaat om de vraag of de maatregelen werken. Ik ben het volledig met hem eens. Het doel is helder. Wij vinden het niet acceptabel dat 64.000 jonge mensen de school verlaten. De heer Kox deed in zijn eerste termijn zeer stevige uitspraken, maar ik werp die verre van mij. Ik houd staande wat ik tegen hem zeg en wat ik zeg kan ik staven. Eventueel blijven wij daarvoor tot twaalf uur vanavond hier, want ik heb alle lijsten bij me. Daaruit blijkt dat er een waaier aan maatregelen is genomen om dit probleem aan te pakken. Echter, ik vraag begrip voor het volgende. Allereerst wijs ik erop dat doordat wij de juistheid van de cijfers niet beter konden meten, wij niet precies wisten om hoeveel jongeren het ging. Toen er beter werd gemeten, stegen de aantallen. Dat zagen wij in de jaren 2000-2003. De aantallen zijn dus mede gestegen omdat wij beter weten om hoeveel mensen het gaat. Getallen dalen zelden bij een betere meting. Dan stijgen zij juist. Verder denk ik op dit punt aan wat minister De Geus zei bij de behandeling van een aantal andere thema's: de maatregelen zijn voor een belangrijk deel pas recent ingezet. Wij monitoren de effecten ervan zorgvuldig. Als een maatregel niet werkt, schaffen wij die af en doen wij iets anders. Al moeten wij langs alle deuren gaan, wij gaan dit probleem aanpakken. Wij weten nu waar het zich voordoet, wij hebben de

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

analyse, wij hebben veel maatregelen genomen en er zullen er nog genomen worden.

De heer **Kox** (SP): Luisterend naar deze staatssecretaris word ik enthousiast.

Staatssecretaris **Rutte**: Dat was ook precies de bedoeling.

De heer **Kox** (SP): Desalniettemin blijf ik kritisch. Ik wees erop dat juist deze staatssecretaris onmiddellijk na zijn aantreden samen met mevrouw Van der Hoeven zei: de jeugdwerkloosheid en de problematiek van vmbo en mbo moeten wij aanpakken want de cijfers zijn schrikbarend hoog. Twee jaar later wordt een aantal maatregelen genomen, maar dan wordt ook geconstateerd dat de situatie dramatisch is en dat de cijfers verdubbeld zijn. Voor een deel heeft de staatssecretaris gelijk. Des te meer je onderzoekt, des te meer je ziet. Mijn verwondering betreft echter het feit dat alhoewel de staatssecretaris zeer op dit onderwerp gefocust was en de ontwikkeling kende, hij niet nog harder aanpakte. Wat hij deed bleef onvoldoende.

Staatssecretaris **Rutte**: Nee, mijnheer Kox, absoluut niet. Ik zal dat uitleggen, maar u daagt mij nu uit, dus de discussie gaat tot twaalf uur duren. Ik wijs u erop dat wij destijds maatregelen hebben genomen. Ik herinner aan de invoering van de RMC-wet in 2001. Daarmee hebben wij de registratie versterkt. In het vmbo zijn de leerwerktrajecten anderhalf jaar geleden ingevoerd. In het vmbo is verder de assistent-route ingevoerd. Het verhogen van de VOWA-middelen is doorgegaan. Het middelbaar beroepsberoepsonderwijs zijn wij in 2003, en eigenlijk al onder minister Hermans in 2002, volstrekt gaan herontwerpen om ervoor te zorgen dat het veel praktijkgericht zou worden en beter zou aansluiten op de arbeidsmarkt. Zojuist noemde ik al het wetsvoorstel dat samenwerkingsconstructen mogelijk maakt voor risicojongeren. Daarbij denk ik aan de aansluiting van het voortgezet onderwijs op de bve-sector. Vervolgens hebben wij gezegd: er moet meer gebeuren. Daarom hebben wij een half jaar geleden een aantal extra maatregelen genomen. Ik noem de doorstroming van het vmbo naar het mbo. Wij hebben ervoor gezorgd dat het niet langer mogelijk is dat iemand uit het vmbo op een lager niveau op het mbo instroomt dan hij of zij intellectueel aankan. Wij vinden het belangrijk dat mensen instromen op het niveau dat zij aankunnen. Het komt namelijk ook voor dat leerlingen afhaken omdat zij te weinig worden uitgedaagd. Wij hebben 81 mln. uitgetrokken om het mbo te versterken. Minister Van der Hoeven heeft ruim 200 mln. uitgetrokken om het praktijkonderwijs binnen het vmbo te versterken. Dus een deel van de maatregelen is twee jaar geleden genomen en een ander deel ongeveer een half jaar geleden. Wij zijn nu weer bezig met een analyse. Wij willen de maatregelen evalueren en bezien wat wij nog kunnen doen om het probleem aan te pakken. Er gebeurt dus verschrikkelijk veel, en niet alleen wij doen veel. Denk eens aan Route 23 in Dordrecht. Daar heeft de gemeente de volledige regie willen nemen voor jongeren die in de problemen komen. Als een Marokkaans joch door het ijs zakt, staan daar niet jeugdzorg, gezinszorg, justitie en onderwijs naar elkaar te wijzen. Dan zegt de wethouder

daar, helaas van de Partij van de Arbeid, maar wel heel goed: beste mensen dit kan niet waar zijn, ik wil alle mensen van die bureaus hier aan tafel hebben, geen gezeur over de bekostiging, ik regel dat die jongere niet kan uitvallen.

Zo moet het. Dat is allemaal nog aanvullend. Sterker nog, wij faciliteren dergelijke processen. Dat geldt niet alleen voor Route 23 in Dordrecht, maar ook voor het convenant dat net is gesloten tussen de kenniscentra en de ROC's in Amsterdam. Dat bouwt weer voort op het convenant dat zegt: als een jongere instroomt in het ROC na een heleboel discussie, dan moet hij meteen aan de slag kunnen. De heer Kox ging er heel stevig op in. Ik ben het zeer met hem oneens. Ik meen werkelijk dat wij alle maatregelen nemen die nodig zijn. Mochten er maatregelen bij zijn die niet werken of als u er nog een bedenkt die wel werkt, dan zijn wij flexibel en passen wij ook die toe. Wij gaan dit probleem oppakken. Het is geen kwestie van politiek bedrijven; het is een maatschappelijk probleem. Of je nu bij de SP zit of de LPF, dit moet gewoon worden opgelost.

Ik ga in op het herontwerp van het middelbaar beroepsonderwijs. Simpel samengevat is de kernvraag: hoe zorgen wij ervoor dat het mbo praktijkgericht wordt en dat tegelijkertijd wordt voorkomen dat de jongere die er vandaan komt alleen nog maar een heleboel kan en niks meer kent. Het moet niet doorslaan; het moet kunnen en kennen zijn. Je wilt ook nog dat de jongere sociaal vaardiger is dan hij vroeger was, als hij van het mbo kwam. Hij of zij moet relaties bouwen met collega's en klanten. Wij weten dat er zeker in de grote steden grote groepen jongeren het mbo binnenkomen die thuis onvoldoende zijn opgevoed. Dat is geen probleem van allochtonen, maar een breed maatschappelijk probleem in de grote steden. Het zijn zeker niet alleen de allochtonen. Sterker nog, vaak zijn juist niet de allochtonen, maar eerder de Nederlanders slecht opgevoed. Het ROC in Rotterdam zegt vooral bezig te zijn met normering en gewetensvorming, nog meer dan met het bijbrengen van een vak. Ook het bedrijfsleven zegt: ik heb nog liever dat zij zich gedragen dan dat wij hen op dat punt moeten bijspijkeren, want dat duurt jaren; dan kunnen wij hen eerder zelf dat vak bijbrengen. Er lopen grote problemen door het middelbaar beroepsonderwijs heen. Bij het herontwerp is het van belang dat je de balans houdt tussen kunnen en kennen. Die balans ging te veel naar het kennen en wij moeten oppassen dat die niet doorslaat naar het kunnen. Dit is kort samengevat mijn positie in dat debat. Ik haat al die termen van "competentiegericht leren" en "nieuw leren". Het zegt mij allemaal helemaal niets. Het komt er in de kern op neer dat zij een vak moeten kunnen, dat zij dat vak snel moeten kunnen toepassen en dat zij zich moeten gedragen. Daar zijn wij in het middelbaar beroepsonderwijs mee bezig. Vandaar die verbouwing, waar ik zeer achter sta; nogmaals, zonder al dat jargon.

Daarachter komt de vraag hoe je de BOL, dus de voltijds mbo-opleiding en de parttime opleiding, de BBL, met elkaar organiseert. Mijn standpunt is dat wij het de komende anderhalf à twee jaar moeten accepteren, als daar vervaging in ontstaat. In een paar sectoren gebeurt dat. Overwegend zitten leerlingen nog steeds in de BOL of in de BBL, maar bijvoorbeeld in de bouwsector zie je dit in toenemende mate vervagen. Dat is goed, maar ik wil nog

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

niet zo ver gaan dat wij het wettelijk kader er nu op aanpassen. Laat nu eerst de verbouwing plaatsvinden en kijk welke ontwikkeling zich voordoet in de situatie van BOL en BBL. Laat ons de bekostigingsdiscussie die daarmee samenhangt voeren, als de verbouwing op het punt van de inhoud van het onderwijs klaar is. Hier moet de vorm volgend zijn op wat zich in de praktijk ontwikkelt. Het aardige is dat de sector zelf -- de kenniscentra, de scholen, het bedrijfsleven -- de verbouwing vorm geeft en niet het departement. Wij zijn uitsluitend faciliterend en wij houden de normen in de gaten, maar de verbouwing wordt niet op de tekentafels in de Hoftoren ontworpen. Deze verbouwing wordt volledig ontworpen, uitgevoerd en geëvalueerd door de sector zelf. Dat is ook de enige plek waar dat kan plaatsvinden. Daarom is het mbo zo succesvol.

De vraag is dan hoe je omgaat met het financieren van situaties waarin de praktijkcomponent belangrijker wordt. Moet je geld uit de staatspot die nu naar het mbo gaat naar de bedrijven sluizen? Ik ben daartegen. Ik wil dat niet doen. De bedrijven hebben zelf een groot belang bij goed opgeleid personeel. De overheid steekt 100 mln. in de kenniscentra en 2,3 mld. in het middelbaar beroepsonderwijs. Zo moet het gaan. Tot 1816, in het gildestelsel, betaalden de bedrijven alles. De overheid betaalt nu de helft van de opleidingen, te weten dat deel dat in de klassen plaatsvindt. Ik vind het volstrekt logisch dat het bedrijfsleven zelf nog steeds een flink aandeel neemt in de bekostiging van dat onderwijs.

Mevrouw **Schwenkert** (VVD): Ik ben het met de staatssecretaris eens dat de werkgevers hun eigen belang dienen, als zij zorgen voor de opleiding van jongeren tot toekomstige werknemers. Bij de eerste AKA-groepen, de mensen van wie een groot deel op een enorme afstand van de arbeidsmarkt staat, zien wij bij het zoeken naar stage- of leerwerkplekken -- dat zijn althans de verhalen -- dat de werkgevers zeggen: wat moet ik ermee? Ik moet hem eerst opvoeden, althans zorgen dat hij om 7 uur zijn nest uitkomt opdat hij er om half 9 misschien is. Vervolgens moet ik hem niet alleen twee linkerhanden afleren, maar ook nog fatsoenlijk leren praten enzovoort. Dat kost extra veel tijd en energie. Moeten wij dáár niet wat aan doen? Of je nu je werkgever moet faciliteren of dat je een andere begeleider in dat bedrijf zet, dat is vers twee, maar gewoon werkt het niet.

Staatssecretaris **Rutte**: Dan vernauwen wij de discussie, waarmee wij elkaar snel naderen. Wij vernauwen de discussie dan tot die groep jonge mensen in het mbo ter grootte van zo'n 9000, die onderdeel zijn van de AKA-opleiding op niveau een, nog zonder een gespecificeerd beroep voor ogen. Daar zie je dat het bedrijfsleven wel mee wil doen, zij het dat het gek wordt van de bureaucratie als het gaat om de accreditatie. Dat is opgelost door de kenniscentra en de scholen in Amsterdam. Ik hoop dat dat wordt uitgebreid door te zeggen: wij doen dat binnen twee weken, wij stellen een aantal minimumnormen vast, waardoor wij snel aan de slag kunnen. Er zit ook een financieel probleem bij, dat wij zullen moeten oplossen in relatie tot de 20 mln. en 15 mln. die zijn vrijgemaakt voor stageplaatsen, onder andere voor kleinere groepen

jongeren in de moeilijkste omstandigheden. Wij moeten dat nog helemaal invullen, maar in dat kader zullen wij elkaar veel sneller naderen.

De heer Thissen heeft gevraagd of de eindtermen van het vmbo moeten worden verhoogd en gelijkstellen aan een startkwalificatie. Wij zorgen er nu voor dat de eindtermen van het vmbo zijn afgestemd op het mbo, zodat die doorlopende leerlijn er is. De route via niveau een kan dus ook via het vmbo worden aangeboden. Kijkend naar het stelsel, zeggen wij eigenlijk: iedereen wordt doodmoe van alle onderwijshervormingen, dus laten wij nu geen stelselwijzigingen doorvoeren. Dan blijft er een fundamenteel debat over, namelijk de examinering in het vmbo. Op dat punt hebben de minister en ik een geharnast standpunt: het is belangrijk dat het vmbo wordt afgesloten met een examen, zodat er een duidelijke markering is. Een van de redenen waarom Nederland zoveel schooluitval heeft, is omdat hier de onderwijsnormen nooit zijn verlaagd, om daarmee de schooluitval te verkleinen. Die normen zijn grofweg gelijk gebleven, dankzij het centraal schriftelijk eindexamen en de examens in het vmbo en de eindtermen in het mbo. Dit heeft ertoe geleid dat meer jongeren uitvallen. Dat moeten wij aanpakken door maatwerk aan te bieden, of door het later te doen. Ik ben er niet voor om de eindtermen te vervangen en gelijk te stellen aan de startkwalificatie. Dan krijg je een onderwijsmoloch, waarin 12- en 18-jarigen samen op school zitten en er geen duidelijk markeringspunt is tussen vmbo en mbo.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik wil niet pleiten voor nog grotere molochs. Kunnen wij niet zo differentiëren dat sommige eindtermen van het vmbo een startkwalificatie zijn om jonge mensen op de arbeidsmarkt te krijgen? Door het proces van Een leven lang leren krijg je in je verdere loopbaan onderwijsvouchers om in te wisselen om door te leren. Volgens mij is nu vaak het probleem dat afgestudeerde vmbo'ers nog geen zelfstandig recht hebben om de arbeidsmarkt op te komen.

Staatssecretaris **Rutte**: Je kunt het ze niet verbieden, maar het is onverstandig, want zij hebben onvoldoende ijs onder de voeten om het op die arbeidsmarkt te redden. Als je het nu niet redt, hoe stimuleer je ze dan om het later alsnog te doen? Dat gebeurt gelukkig wel. Ik sprak vandaag een paar van de jongeren die het vmbo aan het afronden zijn en bezig zijn met het project Beijerlandse Straat. Zij zeiden: wij kunnen gewoon niet meer. Daarover doorpratend, hoewel ik geen onderwijskundige ben, kon ik mij daar wel iets bij voorstellen. Ik heb hen gevraagd of zij later blijven doorstuderen, anders redden zij het op de lange termijn niet. Dat begrepen zij wel, dat kwam wel goed.

Dat type dialoog moet je dan dus met elkaar voeren. Daar komt trouwens nog het punt bij van de meer algemene competenties. Die heb ik al genoemd, bijvoorbeeld burgerschap en het leren leren. Dat soort elementen zit in de momenteel plaatsvindende verbouwing van het mbo. Er is nog een ander initiatief, dat in de Werktop aan de orde is geweest en dat wordt uitgevoerd door de RWI, samen met de Bve Raad en de koepelorganisatie voor

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

kennisinstellingen, de Colo. Daarbij gaat het om het uitwerken van het begrip "sectorstartniveau": zou je naast het algemene niveau van de startkwalificatie specifieke startkwalificaties per sector kunnen hebben? Ook dat element wordt dus uitgewerkt. In die zin wordt het instrumentarium absoluut verbreed, vanuit de gedachte dat er een duidelijk vmbo-markeringspunt is voordat je naar het mbo doorgaat.

De heer Thissen zei dat onze investeringen in het onderwijs achterblijven ten opzichte van het buitenland. Aan de hand van alle studies stel ik een paar dingen vast, allereerst dat ons Nederlands onderwijs goede prestaties levert, in vergelijking met een aantal omringende landen inderdaad met redelijk bescheiden overheidsmiddelen. Dat heeft, zoals gezegd, onder andere te maken met het feit dat wij in Nederland hoge eisen stellen aan de diploma's. Daardoor bestaat het risico van meer uitvallers. Dat moet je dan weer aanpakken, zonder die diploma's los te laten of de eisen te verlagen. Ten tweede blijkt uit de onderzoeken dat er in het Nederlands onderwijs een grote mate van autonomie is. Hoewel de investering iets bescheidener is dan in een aantal andere landen, draagt dat bij aan een behoorlijk niveau van prestaties. Op zich vind ik dat een prima verhaal. Je kunt je altijd afvragen of er nog meer bij moet, maar dan kom je meteen bij de vraag hoe je ervoor zorgt dat het bij het onderwijs zelf terecht komt en niet bij de bureaucratie. Dat wil ik dan immers zeker weten. Wij hebben op dit moment in ieder geval niet een soort crisis in het onderwijs. Er moeten een paar dingen stevig gebeuren. Daar zijn wij hard mee bezig, maar het mbo is gewoon een heel succesvolle onderwijssector, misschien wel de succesvolste van dit moment.

De heer Van den Berg vroeg of het onderwijs zorgt voor voldoende opgeleide mensen om de kenniseconomie te versterken. Het onderwijs zorgt er nog steeds voor dat meer leerlingen met een hoger opleidingsniveau het onderwijs verlaten. Dat blijft dus nog steeds stijgen. Dat zit 'm overigens in de mbo'ers die doorgaan naar het hbo, want het aantal havisten en vwo'ers blijft op een gegeven moment gelijk. Ik zeg wel eens voor de grap: als Hoogervorst een intelligentiepil uitvindt, kunnen wij dat weer laten stijgen. Uiteindelijk is er echter natuurlijk een maximum aantal mensen dat op het havo of het vwo zit. Je zult dus vooral de mbo'ers op het niveau 4 omhoog moeten krijgen.

Het andere wat je moet doen -- daar werken wij hard aan -- is dat mensen die op het mbo afstuderen en die gaan werken, ook later eventueel nog door kunnen naar het hbo. Versterking van de doorstroom van mbo naar hbo is ook een van de redenen voor de experimenten in het kader van "Associated degree". Dat is een verkorte hbo-opleiding die onderdeel is van een grotere hbo-opleiding en die mensen die al op mbo-niveau werken, de kans geeft om later in hun leven toch het werk- en denkniveau van de hbo te bereiken. Dat is nadrukkelijk niet bedoeld voor een 18- of 17-jarige die van de havo komt, maar voor mensen die later besluiten om door te stromen naar het hoger onderwijs en die het niet aan kunnen om de volle vier jaar -- of in avondstudie zes of acht jaar -- te studeren. Daar gaan wij nu mee experimenteren.

Een andere vraag van de heer Van den Berg had te maken met het bevorderen van innovaties. Er is vreselijk

veel gebeurd om de innovaties in het onderwijs niet de vorm te geven van "hier is een pot geld; men komt bij het ministerie met allerlei voorstellen en men rapporteert uitvoerig hoe men het heeft gedaan". Dat zou uiteindelijk tot een hele hoop bureaucratie leiden. Nu zeggen wij, bijvoorbeeld tegen het mbo: het is gewoon jullie functie om te innoveren en daar krijgen jullie ook geld voor, naast de lumpsum; achteraf bekijken wij op basis van benchmarks of die innovaties tot succes hebben geleid. Wij spreken wel vooraf af waarover die innovaties voor de hele sector zouden moeten gaan, bijvoorbeeld het bevorderen van de meer praktijkgerichte vorm van onderwijs, het verbeteren van de doorlopende leerlijnen of het optimaliseren van de betrokkenheid van het bedrijfsleven bij het onderwijs. Dat zijn een paar thema's die nu in het innovatiekader zitten. Het is dus niet meer zo dat de scholen van tevoren bij het ministerie moeten komen met een open beurs en dan zeggen dat zij €50.000 nodig hebben, waarna ik zeg dat zij maar €25.000 krijgen en dan komen wij uit op €40.000 en worden zij op het schoolplein onder een triomfboog door gereden omdat zij €15.000 meer hebben gekregen dan ik aanvankelijk wilde geven. Dat hele debat is, inclusief de bureaucratie daarachter, gelukkig weg. Innovatie wordt veel meer onderdeel van het normale, dagelijkse functioneren van de onderwijsinstellingen. Het mbo loopt hierbij voorop. Het vmbo, dat een wat kleinere schaal heeft, volgt snel.

De heer Van Driel heeft aandacht gevraagd voor beroepsoriëntatie en loopbaanontwikkeling. In het vmbo heeft dit een duidelijke plek gekregen. Het loopt ook door in het mbo. Praktijkvorming is daarvoor zeer belangrijk. Daarom is het ook goed dat in het vmbo deze praktijkvorming in toenemende mate een plek krijgt. Daar beginnen de stages al. In de perspectievennota over vroegtijdig schoolverlaten, die de minister en ik in het voorjaar naar buiten brengen, gaan wij dieper op dit punt in. De keuze van een vervolgstudie en het beroep dat men daarbij voor ogen heeft, is buitengewoon relevant.

De heer Van Driel heeft ook gevraagd naar de preselectie. Vandaag begint de Citotoets. Aan de hand van de resultaten daarvan vindt een selectie plaats. Daarbij wordt ook gekeken naar wat de basisschool en de ouders zeggen over wat het kind wil. De heer Van Driel heeft gelijk dat er op die leeftijd nog geen sprake is van een beroepsbeeld. De vraag is hoe de eindfase van het basisonderwijs en hoe het vmbo, inclusief stageplekken, zo ingericht kunnen worden dat mensen snel weten wat zij willen doen in het beroepsonderwijs. Wij komen daarop later dit jaar terug in het kader van het uitwerken van een laatste reeks voorstellen rondom het voortijdig schoolverlaten.

De heer **Van Driel** (PvdA): Mijn vraag was hoe geholpen kan worden om die keuze te versterken in de situatie waar de ouders geen rol spelen. Er moet dan iets gebeuren om jongeren erop te wijzen dat de bedoelde stappen tot iets leiden, hoe dat gaat en wat zij moeten doen.

Staatssecretaris **Rutte**: Mijn analyse op basis van een paar gesprekken over de beroepskeuzevoorlichting in het vmbo is dat het vaker gaat om "we want the kids to be happy" in plaats van gericht kijken naar de toekomst. Het is

natuurlijk prachtig om een zitbaan te hebben, maar waarom geen loopbaan? Technische beroepen betalen gemiddeld 500 euro per maand meer dan zittende beroepen. Het witteboordenberoep heeft echter meer aanzien dan een meer technisch beroep. Deze discussies moeten in het vmbo plaatsvinden. Er moet niet te snel gevraagd worden wat jongeren zelf willen. De scholen moeten de jongeren duidelijk voorhouden wat zij denken dat een goede richting kan zijn. Het moet gericht plaatsvinden. Een en ander wordt verder uitgezocht, ook in het kader van de aanpak vroegtijdig schoolverlaten. Daar ontstaat immers een deel van het vsv-probleem, namelijk als iemand een keuze maakt die niet blijkt te werken.

De heer Kox bracht naar voren dat studenten in het hoger onderwijs honderdduizend banen op het niveau van het middelbaar onderwijs bezetten omdat zij zo veel moeten bijverdienen. Die opmerking is mij uit het hart gegrepen. Studenten moeten gewoon voltijds studeren. Daarnaast mogen zij onbetaald bestuurlijk actief zijn. Ik vind het prima als zij een bijbaantje hebben. Dat is ook vormend. Dat moet echter niet voor 15 of 20 uur per week. Dat is de reden waarom ik vorige week ben begonnen met een campagne om lenen aantrekkelijk te maken. Ik haast mij om duidelijk te maken dat ik doel op lenen op basis van de studiefinanciering en niet op lenen bij commerciële instellingen. Ik ben ooit coördinator armoedebestrijding geweest. Dat soort leningen moedigen wij niet aan. Ik doel dan ook op lenen tegen de zeer gunstige voorwaarden van de Informatiebeheergroep. Die lening kan gelijk gesteld worden aan de investering in een huis. Mensen lenen voor een huis, waarom dan ook niet voor een opleiding? Het is bovendien een spel zonder nieten. Wie een te laag salaris gaat verdienen, betaalt veel minder af en na een aantal jaren wordt de schuld kwijt gescholden. Veel mensen hebben echter een irrationale angst en willen daarom niet lenen.

Verder is gesproken over de leerwerkplicht. Aan de overkant van het Binnenhof is hierover ook uitgebreid gediscussieerd. De hoofdlijn is dat de volledige leerplicht wordt doorgetrokken tot 18 jaar. De nauwelijks handhaafbare partiële leerplicht verdwijnt dus. Voor de leeftijdsgroep 18-23 jaar komt er een meld- en informatieplicht aan de gemeenten. Daarvoor zal een wettelijk kader worden gecreëerd. Dwang en drang moeten ervoor zorgen dat jongeren die geen uitkering of baan hebben en ook geen onderwijs volgen, terugkomen aan het loket. Nu blijkt dat, als je aanbelt bij zo iemand met de mededeling dat je met hem of haar wilt praten, 80 tot 90% zegt: eindelijk eens iemand die in mij geïnteresseerd is. Die jongeren zijn echt niet allemaal lid van een jeugdbende. Nee, als je niet aanbelt, worden zij ooit nog eens lid van een jeugdbende. Daarom bellen wij aan en zorgen wij voor een wettelijk kader.

Voorzitter. De heer Klink stelde ten slotte nog inburgering en educatie aan de orde. Zijn vraag liep een beetje langs dit debat heen en daarom moet ik het antwoord op zijn vraag nog even schuldig blijven.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*N

De heer **Van Driel** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Ik wil beginnen met een woord van dank aan de bewindslieden voor hun uitgebreide beantwoording. Soms spatte de passie eraf. Ik merkte in ieder geval dat de man die de campagne voor de VVD voert, alvast een ding heeft geleerd, namelijk dat er goede PvdA-wethouders zijn. Ik wens hem overigens in die campagne veel succes, maar ik hoop toch dat mijn partij wint.

Ik heb in de bijdrage van de bewindslieden gemist welke analyse aan hun beleid ten grondslag ligt. Wat levert die analyse nu eigenlijk op? Ik vind dat zij vaak langs de hoofdzaken heen praten. Er worden veel instrumenten en middelen ingezet, maar wat deze inzet echt oplevert, waar wij voor gaan, wat het resultaat is, blijft allemaal vaag. Ook de analyse is niet zo samenhangend dat ik begrijp wat de bedoeling is.

Ik kom nog even terug op de discriminatie. Welke resultaten verwacht de staatssecretaris van al zijn inspanningen? Het staat buiten kijf dat hij zich inspant en wij hopen allemaal dat dit resultaat heeft, maar op welke resultaten richt hij zich nu eigenlijk? Kan hij concrete cijfers noemen? En wat doen wij als die resultaten niet geboekt worden? Gaan wij dat toch nog over tot de Wet Samen of zal dan alsnog de SPAK of een vorm daarvan worden ingehuurd? Als er een middel was dat hielp, was het wel gesubsidieerde arbeid. Wat doet de regering als het beleid niet werkt of onvoldoende werkt, als er toch grote harde kernen blijven die gediscrimineerd worden en die op grond daarvan onze samenleving afwijzen?

De dienstencheque is iets anders dan het voorstel van de RWI. De RWI zegt: laten wij zwart werk witwassen. Daar ben ik voor. De dienstencheque is vooral bedoeld voor uitkeringsgerechtigden, om mensen zonder werk in het arbeidscircuit te brengen. De RWI wil zwarte werksters of zwarte hoveniers witten. Dit zijn dus verschillende doelgroepen. Je kunt voor het een of voor het ander zijn. Natuurlijk kost dit geld, maar uitkeringen kosten ook geld.

Ik vind overigens dat er terecht wordt opgemerkt dat er op de werktop heel wat bereikt is, maar ik vind ook dat het kabinet dit wel heel erg naar zich toe trekt. De vakbeweging en in mindere mate de werkgevers hebben zich keihard gemaakt voor maatregelen, stages, enz. maar dit wordt nu gepresenteerd als de grote overwinning van het kabinet. Ik vind dit een beetje onevenwichtig. Ik zal niet zeggen dat het kabinet daar geen bijdrage aan heeft geleverd en ik snap dat het dit om politieke redenen naar zich toetrekt, maar mijn perceptie is toch anders.

Ik heb al gezegd dat er een aanspreekpunt ontbreekt voor de sectoren. Hoe wordt dit opgelost? Ook ontbreekt er een kwalitatieve analyse op middellange termijn van de behoefte aan arbeidskrachten en een analyse van vraag en aanbod. Wat zullen wij daar aan doen? Ik heb geen antwoord gekregen op die vragen

Er is nog een vraag waarop ik geen antwoord heb gekregen. Als het met die allochtonen niet zo goed loopt, moeten er dan naast de SPAK niet ook bemiddelaars voor allochtonen komen? Dat is maar een bescheiden middel, maar het helpt een beetje. Ik heb van de bewindslieden ook

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

weinig gehoord over scholing in de WW. Dit ligt wellicht op de rand van het vraagstuk. Jongeren die een of twee jaar via een arbeidsbureau een contract hebben, zouden toch al enige scholing moeten krijgen.

Staatssecretaris Rutte hield een lofreden op het mbo en het vmbo. Ik wil hem niet helemaal uit de droom helpen, want zijn enthousiasme werkte eigenlijk wel aanstekelijk. De praktijk is echter dat in het eerste jaar van het mbo 40% uitstapt en dat is te veel. Wij hebben daar zorgen over.

Staatssecretaris Van Hoof heeft gezegd dat de regering bezig is met maatregelen voor jongeren die buiten de boot vallen, die geen werk en geen startkwalificatie hebben. Ik heb het voorrecht om hierover een motie te mogen indienen, om het kabinet daarin te ondersteunen.

*M

De **voorzitter**: Door de leden Van Driel, Klink, Kox, Thissen en Sylvester wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslagingen tijdens het beleidsdebat "arbeidsmarkt en onderwijs";

constaterende dat een te grote groep jongeren het onderwijs verlaat zonder startkwalificatie;

eveneens constaterende dat gemeenten weinig mogelijkheden hebben om jongeren te prikkelen tot verder onderwijs als deze jongeren niet meer leerplichtig zijn;

verzoekt de regering, te onderzoeken of een dergelijke prikkel gevormd kan worden door het verlengen van een leer- en werkplicht tot 23 jaar voor jongeren die noch werk noch een startkwalificatie hebben, zodanig dat een sluitende aanpak ontstaat,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt nr. C (30300-XV).

**

*N

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Voorzitter. Zelf had ik nauwelijks nog behoefte aan een tweede termijn, en dat is natuurlijk een goed teken. Ik dank het drietal achter de regeringstafel voor de voortreffelijke beantwoording. Op vrijwel alle punten blijkt er in deze Kamer een grote mate van overeenstemming te zijn. Iedereen is overtuigd van de problemen en vindt dat er iets moet gebeuren. Er zijn beperkte verschillen van benadering. Zelf heb ik bijvoorbeeld met de minister gedebatteerd over de ouderen. Er blijft een verschil van inzicht. Hadden wij dit wel moeten doen, is er geen fout gemaakt? Ik vind dat wij fout hebben gehandeld. Zoiets wordt zinvol als het wat oplevert. Zolang dat echter niet het geval is, moet je het niet doen. De minister denkt daar echter anders over, dus

op dit moment wordt het blijkbaar niet teruggedraaid. Dat spijt mij wel.

Nog grotere problemen liggen bij de jeugd, de autochtone jeugd, maar zeker de allochtone jeugd. Iedereen denkt daar hetzelfde over. Dat is ons gemeenschappelijke probleem. Ik heb het gevoel dat de regering met alle macht bezig is om daaraan te doen wat mogelijk is. Ik heb één ding gemist, namelijk het element dat ik zelf naar voren bracht. Als je constateert dat bij allochtonen, de taal, de opleiding, de verkeerde netwerken en het verkeerd solliciteren een rol spelen, dan moet je daaraan wat proberen te doen. Het zijn algemene problemen waarvoor je algemene maatregelen kunt proberen te nemen om dat te verbeteren. Een ander facet is dat je kunt proberen om vanuit de groep zelf tot extra actie te komen. Als je dáár wat kunt organiseren, dan spelen al die problemen een veel geringere rol. Het lijkt mij dat dit afzonderlijk gestimuleerd zou kunnen worden en dat daar actie op genomen zou moeten worden. Probeer in die kring eigen bedrijvigheid te organiseren. Als de regering daar apart iets voor zou willen doen, dan zou mij dat naar de zin zijn. Ik heb daar in ieder geval geen angst voor, maar ik denk dat het gunstig werkt.

De motie die net werd ingediend, kwam voor mij enigszins onverwacht. Ik had het gevoel dat de motie in lijn ligt met de bedoelingen die toch al worden onderzocht. Als dat niet het geval is, dan hoor ik dat nog wel in het verloop van de verdere discussie.

*N

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik mag de drie bewindslieden namens mijn hele fractie dankzeggen voor de ruime beantwoording op de door ons gestelde vragen. Ik ben erg blij met de notie waarmee de minister begon, namelijk dat wij inderdaad naar het inzicht moeten dat wij naar voorzorg in plaats van voortdurende nazorg moeten. Dat is van groot belang, omdat wij de afgelopen decennia veel energie en discussies gestoken hebben in het sociale zekerheidsstelsel dat beschutting biedt op het moment dat mensen uitvallen. Dat moeten wij ook blijven doen, maar wij moeten ook voorkomen dat er telkens opnieuw mensen langdurig uitvallen, die bescherming en beschutting nodig hebben en vanuit de wijze waarop wij het hebben georganiseerd vervolgens gevangen blijven in dat systeem en nauwelijks meer tot hun mogelijkheden kunnen worden gebracht richting arbeidsmarkt. Daartoe is sociale zekerheid in dit land helaas wat al te vaak geworden. Het is geen emancipatiemogelijkheid en investeringsmogelijkheid van mensen, maar een stigma waaruit het heel moeilijk is om je participatiemogelijkheden te nemen op basis van je talenten en mogelijkheden.

Daar is wel wat meer voor nodig dan wat ik vanavond heb gehoord. Er moeten echt investeringsmogelijkheden zijn voor mensen om vanaf de leeftijd dat men partieel of geheel gaat werken, scholingsrecht te blijven opbouwen. Dat de overheid daaraan meefinanciert en dat het individu zelf ook financiert moge volstrekt helder zijn. Het moet een

gezamenlijke effort zijn. Ik wil nadrukkelijk de discussie voeren aan de hand van datgene wat in de volksmond het Balie-manifest is gaan heten. Dit is heel nadrukkelijk uitgegaan van de vraag wat een burger van de overheid mag verwachten en wat de overheid van de burger mag verwachten. Het is een gezamenlijke effort om gedurende je arbeidzame leven alles op alles te zetten om naar vermogen beschikbaar te zijn voor de arbeidsmarkt, maar ook te kunnen voldoen aan de vraag op de arbeidsmarkt. Daarvoor is die investering mogelijk. Het is echter ook nodig dat wij arbeid wat breder definiëren.

Een van de grote moeilijkheden om mensen te laten deelnemen aan de arbeidsmarkt is dat wij slecht in staat zijn om arbeid aan te passen aan mogelijkheden van mensen. Heel veel mensen met beperkingen hebben daar last van. Hierdoor blijft het heel lastig om veel meer mensen dan die groep die wij in het kader van de WSW perspectief hebben geboden, naar vermogen te laten participeren op de arbeidsmarkt. Het gaat dan om mensen die te goed zijn voor de WSW, maar nog niet kunnen voldoen aan de eisen van de arbeidsmarkt.

Het lukt ons niet goed om een mogelijkheid te bieden tussen WSW en reguliere markt. Om daarin wel te slagen, is het nodig dat werkgevers investeren in hun eigen loongebouw om mensen te laten groeien in hun bedrijf, dat scholing doorgaat, ook als mensen de leeftijd van 23 jaar allang gepasseerd zijn, dat iemand in een bedrijf kan worden bijgeschoold, gesteund door de werkgever, maar ook gesteund door een investering in hem of haarzelf, of die nu 49 is, 54 of voor mijn part 59. Dan bied je namelijk de mogelijkheid om aan de onderkant van het loongebouw startkansen te bieden aan mensen die een steuntje in de rug nodig hebben. Daarover heb ik de leden van het kabinet nog niets in die bewoordingen horen zeggen. Ik heb er ook geen oplossing voor, maar vind wel dat wij het serieus moeten nemen. Door te constateren dat op dit moment 1,5 of 1,6 miljoen leden van de beroepsbevolking slechts ten dele of helemaal niet deelnemen aan de arbeidsmarkt en vervolgens de waarschuwing te uiten dat dit wellicht in de toekomst voor 2 miljoen mensen geldt, lopen wij het gevaar dat het een self fulfilling prophecy wordt, zeker als wij niet gaan nadenken over een manier om dat te voorkomen. Dan kunnen werkgevers ook gaan roepen dat de grenzen maar open moeten worden gezet om werknemers uit andere EU-landen de mogelijkheid te bieden om een bepaalde baan te vervullen. Dat heeft natuurlijk zijn spin-off, ook voor mensen hier. Heel veel mensen zullen dan langdurig aan de kant staan. Volgens mij moeten wij ons dat niet zelf willen aandoen.

Ik heb in het interruptiedebat met mevrouw Swenker al opgemerkt dat de armoedeval volgens mij vooral in de hoofden van de politici, de bestuurders en de Kamerleden in Den Haag bestaat. Dat is ook zo. Het Sociaal en Cultureel Planbureau heeft daar in de Armoedemonitor heel nadrukkelijk op gewezen. Het heeft gesteld dat de meeste mensen weten dat zij door aanvaarding van een baan minder zorg- en huurtoeslag krijgen en minder mogelijkheden tot bijzondere bijstand hebben. Zij nemen dat op de koop toe, omdat deelname aan de arbeidsmarkt in dit land nog altijd hoog in het vaandel staat. Dit zou zowel linkse als rechtse partijen

plezier moeten doen. Met het arbeidsethos in dit land is niet zo gek veel mis. Dat is in ieder geval een basis om de schouders eronder te zetten, zodat de arbeidsmarkt ook uitnodigend blijft voor de mensen die extra ondersteuning nodig hebben omdat zij een beperking hebben waarom zij niet gevraagd hebben bij hun geboorte en ook niet bij hun arbeidzame leven.

*N

Mevrouw **Swenker** (VVD): De VVD-fractie dankt de bewindslieden voor hun antwoorden. Terwijl je naar de discussie luistert, realiseer je je hoe complex het allemaal is en dat het een serieus probleem is. Vroeger zou men waarschijnlijk gezegd hebben dat het een veelkoppig monster was waarvan je niet wist waarop in te hakken. Enerzijds draagt de overheid verantwoordelijkheid voor het arbeidsmarktbeleid, anderzijds zijn het vooral sociale partners, gemeenten en scholen die de verantwoordelijkheid dragen voor concrete acties in de sectoren of in de regio. Het monster is zo veelkoppig, omdat er niet één oplossing is. Woorden als maatwerk en flexibiliteit leiden in feite tot een veelheid van maatregelen en acties die nodig zijn om het probleem met het vinden van werk op te lossen voor groepen, om die te leren, zelf te organiseren, om schooluitval te tackelen, om zo veel mogelijk mensen naar niveau mbo-II te laten gaan. Het is duwen en trekken, het is faciliteren, het is her en der een sanctie opleggen. Dat maakt het ook lastig om partijen af te rekenen. Hiermee kom ik op mijn hoofdprobleem. Als je partijen wilt afrekenen op de manier waarop zij hun werk doen, moet je kunnen schatten wat de uitkomst ervan moet zijn. Daar wil ik iets concreter op ingaan.

De minister zei dat reïntegratie op maat diende te geschieden, en dat mensen individueel moesten reïntegreren met behulp van een coach en dergelijke. Wat is de kans op succes als wij dat allemaal doen? Het percentage van geslaagde reïntegratie schommelt nu rond de dertig. Stijgt dat tot veertig, vijftig, zestig, zeventig? Naar welk percentage streeft het kabinet?

Als het gaat om de samenhang leren en werken, is voorlichting inderdaad belangrijk. De scholen worden echter betaald voor het volume, voor het totale aantal leerlingen dat zij opnemen, en niet om macro doelmatigheid te realiseren. Nette scholen zullen dat wel doen, maar de incentives liggen verkeerd. Wij snappen dat men niet moet beginnen twintigduizend kappers op te leiden als er tienduizend nodig zijn. Dat is evident. Hier zit de spanning echter tussen enerzijds het volume, zo veel mogelijk leerlingen -- men ziet de spotjes altijd als het schooljaar weer begint -- en anderzijds het gericht mensen helpen om de juiste keuze te maken zodat zij straks een baan kunnen vinden.

De Werktop verricht veel goed werk, maar hoe rekenen wij die af als hij zijn doel niet haalt? Wat moet hij bereiken? Vergeeft u mij een uitstapje naar de gezondheidszorg van een aantal jaren geleden. Ook daar waren er allerhande problemen met wachtlijsten en dergelijke en werd er veel geëxperimenteerd en ging iedereen aan de slag. Het was onder het motto: "laat duizend bloemen bloeien." Wij hebben daarna moeten

constateren dat, met het vele geld dat erin was gestopt, voor de zomer voorbij was een aantal bloemen verdord was omdat er structureel niet voldoende water was. Experimenten zijn mooi, innovatie is prachtig, laat iedereen vooral kijken wat je moet doen, maar denk tevoren ook altijd na hoe je goede zaken straks structureel moet inbedden en stel best practices en dergelijke verplicht. Hoe doet men dat met al die afspraken?

De VVD-fractie is zeer geïnteresseerd in de drie pilots, of de pilots in de drie gemeenten, wat de instrumenten betreft die werkgevers hebben. Dat wachten wij met spanning af.

Een ander punt zijn de allochtonen. Het advies was eigenlijk om door te gaan met het huidige beleid, maar wat komt er dan uit? Wat is de doelstelling? Met hoeveel moet de werkloosheid verminderd worden? Moet het normale niveau worden wat er verder onder jongeren bestaat of moet het extra naar beneden? Wat stelt een regering of stellen partijen die misschien door een kabinet worden afgerekend zich daarbij voor? Als maatregelen niet werken, heeft de staatssecretaris gezegd, dan stoppen wij ermee. Hoe weet hij nu wanneer zij niet werken? Vroeger had men sagen waarin er twee koppen voor terugkwamen als men er één afhakte. Dat waren niet zulke handige beesten om tegen te komen. Kortom, hoe ga je meten en hoe weet je precies welk monster je voor je hebt en waar je wel en waar je niet moet doorzetten?

Ik heb wellicht nog een gekke vraag aan de staatssecretaris over de motie van de heer Van Driel om de leerplicht door te trekken tot 23 jaar. Ik meen ergens gelezen te hebben dat mensen volwassen worden met 18 jaar en dat het niet mogelijk zou zijn de leerplicht door te trekken tot 23 jaar. Misschien kan een van de bewindslieden hierop het antwoord vast geven, zodat wij daarna over de inhoud kunnen spreken.

*N

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. Ik heb aan het begin van het debat in het algemeen en meer concreet tot de heer Thissen de hoop uitgesproken dat dit een goed debat zou worden. Wij zijn het er al snel over eens geworden dat een goed debat meer is dan zeggen wat men allemaal vindt en dat allemaal naar eer en geweten opdissen. Het is ook kijken of enig resultaat kan worden bereikt. Als ik die criteria hanteer, meen ik dat wij ook in die zin kunnen spreken van een goed debat. De Kamer heeft van haar kant een aantal zaken duidelijk gemaakt. Ik heb al gewezen op regeringsfracties die op een aantal punten duidelijk tegen de regering hebben gezegd dat zij resultaat wilden zien en dat nog niet zagen. Dit betrof de inzet van ouderen, de herkeuringen en de inzet van gedeeltelijk arbeidsgeschikten. Dat is opbrengst van het debat. Ik meen dat fracties het over een aantal punten meer eens zijn geworden dan aanvankelijk het geval leek. Ik meen dat de regering over een aantal punten haar mening helderder heeft gemaakt.

Mevrouw Swenker heeft zojuist gezegd dat het allemaal wel complex is. Ja, dat is het zeker. Als het niet complex zou zijn, waarover zouden wij het dan moeten hebben? Dan zou het al opgelost moeten zijn. Dat hoort er

nu eenmaal bij. Zij heeft gezegd dat de werkloosheid en vooral de jeugdwerkloosheid iets heeft van een veelkoppig monster. Dat is inderdaad zo, maar dat weerhield Sint Joris er niet van om er lustig op los te slaan. De beeldjes daarvan zijn geen beeldjes van de draak en Sint Joris, nee, dat zijn altijd beeldjes van Sint Joris en de draak. Hij heeft wel gewonnen!

Toen ik met name staatssecretaris Rutte daarnet, daartoe enigszins uitgenodigd door mij, te keer hoorde gaan, dacht ik: dat gaat goed, dat hakt er flink op in. De staatssecretaris moet zich realiseren dat ik geen kritiek lever op zijn erop inhakken en dat ik de maatregelen weet te waarderen die het kabinet sinds 2003 heeft genomen. Ik wil hem alleen een beter zwaard geven, want met een tandenborstel op dit veelkoppig monster inslaan gaat niet zo goed. Het probleem is dat er iets aan dat zwaard mankeert. De maatregelen die het kabinet neemt, op initiatief van het onderwijsveld en anderen, kunnen hun nut hebben, moeten nog hun nut opleveren en hadden naar mijn mening al hun nut moeten opleveren. Het is echter maar een deel van het probleem. Over het andere kant van het probleem -- dit is het probleem van de werkgevers -- gaat dit kabinet niet en wil het niet gaan. Dat is niet een verwijt aan staatssecretaris Rutte, alhoewel hij ook tot dit kabinet behoort, maar meer aan het adres van minister De Geus, die zegt: dat doen wij niet. Hij kiest daar ook heel nadrukkelijk voor. Hij zegt: de taak van de regering is de samenleving zodanig klaar te maken dat wij mee kunnen als de conjunctuur aantrekt. Dat is een zinnige gedachte, maar wel een liberale gedachte. Ik geloof daar niet zo in. Naar mijn mening moet men meer doen dan alleen de samenleving klaarmaken. Ik vind dat je ook tegen werkgevers moet kunnen zeggen: u hebt die maatschappelijke verantwoordelijkheid, geef dat werk, zorg dat er banen zijn. Ik was blij dat de staatssecretaris van Onderwijs is ingegaan op mijn opmerking over al die banen die nu worden ingenomen door mensen die gewoon moeten studeren en dat wij het daarover eens zijn. Dat is een voorbeeld hoe je werk kunt geven dat er is, maar dat nu in verkeerde handen is.

Daar zit het verschil tussen mijn fractie en dit kabinet. Het gaat er niet om dat wij er iets aan moeten doen of dat de jeugdwerkloosheid geen partijpolitiek probleem is. Dat is een maatschappelijk probleem, dat ons allen moet raken. Ik kan mij niet een politieke partij voorstellen die kan bedenken dat jeugdwerkloosheid een groot goed voor de samenleving is. Wij zijn het er allemaal over eens dat wij er iets aan moeten doen. De vraag is hoe ver je moet gaan.

Ik heb het begin van mijn betoog ermee afgesloten dat ik positief zou adviseren op een ontslagaanvraag van dit kabinet. Op een vraag van de heer Thissen wat de bewindslieden dan zouden moeten gaan doen, heb ik gezegd dat de staatssecretaris van Onderwijs alles kan -- sociale zaken verkopen, onderwijs verkopen en shampoo verkopen -- maar zou als dat allemaal niet lukt ook een heel goede oppositieleider kunnen worden bij het volgende kabinet. Over staatssecretaris Van Hoof maak ik mij helemaal geen zorgen, dus over hem hoeft ik ook geen dossier aan te leggen. Ik heb de minister onrecht gedaan door te zeggen dat hij als eerste in het pretkamp voor problematische politici zou kunnen komen. Dat is

helemaal niet nodig. Ik zie in hem een keurig lid van de Rekenkamer, die straks kan gaan uitrekenen hoe veel beter het nieuwe beleid van een ander kabinet is.

Debatten moeten ook nog iets concreets opleveren. Ik was blij met de suggestie van het CDA wat men zou kunnen doen, en met het betoog van de heer Klink over de arbeidskorting, die selectiever of beter zou kunnen worden ingezet. Dat sprak mij zeer aan; de minister net iets minder. Ik heb geconstateerd dat dit in deze Kamer waarschijnlijk wel een meerderheid kan krijgen. Dat is dan een concreet resultaat. De motie die de heer Klink hierover zal indienen, heeft dan ook mijn warme ondersteuning. In die zin heeft het debat dan ook nog iets concreets opgeleverd, inclusief de motie van de heer Van Driel, die mijn fractie ook graag ondersteunt.

*N

De heer **Van den Berg** (SGP): Mevrouw de voorzitter. Ik dank de bewindslieden voor de beantwoording. Wij hadden wat lijn in onze inbreng gebracht en allereerst de vraag aan de orde gesteld wat een aantrekken van de economische groei -- daar lijkt het op -- betekent voor de arbeidsmarkt, en of onze huidige arbeidsmarkt wel voldoende in staat is om die groei te accommoderen.

De staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid zei dat dat op dit moment geen probleem is. Het gaat op dit niveau immers om de inzet van behoorlijk gekwalificeerde mensen. Volgens de staatssecretaris van Onderwijs zijn wij op weg om deze boot niet te missen, ook als de economische groei doorzet. Dat heeft mij gerustgesteld, want van die groei zal het moeten komen als wij mee willen doen in de concurrentieslag die er ongetwijfeld komt.

Over de onderkant van de arbeidsmarkt en de jeugdwerkloosheid is zeer intensief gedebatteerd. Het kabinet heeft heel veel inzet getoond om hierbij perspectieven te bieden. Maar wij moeten ons realiseren dat er veel gedelegeerd is aan gemeenten; dat was ook de inzet van mijn betoog. Staatssecretaris Van Hoof zegt dat het ministerie de gemeenten faciliteert, stimuleert en activeert, maar dat de gemeenten het zullen moeten doen. Ik ben ervan overtuigd dat de staatssecretaris zal de gemeenten zal blijven stimuleren. Gemeenten hebben zelf belang bij een en ander. Het was ook een interessant debat omdat deze aanpak aanvankelijk succes had, toen het om de meest kansrijke laag van de onderkant van de arbeidsmarkt ging. Hoe jammer het ook is, het zal altijd een probleem blijven, maar wij hebben er vertrouwen in dat wij het tot een acceptabel niveau kunnen terugdringen.

De staatssecretaris van Onderwijs heeft wat allergisch gereageerd op de opmerkingen over competentiegericht leren. Ik was daar blij mee omdat volgens mij het "oude leren" een erg goede invloed heeft gehad op de emancipatie van de onderklasse. Het klassieke onderwijs had wel wat, en er is veel gebeurd in het verleden. Dat onderwijs heeft een positieve invloed gehad, veel mensen aan de onderkant van de samenleving hebben vakkennis opgedaan, en is een heel emancipatieproces op gang gekomen. Ik denk wel eens dat wij daardoor hier zitten. Maar mijn zorg is dat wij met het "nieuwe leren"

doorschieten naar de andere kant. Ik heb op tafel willen leggen dat het nieuwe leren de emancipatie van de onderkant van de samenleving, ook de etnische onderkant van de samenleving, wel eens in de weg zou kunnen staan. Dat nieuwe leren moet prikkelen en uitdagen, het gaat toch ook om overdracht van kennis en vaardigheden. Als dat niet goed gaat, missen wij de concurrentieslag ook. Ik heb uit de reactie van de staatssecretaris begrepen dat hij goed heeft begrepen dat het mij erom ging, dit alles eens uit te diepen. En ik heb er vertrouwen in dat de staatssecretaris scholen hierop aanspreekt.

In het algemeen hebben wij natuurlijk wel een probleem. De scholen zijn autonoom geworden, het zijn grote scholengemeenschappen geworden waar heel veel in omgaat. Dan kun je faciliteren, maar soms lukt het niet om je doel te bereiken.

Wat kan een overheid dan doen? Dat is voor mij altijd de klemmende vraag. Als je alles uitbesteedt, als je met veel onderaannemers moet werken, geef je heel veel uit handen. Als het een geheel autonoom proces wordt, kun je heel moeilijk ingrijpen. Ik zou wel wat instrumenten willen waarmee de overheid niet alleen haar tanden kan laten zien, maar ook kan optreden.

*N

De heer **Klink** (CDA): Voorzitter. Ik dank de bewindslieden voor hun antwoorden, die naar mijn stellige overtuiging overtuigend en ambitieus waren. Dit geeft mij een goed gevoel, het geeft er vertrouwen in dat het kabinet dit beleid doorzet, een beleid dat naar mijn nogmaals stellige overtuiging een goed beleid is.

Bij het beleid passen ook beelden en feiten. Ik wil nog eens onderstrepen wat er bij de vergelijking van Denemarken en Nederland naar voren kwam. Waarom hecht ik daar nu zo aan? Omdat in het politieke debat binnen de kortste keren het Scandinavische model tegenover het Nederlandse wordt gezet. Er wordt gezegd dat men in Scandinavië bijna in alle opzichten beter scoort, maar zonder dat er naar de feiten gekeken wordt, zonder dat er wordt nagegaan waarom dit op bepaalde onderdelen zo is. Een van die feiten is dat de groepen waarover wij spreken en waarvoor wij arbeidsmarktbenmiddeling willen, gewoon van elkaar verschillen. Het is dus appels met peren vergelijken en dan ineens is het poldermodel vlees noch vis. Dan moeten wij overstappen naar het Scandinavische model, terwijl tien jaar geleden Wim Kok nog naast Bill Clinton zat en complimenten kreeg omdat hij het poldermodel bedacht had. Nu, tien jaar later, zouden wij ineens moeten overstappen op iets wat Nordic of Scandinavisch heet. Daarom laat ik de feiten over het veelkoppige monster als een soort Sint Joris spreken, dus dit lijkt mij belangrijk.

De heer Kox refereerde er al aan dat ik een punt gemaakt heb van de arbeidskorting. Ik heb er wel bij gezegd dat ik nog niet aan het trekken van conclusies toe ben. Ik zou een studie op dit vlak uitgevoerd willen zien, want behalve arbeidsmarktpolitiek is de arbeidskorting ook relevant voor de inkomens: ze heeft een nivellerend effect. Bovendien ontstaan er armoedevalen; ik weet niet wat de

effecten daarvan op de arbeidsmarkt zijn. En in de derde plaats weet je niet of het alternatieve arbeidsmarktbeleid waarvoor je de middelen gaat inzetten die je ermee genereert, nu wel zo goed werkt. Er zijn dus sowieso al drie redenen waarom ik er nog niet aan toe ben, de arbeidskorting af te vlakken of inkomensafhankelijk te maken, maar het is een arbeidsmarktpolitiek instrument. Gemeten naar deze maatstaven denk ik dat toch relevant is om zo'n studie te verrichten. Ik dien daartoe de motie in die de heer Kox al aankondigde en die ik eigenlijk bijna samen met hem geschreven heb.

*M

De Kamer,

gehoord de beraadslagingen tijdens het themadebat "arbeidsmarkt en onderwijs";

gezien de behoefte aan effectieve instrumenten om de arbeidsparticipatie te bevorderen;

constaterende dat het inkomensafhankelijk maken van de arbeidskorting zo'n instrument zou kunnen zijn, in die zin dat de middelen die zo worden gegenereerd specifiek voor kwetsbare groepen kunnen worden ingezet;

verzoekt de regering onderzoek te doen naar de effecten van een dergelijke aanpassing van de arbeidskorting met name in termen van participatie, en de Kamer daarover te berichten,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Klink, Kox, Van Driel, Thissen en Ten Hoeve.

Zij krijgt nr. D(30300-XV).

**

De heer **Klink** (CDA): Voorzitter. Mijn derde punt heeft te maken met de levensloopregeling en vooral met de leerrechten. De levensloopregeling is vooral ingevoerd om van nazorg in de vorm van VUT, prepensioen en dergelijke naar voorzorg te gaan en mensen de middelen te geven om in hun carrière, in hun leven en loopbaan, tijd te reserveren voor zorg, opvoeding dan wel studeren en leren. Dat is in feite van nazorg naar voorzorg.

Leerrechten hebben een iets ander effect. De heer Leijnse heeft elders wel betoogd -- en ik ben het zeer met hem eens -- dat het bij leerrechten gaat om middelen die in het initieel onderwijs worden ingezet, wellicht voor een deel mee te nemen naar een post-initieel onderwijs. Dat is een andere beweging, maar wel met een zelfde intentie, namelijk om de arbeidsmarkt meer fluïde, flexibel en eigenlijk ook meer ontspannen te maken. Ik noem het omdat een fiscale tegemoetkoming kan helpen om mensen leerrechten te laten opbouwen. Ik trok al de parallel met de periode van ouderschapsverlof, waarin de levensloopregeling gebruikt kan worden. Ik weet dat er nog heel veel moet gebeuren. Het vergt -- de minister wees

er al op -- een bepaalde verhouding tussen leerrechten die een iets andere intentie kennen dan levensloop enzovoort. Toch is het belangrijk om die beweging naar de toekomst van initieel naar post-initieel te maken en te ondersteunen.

Ik wees al op Trouw vanmorgen. De sociale partners zeiden dat de scholing meer op individuele leest geschoeid zou moeten worden. Dat zou effecten kunnen hebben voor de O en O-fondsen en de mate waarin die middelen ingezet worden voor functiegerichte, bedrijfsgerichte en bedrijfstakgerichte scholing. Als je het meer aan de persoon zelf koppelt, komt het toch breder te liggen. In Duitsland noemt men het "selbst gesteuert Lernen". Dat heeft zo zijn voordelen, omdat mensen daarmee flexibeler worden op de arbeidsmarkt en baan zekerheid in feite een beetje overgaat in werkzekerheid. Dat zijn twee verschillende zaken.

Ik kom vervolgens op het punt van de reïntegratiecoach. Als ik de minister goed heb begrepen, gaan voor de kwetsbare categorieën die werkloos worden, de gedachten feitelijk al in de richting van directe ondersteuning bij reïntegratie. Dat lijkt mij goed.

Overtuigend vond ik het commitment dat de bewindspersonen, de minister in eerste aanleg, uitstraalden met betrekking tot de gedeeltelijk arbeidsongeschikten, no-riskpolis enzovoort. Voor zover dit alles ontoereikend zou zijn, committeert hij zich in elk geval aan een uitkomst die bevredigend moet zijn. Dat geldt -- dat is mijn stellige overtuiging -- gaandeweg ook voor de sociale partners. Ik refereer even aan de werktop. Het is buitengewoon goed om dat commitment uit te spreken. Ik ben het met de bewindspersonen eens dat het een ontwikkeling is die gaandeweg wordt ingezet en die in de loop van de tijd meer dynamiek en substantie zal krijgen. Dan is een integratiepercentage van 30 misschien niet eens zo heel weinig. Wij zijn ook nog maar even op stap, om het zo maar te zeggen.

Wat de allochtonen betreft vroeg de heer Van Driel naar de resultaten. Ik vind eerlijk gezegd de resultaten niet zo mager. Ik wees al op het feit dat er nu, in deze periode van laagconjunctuur, minder allochtonen werkloos zijn dan tijdens de booming business van de hoogconjunctuur in de jaren 1996-1998. Dat is in een periode waarin Nederland het stevig voor de kiezen heeft gekregen, qua resultaat gemeten nog niet eens zo slecht. Kwetsbaar zijn ze wel, maar ook daar doet het kabinet naar mijn overtuiging behoorlijk wat aan.

Ik wijs verder op de inburgeringscursussen in het land van herkomst. Dat zijn cursussen met een bepaald niveau, waarvan je kunt zeggen dat het betrekkelijk laag is. Zij hebben echter ook een mentale functie, namelijk iedereen ervan doordringen dat als je naar Nederland gaat, dit niet op een koopje gaat, dat je je dient in te spannen en dat het meer is dan hier binnenkomen en proberen een leven op te pakken. Er staan ook plichten tegenover.

De inburgeringscursussen zijn van een inspanningsverplichting omgezet in een resultaatsverplichting. Ook dat is volgens mij een majeure verandering ten opzichte van de periode van de paarse kabinetten. Het zijn niet onbelangrijke kantelingen. Ik heb echter al gezegd dat die waarschijnlijk niet voldoende zijn. De richting is wel goed en er is op deze fronten in ieder geval daadkracht getoond door het kabinet met, nogmaals,

een resultaat dat op zichzelf nog niet eens zo slecht is. Er is echter wel meer nodig, te meer omdat discriminatie hier ook mee samenhangt. Taaltekorten kunnen er snel toe leiden dat bepaalde groepen met achterstanden te maken krijgen en dat het een groepskenmerk wordt. Dat groepskenmerk kan zo maar mee gaan spelen bij de vraag of iemand al dan niet aangenomen wordt. In die zin is het schering en inslag: aan de ene kant moet je vechten tegen discriminatie en aan de andere kant moet je je voldoende kwalificeren.

Wat staatssecretaris Rutte meldde over het vmbo en het mbo, vond ik overtuigend. Ik heb echt de indruk gekregen dat daar buitengewoon veel werk van gemaakt wordt en dat er een overtuigende koers gevaren wordt. Wij hebben dit al vaker aan de orde gehad in de Eerste Kamer. Ik wil nog wel een kanttekening plaatsen. Ik ben het zeer met de staatssecretaris eens dat er een balans moet zijn tussen kennen en kunnen en dat je nu niet moet doorslaan naar kunnen. Ik maak mij er echter wel zorgen over dat de doelstellingen van het mbo en zeker van het hbo zo weinig specifiek gemarkeerd zijn dat in het leertraject daarnaar toe nauwelijks sprake lijkt te zijn van progressie en dat ook moeilijk gemeten kan worden in hoeverre er in de leerlijn sprake is van progressie. Ik vind dat zorgelijk, want dat betekent dat de opleidingen te vrijblijvend worden.

Ik sluit af, voorzitter. Ik ben het met de heer Kox eens dat er groepen naar de arbeidsmarkt zijn gebracht -- ik doel op ouderen, uitkeringsgerechtigden en allochtonen -- omdat participatie belangrijk is en omdat wij voorzien dat de arbeidsmarkt op termijn weer schaarste zal vertonen. Als het laatste gebeurt, hebben wij deze mensen hard nodig vanwege de tekorten en vanwege het draagvlak dat nodig is om alle kosten van de vergrijzing straks te kunnen opbrengen. Bij een breder draagvlak is het nu eenmaal gemakkelijker om de lasten te dragen. Het is dus ook uit macro-economisch perspectief van buitengewoon groot belang. Daarmee is echter wel een nieuwe agenda ontstaan. Die houdt in dat er zeer stevig geïnvesteerd moet worden in die mensen die moeilijk naar de arbeidsmarkt toegeleid kunnen worden. Ik ben er wel gerust op dat daar voldoende aandacht voor bestaat, bijvoorbeeld door middel van de Wet werk en bijstand die het kabinet gerealiseerd heeft, en de leerwerkplicht waaraan nu gewerkt wordt, en waarvoor door een aantal leden een sluitende aanpak gevraagd is. Ik noemde al de allochtonen en de manier waarop daarop ingezet is, de no-claimpolissen enzovoort. Aandacht voor de nieuwe agenda kun je het kabinet dus niet ontzeggen. De resultaten moeten nog komen. Ik hoop dat dit debat daaraan een bijdrage heeft kunnen leveren.

*N

Minister De Geus: Voorzitter. Ik ga ervan uit dat de collega's mij net als in eerste termijn zullen aanvullen, als ik een paar zaken even aanstip. Ik dank de leden voor de waardering die in hun bijdragen in tweede termijn doorklonk voor de inhoudelijkheid en het constructieve karakter van het debat. Zulke debatten zijn voor ons ook inspirerend, in die zin dat wij hier een aantal gedachten en accenten aan overhouden voor verdere verwerking in beleid. Men kan erop rekenen dat wij die zullen

doorvertalen naar het werken in de praktijk met de verschillende actoren.

De heer Van Driel van de PvdA heeft aangegeven dat het succes van de werktop niet alleen een politieke prestatie is. Dat klopt. Het initiatief voor de werktop is genomen door de vakbeweging. Het is wel een antwoord geweest op een zeer indringend appèl van de kant van de politiek op de sociale partners om ook verantwoordelijkheid te nemen voor de integratie van zwakke groepen. Men weet dat het bij dit kabinet en deze minister hoog in het vaandel staat om partijen uit te dagen om zelf hun verantwoordelijkheid te nemen. Men zal dus begrijpen dat op het moment dat een ander met een initiatief komt, wij daar graag aan meewerken. Wij zien graag dit soort initiatieven bij werkgevers en werknemers ontstaan.

Wij hebben ons als overheid ook flink gecommitteerd, dus in die zin was het een mooi tripartiete verhaal.

Staatssecretaris Rutte zal dadelijk ingaan op de motie van de heer Van Driel, omdat de pointe ligt op het gebied van arbeidsmarkt en onderwijs. Het komt mij bekend voor, in die zin dat de discussie al een paar keer is gevoerd, maar de heer Rutte moet nog maar even aangeven of er nieuwe accenten in zitten. De motie lijkt op een meerderheid te kunnen rekenen en kan voor ons aanleiding zijn om op papier een verbinding te leggen tussen de verschillende initiatieven die er zijn. Dat geeft ons de mogelijkheid om het debat constructief af te ronden wat betreft de twee essentiële punten die in tweede termijn zijn blijven hangen en in een motie naar voren zijn gekomen.

Mevrouw Swenker heeft gevraagd naar de slagingskansen bij plaatsing of reïntegratie. Wanneer is die slagingskans goed en hoe reken je een werktop af? Bij de reïntegratie wordt van jaar op jaar de slagingskans bij plaatsing van mensen met een arbeidsgeschiktheidshandicap of bij werkloosheid gedefinieerd als prestatie-indicatoren die wij overeenkomen met onze uitvoeringswereld. Dat betekent dat het niet een statisch gegeven is, maar dat het in zekere zin meebeweegt met de mogelijkheden die er in een conjunctuur lijken te zijn.

Als dat een keer 30% is, is daarmee niet gezegd dat de rest uit beeld is, want er komt heel vaak nog een vervolg op. Door te werken met dat soort percentages of met aantallen mensen die werkloos zijn, wordt soms de indruk gewekt dat het een afvalrace is, waarbij je er bent of helemaal wegvalt, maar zo is het niet. In tijden dat het economisch minder goed gaat, is de weg wel langer en dan nemen mensen soms deel aan een tweede traject. Wij zijn feitelijk aan de gang met mensen in de zin van begeleiding en kansen creëren, op een heel intensieve manier. Dat zeg ik, omdat ik de plaatsingspercentages bij het UWV ken. Op gemeentelijk niveau ligt dat anders, omdat de gemeente zelf ook opdrachtgever is.

Ik heb even na zitten denken over de afrekening van een werktop. Het moeilijke daarbij is dat de klassieke afrekenmechanismen, in de zin van meer of minder geld krijgen, wel werken bij een marktmechanisme, maar niet bij een dergelijk commitment. Het afrekenen in de zin van: voor jou een ander, werkt ook niet zo goed. Je kunt moeilijk tegen VNO/NCW zeggen dat je een andere vereniging van werkgevers in Nederland neemt. Je kunt

ook niet zeggen dat je niet meer met hen praat. Dat kan je een of twee keer zeggen, maar dan heb je elkaar weer nodig. De klassieke, wat technische, harde afrekenmechanismes heb je hier niet bij de hand. Dat betekent dat je toch erg afhankelijk bent van de ernst van het commitment en van de vraag of je elkaar er daadwerkelijk van kunt overtuigen dat je ervoor zult gaan.

In plaats van dat soort klassieke afrekeningen zie ik meer in het elkaar zo dicht vasthouden dat je er met z'n tweeën of met z'n drieën voor staat, ook als het niet helemaal oplevert wat je zou denken dat het zou worden. Dan loop je er niet voor weg en dan zeg je niet dat het dit niet heeft gebracht, maar dan breng je het tot een eind. In die zin zijn de afspraken op zo'n werktop absoluut niet vrijblijvend, maar zij zijn niet op de klassieke manier afrekenbaar. Er zijn wel een paar dingen gekwantificeerd, waarbij je aan elkaar verbonden bent. Lukt het niet langs deze weg, dan ben je ook met elkaar gecommiteerd om het op een andere manier te doen. Ik vergelijk het ook een beetje met hoe een coalitie werkt in de politiek. Als het soms tegenzit, zeg je niet: wij doen het niet meer, maar dan zeg je dat je dat op een andere manier moet bereiken.

Door de fractie van de Socialistische Partij is in het bijzonder gewezen op het verschil in wereldbeeld van de rol van de werkgevers. Dat klopt. De heer Kox schetst het wereldbeeld van werkgevers die de markt vormen, met daarnaast de overheid. Volgens hem moet je óf wat van de markt verwachten óf als overheid interveniëren. Dat is een tweedimensionaal wereldbeeld. De regering ziet uitdrukkelijk de rol van het georganiseerd overleg en daarmee de rol van de organisaties van werkgevers en werknemers als specifieke actoren in het totale veld. Ik proefde enigszins uit de woorden van de heer Kox dat hij van mening is dat daar waar er geen werkgevers zijn de overheid het werkgeversland maar moet opvullen. Ik hoop dat ik zijn woorden zo niet hoeft te begrijpen.

De heer **Kox** (SP): Ik heb er niks op tegen dat de overheid werk geeft, maar mijn vraag was de volgende. Als staatssecretaris Rutte zo druk bezig is met ervoor te zorgen dat het vmbo en het mbo op orde komen en vervolgens het werk toch niet wordt gegeven, omdat het op een andere manier wordt georganiseerd, wanneer is dan het moment aangebroken dat deze minister tegen de werkgevers durft te zeggen: en nu moeten jullie je commitment waarmaken? Kan deze minister zich voorstellen dat hij, als zij dat niet vrijwillig of met zachte dwang doen, kan zeggen: jullie móeten nu ook presteren, ons onderwijs is op orde, wij leveren het personeel dat jullie kunnen gebruiken, dus kom nu maar over de brug? Of is dat een stap die deze minister niet kan zetten en wil hij het echt aan de markt overlaten?

Minister **De Geus**: Dat soort uitspraken heb ik al enkele keren gedaan bij verschillende thema's: kinderopvang, het zich committeren aan het in dienst nemen van mensen met een arbeidshandicap, stages voor jongeren. Dit soort uitspraken schuw ik dus niet. Uw achterliggende vraag is kennelijk of ik ook zover durf te gaan, dat ik werkgevers een maatregel in de maag splits waarvan zij niet zijn gediend. Ook dat is geen enkel punt. Het gaat er dan alleen wel om of die maatregel past bij de eigen politieke afweging die je maakt. Het feit dat die niet bij de

werkgevers in de smaak valt, zal geen doorslaggevend argument zijn om een maatregel niet te nemen. Laten wij dat maar met elkaar afspreken.

De CDA-woordvoerder heeft nog verschillende vragen gesteld. Het is helemaal waar dat de groepen verschillen qua kenmerken. Dat tekent bijvoorbeeld ook het nogal indringende probleem dat er grote groepen mensen in Nederland zijn die de taal niet meester zijn. In de Scandinavische landen is dat in veel mindere mate het geval. De correctie die de heer Klink noemde, is inderdaad wetenschappelijk relevant.

De heer Klink heeft een motie ingediend over bevordering van de participatie via de arbeidskorting, waarbij dan moet worden gelet op de verschillende dingen die hij noemde. Ik zal die motie niet omarmen, maar ik zal aanvaarding ervan ook niet streng ontraden. Ik doe geen van beide, omdat ik op geen enkele manier de indruk wil wekken dat vanuit het kabinet wordt aangegeven dat wij deze richting op moeten. Dat is trouwens ook niet de strekking van de motie, want daarin gaat het puur om een onderzoek, maar ik wil beleidsmatig niet voorgesorteerd hebben op welke uitkomst van dat onderzoek ook, in het geval dat de motie wordt aangenomen en wij een mogelijkheid zien om die uit te voeren. Op voorhand noem ik wel het punt dat mijns inziens ontbrak bij de criteria die de heer Klink noemde, namelijk het element van de uitvoerbaarheid en de eventuele administratieve zaken die het met zich brengt. Wij denken niet altijd tijdig genoeg aan dat element, maar op het moment dat je het allemaal moet gaan meten en bij de toepassing het nieuwe systeem moet opbouwen, zijn de uitvoeringsaspecten relevant. Vandaar dat ik die genoemd wil hebben in het rijtje criteria die de heer Klink zelf noemde.

Hij heeft een aantal interessante gezichten geschetst op het punt van de levensloop en leerrechten. Ik ervaar dat als constructieve stappen in het debat die niet zozeer mijn reactie vragen.

De heer Klink heeft voorts gevraagd naar het commitment van de bewindspersonen inzake de plaatsingscijfers. Hij stelde dat die helemaal niet slecht hoeven te zijn in een tijd waarin het allemaal niet zo mee zit. Ik heb er daarnet in reactie op de opmerkingen van mevrouw Swenker het mijne van gezegd. De plaatsingspercentage moeten wij eigenlijk altijd neerzetten als het jaarsucces. Vervolgens gaat het verder, ook als mensen nog niet aan de slag zijn.

Voorzitter. Ik dank uw Kamer voor een waardig en constructief debat.

*N

Staatssecretaris **Van Hoof**: Voorzitter. Ik wil reageren op enkele opmerkingen die zijn gemaakt door de geachte afgevaardigden. Ik probeer de omgekeerde volgorde te volgen en begin dan bij de heer Van den Berg die de constatering dat wij op het gebied van de arbeidsmarkt en het arbeidsmarktbeleid veel hebben gedelegeerd aan gemeenten, nog eens bevestigde. Terecht voegde hij hieraan toe dat dit consequenties heeft voor de vraag waar verantwoordelijkheden liggen en wat wij wel en niet kunnen. Ik ben het met hem eens wanneer hij zegt dat dit voor het niveau van de rijksoverheid in ieder geval

betekent dat wij niet alleen de gemeenten maar ook alle andere partijen in de lokale situatie zullen blijven stimuleren om maximale resultaten te behalen voor wat betreft de reïntegratie van mensen die op dit moment nog niet meedoen op de arbeidsmarkt. Wij streven naar het maximale resultaat.

Zij het in wat algemenere termen sluit dit naar mijn mening ook goed aan op de beschouwing die de heer Thissen in tweede termijn heeft gegeven. Hij stelde daarin dat wij mensen niet aan de kant willen laten staan. Dat is dan ook mijn drive om te komen met instrumenten zoals de participatiebaan om te proberen de mensen langs die weg te upgraden langs wat in de terminologie van de RWI de ladder in de richting van de arbeidsmarkt is gaan heten.

De heer Van Driel heeft enkele opmerkingen gemaakt. Een daarvan betrof de persoonlijke dienstverlening. In dit verband heeft hij verwezen naar de dienstencheque. Ik heb al eerder gemeld dat de RWI op verzoek van de Tweede Kamer een advies over de persoonlijke dienstverlening heeft opgesteld. In dat advies is een aantal varianten opgenomen. Het kabinet bestudeert deze op dit moment. Tot deze varianten behoort de dienstencheque niet. Alleen al wanneer je de financiële consequenties van de dienstencheque beziet, is dat naar mijn mening heel begrijpelijk dat deze niet in het pakket dat de RWI heeft geformuleerd, is opgenomen.

De heer **Van Driel** (PvdA): Ik wil hierover een korte vraag stellen. De staatssecretaris zegt te veronderstellen dat wij het zullen begrijpen, maar ik begrijp het niet. Is de dienstencheque dan duurder dan een bijstandsuitkering van zo'n 25.000 euro?

Staatssecretaris **Van Hoof**: Ja. Als je beziet wat de dienstencheque in België kost, praat je over gigantische bedragen.

De heer **Van Driel** (PvdA): Het gaat inderdaad over behoorlijke bedragen. Maar als je het doorrekent, zal het goedkoper blijken te zijn dan een bijstandsuitkering.

Staatssecretaris **Van Hoof**: De oplossingen waarmee de RWI is gekomen, betreffen oplossingen die in ieder geval door de deskundigen effectiever en goedkoper worden gevonden, en die in ieder geval niet zo duur zijn als de dienstencheque in België is. Ik maak mij sterk dat je, wanneer je echt gaat berekenen hoeveel de subsidie van de Belgische overheid op de dienstencheque bedraagt, de stelling die de heer Van Driel zojuist hier heeft geponeerd, wel eens niet haalbaar zou kunnen blijken te zijn.

Ten aanzien van de situatie van de allochtonen hebben mevrouw Swenker zowel als de heer Van Driel gevraagd wat eigenlijk mijn inzet op dit terrein is. Ik moet bekennen dat ik een beetje met deze vraag worstel, nog los van de vraag waar ik het percentage zou moeten leggen. Zouden wij het percentage van 25% van de ondernemers dat op dit moment discrimineert, moeten terugbrengen naar 20%? Mag dat dan wel? Moet ik het percentage refereren aan de participatie van allochtonen op de arbeidsmarkt in vergelijking met die van allochtonen? Waarin ligt deze referentie dan? Ik weet dat het flauw

klinkt, maar ieder percentage dat je noemt behalve 100, suggereert dat je een beetje discriminatie accepteert.

Wat mij betreft is het streven erop gericht om de discriminatie op de arbeidsmarkt te laten verdwijnen, zodanig dat er geen sprake meer is van een achtergestelde situatie van allochtonen op de arbeidsmarkt. Ik weet dat dit eigenlijk de doelstelling is, maar wanneer mij wordt gevraagd wanneer wij deze zullen kunnen bereiken, moet ik erkennen te verwachten dat dit nog een hele tijd zal duren omdat er aan twee kanten van de arbeidsmarkt het nodige voor moet gebeuren. De heer Ten Hoeve heeft absoluut gelijk als hij zegt dat het betrekken van de allochtonenorganisaties in hun eigen opstelling ten aanzien van bijvoorbeeld taal, netwerk en wijze van solliciteren, een heel relevant gegeven is.

Ik zei reeds dat wij via de bijeenkomsten alle allochtonenorganisaties bij onze inspanningen op dit punt hebben betrokken. Ik voel mij evenwel door hem gestimuleerd als hij zegt dat ook door de eigen organisaties van de allochtonen het nodige aan zelfwerkzaamheid mag worden gedaan.

De heer Van Driel sprak verder over de wet Samen. Tegen hem zeg ik dat ik bereid ben om mijn ongelijk te erkennen. Ik heb namelijk meegeholpen aan de totstandkoming van de wet Bevordering evenredige arbeidsparticipatie allochtonen. Die wet was de voorganger van de wet Samen en die wet heeft niet gewerkt. Zij heeft alleen maar een hoop bureaucratie tot stand gebracht en in ieder geval niet het effect gehad wat ik ervan verwachtte toen ik als woordvoerder van de VVD-fractie in de Tweede Kamer de initiatiefwet van de heer Rosenmüller en de heer Dijkstal verdedigde. Nu moeten wij vaststellen dat die wet geen effect heeft gehad en dat erken ik hier ruiterslijk. Daarmee heb ik ook een opvatting gegeven over datgene wat de heer Van Driel verwacht van een eventuele herinvoering van de wet Samen.

De heer **Van Driel** (PvdA): Dat heb ik absoluut niet gezegd. Ik heb dezelfde bezwaren aangevoerd die u hebt. Ik zoek juist naar alternatieven. Wij zouden een eerste stapje kunnen zetten en bijvoorbeeld 200 speciale bemiddelaars voor allochtonen kunnen aanstellen. Ik heb echter niet gezegd dat de wet Samen weer moet worden ingevoerd. De nadelen ervan heb ik duidelijk aangegeven.

Staatssecretaris **Van Hoof**: Als ik u verkeerd heb begrepen, spijt mij dat. Het is dan goed dat wij het eens zijn en dat een wet Samen, quoteringen enzovoorts geen effect hebben. U spreekt nu over de bemiddelaars voor de allochtonen, de BAM'ers in het jargon. De discussie daarover heb ik aan de overkant gevoerd en naar aanleiding daarvan hebben wij de mogelijkheid van aanstelling van bemiddelaars bestudeerd. Daarover hebben wij vervolgens overleg gevoerd met het CWI en mij is gebleken dat de speciale deskundigheid van de BAM'ers thans breed aanwezig is bij de medewerkers van het CWI die zich bezighouden met bemiddeling. De vormgeving is anders, maar de kennis is nog steeds aanwezig. Ik meen daarom dat het niet nodig is om terug te keren naar de oude vorm.

Voorzitter. Ik meen hiermee alle vragen te hebben beantwoord. Misschien zal de heer Van Driel nog willen weten het zit met de analyse. Vanwege de tijd wil ik verwijzen naar het feit dat ik vrij kort na mijn aantreden de Tweede Kamer een uitgebreide nota over de arbeidsmarkt, niet in de laatste plaats over de arbeidsmarkt voor de mensen aan de onderkant, heb doen toekomen. Ik zal niet meer de trits van interne en externe studies noemen die wij betrokken hebben bij de invulling van het beleid. Verder zeg ik tegen de heer Van Driel dat wij niet zijn gestopt na het uitbrengen van deze notitie. Thans werk ik hard aan een notitie over de toekomstbestendigheid van de arbeidsmarkt. Daarin zal opnieuw de analyse worden uitgevoerd waar de heer Van Driel naar vraagt en dan zullen de inzichten worden aangepast. Ik hoop dus dat ik hem op termijn tevreden kan stellen.

*N

Staatssecretaris **Rutte**: Mijn ervaring met de heer Van Driel leert dat hij ook wel tevreden te stellen is.

Voorzitter. De motie die hij heeft ingediend doet erg denken aan de motie-Verhagen. Die sprak uit dat de leerwerkplicht moest worden ingevoerd. Nu wordt om een studie gevraagd. Naar aanleiding van de motie die in de Tweede Kamer is ingediend, is een algemeen overleg gevoerd, waarin de conclusie is getrokken dat de leerplicht zou moeten gelden tot de leeftijd van 18 jaar en dat er een wettelijk kader zou moeten komen dat ervoor zorgt dat de gemeenten de mogelijkheid hebben om met drang en dwang mensen aan het werken en aan het leren te krijgen. Wij werken nu aan het wettelijk kader als uitkomst van dat debat. Ik zou over de motie kunnen zeggen: flauw, hij ondersteunt ons beleid en wij wachten met buitengewoon weinig spanning het debat over het wettelijk kader af in deze Kamer, gegeven deze motie. Ik kan het er ook bij laten. Ik worstel er even mee en denk dat ik het hierbij laat. Dat is de situatie nu in de Tweede Kamer. Wij hebben toegezegd dat wij gaan werken aan zo'n wettelijk kader voor 18 tot 23 om het gemeenten mogelijk te maken om met meer drang en dwang mensen aan het werken en/of aan het leren te krijgen en dus perspectief te bieden. Ik ben van mening dat de motie deze lijn ondersteunt. Nogmaals, ik kan de motie niet naast de motie-Verhagen leggen, want die heb ik niet bij de hand. Ik zie wel veel overeenkomsten. Overigens hebben de gemeenten ook nu al mogelijkheden om jongeren te prikkelen, maar zo'n wettelijk kader geeft er extra invulling aan.

Mevrouw Swenker sprak over het, ook vanuit het onderwijsperspectief bekeken, afrekenen op uitkomsten en het structureel inbedden van de opbrengsten van innovaties. Een van mijn inzichten in de politieke rol die ik nu een jaar of drieënhalve heb, is dat er naast de twee traditionele instrumenten bekostiging en wettelijke regelingen nog een derde buitengewoon effectief instrument is. Dat is het instrument van de engageren: hoe zorg je ervoor dat maatschappelijke partijen in beweging komen en dat er dingen gebeuren? Het is mij meegevallen in hoeverre je vanuit de landelijke politiek erin kunt slagen om dat te doen, mits je op de goede knoppen drukt. Een van de gevolgen is -- dat was ooit een idee van minister De

Geus -- dat de projectdirectie leren en werken, die al dertig keer is genoemd en die nu zit te stralen op de ambtelijke tribune, er is gekomen. Die is niet bedoeld om nota's te schrijven, maar om maatschappelijke partijen bij elkaar te brengen en actief dingen te doen. Als je met zo'n directie op pad gaat, is men verbijsterd dat wij geen nota gaan schrijven, maar concreet dingen gaan doen: o, bent u daar dan ook van? Ja, daar zijn wij juist van. Hetzelfde geldt voor de Taskforce jeugdwerkloosheid, die al wat langer bezig is en de projectdirectie voortijdig schoolverlaten bij OCW. Je kunt geleidelijk aan de helft van de werkplekken opheffen, want de helft van de ambtenaren is altijd buiten het departement bezig om partijen bij elkaar te brengen, dus je hebt de helft zo grote gebouwen nodig. Dat zou wel eens een heel praktisch gevolg hiervan kunnen zijn. Het is natuurlijk doodzonde dat er nu op Sociale Zaken zoveel kantoren leegstaan, omdat de dames en heren van de projectdirectie in het land bezig zijn. Het is mij opgevallen hoe ongelooflijk veel effect dit instrument heeft.

Vervolgens is de vraag hoe je afrekent. Daar ben ik niet uit. Ik merk wel dat er twee instrumenten zijn die effectief werken naast de nucleaire optie van het stopzetten van bekostiging als men niet levert. Dat laatste kan natuurlijk altijd, maar het is wel een nucleaire optie. Het eerste instrument is het organiseren van de horizontale stakeholders, die zo'n instelling onder druk zetten en onder water houden: je moet nu leveren. Het huidige wettelijk kader is daarvoor onvoldoende. Wij zijn bezig dat in het onderwijs aan te passen. Het tweede is een instrument dat de sector haat, maar waar ik zeer voor ben: benchmarken, ranken, raten, inzichtelijk maken op opleidingsniveau wie het goed en wie het slecht doet. Het eerste argument is: dat kan niet, want hoe ga je dan ranken en raten? Dan zeg ik: wij zetten er drie Nobelprijswinnaars aan en daar komen wij uit, denkt u ook niet? Ja, misschien wel. De tweede vraag is wie er dan gaat ranken en raten. Ik zeg dan: ik niet. Ik moet er alleen voor zorgen dat het instrumentarium er is en dat de feiten er zijn; laat de NRC of Elsevier maar zo'n rating maken. Het is niet compleet, maar het zijn twee instrumenten. Dat is ook bepalend voor het structureel inbedden van de opbrengsten van de innovaties.

Tegen de heer Van den Berg het volgende: ik ben voor de ontwikkeling in het mbo om te komen tot herziening van die sector en om ervoor te zorgen dat studenten van die opleiding in de praktijk sneller inzetbaar zijn. Maar ik ben buitengewoon waakzaam om te voorkomen dat men doorslaat naar "kunnen", in plaats van "kennen". Je moet niet alleen weten wáar je kunt vinden wat er in 1600 is gebeurd, je moet ook weten wát er in 1600 is gebeurd, namelijk de Slag bij Nieuwpoort.

De heer Klink vroeg aandacht voor het te vaag formuleren van de doelstellingen van het onderwijs in mbo en hbo. Ik zeg hem toe dat ik daar scherp op zal letten, waarbij ik zie hoe lastig dat is. Wij zijn bezig met een nieuw wetsvoorstel voor het hoger onderwijs, dat voor advies bij de Raad van State ligt, waarin wij een vrij vergaande zorgplicht opnemen voor de sector om tot afstemming te komen met het bedrijfsleven over wat er dan af is in het hbo. Het feit dat het voorstel bij de Raad van State ligt, heeft al effect, want er is inmiddels een akkoord gesloten, uit angst dat wij het anders wettelijk gaan regelen. Daarnaast is in het mbo door het

functioneren van de kwalificatiestructuur althans op papier alles georganiseerd. Maar je moet oppassen dat je niet aan de ene kant iets produceert wat op 100 punten kan worden gecontroleerd, namelijk een leerling, terwijl je het aan de andere kant zo vaag maakt dat je zegt: wat is er eigenlijk af als het af is. Ik heb daar geen concreet antwoord op. Ik deel met de heer Klink de zorg. Ook door het debat goed te voeren, proberen wij daar scherp op te sturen.

De beraadslaging wordt gesloten.

De wetsvoorstellen worden zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: Ik stel voor, volgende week te stemmen over de twee ingediende moties.

**

Daartoe wordt besloten.

Sluiting 22.57 uur.